

Red. Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen
og Berit Schei

Vold i parforhold - ulike perspektiver

Resultater fra den første landsdekkende
undersøkelsen i Norge

Vold i parforhold
- ulike perspektiver

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2005:1

Bydelsbarnevernet i Oslo
Klienter, ressursinnsats og
utgiftsbehov
171 sider. Kr 250,-

NIBR-rapport 2004:20

Voldelige ungdomsgrupper
- intervensjon på
kommunenivå
Erfaringsrapport fra
Kristiansand 2001-2004
265 sider. Kr 250,-

NIBR-rapport 2004:12

Tilbudet til mennesker med
psykiske problemer
Kommunenes arbeid med
integrering og koordinering
150 sider. Kr 250,-

Rapportene kan bestilles fra
NIBR:
Postboks 44, Blindern,
0313 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74
E-post til
berit.willumsen@nibr.no

Porto kommer i tillegg til de
oppgitte prisene

Red. Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen
og Berit Schei

Vold i parforhold

- ulike perspektiver

Resultater fra den første landsdekkende
undersøkelsen i Norge

NIBR-rapport 2005:3

Tittel: **Vold i parforhold**
- ulike perspektiver
Resultater fra den første lands-
dekkende undersøkelsen i Norge

Redaktører: Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen og
Berit Schei

NIBR-rapport: 2005:3
ISSN: 1502-9794
ISBN: 82-7071-542-6
Prosjektnummer: O-1918
Prosjektnavn: Utbredelse av voldsatferd i norske
familie- og parforhold

Oppdragsgiver: Norges forskningsråd og
Norske Kvinners Sanitetsforening

Prosjektleder: Sten-Erik Clausen

Referat: Rapporten gjengir resultatene fra en
landsdekkende survey om norske
kvinners og menns erfaringer med vold
i parforhold

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Mai 2005

Antall sider: 235
Pris: Kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og
regionforskning
Gaustadalléen 21,
Postboks 44 Blindern
0313 OSLO
Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 22 37 02

Vår hjemmeside: E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>
Trykk: Nordberg A.S.
Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2005

Forord

Denne rapporten bygger på data fra ”Undersøkelse om trygghet i hverdagen”, gjennomført av Statistisk sentralbyrå i samarbeid med NIBR og NTNU. Arbeidet er finansiert av Norges forskningsråd og Norske kvinners sanitetsforening.

Prosjektet er gjennomført i samarbeid mellom forskerne Sten-Erik Clausen og Thomas Haaland, samt professor Berit Schei, NTNU. Den førstnevnte har vært prosjektleder. Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen og Berit Schei står som redaktører av rapporten, med den førstnevnte som hovedredaktør.

Redaktørene vil takke Statistisk sentralbyrå v/ Sølvi Flåte for godt samarbeid. Likeens vil de takke Norges Røde Kors for viktig bistand i oppbygging og bemanning av beredskapstelefon i den perioden datainnsamlingen pågikk.

Berit Schei vil i tillegg rette en takk til Statistics Finland for å ha stilt spørreskjema til disposisjon, samt til stud. med. Astrid Nerøysen som bidro med sitt arbeid med hovedoppgaven i medisin, juni 2004, basert på data fra undersøkelsen.

De tre redaktørene har sammen skrevet innlednings- og avslutningskapittel, men har forøvrig gitt sine spesifikke bidrag til rapporten. Haaland og Clausen har skrevet kapitlene 2, samt 3 til 7 i del I., mens Schei har skrevet kapitlene 8 og 9 som inngår i rapportens del II.

Forfatterne står selv ansvarlige for sine respektive bidrag.

NIBR, mai 2005

Sidsel Sverdrup
Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	6
Figuroversikt	10
Sammendrag	12
Summary	17
1 Innledning	22
Referanser	28
2 Data og metode	30
2.1 Svarprosent og frafall	30
2.2 Beskrivelse av utvalget	31
2.3 Ulike familiehistorier	32
2.4 Spørreskjema	34
2.5 Måling av vold	35
2.6 Problemstillinger	36
2.7 Analysemetoder	38
2.8 Undersøkelsens begrensninger	38
Referanser	40
Del I Maktbruk og vold blant ektefeller og samboere	42
3 Vold utenfor hjemmet	43
3.1 Frykt for vold	43
3.2 Hvem er utsatt for trusler og vold?	46
3.3 Frykt for vold og opplevd vold	48
3.4 Partnervold og annen vold – er det en sammenheng? ...	50
3.5 Oppsummering	54
Referanser	55
4 Trusler og maktbruk i parforhold. Utbredelse	57
4.1 Innledning	57
4.2 Erfaringer med trusler og bruk av fysisk makt	58
4.3 Kvinner og menn, likheter og ulikheter	59
4.3.1 Trusler og maktbruk i homofile parforhold	61
4.4 Aldersfase	61

4.5	Variasjon etter familiefase	65
4.5.1	Erfaring med maktbruk: samboere og gifte.....	65
4.5.2	Barn i forholdet?	66
4.6	Regionale forskjeller	67
4.6.1	Grupper med levekårsproblemer	68
4.7	Alkohol og rusmidler	70
4.8	Samlivsbrudd	71
4.8.1	Regionale variasjoner i erfaringer med maktbruk og samlivsbrudd	73
4.9	Utøver – tidligere eller nåværende partner?	73
4.10	Samvariasjon mellom uavhengige variable?	78
4.11	Vold i separasjonsfasen	81
4.11.1	Separasjonsvold i vår undersøkelse	82
4.11.2	Maktbruk også mens forholdet besto?	84
4.11.3	Det asymmetriske forhold	85
4.11.4	Oppsummering – noen hovedtrekk	86
Referanser	88
5	Fysisk maktbruk, slagsmål og vold.....	91
5.1	Innledning	91
5.2	Vold og slagsmål: Begrepskjennetegn	91
5.3	Egen rolle i siste hendelse	95
5.3.1	Legitim bruk av makt?	98
5.4	Offerposisjon og voldsformer	99
5.4.1	Antall former, siste episode.....	100
5.4.2	Moderat eller høyt skadepotensiale, siste episode	101
5.5	Offerposisjon og utfall	102
5.5.1	Psykiske reaksjoner.....	102
5.5.2	Fysiske skader, siste voldsepisode	105
5.6	Oppsummering.....	107
Referanser	109
6	Vold i likeverdige og ikke-likeverdige parforhold.....	110
6.1	Innledning	110
6.2	Det likeverdige, symmetriske parforhold.....	111
6.2.1	To leire, to fortolkninger	111
6.2.2	Ikke uforenlige, begge gir sanne bilder!.....	112
6.2.3	Vold må sees i en kontekst.....	113
6.2.4	”Ikke-voldelige” kontrollstrategier	115
6.2.5	Ikke-voldelige kontrollformer og erfaringer med trusler og maktbruk	116
6.2.6	Kontroll og maktbruk i parforholdet – trakassering etter brudd?.....	119
6.3	Slagsmål eller vold, likeverdige og ikke-likeverdige parforhold.....	120

6.3.1	Likeverd i parforhold, offerposisjon, psykiske reaksjoner og fysiske skader	122
6.4	Oppsummering	124
Referanser	125
7	Fortsatt samliv etter maktbruk og vold?	127
7.1	Tidligere forskning	127
7.1.1	Skilsmisse er en prosess	129
7.1.2	Parforholdet etter vold - representative studier	131
7.1.3	Brudd eller fortsatt samliv?	132
7.2	Hvem har blitt, og hvem har gått?	133
7.2.1	Tid siden siste voldshendelse	133
7.2.2	Kjennetegn ved siste voldshendelse	134
7.2.3	Kjennetegn ved parforholdet	136
7.2.4	Individuelle ressurser	138
7.2.5	Å gå ut eller å forbli i forholdet: hva veier tyngst?	139
7.3	Bistand etter partnervold, bistand til brudd?	141
7.3.1	Underforbruk av tjenester?	143
7.3.2	Bistand til å bryte parforholdet?	143
7.4	Å bryte ut av voldelige forhold er vanskelig	148
7.4.1	Et flerdimensjonalt bistandsbehov	148
7.5	Oppsummering	150
Referanser	152

Del 2 Vold mot kvinner og helseproblemer 154

Vold mot kvinner i Norge – oversikt og nøkkeltall	155
8 Vold mot kvinner	161
8.1 Hva forelå fra tidligere i Norge ?	161
8.1.1 Partnervold – forekomst	161
8.1.2 Spørsmål om vold i offentlige undersøkelser	162
8.2 Nordiske initiativer	162
8.2.1 Vold mot kvinner – sammenlignbare studier i Norden	163
8.2.2 Vold mot kvinner – del av kvinnehelsesatningen i Norske Kvinners Sanitetsforening	163
8.3 Hensikten med studien	163
8.4 Spørreskjema – nøkkelspørsmål	164
8.4.1 Vold fra annen enn partner:	164
8.4.2 Vold fra partner:	165
8.4.3 Makt og kontroll eller psykisk vold:	165
8.5 Vold påført av partner – to mønstre?	166
8.6 Resultater	167
8.6.1 Forekomst av partnervold	167

8.6.2	Partnervold og samlivsstatus.....	171
8.6.3	Forekomst av partnervold blant ulike grupper av kvinner	173
8.6.4	Vold fra person annen enn partner	179
8.7	Oppsummering.....	182
Referanser	184
9	Vold mot kvinner i nære relasjoner – et viktig folkehelseproblem.....	187
9.1	Et tilbakeblikk	187
9.1.1	Vold i nære relasjoner i et helseperspektiv	188
9.1.2	Definisjoner av vold som årsak til sykdom.....	188
9.1.3	Vold i et kjønnet helseperspektiv	189
9.1.4	Vold i nære relasjoner og makt og kontroll.....	190
9.1.5	Seksuelle overgrep	190
9.1.6	”Til døden skille oss ad ”	191
9.2	Rapporterte selvmordstanker blant kvinnene i undersøkelsen.....	192
9.2.1	Vold mot kvinner i nære relasjoner som årsak til skader	192
9.2.2	Skader registrert ved Legevakter	192
9.2.3	Opplysninger i skaderegistrene	193
9.2.4	Rapporterte skader blant kvinnene i undersøkelsen	194
9.2.5	Typer skader blant kvinnene i undersøkelsen	194
9.2.6	Mishandling som årsak til sykdom	196
9.3	Rapporterte kroniske sykdommer blant kvinnene i undersøkelsen.....	197
9.4	Depresjon, angst og posttraumatiske symptomer blant kvinnene i undersøkelsen	198
9.5	Reproduktiv helse	199
9.5.1	Rapportere underlivplager blant kvinnene i undersøkelsen.....	200
9.5.2	Vold i svangerskapet.....	200
9.5.3	Rapportert vold i svangerskapet blant kvinnene i undersøkelsen.....	200
9.5.4	Rapportert kontakt og tilfredshet med hjelpeapparatet blant kvinnene i undersøkelsen	202
9.6	Oppsummering.....	203
Referanser	204
Vedlegg 1	Violence against women against women in Norway ..	209
10	Intervensjon og videre forskning	215
10.1	Videre forskning	216
Referanser	219
Vedlegg 2	Spørreskjema.....	220

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Bruttoutvalg, nettoutvalg og forskjell mellom netto- og bruttoutvalg etter kjønn, alder og landsdel. Prosent.....	31
Tabell 2.2	Fordelinger på ulike bakgrunnsvariabler etter kjønn. Prosent.....	33
Tabell 3.1	Andel som er litt eller svært urolig for vold i ulike situasjoner etter kjønn (Prosent).....	44
Tabell 3.2	Andeler som er litt og veldig urolige for å bli utsatt for vold (Prosent)	45
Tabell 3.3	Andel som har vært utsatt for trusler og vold etter de fylte 15 år. Prosent.....	46
Tabell 3.4	To logistisk regresjonsanalyser med utsatt for trusler og vold som avhengige variabler	47
Tabell 3.5	Andeler som er urolig for vold etter kjønn og om de selv har vært utsatt for vold.....	49
Tabell 3.6	Logistisk regresjonsanalyser med urolig for å bli utsatt for vold som avhengig variabel	49
Tabell 3.7	Andeler som har vært utsatt for partnervold med stort skadepotensiale etter kjønn og om de har vært utsatt for annen vold.....	51
Tabell 3.8	Frykt for vold etter type voldserfaring (prosent).....	52
Tabell 3.9	Logistisk regresjonsanalyse med utsatt for partnervold som avhengig variabel	53
Tabell 4.1	Erfaringer med trusler og ulike former for maktbruk utøvd av partner siste år, samt hittil i livet etter fylte 15 år. Kvinner og menn. Personer som lever, eller har levd i parforhold. Prosent.....	59
Tabell 4.2	Andel som har erfaringer med maktbruk i parforhold etter kjønn og sivil status på intervju tidspunktet. Prosent.....	65
Tabell 4.3	<i>Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner etter om partner hadde brukt rusmidler under siste episode. Prosent</i>	<i>71</i>

Tabell 4.4	Andel som har opplevd maktbruk fra partner etter antall tidligere ekteskap/samboerforhold. Kvinner og menn som lever, eller har levd i parforhold. Prosent	72
Tabell 4.5	Kvinner og menn noen gang utsatt for trusler eller maktbruk etter om utøver er nåværende eller tidligere partner. Prosent	74
Tabell 4.6	Kvinner og menn utsatt for fysisk maktbruk fra partner etter hvilke former for maktbruk som ble anvendt siste gang, og om utøver var nåværende eller tidligere partner. Prosent.....	76
Tabell 4.7	Kvinner og menn utsatt for fysisk maktbruk fra nåværende og tidligere partner etter om maktanvendelsen innebar høy eller moderat risiko for skade. Prosent.....	77
Tabell 4.8	Logistisk regresjonsanalyse med erfaring med alle former, samt høyrisiko-former for maktbruk fra partner som avhengige variable	79
Tabell 4.9	Kvinner og menn som har opplevd samlivsbrudd og som oppgir at tidligere partner utførte ulike former for trakassering. Prosent.....	83
Tabell 4.10	Andel utsatt for ulike former for trakassering etter samlivsbrudd, som også har erfaring med trusler og maktbruk i parforholdet.....	85
Tabell 5.1	Slagsmål eller vold? Idealtypiske skillelinjer.....	93
Tabell 5.2	Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner, deres vurdering av egen medvirkning i siste episode. Prosent.....	96
Tabell 5.3	Kvinner og menn utsatt for trusler og maktbruk fra partner fordelt etter hvilken rolle de selv mener å inneha siste gang dette hendte. Prosent.....	97
Tabell 5.4	Vurdering av legitimitet i partners maktbruk, siste hendelse blant kvinner og menn som etter egne medvirkning kan regnes som deltakere eller ofre. Prosent.....	98
Tabell 5.5	”Offerposisjon” og gjennomsnittlig antall voldsformer anvendt av partner i siste hendelse. Kvinner og menn.....	100
Tabell 5.6	Handlinger med moderat eller høy risiko for skade etter offerposisjon siste hendelse, kvinner og menn. Prosent.....	101
Tabell 5.7	Psykkiske reaksjoner på partners voldsbruk siste gang dette forekom, kvinner og menn. Prosent.....	103
Tabell 5.8	Reaksjonsformer i siste voldshendelse. Andel kvinner og menn i hver offerposisjon som reagerte. Prosent.....	104

Tabell 5.9	Andel påført skade i siste episode med partnervold. vinner og menn. Prosent.....	106
Tabell 5.10	Voldsutsatte kvinner og menn etter type skader. Prosent.....	107
Tabell 6.1	Andel av kvinner og menn som oppgir at nåværende eller tidligere partner har anvendt kontrollstrategier. Prosent.....	115
Tabell 6.2	Berørt av en eller flere kontrollstrategier. Kvinner og menn. Prosent.....	116
Tabell 6.3	Andel av begge kjønn som har opplevd at partner truet eller brukte makt i parforhold etter om partner anvender ulike kontrollstrategier. Prosent.....	118
Tabell 6.4	Logistisk regresjonsanalyse med posisjon som ”deltaker” eller ”offer” i siste voldshendelse (N=437).....	121
Tabell 6.5	Logistisk regresjon med likeverd/ikke-likeverd i parforhold som avhengig variabel. Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner (N=437).....	122
Tabell 7.1	Siste voldshendelse, relasjon mellom partene da denne fant sted, samt relasjon nå. Kvinner og menn. Prosent.....	132
Tabell 7.2	Gjennomsnittlig antall år siden siste voldshandling. Kvinnelige og mannlige ofre for vold som har fortsatt å leve med partner, og som har brutt ut av forholdet ..	134
Tabell 7.3	Ulike kjennetegn ved egen rolle, reaksjoner, skader og voldsformer i siste hendelse. Kvinner og menn som har fortsatt samliv og som har brutt. Prosent.....	135
Tabell 7.4	Partners bruk av ulike kontrollformer i bestående og avsluttede voldelige forhold. Kvinner og menn. Prosent.....	136
Tabell 7.5	Bestående og oppløste parforhold etter om det var barn i forholdet på det tidspunkt siste voldshendelse fant sted. Kvinner og menn. Prosent	138
Tabell 7.6	Kvinner og menn ikke utsatt for partnervold, samt utsatte for vold som har fortsatt samliv eller som har brutt med voldelig partner, etter utdanning, inntekt, berørt av arbeidsløshet, og mottatt offentlige (trygde)overføringer eller vært forsørget av ektefelle siste år. Prosent	139
Tabell 7.7	Logistisk regresjon med fortsatt- eller brutt parforhold som avhengig variabel (N=437).....	140
Tabell 7.8	Andel kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner som har snakket med venner, slektninger og ulike offentlige instanser om siste episode. Prosent.....	142

Tabell 7.9	Voldsutsatte kvinner og menn, som bor med- eller har brutt med partner, etter om de har ”snakket med noen etter siste voldshendelse. Prosent	145
Tabell 7.10	Logistisk regresjon med ”snakket med uformelle kontakter”, og ”snakket med formelle hjelpere” som avhengige variable	146
Tabell 8.1	Enkelthandlinger i enten nåværende eller tidligere forhold, i prosent av 2143 kvinner som noensinne har levd i et parforhold	167
Tabell 8.2	Andelen av alle kvinner som har levd i et parforhold (N=2143) som rapporterte partnervold, etter type og når de hadde opplevd slik vold.....	169
Tabell 8.3	Andelen som svarer bekreftende på ulike karakteristika av nåværende eller tidligere partner (for de uten partner ved undersøkelsestidspunktet) blant 574 kvinner som har oppgitt en eller annen form for partnervold i nåværende eller tidligere forhold.....	170
Tabell 8.4	Andelene kvinner som rapporterte en eller annen form for partnervold, siste år, tidligere og noensinne i ulike grupper basert på samlivsstatus og hvilken partner som utøvde volden	172
Tabell 8.5	Enkelthandlinger rapportert å ha skjedd i nåværende forhold i prosent av alle 1791 kvinner som lever i et samliv	172
Tabell 8.6	Andelen kvinner som rapporterte partnervold, siste år, tidligere og partnervold som har ført til skade, etter alder blant kvinner som noensinne har levd i et parforhold.....	174
Tabell 8.7	Andelen kvinner, % som rapporterer det mest negative svaralternativ i samlivsbeskrivelsen	176
Tabell 8.8	Vold fra kjent eller ukjent person, utenom partner blant alle kvinner.....	179
Tabell 9.1	Angitt skade ved siste hendelse blant alle kvinner som oppgir å ha vært utsatt for trusler eller vold fra partner (N=580).....	195
Tabell 9.2	Prosent av alle kvinner som oppga vold fra partner. Det totale antall som svarte varierer mellom spørsmålene og lagt til grunn for prosentberegningen.	198
Tabell 9.3	Svangerskap og vold blant kvinner som hadde opplevd partnervold og hadde vært gravid (N= 477)..	201
Tabell 9.4	Andelen kvinner som svarte "meget nyttig" om råd fra hjelpeinstans ved siste hendelse	203

Figuroversikt

Figur 4.1	Andel i ulike aldersgrupper utsatt for maktbruk fra partner siste år. Kvinner og menn. Prosent	62
Figur 4.2	Andel i ulike aldersgrupper utsatt for maktbruk fra partner noen gang etter fylte 15 år. Kvinner og menn. Prosent.....	62
Figur 4.3	Nåværende alder, og gjennomsnittlig antall år siden siste opplevde episode der partner truet eller brukte makt. Kvinner (n=514) og menn (n=347) utsatt for trusler eller maktbruk.	64
Figur 4.4	Andel kvinner og menn i ulike landsdeler som etter fylte 15 år oppgir at en partner anvendte makt.....	67
Figur 4.5	Utsatt for maktbruk siste år, begge kjønn. Andel i totalutvalget og i ulike grupper som svarer bekreftende på at de er berørt av ulike levekårsproblemer	69
Figur 8.1	Prosentvis andel kvinner som rapporterte vold fra nåværende eller tidligere partner etter antall bekreftende svar om makt og kontroll.....	171
Figur 8.2	Modell for forståelse av faktorer på påvirker menns vold mot kvinner i parforhold	173
Figur 8.3	Rapportert partnervold blant kvinner som noensinne har levd i parforhold etter utdanning.....	175
Figur 8.4	Partnervold blant kvinner som noensinne har levd i et parforhold, etter vurdering av egen økonomi	176
Figur 8.5	Andelen kvinner som har vært utsatt for partnervold siste 12 måneder i % blant 2143 som har levd i parforhold noensinne, etter bostedsregion	178
Figur 8.6	Andelen kvinner som har vært utsatt for partnervold blant kvinner som noensinne har vært i et parforhold, etter fødeland.....	178
Figur 8.7	Alder og vold. Vold fra annen person enn partner, I aldersgrupper blant alle (N=2407)	180
Figur 8.8	Vold fra annen person enn partner etter i utdanningsgrupper blant alle (N=2407)	180

Figur 8.9	Vold fra annen person enn partner etter sivilstand, blant alle (N= 2407)	181
Figur 8.10	Vold fra annen person enn partner etter hyppighet av alkoholinntak, blant alle (N=2407)	181
Figur 8.11	Vold i ulike regioner. Andelen kvinner som har vært utsatt for vold fra annen enn partner siste 12 måneder. % blant alle (N=2407) etter bostedsregion.....	182
Figur 9.1	Prosentvis andel av alle kvinner med rapporterte partnervold som har oppsøkt hjelp og prosent fornøyde med hjelpen.....	202

Sammendrag

Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen og Berit Schei

Vold i parforhold

- ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge
NIBR-rapport 2005:3

I denne rapporten presenteres resultater fra en landsomfattende undersøkelse om forekomst av maktbruk og vold i parforhold. Undersøkelsen ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå ved årsskiftet 2003/2004. Et tilfeldig utvalg bestående av 7600 personer i alderen 20-54 år fikk tilsendt et spørreskjema der de ble bedt om å besvare en rekke spørsmål om erfaringer med vold generelt, og maktbruk og vold der utøver var ektefelle eller samboer.

Til sammen 4618 personer (knappt 60 prosent) besvarte spørreskjemaet. Blant disse var det 12,4 prosent som ikke hadde etablert ekteskap eller levd sammen med en samboer.

Generell vold

Informantene ble innledningsvis spurt om i hvilken grad de fryktet å bli utsatt for vold i nærmiljøet, og om de hadde vært utsatt for vold fra andre enn partneren sin. Nesten halvparten av kvinnene uttrykte at de var litt eller svært urolige for vold, mens dette kun gjaldt vel en $\frac{1}{4}$ av mennene. Det var flest urolige blant de yngste, blant de som ikke var gifte, hadde lav utdanning, bosatte i store byer og blant de med dårlig økonomi.

Nesten halvparten av mennene hadde vært utsatt for trusler eller vold etter de hadde fylt 15 år, mens knapt 40 prosent av kvinnene hadde opplevd dette. Videre er det de yngste som er mest utsatt, de som ikke er gift og de med dårlig økonomi. Det er videre de som har vært utsatt for trusler eller vold, som også er mest urolige for å bli utsatt for vold. Videre viser det seg at de som har vært utsatt for vold fra andre enn

sin egen partner, også har en mye høyere risiko for å bli utsatt for vold fra sin partner.

Vold i parforhold. Utbredelse

Bruk av fysisk makt og vold i parforhold har et betydelig omfang. Etter fylte 15 år har mer enn hver fjerde kvinne, og mer enn hver femte mann opplevd at ektefelle eller samboer minst en gang har anvendt fysisk makt. I overkant av 5 prosent av både kvinner og menn har opplevd at partner gjorde dette i løpet av de siste tolv måneder.

Enkelte av de former for maktbruk det spørres om har stort potensiale for å påføre fysiske skader til den som utsettes. Dette gjelder slikt som ”å ta kvelertak på”, ”bruke kniv eller annen form for våpen”, og ”banke hodet ditt mot en gjenstand, mot veggen eller mot gulvet. Etter fylte 15 år har i underkant av hver tiende kvinne, og i overkant av 2 prosent av menn opplevd at partner anvendte minst én av disse formene for makt.

Mer enn 3 prosent av kvinnene oppgir at partner brukte én eller flere former for fysisk makt mens de var gravide. I voldelige parforhold med barn, er barna i betydelig grad eksponert for den maktbruk som utspiller seg mellom foreldrene. Når mor var utsatt for maktbruk fra far, var barn vitne i to av fem tilfeller. Når far var utsatt for maktbruk fra mor, var barn vitne i hvert fjerde tilfelle.

For begge kjønn er erfaringer med fysisk maktbruk fra partner nært knyttet til aldersfase. Yngre er betydelig mer utsatt enn eldre. For begge kjønn gjelder dessuten at erfaring med maktbruk fra partner er nært forbundet med samlivsbrudd.

Erfaringer med maktbruk fra partner har større utbredelse blant kvinner og menn med ulike former for levekårsproblemer.

Et betydelig flertall av de informanter som har erfart at partner anvendt makt, oppgir at dette er erfaringer som stammer fra et tidligere, tilbakelagt parforhold. Det synes altså klart at vold og maktbruk er medvirkende til at parforholdet blir oppløst. Men det å ta skritt for å oppløse forholdet fører i svært mange tilfeller til nye og mer eller mindre overlagte former for voldsbruk. Svært mange kvinner (men også mange menn) har opplevd at en tidligere partner opptrådte truende, anvendte vold eller bedrev trakassering *etter at parforholdet* var oppløst. Når det i disse oppløste forholdene var barn, sto barnet eller barna i fokus for truslene eller handlingene i hvert sjettede tilfelle. I disse tilfellene oppgir informanten at den tidligere ektefelle eller samboer ”...*bortførte eller skadet felles barn, eller truet med dette*”.

Ensidig eller gjensidig maktbruk?

Knappt tre av fem kvinner utsatt for maktbruk fra partner oppgir at mannen har all skyld for den eskalering som medførte at fysisk makt ble tatt i bruk, og dessuten at de selv ikke hadde muligheter for å forhindre det hendelsesforløp som utspant seg. Disse beskriver egen rolle i siste hendelse på en måte som ligger tett opp til det å være *offer*. Blant mannlige utsatte er det knapt en av tre som karakteriserer egen rolle på en slik måte.

Mer enn hver tredje kvinnelige, og mer enn to av tre mannlige utsatte beskriver egen medvirkning på en måte som dels viser at de har hatt "kontroll" i situasjonen der makt ble anvendt fordi de har hatt muligheter for å hindre eller stoppe hendelsesforløpet, og dels fordi de mener å være medansvarlige for eskalering av konfliktforløpet. Vi har karakterisert disse som *deltakere* i hendelse med fysisk maktbruk.

Skillelinjen mellom "offer" og "deltaker" følger de skillelinjene vi vanligvis gjør mellom "vold" og "slagsmål". Partners handlinger karakteriseres langt sjeldnere som *illegitime* av dem som beskriverer egen medvirkning som deltakerens. Når den utsatte har innehatt "offerets posisjon" har utøver langt oftere anvendt maktformer som har høy risiko for å føre til fysiske skader.

Karakteristika ved parforholdet.

De parforhold der maktbruk og vold forekommer, er i betydelig grad preget av manglende likeverd. Kvinner og menn utsatt for maktbruk oppgir i svært stor utstrekning at partner i tillegg til fysisk makt anvender en eller flere ikke-voldelige kontrollstrategier som i større eller mindre grad gir innskrenket handlingsfrihet, og som i større eller mindre grad representerer brudd med idealet om det likeverdige og symmetriske parforhold.

Maktbruk i forhold kjennetegnet ved manglende likeverd har langt oftere karakter av vold ved at den utsatte har vært offer for den andres handlinger. Risiko for psykiske ettervirkninger og betydelige fysiske skader som følge av voldsbruk er mer enn dobbelt så høy i slike asymmetriske forhold, sammenliknet med forhold preget av likeverd mellom partene.

Fortsatt samliv etter vold?

Et stort flertall av de informanter som i denne undersøkelsen rapporterer om maktbruk og vold i parforhold, formidler at dette handler om erfaringer som ligger i et tilbakelagt parforhold.

Etter siste opplevde episode med maktbruk og vold er det flere kvinner enn menn som har forlatt den voldelige partner. Forskjellene på den vold som utspant seg for dem som har fortsatt samlivet, og de som har brutt ut kan stikkordsmessig uttrykkes slik: de som gikk var oftere offer for den andres handlinger, de reagerte oftere med frykt og redsel i selve voldshendelsen, de var oftere utsatt for maktbruk som medførte stort potensiale for skader, de ble oftere påført betydelige fysiske skader, og opplevde oftere psykiske ettervirkninger. Dette gjelder begge kjønn, men i særlig grad kvinner.

Kvinner som har brutt ut av parforholdet etter vold oppgir at partnere ofte anvendte ulike kontrollstrategier i tillegg til fysisk makt.

Alt annet likt: kvinner som har forblitt i forholdet etter siste voldsepisode har langt oftere barn enn de kvinner som brøt med partner.

Det å søke hjelp hos andre etter å ha vært utsatt for maktbruk og vold, er svært nært forbundet med om parforholdet er videreført eller blitt avvirket. Når parforholdet er videreført har et meget klart flertall unnlatt å snakke med noen om det som skjedde. Bare en liten andel har søkt hjelp hos offentlige eller halvoffentlige institusjoner.

Når den voldsutsatte har brutt ut av forholdet har et stort flertall av kvinner tatt kontakt med så vel uformelle kontakter som formelle (offentlige) hjelpeinstanser. Det å søke bistand etter å ha blitt utsatt for vold fra partner er altså meget nært forbundet med brudd fra parforholdet.

Vold mot kvinner i Norge

Av alle de 2143 kvinnene som hadde levd i parforhold noensinne hadde 580 (27.1%) opplevd en eller flere former for vold i nåværende eller tidligere parforhold. Andelen kvinner som hadde opplevd potensielt livstruende vold fra partner (kveletak, brukt våpen mot eller få banket hodet mot en gjenstand eller mot veggen) var 9.3%. Andelen kvinner som har opplevd makt og kontroll i tillegg til vold av partner var 10.4%. Blant grupper av kvinner med ulike samlivsstatus var det enslige skilte kvinner som hadde den høyeste andelen av rapportert vold fra partner, 49%. Vold og trusler i ett eller flere svangerskap ble oppgitt av 4% av alle kvinner som hadde vært gravid.

Opplevd uro (svært urolig eller urolig) for vold i familien ble oppgitt av 4%, mens tilsvarende for fremmed person var 40%. Det var totalt 45% som svarte bekreftende på at de hadde vært utsatt for en eller annen form for vold fra en person annen enn partner en eller annen gang etter fylte 15 år. Det vanligste formen var å ha vært utsatt for at

en person oppførte seg seksuelt truende, 2.9% hadde opplevd det siste 12 måneder, og 24.8% hadde opplevd det tidligere. Vold, blitt slått, sparket eller brukt våpen mot, ble rapportert av 2.9% siste 12 måneder, og 20.6% tidligere. Trusler om fysisk skade ble rapportert av 3.3% siste 12 måneder, og 21.0% tidligere. Trusler om fysiske skade per brev, telefon eller e-post ble rapportert av 1.4 % siste 12 måneder, og 8.2% tidligere .

Den totale andelen av kvinner i Norge som rapporterte vold fra en eller annen person, 51%, var høyere enn tilsvarende tall i Finland, 40%, og i Sverige, 46%. Andelene kvinner som hadde opplevd vold eller trussel om vold fra nåværende partner var lavere i Norge, 9%, sammenlignet med tilsvarende tall i Finland 22% og Sverige 11%.

Vold mot kvinner i nære relasjoner – et folkehelseproblem

Resultatene viser at vold mot kvinner i nære relasjoner er et betydelig folkehelseproblem. Kvinner som rapporterte vold fra partner hadde oftere selvmordstanker, depresjon, angst og posttraumatiske stresssymptomer enn andre kvinner. Skade som følge av partnervold ble oppgitt av 29.5%. De vanligste skadene etter siste hendelse var blåmerker. Alvorlige skader som brudd, indre skader og hjernerystelse ble oppgitt av henholdsvis, 3.1%, 1.9% og 3.8% av alle kvinner som hadde vært utsatt for partnervold. Det var 13.7% som hadde oppsøkt lege eller sykehus etter skader fra siste hendelse, mens hele 11.9% mente de burde ha gjort det. De resterende 74.4% tok ikke kontakt fordi de mente skadene var ubetydelig. Det var 39.7% som hadde oppsøkt hjelpeapparatet (krisesenter, krisetelefon, sosialkontor, familievernkontor, advokat, politiet, fastlege, legevakt) en eller annen gang pga av partnerpåført vold. Den høyeste andel fornøyde var blant de som hadde oppsøkt fastlege (88%) og Legevakt (85%). Resultatene i denne undersøkelsen viser at vold mot kvinner i nære relasjoner kan føre til omfattende helseskader, men at det fortsatt er slik at mange ikke kontakter hjelpeapparatet, selv ikke etter fysiske skader. Undersøkelsen peker på viktigheten av et spesialisert helsetjeneste tilbud til kvinner utsatt for vold fra partner.

Summary

Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen and Berit Schei

Couple Violence

- different perspectives. Results from the first national survey in Norway

NIBR Report: 2005:3

This report presents the results from a nationwide survey on domestic violence in Norway. The data collection was conducted by Statistics Norway in the period from November 2003 through January 2004. The survey was designed as a mail survey, and the response rate amounted to 59.4 percent. This nationwide representative sample constituted 4618 respondents of men and women aged 20-54 years.

Non-partner violence

Initially, the respondents were asked about fear of violence and crime in their neighbourhoods, and if they had been exposed to violence from other persons except their partners. Near 50 percent of the women reported that they were slightly or very anxious about becoming a victim of a violent crime, while about one in four men reported the same. The youngest was most anxious, and so were the not married, people living in urban environments, and with low education and low income.

Almost 50 percent of the men and about 40 percent of the women had been a victim of threats or violent acts since they were 15 years old. It is the youngest age groups that are the most vulnerable. Likewise, people not married and those with low income. The results also show that persons who have been victims of threats and violent acts, have a greater fear of crime and victimisation. Those who have been victims of violent acts from a non-partner, also have a higher risk of being exposed to partner violence.

Couple violence. Prevalence

Use of physical power and violence in intimate relationships is extensive. More than 25 percent of the women and more than 20 percent of the men have experienced that their partners have used physical power against them since they were 15 years old. About 5 percent of all respondents reported an experience like that during the last 12 months.

Some of the incidents and violent acts in the questionnaire have a high risk to cause extensive physical damage on the victims. This applies to acts like “my partner choked me”, “my partner used knife or other type of weapon against me” and “my partner slammed me against the wall or punched me with something that could hurt”. Nearly ten percent of the women, and barely two percent of the men have experienced at least one violent act like that since they were 15 years old.

More than three percent of the women report that their partner used one or more forms of physical power while they were pregnant. In violent relationships that include children, it is almost inevitable that the children will be exposed to the violent conflict. The children were witness to 40 percent of the incidents from a male perpetrator, and 20 percent of the incidents from a female perpetrator.

Use of physical power and violence is closely related to age, and it is the youngest age groups that are most vulnerable. Besides, experiencing partner violence is strongly related to divorce and broken partnerships, and it is more frequent among people in a marginal economic and social situation.

Most of the respondents that have experienced partner violence, report that the incidents occurred in a previous relationship. It seems obvious that partner violence contribute to union dissolutions. To initiate a process of dissolution often result in new forms of violence. Many women, and some men, have experienced threats and violent behaviour from the partner after a broken partnership, behaviour often termed *stalking*. When children are present, one in six will be a target of threats from the partner. This might be threats of abduction or harm.

Symmetrical or asymmetrical partner violence?

Nearly three in five women that have been exposed to partner violence report that the partner is to blame for the escalation that led to the use of physical violence, and that they had no possibility to prevent the course of events. Barely one in three male victims reported the same.

More than 1/3 of the female and 2/3 of the male victims, describe their involvement in terms that indicate that they had control in the violent confrontation. They reported that they might have stopped the course of events, and that they were responsible for escalating the conflict. These are termed *participants*, as distinct from *victims*.

The difference between victim and participant is parallel to the difference between violence and free fight. If own involvement is characterized as participant, then the partners acts are less likely to be characterized as illegitimate. When the exposed partner is characterized as a victim, it is much more likely that the result is serious physical damage.

Characteristics of the partnership

Partnerships where use of force and violence occur are much more likely to be characterized by lack of equality. Both male and female victims report that the partner often applies non-violent control strategies, besides physical force. This will often result in restricted freedom of action and an asymmetrical partnership.

Partnerships characterized by lack of equality are more often violent. Mental reactions and severe physical damage, as a result of violent acts, occur twice as often in asymmetrical relationships, compared to partnerships characterized as symmetrical or equal.

Continued partnership after violence?

The majority of the respondents that have been exposed to both force and violence by a partner, reported that this happened in an earlier partnership. More women than men have left their partners after the last violent episode. Those who left have been exposed to more severe violence, were more afraid of the violent episodes, and got more severe physical damages and psychological distress. This applies to both sexes, but especially for women.

Women that have broken the relationship after partner violence, report that the former partner applied control strategies in addition to physical force.

Women that remain in a relationship with violence have more often children, compared to women who left the partner.

Seeking help after violence is closely related to whether the victim has left the partner. When the relationship continues, few victims talk with anybody about the incidents, and very few are seeking help from official institutions. However, if the victims have broken the

relationships, a much greater share of the women contact friends or official institutions about the incidents. Assistance seeking behaviour is closely related with the termination of the relationship.

Violence against women in Norway

Among 2143 ever-partnered women 580 (27.1%) reported any violence or threats, while 574 or 26.8% reported any violence, during current or in former relationship.

The proportion of ever partnered women reporting severe partner violence (attempted strangulation, use of weapons, beating head against an object or wall) was 9.3%.

The proportion of women reporting both violence from partner and power and control, was 10.4%. Proportion of women reporting ever partner violence was highest among women previously partnered but currently single, 49%. Violence and threats in any pregnancy was reported by 4% of women ever pregnant. Injuries caused by partner violence were reported by 29.5% of those ever experiencing partner violence. The most common types of injuries after the most recent assault were bruises. Serious injuries as fractures, injuries on internal organs, and concussion, were reported by, 3.1%, 1.9%, 3.8% respectively of all women reporting any partner violence. After the most recent event, 13.7% had contacted physician or hospital because of injuries, while 11.9% did not contact the health service even if they thought they might need assistance. The majority did not contact the health service because they assessed the injury to be minor (74.4%). Among women reporting any partner violence, 39.7% had ever sought any assistance (crises telephones, shelters, social welfare, family counselling centre, lawyer, police, general practitioner, casualty department). Proportion of women reporting to be satisfied with assistance received was highest among women contacting general practitioner (88.3%) and casualty departments (85.1%).

Concerns (very concerned or concerned) of violence in the family were reported by 4%, but concerns of violence by a stranger were reported by 40%.

Totally, 45% reported violence or threats from person other than partner after completed 15 years of age. The most common type of violence or threats from person other than partner was sexual threatening behaviour. Of all, 2.9% had experienced this 12 months prior to the study and 24.8% previously. Physical violence, (beaten, kicked or use of weapons) was reported by 2.9 for the 12 months prior to the study and, 20.6% prior to this.

Threats of being physical injured was reported by 3.3% 12 month prior to the study and 21.0% prior to this. Threats of being physical injured by mail, telephone or e- mail was reported by 1.4% 12 months prior to the study and 8.2% prior to this.

The proportion of women reporting violence by any partner was higher in Norway, 51% than in Finland (40%) and Sweden (46%). Proportion of women reporting violence and or threats by current partner was lower in Norway, 9%, than in both Finland 22% and Sweden 11%.

1 Innledning

Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen og Berit Schei

Vold og fysisk maktbruk er hovedtema i denne rapporten som bygger på data fra en omfattende nasjonal spørreskjema-undersøkelsen. Vel 4600 personer i alderen 20-54 år besvarte spørsmål om erfaringer med at en nåværende eller tidligere partner hadde anvendt ulike former for fysisk makt overfor dem.

Et sentralt formål med studien har vært å kartlegge *utbredelse* av ulike former for fysisk maktbruk og vold i *nære* relasjoner. Hvor mange kvinner og menn er det som i løpet av sitt voksne liv og i løpet av siste år har opplevd at ektefelle eller samboer anvendte ulike former for fysisk makt eller vold mot dem? I hvilke alders- og familiefaser er det slikt særlig forekommer? Hvordan beskriver utsatte kvinner og menn egen og partners roller i forløpet av konflikter som kulminerte i bruk av vold og fysisk makt? Hva skjer med relasjonene mellom partene etter vold?

I to kapitler rettes fokus særskilt mot den vold som påføres kvinner. Spørsmålet om hvilke helsemessige konsekvenser voldsbruk har for kvinner er viet spesiell oppmerksomhet. Erfaringer med vold og maktbruk i andre relasjoner enn parforholdet, belyses også i et eget kapittel.

Vold i nære relasjoner

Vold mot kvinner har i en årrekke vært kjent som et sosialt problem. Erfaringer fra politi og rettsvesen, helsetjenester og i særlig grad fra krisesentre for mishandlede og voldtatte kvinner, har vist at flere tusen kvinner hvert år utsettes for vold fra ektefelle eller samboer, og at slik vold har svært alvorlig karakter med betydelige somatiske og psykiske skader for kvinner som rammes, men også med betydelige negative konsekvenser for barn som blir vitne til at far slår mor.

En nasjonal undersøkelse for å kartlegge omfang av vold mot kvinner har lenge vært etterspurt, sist i en norsk offentlig utredning om menns

vold mot kvinner i nære relasjoner (NOU 2003:31). Tidligere er det bl.a. tatt initiativ fra en nordisk gruppe forskere som med økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd har utført ulike typer studier om vold mot kvinner (NorVold gruppen)¹. Gruppen har hatt som utgangspunkt at vold mot kvinner er en viktig faktor i utvikling av ulike typer helseproblemer og hatt tre ulike forskningfelt. Det ene dreide seg om kvinner som oppsøkte helsevesenet pga av voldtekt i de nordiske landene. Det andre feltet dreide seg om reproduktiv helse. Det har vært gjennomført studier blant gynekologiske pasienter i alle nordiske land. Det tredje område for NordVold var arbeidet med å fremskaffe sammenlignbare tall om forekomst i befolkningen i de Nordisk land, da særlig i forhold til vold utøvd innenfor parforhold. Det ble forholdsvis tidlig innvilget midler til nasjonale undersøkelser i Finland og Sverige.

I Norge innvilget Norske Kvinners Sanitetsforening etter søknad fra Berit Schei, NTNU, midler til delfinansiering av datainnsamling til en nasjonal studie om vold mot kvinner i 2003.

I april 2001 ble NIBR sammen med en rekke andre forskningsinstitusjoner invitert av Norges Forskningsråd til å utforme forslag til forskningsprosjekt for å belyse temaet "Vold i familien". Etter søknad ble det bevilget midler til Sten-Erik Clausen og Thomas Haaland, NIBR, for å gjennomføre en survey kalt *Utbredelse av partnervold i Norge*. Undersøkelsen ble gjennomført som en postal spørreundersøkelse i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå (SSB).

Samarbeid om datainnsamlingen mellom NTNU og NIBR ble etablert vinteren 2002/03. Gjennom dette samarbeidet ble det bl.a. økonomisk mulig å utvide utvalget fra 4000 til 7800 personer. I samarbeid mellom SSB, NTNU og NIBR ble spørreskjemaet utformet. Den postale undersøkelsen, kalt "Undersøkelse om trygghet i hverdagen", ble gjennomført i perioden 21. oktober 2003 til 16. januar 2004. En dokumentasjonsrapport er utarbeidet av Sølvi Flåte (2004) i SSBs notatserie.

Offerundersøkelser

Den foreliggende undersøkelsen føyer seg inn i en lang rekke surveys som har hatt som formål å avdekke voldserfaringer i hele- eller avgrensede grupper av befolkningen. Her i landet er de tilbake-

¹ Styringsgruppe for NordVold: Karin Helweg Larsen (leder), Statens folkehelseinstitutt, København, Danmark, Gudrun Agnarssdottir, Universitetssykehuset, Reykjavik, Island. Berit Schei, NTNU, Trondheim, Norge.

vendende *Levekårsundersøkelsene* i regi av Statistisk Sentralbyrå blant de viktigste, ikke minst fordi de dekker hele den voksne befolkningen, og dessuten fordi de gir grunnlag for å kaste lys over utvikling over tid.

I Canada, Finland og Sverige (Johnson 1996, Heiskanen og Piispa 1998, Lundgren m.fl. 2001) er det gjennomført omfattende nasjonale surveys som hadde som formål å belyse omfanget av vold mot kvinner utøvd av ektefelle eller samboer. Utforming av spørreskjema i disse undersøkelsene hadde stor grad av sammenfall. I England og Wales har British Home Office gjennomført gjentatte surveys med sikte på å kartlegge utbredelse av voldsbruk mellom ektefeller og samboere (Mirrlees-Black 1999, Walby & Allen 2004). I arbeid med utforming av spørreskjema og gjennomføring av datainnsamling for foreliggende undersøkelse, er det i betydelig grad trukket på erfaringer fra disse undersøkelsene.

I undersøkelser for å kartlegge vold i parforhold har man tradisjonelt tatt utgangspunkt i et internasjonalt instrument (Conflict Tactics Scales (CTS), i sin tid utviklet i USA, og brukt i flere befolkningsundersøkelser (Straus m. fl., 1996). Rammen for spørsmålene var at man satte handlingene inn i en konfliktmodell. Innledningsvis ble det i det opprinnelige skjema fortalt: "Uansett hvor bra man har det i et parforhold, hender det at man krangler" (Grimstad, 2000). Det ble satt spørsmålstegn ved en innledning som setter *en konfliktramme* omkring de etterfølgende spørsmål undersøkelse om menns vold mot kvinner ble utviklet i Canada. De canadiske forskerne gjennomførte ulike pilotundersøkelser med blant annet fokusgruppeintervjuer (Johnson, 1996). Dette arbeidet førte til at man gikk bort fra å bruke CTS i sin rene form. En modifisert serie av spørsmål om maktbruk gradert fra "moderate" til "ekstreme" former for vold ble utviklet. Denne skalaen ble senere også lagt til grunn for undersøkelsene i Finland og Sverige, og er også den som er nyttet i vår undersøkelse.

Fortolkninger

Vi stiller spørsmål om bestemte handlingsformer: "*Har din nåværende eller tidligere partner noen gang truet med vold, eller utøvd vold overfor deg, slik som....*". Det er vanlig å tolke bekreftende svar på de ulike opplistede handlingsformene som uttrykk for at informanten har vært utsatt for vold. Dette er gjort i amerikanske befolkningsstudier der CTS har ligget til grunn. Slikt likhetstegn settes av Heiskanen og Piispa (1998) og av Lundgren m.fl. (2001) i rapportene om vold mot kvinner i Finland og Sverige. Slikt likhetstegn settes også av Schei i kapittelet om utbredelse av menns vold mot

kvinner i herværende rapport: ethvert bekreftende svar på at partner har anvendt en av de ulike formene for fysisk makt medfører at kvinnen klassifiseres som ”offer for vold fra partner”.

Når det settes likhetstegn mellom ”fysisk maktanvendelse” og ”vold”, sees det bort fra motiver og kontekst. Det skilles ikke mellom fysisk makt brukt i angrep og forsvar; fysisk makt anvendt i selvforsvar blir ”vold” på samme måte som offensiv maktanvendelse. Det skilles ikke mellom partenes mulige ulike roller i konfliktforløpet; hvem det var som først anvendte fysiske maktmidler tillegges ikke vekt, om partene er like aktive, eller om en er mer aggressivt pågående.

Legitimitet

Haaland og Clausen legger vekt på at *spørsmålet om legitimitet* er en sentral dimensjon i voldsbegrepet. Vold er et omstridt begrep. Det står strid om definisjonen. Vold kan bety svært ulike ting for ulike mennesker, slik blant andre Jeff Hearn (1998) og David Riches (1986) har pekt på. Riches hevder at striden om det legitime i bruk av fysisk makt er et universelt kjennetegn ved vold som fenomen. Partene vil ha motstridende oppfatninger av legitimiteten i det egne og motpartens sett av handlinger. Det er den observerende tredjepart (som i Riches språkbruk må forstås som ”samfunnet”) som har det avgjørende ord i strid om legitimiteten i bruk av fysiske maktmidler.

Til grunn for vurdering av handlingenes legitimitet ligger flere kriterier:

- initiering av fysisk maktbruk, hvem begynte?
- offensiv/defensiv bruk av fysiske maktmidler, var handlingene utført som angrep eller i selvforsvar?
- var partene jevnbyrdige, eller var den ene part overlegen i styrke?
- ble fysisk makt anvendt etter at den andre part var ute av stand til å forsvare seg?

Grad av symmetri/ asymmetri langs disse dimensjonene vil kunne avgjøre om handlingene klassifiseres som ”håndgemeng” og slagsmål der begge parter var ”like gode”, eller som voldelige handlinger der den ene part bærer skylden og ansvaret for hendelsen.

Haaland og Clausen hevder i tråd med dette at bruk av fysisk makt inngår i all fysisk vold, men at all maktbruk ikke er vold. Den kontekst maktbruk inngår i, samt samspillet mellom partene i situasjonen, er sentrale elementer i distinksjonen mellom det som skal regnes som vold, og det som ikke er det.

Gangen i rapporten

I kapittel 2 beskrives framgangsmåten i datainnsamlingen og prosedyrer for trekking av utvalg, utsending av spørreskjema samt rutiner for purring gjennomgå. Svarfrekvenser (og frafall) for ulike (alders)grupper beskrives.

Del 1 Maktbruk og vold blant ektefeller og samboere

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

Kapittel 3 behandler erfaringer med vold der utøver var en annen enn ektefelle/samboer, samt kvinner og menns frykt for å utsettes for vold på ulike arenaer og i ulike relasjoner. Videre analyseres sammenhengen mellom vold i nære og fjerne relasjoner.

I kapittel 4 beskrives utbredelse av maktbruk i parforhold. Kvinnens og menns erfaringer med at en partner i løpet av siste året, eller hittil i livet har anvendt fysisk makt. Også hvilke(n) form(er) for makt dette handler om blir beskrevet.

I kapittel 5 drøftes ulike kjennetegn ved voldsbegrepet. Med utgangspunkt i siste episode der partner anvendte fysisk makt belyses rollefordeling mellom partene i opptakt og gjennomføring av hendelsesforløpet. Det skilles mellom ensidig versus gjensidig maktanvendelse, og anvendte former for maktbruk sees i relasjon til den rolle aktørene inntok i hendelsesforløpet.

I kapittel 6 beskrives maktanvendelse og voldsformer slik disse framtrer i likeverdige parforhold, versus parforhold preget av manglende likeverd. Det ikke-likeverdige parforhold er klassifisert etter om partner anvender én eller flere ikke-voldelige kontrollstrategier.

Kapittel 7 beskriver hva utsatte for makt- og voldsbruk i parforhold har foretatt seg etter siste gang dette hendte. Har den som ble utsatt brutt med den voldelige partner? Hvilke forskjeller er det mellom oppfatning av egen rolle, voldstype, og type parforhold der hvor den utsatte har brutt med partner, sammenliknet med de som har fortsatt forholdet?

Del 2 Vold mot kvinner og helseproblemer

Berit Schei

I kapittel 8 rapporteres resultatene fra undersøkelsen når det gjelder vold mot kvinner og disse resultatene sammenlignes med tilsvarende tall i Finland og Sverige. Det gis også en oversikt over resultatene på engelsk.

Kapittel 9 gir en oversikt over internasjonal litteratur når det gjelder de helsemessige konsekvensene av vold mot kvinner i nære relasjoner og undersøker sammenhenger mellom rapportert partnervold og ulike helseproblemer blant kvinner.

I kapittel 10 settes implikasjoner av noen sentrale funn fra denne undersøkelsen opp mot praktiske bestrebelser for å forebygge og for å redusere skadevirkninger av vold i parforhold, samt for videre forskning.

Referanser

- Flåte, S. (2004). *Undersøkelse om trygghet i hverdagen. Dokumentasjonsrapport. Notat 2004/18*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Grimstad, H. (2000). *Violence against women and pregnancy outcome*. Series A: Dissertation. Trondheim: Acta Universitatis Nidarosensis Facultatis Medicinae.
- Hearn, J (1998): *The Violences of Men*. London: Sage Publications
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). *Faith, hope, battering: A survey of men's violence against women in Finland*. Helsinki: Statistics Finland.
- Johnson, H. (1996): *Dangerous domains, Violence against women in Canada*. Toronto 1996
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A.-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Mirrlees-Black, C. (1999). Domestic violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire. Home Office Research Study 191. (London: Home Office). NOU 2003:31: *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Statens forvaltningstjeneste
- Riches, D. (1986): The Phenomenon of Violence. In: Riches, D. (ed): *The Anthropology of Violence*. Oxford: Basil Blackwell.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. B. (1996). The revised conflict tactics scales (CTS2): Development

and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*,
17, 283-316.

Walby, S. & Allen, J. (2004): *Domestic violence, sexual assault and
stalking: Findings from the British Crime Survey*. Home Office
research Study 276. London: Home Office

2 Data og metode

Sten-Erik Clausen og Thomas Haaland

I dette kapitlet presenteres opplegget for undersøkelsen, utvalget av intervjupersoner og spørreskjemaet som ble benyttet. Datainnsamlingen ble utført i perioden november 2003 til januar 2004 som en postal spørreskjemaundersøkelse (postenquete), og Statistisk sentralbyrå (SSB) sto for den praktiske gjennomføringen. Etter datainnsamlingen sto SSB for tilrettelegging av materialet til en analysefil som ble oversendt NIBR og NTNU i februar 2004.

2.1 Svarprosent og frafall

Bruttoutvalget var landsrepresentativt og besto av 7 800 kvinner og menn i alderen 20-55 år. Den totale svarprosenten var på 59,4 % slik at datamaterialet består av 4 618 utfylte skjemaer. Dette betyr at det totale frafallet var på 3 152 personer. Svarprosenten var høyere for kvinner (63,3 %) enn menn (55,7 %), og den økte med økende alder. Vi henviser til Flåte (2004) for en detaljert beskrivelse av utvalg og frafall.

Tabell 2.1 viser prosentfordelinger for både brutto- og nettoutvalget fordelt på kjønn, alder og landsdel. Den siste kolonnen viser differansen mellom de to utvalgene, og angir skjevheter i nettoutvalget etter ulike kjennemerker. Menn er betydelig underrepresentert. Når det gjelder alder viser tabellen at de yngste er underrepresentert, mens de eldre aldersgruppene er noe overrepresentert. For kjennemerket landsdel er det god overensstemmelse mellom fordelingene i brutto- og nettoutvalget, der samtlige avvik er godt under ett prosentpoeng.

I tillegg til hovedutvalget ble det sendt et forkortet skjema til alle landets kritesentre, for å kartlegge erfaringer med vold i parforhold blant sentrenes brukere. Utvalget omfatter klienter i kritesentrene i perioden 20.10.2003 til 10.11.2003. Formålet med dette var bl.a. å se i hvilken grad hovedundersøkelsen fanger opp den type vold som disse klientene har vært utsatt for. Vi ønsket videre å belyse hvilke

kjennetegnet som særpreger denne gruppen. I alt var det 41 kvinner som besvarte skjemaet som ble sendt til krisesentrene.

Tabell 2.1 *Bruttoutvalg, nettoutvalg og forskjell mellom netto- og bruttoutvalg etter kjønn, alder og landsdel. Prosent*

Kjennetegn	Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Netto - brutto
<i>Kjønn</i>			
Menn	51,1	47,9	-3,2
Kvinner	48,9	52,1	3,2
<i>Alder</i>			
20-24 år	11,4	9,1	-2,3
25-29 år	12,1	11,8	-0,3
30-34 år	15,7	14,7	-1,0
35-39 år	16,5	17,1	0,6
40-44 år	13,9	14,8	0,9
45-49 år	14,2	14,9	0,7
50-55 år	16,2	17,6	1,4
<i>Landsdel</i>			
Akershus og Oslo	23,7	23,7	0,0
Hedmark og Oppland	7,9	7,9	0,0
Østlandet ellers	18,5	18,1	-0,4
Agder og Rogaland	14,2	14,1	-0,1
Vestlandet	17,3	17,9	0,6
Trøndelag	8,4	8,4	0,0
Nord-Norge	10,0	9,9	-0,1

2.2 Beskrivelse av utvalget

Tabell 2.2 inneholder utvalgets fordeling på ulike sosiodemografiske variabler. Det framgår av tabellen at det er statistisk signifikante forskjeller mellom kjønnene mht. alder, sivilstatus og samboerstatus. Det er flere yngre blant kvinnene, mens en større andel menn er gifte. Samboerskap er noe mer utbredt blant kvinnene. Variabelen sivilstand er hentet fra registerdata i Statistisk sentralbyrå, mens samboerstatus er opplysninger fra spørreskjemaet. Dette forklarer diskrepansen i andel gifte i de to variablene.

Videre ser vi at bare tre prosent av utvalget har ikke-vestlig landbakgrunn. Dette utgjør i alt 136 personer, det betyr at innvandrerbefolkningen er sterkt underrepresentert. Fordelingen etter landsdel er svært lik fordelingen for bruttoutvalget, og vi ser at nesten 1/4 av respondentene kommer fra Oslo og Akershus. Når det gjelder tettstedstype går det fram av tabellen at nesten 1 av 3 bor i de store byene.

Tabellen viser også fordelinger for utdanning, yrkesstatus og hovedbeskjeftigelse. Når det gjelder utdanning er det flere kvinner med høyeste utdanning, mens menn er noe overrepresentert blant de med bare ungdomsskole. Menn er imidlertid sterkest overrepresentert blant de med videregående skole nivå 2, som er utdanning inntil det som tilsvarer tidligere gymnasutdanning (SSB, 2001).

Hele 82 prosent av mennene er i fulltidsarbeid, mens dette kun gjelder for 54 prosent av kvinnene. Det er videre en større andel av kvinnene som ikke er i arbeid. Når det gjelder type yrke er kvinnene overrepresentert blant ufaglærte arbeider og lavere funksjonærer. Tilsvarende ser vi at menn dominerer blant de faglærte og høyere funksjonærene. Det er nesten dobbelt så stor andel kvinner som er studenter.

2.3 Ulike familiehistorier

Vår undersøkelse omfatter som nevnt personer i alderen 20-55 år. I et så vidt aldersspekter finner vi folk i svært ulike livs- og familiefaser. Blant de yngste kan vi finne mange som enda ikke har etablert egen familie, og som følgelig ikke har levd i parforhold. Med økende alder kan vi vente å finne en økende andel med oppløste parforhold bak seg, og mange av disse vil være etablert i nye forhold. Vi vil finne familier med og uten barn, og familier med barn i ulike aldersfaser. Videre vil det være barnefamilier der det er to foreldre om omsorgen for barn, og familier der den ene av foreldrene bærer dette ansvaret alene.

Blant våre til sammen 4816 informanter er det 566 personer, 234 kvinner og 332 menn, som aldri har levd sammen med en ektefelle, samboer eller registrert partner. Nær 60 prosent av disse er under 30 år. Familiehistorien til våre informanter er som vist i tabell 2.3.

Tabell 2.2 *Fordelinger på ulike bakgrunnsvariabler etter kjønn.
Prosent*

Variabler	Menn	Kvinner	Total
<i>Total</i>	47,9 (2211)	52,1 (2407)	100,0 (4618)
<i>Alder *</i>			
20-29 år	19,5	22,2	20,9 (966)
30-39 år	31,0	32,6	31,8 (1470)
40-49 år	31,1	28,4	29,7 (1370)
50-56 år	18,5	16,8	17,6 (812)
<i>Sivilstatus *</i>			
Ugift	38,2	38,1	38,2 (1762)
Gift	51,2	48,9	50,0 (2310)
Skilt	7,8	10,1	9,0 (416)
Annet	2,8	2,8	2,8 (130)
<i>Samboerstatus *</i>			
Gift/registrert partner	52,4	50,1	51,2 (2327)
Samboer	22,6	25,9	24,3 (1104)
Uten partner	25,0	24,0	24,5 (1111)
<i>Landbakgrunn</i>			
Vestlig	97,3	96,8	97,0 (4468)
Ikke vestlig	2,7	3,2	3,0 (136)
<i>Landsdel</i>			
Akershus og Oslo	23,5	24,0	23,7 (1096)
Hedmark og Oppland	8,2	7,6	7,9 (365)
Østlandet ellers	17,3	18,8	18,1 (834)
Agder og Rogaland	14,2	13,9	14,1 (649)
Vestlandet	18,8	17,1	17,9 (827)
Trøndelag	8,0	8,8	8,4 (390)
Nord-Norge	10,0	9,8	9,9 (457)
<i>Tettstedstype</i>			
Færre enn 200 innb.	20,9	20,0	20,4 (920)
200-1999 innb.	9,9	10,8	10,3 (465)
2000-19 999 innb.	23,0	21,8	22,4 (1007)
20 000-99 999 innb.	15,0	15,2	15,1 (680)
100 000 eller flere	31,2	32,2	31,7 (1429)
<i>Utdannelse ***</i>			
Ungdomsskole	9,6	7,4	8,5 (383)
Videregående 1	20,4	27,2	23,9 (1079)
Videregående 2	38,6	28,9	33,6 (1514)
Universitet/høyskole	31,4	36,5	34,0 (1535)
<i>Yrkesstatus ***</i>			
Fulltidsarbeid	81,8	53,6	67,1 (3076)
Deltidsarbeid	6,5	29,0	18,2 (836)
Ikke i arbeid	11,7	17,4	14,7 (674)

Tabell 2.3 *Ulike familiehistorier etter kjønn.. Prosent og antall*

	Kvinner	Menn
Gift/samboer, første parforhold	51,6 (1227)	53,0 (1162)
Gift/samboer, også tidligere parforhold	24,3 (578)	22,0 (483)
Tidligere gift/samboer, bor alene nå	14,2 (338)	9,9 (217)
Bor alene nå, ikke tidligere parforhold	9,8 (234)	15,1 (332)
Total	100,0 (2377)	100,0 (2194)

Blant kvinnene lever altså 75 prosent i ekteskap/samboerskap, mens 14 prosent lever alene, men har et eller flere parforhold bak seg. De resterende 11 prosent har enten aldri levd i parforhold, eller det mangler tilstrekkelige opplysninger om nåværende og tidligere parforhold. Blant menn lever 74,4 prosent i et nåværende forhold, mens 9,9 bor alene, men har et tidligere forhold bak seg. Blant menn er det 15 prosent som aldri har levd i parforhold.

Det er altså mulig å analysere erfaringer med trusler, maktbruk og vold i parforhold for 2143 kvinner og 1862 menn, dvs. 87 prosent av hele utvalget.

2.4 Spørreskjema

Spørreskjemaet besto av 12 A4-sider og inneholdt i alt 67 spørsmål. Ifølge SSB var dette maksimal lengden på et postalt skjema, dersom man skulle kunne oppnå en tilfredsstillende svarprosent. Foruten spørsmålene som angikk partnervold, dekket skjemaet følgende tema: trygghet i nærmiljøet, helse, beskrivelse av parforholdet, samt en rekke bakgrunnsopplysninger. For å bedre svarprosenten ble deltakerne i undersøkelsen med i trekking av gavekort pålydende 10 000 og 1 000 kroner.

Hva er en partner? I vårt spørreskjema er begrepet partner definert slik: *Med partner mener vi her og i fortsettelsen en ektefelle, samboer eller registrert partner.* Implisitt i denne definisjonen ligger at partnere deler husstand. Vår definisjon er smalere enn den som for eksempel nyttes i undersøkelsene fra England og Wales (Mirrlees-Black 1999, Walby & Allen 2004), der også kjæresteforhold (uten felles husholdning) inngår i definisjonen av partnerskap.

Partnervold. Det ble i alt stilt 30 spørsmål om vold i parforhold, hvorav noen besto av flere delspørsmål. Det ble først stilt en del generelle spørsmål om vold utført av tidligere eller nåværende partnere. Denne delen ble etterfulgt av detaljerte spørsmål om den

siste hendelsen da en partner opptro voldelig. Spørreskjemaet er gjengitt i vedlegg 2.

Flere spørsmål er hentet fra internasjonalt anerkjente skalaer. Dette gjelder måling av mental helse, hvor vi har benyttet en forkortet utgave av *Hopkins Symptoms Check List* (Derogatis et al., 1974). Videre har vi benyttet spørsmål fra skalaene *PREPARE* (Fowers & Olson, 1986) og *ENRICH* (Olson & Fowers, 1993) for å estimere hvor godt parforholdet fungerer. Når det gjelder utøvelse av vold har vi i hovedsak benyttet følgende tre kilder: *The Conflict Tactics Scales* (Straus, 1979; Straus et al., 1996), spørsmål hentet fra den finske undersøkelsen om vold mot kvinner (Heiskanen & Piispa, 1998) og *British Crime Survey 1996* (Mirrlees-Black, 1999). Det er særlig de detaljerte spørsmålene om siste voldsepisode som bygger på spørsmål fra den engelske undersøkelsen.

2.5 Måling av vold

Ulike kartleggingsundersøkelser av forekomst av voldserfaringer gir ofte svært ulike resultater. En del av disse forskjellene kan tilskrives ulikheter i måte å spørre på. Når man stiller generelle spørsmål om vold, som i de nordiske levekårsundersøkelsene, er andelene som svarer bekreftende vesentlig lavere enn når man stiller spørsmål om spesifikke voldelige handlingsformer som slag, spark, blitt fastholdt, osv. Ved bruk av selvrapporing som metode for å måle forekomsten av kriminelle handlinger, er det i dag anbefalt å stille spørsmål om en rekke kriminelle handlinger fra mange ulike områder, for å kunne fange opp det reelle omfanget av kriminalitet (Thornberry & Krohn, 2000).

Et bekreftende svar på spørsmål som ”*har du noen gang vært utsatt for vold?*” er uttrykk for at informanten (minst) en gang i sitt liv har vært utsatt for en handling som oppfyller kriteriene til det *denne informant* legger i begrepet vold. Når vi stiller spørsmål om en serie av (voldelige) handlinger, gir vi for det første informantene konkrete ledetråder som frisker på hukommelsen, og for det andre er det vi, gjennom måten å spørre på, som har avgjort at det å bli dyttet, slått, sparket, eller fastholdt kvalifiserer til å bli klassifisert som ”offer for vold”.

I en rekke amerikanske surveyundersøkelser om ”vold i parforhold” har man lagt til grunn et batteri av spørsmål utformet for å måle måter ektefeller eller samboere håndterer uoverensstemmelser på. Skalaen, kalt *The Conflict Tactics Scales* (CTS), ble utviklet av Murray Straus i

1970-årene. Spørsmålene spenner fra ulike former av verbal argumentasjon, til bruk av ulike fysiske maktmidler (Straus 1979).

Hele, eller deler av denne skalaen har ligget til grunn for en serie av undersøkelser av partnervold, særlig i USA. Skalaen har også dannet modell og vært inspirasjonskilde for utforming av måleinstrumenter i andre land. De instrumentene som ble utformet i Canada (Johnson 1997) og Storbritannia (Mirrlees-Black, 1999) har klare paralleller til CTS-skalaen, og dette gjelder også vår undersøkelse.

I tolkningen av resultatene fra undersøkelser der CTS-skalaen ligger til grunn, har man helt konsekvent satt likhetspunkt mellom vold (violence) og bruk av noen av de formene for maktanvendelse man spør om. Om informanten altså oppgir at hun eller han er blitt dyttet, slått, fastholdt m.v. av sin ektefelle eller samboer, er dette automatisk blitt klassifisert som et tilfelle av partnervold. Slike likhetstegn mellom maktbruk og vold settes også av Heiskanen og Piispa (1998) i tolkningen av resultatene fra den finske undersøkelsen, og av Johnson (1997) i tolkning av resultater fra Canada.

Bak all vold skjuler det seg bruk av- eller trusler om fysisk makt. Det er imidlertid uenighet om at all maktbruk uten videre kan klassifiseres som vold. Haaland og Clausen legger til grunn at begrepet vold viser til *illegitim* bruk av fysisk makt. Fysisk makt anvendt i selvforsvar er for eksempel innenfor gitte rammer lovlig, og skal derfor ikke regnes som vold.

Vi kommer tilbake til avgrensninger av voldsbegrepet i senere kapitler.

2.6 Problemstillinger

Vi presenterer i dette avsnittet de viktigste problemstillingene som har styrt analysene i denne studien. En del underordnede problemstillinger som har dukket opp i arbeidsprosessen, vil bli presentert underveis i teksten.

Utbredelse. Den overordnede problemstillingen i denne studien er å kartlegge utbredelsen av vold i parforhold i Norge. Det er ikke tidligere utført en så stor landsomfattende undersøkelse om partnervold her i landet. Dette innebærer at vi kan si lite om utviklingstendens når det gjelder dette fenomenet, men vi kan sammenlikne våre data med tilsvarende undersøkelser i andre land. Vi vil i første rekke sammenlikne våre funn med undersøkelser foretatt i Finland (Heiskanen & Piispa, 1998), Sverige (Lundgren et al., 2001), England (Mirrlees-Black, 1999; Walby & Allen, 2004), USA (Tjaden &

Thoennes, 2000) og Canada (Trainor & Mihorean, 2001). Også i Oslo ble det utført en stor undersøkelse om partnervold i 2003 (Pape & Stefansen, 2004), og vi vil også sammenlikne våre resultater med denne undersøkelsen.

Voldsutsatte kvinner. Kvinner er utsatt for grovere vold i parforhold enn det menn utsettes for. Dette er en av årsakene til at mange undersøkelser kun har rettet søkelyset mot menns vold overfor kvinner. For å kunne sammenlikne våre resultater med disse undersøkelsene, har vi viet voldsutsatte kvinner spesiell oppmerksomhet.

Kjønnsforskjeller. Av andre problemstillinger som vil bli tatt opp i denne rapporten er kjønnsforskjeller når det gjelder utsatthet for vold. Mange undersøkelser innen denne forsknings-tradisjonen har kun konsentrert seg om kvinner som offer for partnervold, og oversett at menn også utsettes for vold fra sin partner. Det er imidlertid mye som tyder på at menn og kvinner utsettes for forskjellig type vold, og at menn oftere står for en grovere voldsanvendelse. Kjønnspektivet vil gå som en rød tråd igjennom hele framstillingen av det empiriske materialet i rapportens første del.

Motmakt. I denne forbindelse blir spørsmålet om bruk av motmakt også viktig, dvs. i hvilken grad man svarer på den volden man utsettes for. I hvilken grad kan man si at forholdene mellom kjønnene er symmetriske eller asymmetriske? Er det den ene parten som er dominerende og den som utøver vold, eller er voldsutøvelsen og kontrollen mer likt fordelt mellom partene? I løpet av det siste tiåret har viktigheten av dette perspektivet blitt understreket, og Johnson og Ferraro (2000) foreslår fire typer partnervold, som reflekterer ulik grad av symmetri mellom partene. I hvilken grad vil våre data og resultater gjenspeile disse voldstypene?

Trakassering. Et annet, og lite studert fenomen i Norge, er det som på engelsk kalles *stalking*. Dette er et fenomen som innebærer vedvarende trakassering eller truende oppførsel som personforfølgelse, oppsøkende og truende atferd m.m. (Tjaden & Thoennes, 1998). I hvilken grad rapporterer utvalget om slik oppførsel fra en tidligere partner?

Utsatte barn. Hvor ofte er det barn til stede i de familiene hvor vold utføres? Mange voldelige familier har barn, og disse barna både ser og hører mye av den volden som utøves. Mange undersøkelser har vist at barn som er vitner til slik vold har høy risiko for å få utvikle psykososiale problemer. Hvor mange barn utsettes for dette i Norge, og hvor grov vold er det i tilfelle snakk om?

Et skjult helseproblem? Partnervold er ofte et fenomen som forekommer over et langt tidsrom, og som kan gjentas i repeterende sekvenser. Det er sannsynlig at mange av de som utsettes for dette vil få både mentale og fysiske helseproblemer. Her vil vi i første rekke se på hvilke problemer kvinnene rapporterer, og i hvilken grad det er sannsynlig at problemene kan relateres til den volden de utsettes for.

2.7 Analysemetoder

Hovedsaklig vil resultatene i denne undersøkelsen bli presentert ved hjelp av krysstabeller og enkel grafikk, der vi stort sett vil bruke kji-kvadrat test for å påvise eventuelle statistisk signifikante sammenhenger. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å benytte en slik analysestrategi, fordi man er avhengig av å kunne kontrollere for flere variabler enn det er mulig å gjøre i krysstabeller og grafiske fremstillinger.

Vi vil derfor også benytte multivariate metoder til analyse av data, og da særlig en analysemetode som kalles logistisk regresjonsanalyse. Vi antar at mange av leserne ikke vil være fortrolig med slike metoder, og vi vil derfor gi enkle forklaringer på hvordan resultatene skal tolkes etter hvert som de presenteres.

2.8 Undersøkelsens begrensninger

For å sette resultater og konklusjoner fra denne undersøkelsen i et riktig perspektiv ønsker vi å understreke noen av de viktigste begrensningene ved denne undersøkelsen. For det første er det visse begrensninger som følger av at dette er en postal undersøkelse. Svarprosenten er vanligvis noe lavere i denne type undersøkelser. For å sikre seg en akseptabel svarprosent er man tvunget til å ha et relativt kort spørreskjema. Dette har ført til at vi har måttet utelate visse tema som kunne være av interesse. Postale skjemaer har også visse fordeler ved at de er helt anonyme. Dette innebærer at respondenten vil synes at det er enklere å besvare sensitive spørsmål, enn det ville være ved et personlig intervju.

En annen begrensning er relatert til frafallsproblematikk. Undersøkelser som berører sensitive tema og avviksproblematikk blir ofte rammet av at flere av de mest ”interessante” intervjuobjektene lar være å besvare spørreskjemaene. Videre er noen fokusgrupper så marginale at de bare i en svært beskjedent omfang vil motta skjema. For å kompensere for dette ble det sendt modifiserte skjemaer til landets kriesentre. Dette ble gjort for å se i hvilken grad hoved-

undersøkelsen greide å fange opp de helt alvorlige tilfellene av partnervold, og se hva som karakteriserer disse ofrene. Krisesenter-skjemaene kan imidlertid ikke inngå i beregninger over utbredelse av partnervold i Norge.

Vold er et vanskelig tema å studere. Voldsbegrepet er uklart, omstridt og vanskelig å definere. Voldsbruk kan sees som en (ekstrem) form for konfliktatferd. Parter som inngår i konflikt med hverandre vil uttrykke forskjellige og motsetningsfylte posisjoner eller interesser, og de vil uttrykke motstridende *versjoner* av egen- og motpartens motiver og handlinger under opptakt og eskalering av konfliktforløp. Særlig vil partenes versjoner sprike i spørsmålet om legitimiteten i egne- og motpartens handlinger. Beretningene må sees som *partsinnlegg* og som *fortolkning* av hendelsesforløp og egen rolle.

I det man med en samlebetegnelse kaller *offerundersøkelser* – og som den foreliggende er et eksempel på – er det *den ene parts beretning* man bygger på. Om også den andre part hadde fått komme til orde, er det overveiende sannsynlig at hun eller han ville gitt en svært annerledes framstilling av hendelsesforløp, og av egen rolle. Vi ville sikkert med to sprikende, men ”subjektivt sanne” beretninger.

Vi vil be leseren ha dette perspektivet i mente under lesning av denne rapporten.

Referanser

- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H. & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral Science*, 19, 1-15.
- Flåte, S. (2004). *Undersøkelse om trygghet i hverdagen. Dokumentasjonsrapport*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Fowers, B. J. & Olson, D. H. (1986). Predicting marital success with PREPARE: A predictive validity study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12, 403-413.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). *Faith, hope, battering: A survey of men's violence against women in Finland*. Helsinki: Statistics Finland.
- Johnson, H. (1997). Att forska om våld mot kvinnor. En kanadensisk offerundersökning. I M. Olsson & G. Wiklund (red.), *Våld mot kvinnor*. BRÅ-rapport 1997:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Johnson, M. P. & Ferraro, K. J. (2000). Research on domestic violence in the 1990s: Making distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 948-963.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A.-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Mirrlees-Black, C. (1999). *Domestic violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire*. Home Office Research Study 191. (London: Home Office).

-
- Olson, D. H. & Fowers, B. J. (1993). Five types of marriage: An empirical typology based on ENRICH. *The Family Journal, 1*, 196-207.
- Pape, H. & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- SSB (2001). *Norsk standard for utdanningsgruppering*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and the Family, 41*, 75-88.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. B. (1996). The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2). Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues, 17*, 283-316.
- Thornberry, T. P. & Krohn, M. D. (2000). The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime. In U. S. Department of Justice (red.), *Measurement and Analysis of Crime and Justice*. Washington, DC: U.S. Department of Justice.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (1998). *Stalking in America: Findings from the National violence against women survey*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women*. Washington,DC: U.S. Department of Justice.
- Trainor, C. & Mihorean, K. (2001). *Family violence in Canada: A statistical profile, 2001*. Ottawa: Statistics Canada.
- Walby, S. & Allen, J. (2004). *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study 276. London: Home Office.

Del I Maktbruk og vold blant ektefeller og samboere

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

3 Vold utenfor hjemmet

Sten-Erik Clausen og Thomas Haaland

I dette kapitlet skal vi først ta for oss i hvilken grad man frykter å bli utsatt for vold, både i familien og i nærmiljøet. Dette vil bli analysert mht. kjønn, alder og landsdel. Deretter vil vi kartlegge hvem det er som har vært utsatt for vold, og hvilken sammenheng det er mellom frykt for vold og voldsopplevelser. Til slutt vil vi se på om det er en sammenheng mellom det å bli utsatt for vold utenfor hjemmet, og det å bli utsatt for vold fra sin partner.

3.1 Frykt for vold

Frykt for vold og kriminalitet er et forskningsområde som skjøt fart på 1970-tallet. En årsak til dette var interessen rundt mørketallene som kriminalitetsstatistikken var beheftet med. Frykt for kriminalitet og vold er sterkt relatert til hvor sårbar en person føler seg, snarere enn en konkret frykt for å bli offer for en forbrytelse. Internasjonale studier innenfor det som kalles viktimologi har funnet stabile resultater når det gjelder hvem som i størst grad føler seg utrygge. I mange tilfeller er frykt for vold ikke relatert til grad av risiko for å bli et offer. Gjennomgående viser de fleste studier at kjønn er meget sterkt relatert til frykt for vold. Her foreligger det en rasjonell grunn, siden kvinner har flerfoldig høyere risiko for å bli utsatt for seksuell aggresjon (Crowell & Burgess, 1996). Denne høye risikoen for seksuelle overgrep mener enkelte blir overført eller generalisert til redsel for også å bli utsatt for andre typer forbrytelser (Ferraro, 1996).

Frykt for vold og kriminalitet er et viktig tema, fordi det berører store deler av befolkningen. Dette illustreres av det faktum at det ofte får en dominerende plass i valgkampanjer i vestlige samfunn. Temaet har også i de siste tiårene fått en framtrødende plass i media, hvilket kan ha bidratt til at frykten har økt ytterligere. Høy frykt for vold har betydning for folks daglige livskvalitet, ved at de f.eks. føler de må ta forholdsregler mht. hvor de ferdes og ved sikring av hjemmet mot

innbrudd. Denne frykten medvirker til splittelser i samfunnet, og har f.eks. stor innvirkning på våre holdninger overfor ulike minoritetsgrupper. Frykt for vold og kriminalitet bidrar også til allmenn aksept for et strengere straffenivå.

Et annet aspekt ved frykt for vold og kriminalitet er at denne frykten og engstelsen ofte er størst mht. ens venner og familiemedlemmer. Frykten for at noen av disse skal skades er ofte mer intens enn den frykten man føler for seg selv (Warr & Ellison, 2000). Dette innebærer at frykt for vold må betraktes som et sosialt fenomen, og ikke bare et individuelt problem.

Kjønnforskjeller

Tabell 3.1 viser andel kvinner og menn som uttrykker uro for vold i 4 ulike situasjoner. Hele 40 prosent av kvinnene uttrykker uro for vold fra ukjent person, mens det bare er en av fem menn som gir uttrykk for dette. Alt i alt gir halvparten av kvinnene uttrykk for at de er litt eller svært urolig for vold, mens knapt 30 prosent av mennene gjør det. Legg merke til at i alt 3,7 prosent er urolige for vold innen familien, og her er det flere kvinner enn menn som uttrykker en slik uro. Som det framgår av disse tallene er det langt flere kvinner enn menn som er urolige for å bli utsatt for vold. Dette er i tråd med funn gjort i flere andre vestlige land.

Tabell 3.1 *Andel som er litt eller svært urolig for vold i ulike situasjoner etter kjønn (Prosent)*

Ulike kilder for voldsfrykt	Kvinner	Menn	Totalt	Sig.
Urolig for vold fra ukjent person	39,9	20,5	30,6 (4617)	***
Urolig for vold på i ditt arbeid	19,0	11,9	15,5 (4194)	***
Urolig for vold ute alene der du bor	18,2	6,9	12,8 (4616)	***
Urolig for vold fra en person i familien	4,2	3,0	3,7 (4493)	*
Urolig for vold i minst en av de 4 situasjonene	49,6	28,5	39,5 (4618)	***

* = $p < 0,05$; *** = $p < 0,001$

Andre bakgrunnsvariabler

I tabell 3.2. vises prosentandeler som er litt og veldig urolig for å bli utsatt for vold etter ulike bakgrunnsvariabler. Resultatene er i samsvar med annen forskning i Vest-Europa og USA. Det er blant de yngste vi finner flest som er urolig for å bli utsatt for vold, og det samme er tilfelle for samboere og enslige. Frykten er også mest utbredt i byene, sammenliknet med mer spredtbygde strøk. Videre ser vi at både lav

utdanning og svak økonomi gir større risiko for å være redd for å bli utsatt for vold.

Tabell 3.2 *Andeler som er litt og veldig urolige for å bli utsatt for vold (Prosent)*

Variabler	Litt urolig	Veldig urolig
<i>Alder</i>	***	***
20-29 år	51,3 %	5,2 %
30-39 år	40,8 %	4,7 %
40-49 år	33,4 %	2,7 %
Over 50 år	33,4 %	2,1 %
<i>Sivilstatus</i>	***	is
Gift	33,9 %	3,4 %
Samboer	44,0 %	4,3 %
Aleneboende	45,8 %	4,1 %
<i>Utdanning</i>	Is	***
Ungdomsskole	41,3 %	6,0 %
Videregående 1	40,6 %	5,0 %
Videregående 2	39,6 %	3,0 %
Universitet/høyskole	37,4 %	2,1 %
<i>Bosted</i>	***	**
Spredtbygd	34,2 %	2,5 %
200-2 000 innb.	36,6 %	2,2 %
2 000-20 000 innb.	38,0 %	3,5 %
20 000-100 000 innb.	44,0 %	5,3 %
Over 100 000 innb.	43,4 %	4,7 %
<i>Økonomi sammenliknet med folk flest</i>	***	***
Mye bedre	30,0 %	4,7 %
Noe bedre	33,7 %	2,4 %
Som folk flest	39,8 %	3,4 %
Noe dårligere	46,1 %	5,2 %
Mye dårligere	54,4 %	9,2 %
Antall som er litt eller veldig urolig	1824	173

3.2 Hvem er utsatt for trusler og vold?

I nesten 20 år har SSB kartlagt hvor mange som er utsatt for vold og trusler i Norge. Undersøkelsene viser at vel fem prosent av den voksne befolkningen er utsatt for vold eller trusler om vold hvert år, og denne andelen har vært stabil i hele denne perioden (Stene, 2003). I følge undersøkelser fra Danmark og Sverige i 1999 lå tilsvarende andeler på rundt fire prosent (BRÅ, 2001). Disse tallene er basert på generelle spørsmål om man har vært utsatt for trusler eller voldshandlinger. Dette medfører sannsynligvis at anslagene blir noe lavere enn man ville fått dersom man hadde spurt om man hadde vært utsatt for spesifikke typer av voldshendelser.

Resultater fra vår undersøkelse er vist i tabell 3.3. Den viser at nesten 1/3 av kvinnene og nær halvparten av mennene opplyser at de har vært utsatt for vold minst en gang *etter fylte 15 år*. Det er store kjønnsforskjeller, og det er ulik vold menn og kvinner utsettes for. Menn er mest utsatt for det en kan betegne som ren vold, mens kvinner er spesielt utsatt for seksuell maktbruk. Nesten 20 prosent av kvinnene har opplevd at noen har forsøkt å tvinge dem til seksuell omgang, mens hele ti prosent er blitt tvunget til dette. En av ti kvinner har altså etter at de fylte 15 år opplevd en voldtekt.

Resultatene viser imidlertid at det er menn som er mest utsatt for voldshendelser, og dette er sannsynligvis i overveiende grad vold utført av andre menn.

Tabell 3.3 *Andel som har vært utsatt for trusler og vold etter de fylte 15 år. Prosent*

	Kvinner	Menn	Totalt	Sig.
Truet med å skade deg fysisk	22,1	46,5	33,8	***
Truet per brev eller telefon	8,8	10,6	9,7	*
Utsatt for seksuelt truende oppførsel	25,7	4,1	15,4	***
Blitt slått, sparket eller brukt våpen mot	21,7	44,5	32,7	***
Forsøkt tvunget til seksuell omgang	18,7	3,4	11,4	***
Tvunget til seksuell omgang	9,8	1,0	5,6	***
Utsatt for trusler i alt	38,4	48,9	43,4	***
Utsatt for vold i alt	32,2	45,6	38,6	***
Totalt antall	2407	2211	4618	

Tabell 3.4 *To logistisk regresjonsanalyser med utsatt for trusler og vold som avhengige variabler*

Variabler	<i>Trusler</i>		<i>Vold</i>	
	Odds ratio		Odds ratio	
<i>Kjønn</i>		***		***
Kvinne	1,00		1,00	
Mann	1,63		1,90	
<i>Alder</i>		***		***
20-29 år	1,64		1,49	
30-39 år	1,61		1,56	
40-49 år	1,39		1,26	
50 år og mer	1,00		1,00	
<i>Utdanning</i>		**		is
Ungdomsskole	0,71		1,11	
Videregående 1	0,77		1,06	
Videregående 2	0,87		1,05	
Universitet/høyskole	1,00		1,00	
<i>Gift eller samboers</i>		***		***
Gift	1,00		1,00	
Samboer	1,29		1,52	
Alene	1,45		1,59	
<i>Tettstedstype</i>		*		is
Ikke tettsted	1,00		1,00	
Tettsted 200-2000 innb.	0,89		1,01	
Tettsted 2000-20000 innb.	1,06		1,14	
Tettsted 20000-100000 innb.	1,20		1,20	
Tettsted over 100000innb.	1,24		1,29	
<i>Økonomi</i>		***		***
Meget god	1,00		1,00	
God	1,09		0,77	
Middels	1,17		0,84	
Dårlig	1,62		1,06	
Veldig dårlig	2,41		1,47	
R ² (Nagelkerke)	0,06		0,07	

Tabell 3.4 viser to logistiske regresjonsanalyser der utsatt for trusler om vold og om man har vært utsatt for vold er de avhengige variablene. Når det gjelder voldsutsettelse viser tabellen at menn har nesten dobbelt så stor risiko for å bli rammet av vold. Videre viser resultatene at det er de yngste aldersgruppene som er mest utsatt og de

som ikke er gift. Dessuten er det større risiko blant de som har svært dårlig økonomi.

Når det gjelder trusler om vold går resultatene i samme retning. Det er menn og de yngste som er mest utsatt. Dessuten ser vi at det er de med høy utdanning som rapporterer mest trusler, samt de som bor i byer. Dårlig økonomi gir også større risiko for å bli utsatt for trusler.

Opplevd vold og bruk av alkohol

Forskning har vist at folks livsstil og rutiner er nært knyttet til risiko for å oppleve og bli utsatt for kriminelle handlinger og vold (Cohen & Felson, 1979; Baron, 1997). Dette gjelder både vennskapskrets, vaner, hvor man ferdes og for eksempel bruk av rusmidler. Vi har lite data om folks livsstil i vår undersøkelse, men respondentene fikk spørsmål om sitt vanlige alkoholforbruk. Vi finner en moderat positiv sammenheng mellom alkoholkonsum og voldsutsettelse. Blant de som ikke drikker alkohol er det 28 prosent som har vært utsatt for vold fra andre enn sin partner, mens blant de som drikker hver dag er det hele 56 prosent som har vært utsatt. Resultatene viser at det er en jevn økning av voldsutsatte med økende forbruk av alkohol.

3.3 Frykt for vold og opplevd vold

Mange undersøkelser har studert forholdet mellom frykt for kriminalitet og om man selv har vært utsatt for kriminelle handlinger. Slike studier har kommet til forskjellige konklusjoner, bl.a. avhengig av type forbrytelse. Noen forbrytelser framkaller mer frykt enn andre. Dette gjelder særlig ulike typer volds kriminalitet, som voldtekt, overfall og innbrudd. I våre data er det en moderat positiv korrelasjon mellom det å ha vært utsatt for vold og å være urolig for voldshandlinger. Seksuelle trusler og overgrep korrelerer sterkest med frykt/uro ($r=0,21$), mens for annen vold er det en noe svakere sammenheng ($r=0,15$).

Tabell 3.5 viser denne sammenhengen separat for menn og kvinner. For både menn og kvinner ser vi at andelen som er urolige for vold øker med grad av voldsopplevelser. Nesten 2/3 av de kvinnene som har vært utsatt for både trusler og vold gir uttrykk for at de er urolige for vold i enkelte situasjoner. Blant menn som har vært utsatt for det samme, er det vel 1/3 som sier de er litt eller svært urolig for å bli voldsutsatt. Tallene viser tydelig at frykten og uroen for å bli utsatt for vold er større dersom man selv har vært utsatt for vold, og frykten er størst for kvinnene. Disse resultatene er i tråd med annen forskning.

Tabell 3.5 *Andeler som er urolig for vold etter kjønn og om de selv har vært utsatt for vold*

	Kvinner	Menn
Ikke utsatt for trusler eller vold	40,4 %	20,0 %
Utsatt for en av delene	59,1 %	30,4 %
Utsatt for både trusler og vold	62,2 %	37,0 %
Totalt antall	2407	2211
Kji-kvadrattest	p < 0,001	p < 0,001

Tabell 3.6 *Logistisk regresjonsanalyser med urolig for å bli utsatt for vold som avhengig variabel*

	<i>Urolig for vold</i>	
Variabler	Odds ratio	Sig.
<i>Kjønn</i>		***
Kvinne	2,57	
Mann	1,00	
<i>Alder</i>		***
20-29 år	1,84	
30-39 år	1,23	
40-49 år	0,94	
50 år og mer	1,00	
<i>Utsatt for trusler/vold fysisk</i>		***
Ikke utsatt	1,00	
Over telefon	1,74	
Truet ansikt til ansikt	2,01	
Slått/sparket m.m.	1,72	
<i>Seksuell vold eller trusler</i>		***
Ikke utsatt	1,00	
Truet	1,88	
Forsøkt tvunget	1,61	
Tvunget	1,79	
R ² (Nagelkerke)	0,13	

Tabell 3.6 viser en logistisk regresjonsanalyse der frykt eller uro for vold er den avhengige variabelen. Også disse resultatene viser tydelig at voldsutsettelse er relativt sterkt forbundet med frykt for å bli et voldsoffer. Dersom man har vært utsatt for trusler om vold eller har vært utsatt for vold, fordobles nesten sjansen for at man er urolig for å

bli utsatt for vold. Tilsvarende resultater ser vi for trusler om seksuelle overgrep eller om man har blitt tvunget til seksuell omgang. Dersom man har blitt tvunget til samleie, øker risikoen for å være urolig for vold med 79 prosent.

3.4 Partnervold og annen vold – er det en sammenheng?

Forskning har vist at det er en sammenheng mellom vold i familien og vold ellers i samfunnet (Hotaling & Straus, 1989). Både de som utøver vold overfor familiemedlemmer, og de som er utsatt for slik vold, utøver selv vold i større grad utenfor familien, enn de som kommer fra familier hvor vold ikke forekommer. Dette gjelder både barn og voksne. Videre har det vist seg at de som er utsatt for vold fra andre enn sin partner også har større risiko for å bli utsatt for vold fra sin egen partner. Vi skal i dette avsnittet se på hva våre data kan fortelle om forbindelsen mellom det å være offer for vold utenom familien og det å være utsatt for vold fra en partner. Først noen ord om hva annen forskning har vist om dette.

Det foreligger få studier som har gått i dybden og forsøkt å belyse sammenhengen mellom partnervold og annen vold. I en undersøkelse fra San Francisco fant man at de som hadde vært offer for seksuelle overgrep fra sin partner, hadde med større sannsynlighet vært offer for seksuelle overgrep fra andre enn sin egen partner (Russell, 1990). Liknende resultater fant både Frieze (1983) og Painter og Farrington (1998). Sistnevnte spørreskjemaundersøkelse blant engelske gifte og tidligere gifte kvinner, fant at de som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep fra andre enn en partner, hadde fire ganger så høy risiko for å oppleve seksuelle overgrep fra ektemannen.

I en norsk undersøkelse av forekomst av partnervold blant unge (20-24 år) fant Pape (2003) at offeropplevelse hos begge kjønn var relatert til kriminalitet, alkoholrelatert aggresjon, andre rusrelaterte problemer, psykiske plager, samt tilknytning til venner med problematferd. Blant menn var offeropplevelser dessuten relatert til verbal aggresjon mot andre. Pape fant at for unge mennesker hang erfaring med vold i parforhold sammen med at offrene viste en generell tendens til å være mer utagerende og normbrytende enn de som ikke hadde opplevd vold i parforhold.

Sammenhengen mellom erfaring med vold i parforhold i vårt materiale, og erfaringer med vold i andre relasjoner, går fram av tabell 3.7.

Tabell 3.7 *Andeler som har vært utsatt for partnervold med stort skadepotensiale etter kjønn og om de har vært utsatt for annen vold*

	Menn		Kvinner		
	Prosent	Odds ratio	Prosent	Odds ratio	
<i>Noen gang utsatt for vold fra andre enn partner</i>					
<i>Truet per brev eller telefon</i>		8,2 ***		5,7 ***	
Nei	1,4 (1702)		6,9 (2003)		
Ja	10,1 (207)		29,6 (199)		
<i>Truet med fysisk skade ansikt til ansikt</i>		3,6 ***		5,9 ***	
Nei	1,1(1026)		4,9 (1707)		
Ja	3,7 (883)		23,0 (495)		
<i>Utsatt for seksuelle trusler</i>		3,4 ***		3,2 ***	
Nei	2,1 (1837)		6,1 (1651)		
Ja	6,9 (72)		17,4 (551)		
<i>Blitt slått, sparket eller utsatt for våpen</i>		2,2 ***		8,8 ***	
Nei	1,5 (1063)		4,0 (1725)		
Ja	3,3 (846)		26,8 (477)		
<i>Forsøkt tvunget til seksuell omgang</i>		6,1 ***		4,3 ***	
Nei	2,0 (1846)		6,0 (1781)		
Ja	11,1 (63)		21,4 (421)		
<i>Tvunget til seksuell omgang</i>		9,0 ***		5,9 ***	
Nei	2,2 (1891)		6,7 (1986)		
Ja	16,7 (18)		29,6 (216)		
Totalt	2,3 (1909)		8,9 (2202)		

I en undersøkelse om partnervold i Oslo fant man også at ofrene for partnervold hadde atskillig større risiko for å bli utsatt for vold fra andre enn sin egen partner (Pape & Stefansen, 2004).

Vi skal her ikke bare konsentrere oss om seksuelle overgrep, men se om de som har vært offer for ulike typer voldshendelser, også har en større risiko for å bli offer for partnervold. Tabell 3.7 viser at 8,9 prosent av kvinnene og 2,3 prosent av mennene har vært utsatt for partnervold av en type som innebærer relativt stort skadepotensiale. Dette inkluderer følgende handlinger: blitt tatt kvelertak på, utsatt for kniv eller annet våpen eller fått hodet banket mot veggen eller gulvet. Tabellen viser sammenhengen mellom vold utført fra andre enn partner, og om man har vært utsatt for partnervold. Som det går fram av tallene er sammenhengen mellom disse to ulike voldssituasjonene meget sterk, både for menn og kvinner. Det er med andre ord slik at

risikoen for å bli utsatt for partnervold øker betraktelig hvis man har vært utsatt for vold fra andre enn sin partner.

Kolonnene med resultater for kvinnene viser f.eks. at dersom man har vært truet enten via telefon eller med fysisk skade ansikt til ansikt, er sjansen over 5 ganger så stor for at man også har vært utsatt for partnervold (odds ratio større enn 5). Videre viser tabellen at det å ha blitt slått, sparket eller utsatt for våpen av andre, gir over 8 ganger så stor risiko for å bli utsatt for vold fra en partner.

Når det gjelder disse dataene vet vi ikke rekkefølgen på voldshendelsene, men vi vet at er man utsatt for den ene typen av vold, har man også en stor risiko for å bli utsatt for den andre. Det har vært framsatt flere forklaringer på dette, og sammenhengen er trolig komplisert. Det er imidlertid trolig at en del av forklaringen kan spores i at voldsutsatte mennesker i en større grad har en livsstil og rutiner i dagliglivet som gjør dem mer sårbare (Cohen & Felson, 1979), og at dette i stor grad også gjelder de som opplever vold fra egen partner. Resultatene tyder på at noen er mer utsatt for partnervold enn andre, og at noe av forklaringen kan ligge i ulike livsstiler, både hos utøver og offer.

Tabell 3.8 viser sammenhengen på en annen måte. Her vises prosentfordelinger og antall personer som har vært utsatt for vold fra andre enn partner, fra egen partner og begge deler etter kjønn. Av de totalt 1023 respondentene som har vært utsatt for partnervold, har hele 784 eller vel 76 prosent, vært utsatt for både vold fra andre enn partner og fra sin egen partner. Andelene som har vært utsatt for begge typer vold er svært lik for både menn og kvinner, med henholdsvis 79 og 75 prosent.

Tabell 3.8 *Frykt for vold etter type voldserfaring (prosent)*

Kilde til voldsopplevelse	Menn	Kvinner	Total
Ikke utsatt for vold	36,7 (700)	48,6 (1070)	43,1 (1770)
Fra andre enn partner	41,3 (789)	24,0 (529)	32,1 (1318)
Fra partner	4,6 (88)	6,9 (151)	5,3 (239)
Både fra andre og partner	17,4 (332)	20,5 (452)	19,1 (784)
Sum	100,0 (1909)	100,0 (2202)	100,0 (4111)

Kji-kvadrat-test: 143,5, df=3, $p < 0,001$

Tabell 3.9 *Logistisk regresjonsanalyse med utsatt for partnervold som avhengig variabel*

	<i>Partnervold</i>	
	Odds ratio	
<i>Kjønn</i>		***
Mann	1,00	
Kvinne	5,62	
<i>Alder</i>		*
20-29 år	1,00	
30-39 år	1,27	
40-49 år	1,70	
50 år eller mer	1,67	
<i>Utdanning</i>		***
Ungdomsskole	2,60	
Videregående 1	1,80	
Videregående 2	1,64	
Universitet/høyskole	1,00	
<i>Gift eller samboer</i>		***
Gift	1,00	
Samboer	1,75	
Alene	3,51	
<i>Tettstedstype</i>		is
Ikke tettsted	1,00	
200-2000 innb.	1,15	
2000-20000 innb.	0,76	
20000-100000 innb.	0,90	
Over 100000 innb.	0,87	
<i>Økonomi sammenliknet med folk flest</i>		*
Mye bedre	1,00	
Noe bedre	1,17	
Som folk flest	1,18	
Noe dårligere	1,43	
Mye dårligere	2,68	
<i>Utsatt for vold fra andre enn partner</i>		***
Nei	1,00	
Ja	4,59	
R ² (Nagelkerke)	0,24	

* = p < 0,05; *** = p < 0,001

Tabell 3.9 viser en logistisk regresjonsanalyse der utsatt for partnervold er den avhengige variabelen. De uavhengige variablene er en rekke demografiske variabler, i tillegg til variabelen om man har vært utsatt for vold fra andre enn egen partner. Hovedresultatet av denne analysen er at dersom man har vært utsatt for vold fra andre enn egen partner, er sjansen over fire ganger så stor for at man også har vært

utsatt for partnervold, sammenliknet med dem som ikke har vært utsatt for vold i fjerne relasjoner. Dette resultatet gjelder altså etter at vi har kontrollert for alle de øvrige uavhengige variablene som er med i analysen.

Folk med dårlig økonomi er ofte tvunget til å bo i lite attraktive strøk med lav husleie, der også risikoen for å bli utsatt for kriminelle handlinger er relativt stor. Man blir med andre ord i stor grad bundet opp i strukturelle forhold som innebærer økonomisk, kulturell og sosial tvang.

At det er et så stort sammenfall mellom partnervold og annen vold er allikevel et overraskende og viktig funn. For det første bør dette få føringer for framtidig forskning på dette tema, for å kunne belyse og forklare hva som er årsakene til dette nære sambandet. Videre må det få konsekvenser for analyse og tolkning av data om vold i nære relasjoner, siden det her i stor grad handler mennesker som blir utsatt for vold utøvd i helt ulike kontekster og fra forskjellige utøvere.

Dette resultatet utfordrer den utbredte oppfatningen at partnervold og familievold like gjerne opptrer i alle samfunnslag og alle typer familier. Det forekommer sikkert i alle familietyper, men risikoen for at det skal opptre er svært ulik.

3.5 Oppsummering

- Nesten halvparten av kvinnene uttrykte at de var litt eller svært urolige for vold, mens dette kun gjaldt vel en ¼ av mennene.
- Blant kvinner var det flest urolige blant de yngste, blant de som ikke var gifte, hadde lav utdanning, bosatte i store byer og med dårlig økonomi.
- Nesten halvparten av mennene hadde vært utsatt for trusler eller vold etter de hadde fylt 15 år, mens knapt 40 prosent av kvinnene hadde opplevd dette.
- De yngste er mest utsatt, samt de som ikke er gift, og de med dårlig økonomi.
- De som har vært utsatt for trusler eller vold er mest urolige for å bli utsatt for vold.
- De som har vært utsatt for vold fra andre enn sin egen partner, har også en mye høyere risiko for å bli utsatt for vold fra sin partner.

Referanser

- Baron, S. W. (1997). Risky lifestyles and the link between offending and victimization. *Studies on Crime and Crime Prevention*, 6, 53-71.
- BRÅ (2001). *Brottsligheten i olika länder*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Crowell N. A. & Burgess, A. W. (1996). *Understanding violence against women*. Washington, DC: National Academy Press.
- Ferraro, K. F. (1996). Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault? *Social Forces*, 75, 667-690.
- Frieze, I. (1983). Investigating the causes and consequences of marital rape. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 8, 532- 553.
- Hotaling, G. T. & Straus, M. A. (1989). Intrafamily violence, and crime and violence outside the family. I L. Ohlin & M. Tonry (red.), *Family Violence*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pape, H. (2003): Vold og krenkelser I unge mmenneskers parforhold. *Tidskrift for den Norske Lægeforening nr. 15/2003*.
- Pape, H. & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

- Painter, K. & Farrington, D. P. (1998). Marital violence in Great Britain and its relationship to marital and non-marital rape. *International Review of Victimology*, 5, 257-276.
- Russell, D. E. H. (1990). *Rape in Marriage*. Bloomington: Indiana University Press.
- Stene, R. J. (2003). Vold og trusler i 20 år. *Samfunnsspeilet*, nr. 1, 2-7.
- Warr, M. & Ellison, C. G. (2000). Rethinking social reactions to crime: Personal and altruistic fear in family households. *American Journal of Sociology*, 106, 551-578.

4 Trusler og maktbruk i parforhold. Utbredelse

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

4.1 Innledning

Undersøkelser fra flere land viser at vold mellom ektefeller og samboere har betydelig omfang. I Storbritannia ble det i 1996 beregnet at det årlig fant sted om lag 1 000 000 voldelige hendelser i parforhold i England og Wales (Mirrlees-Black 1999). En tredjedel av hendelsene rammet menn, og i to tredjedeler av hendelsene var offeret en kvinne. Til grunn for beregningene lå en omfattende undersøkelse om erfaringer med vold og annen kriminalitet, kalt The British Crime Survey (BCS). Undersøkelsen viste at vold i parforhold sto for nær en fjerdedel av alle voldshendelser kartlagt gjennom denne studien. Sammenliknbare tidligere britiske studier fra 1981 og utover viste betydelig økning i andelene som rapporterte om vold i parforhold. Økningen ble delvis tolket som uttrykk for at flere var villige til å fortelle om slike opplevelser.

De fleste studier i andre land har vært avgrenset til vold rettet mot kvinner, og der tidligere eller nåværende partner var utøver. Studier fra Finland (Heiskanen og Piispa 1998) og Canada (Johnson 1996) viste at henholdsvis 22 og 15 prosent av voksne kvinner hadde opplevd vold fra sin nåværende partner. I begge studier fant man at hver andre kvinne med et tidligere ekteskap/samboerforhold bak seg, hadde opplevd vold fra tidligere partner. En studie fra Sverige (Lundgren m.fl. 2001) viste at 10 prosent av kvinner som levde i parforhold hadde vært utsatt for fysisk eller seksuell vold fra nåværende partner, mens 35 prosent av kvinner som hadde et tidligere ekteskap/ samboerforhold hadde vært utsatt for vold fra en tidligere partner.

4.2 Erfaringer med trusler og bruk av fysisk makt

I voldshandlinger inngår bruk av fysisk makt, eller trusler om slik bruk. I dagligtale brukes ofte begrepene ”vold” og ”makt(bruk)” om hverandre, nærmest som synonyme uttrykk. Etter vår oppfatning bør voldsbegrepet avgrenses til *illegitim* bruk av fysisk makt. Under gitte betingelser og innenfor visse rammer kan anvendelse av fysisk makt overfor andre være lovlig, for eksempel når maktbruk anvendes i *selvforsvar*, eller for å hindre en annen fra å skade seg selv eller andre. Haaland og Clausen gir en mer utførlig drøfting av voldsbegrepet i kapittel 5.

I dette kapittelet gjengir vi informantenes erfaringer med at partner har anvendt *fysisk makt*. Informantene er forelagt en liste med i alt ni former for fysisk maktbruk, og bedt om å svare ”ja” eller ”nei” på spørsmål om nåværende eller tidligere partner i løpet av siste år, eller ”noen gang hittil i livet” (etter fylte 15 år) har anvendt disse. Fysisk maktbruk er altså avgrenset til disse ni formene. I tillegg bes informantene svare på om partner har ”truet deg med vold”.

De spørsmål som stilles om maktbruk i parforhold har samme ordlyd som ble benyttet i Finland (Heiskanen og Piispa 1998) og i Canada (Johnson 1996). Spørsmålene er også i hovedsak de samme som ble stilt i Sverige (Lundgren m.fl. 2001).²

Svarfordelingene for kvinner og menn framgår av Tabell 4.1.

² Se spørsmålene 26 a-j i spørreskjema

Tabell 4.1 *Erfaringer med trusler og ulike former for maktbruk utøvd av partner siste år, samt hittil i livet etter fylte 15 år. Kvinner og menn. Personer som lever, eller har levd i parforhold. Prosent*

Partner har:	Siste år			Tidligere i livet		
	Kvinner	Menn	Sig.	Kvinner	Menn	Sig.
Truet deg med vold	1,6	0,7	**	11,5	2,8	***
Hindret deg i å bevege deg fritt	2,9	1,7	**	17,5	5,6	***
Slått deg med flat hånd	1,9	3,0	*	11,8	13,1	i.s.
Kastet en hard gjenstand mot deg	1,3	1,8	i.s.	6,3	8,8	**
Slått m. knyttet hånd en gjenstand el spark	0,9	1,7	i.s.	8,3	5,3	***
Tatt kvelertak, forsøkt å kvele deg	0,5	0,3	i.s.	5,6	0,8	***
Brukt kniv el. annet våpen mot deg	0,1	0,2	i.s.	2,3	1,5	*
Banket hodet ditt mot gulv el gjenstand	0,6	0,2	i.s.	4,8	0,4	***
Forsøkt tvinge deg til å ha sex	1,0	0,5	i.s.	9,0	1,0	***
Opptrekk voldsomt på annen måte	2,5	1,6	*	15,0	6,7	***
Minst én av disse formene	5,7	5,6	i.s.	27,1	21,8	***
N:	2143	1862		2143	1862	

* p<.05 ** p<.01 *** p<.001

Mellom 0,1 og 3,0 prosent av informantene oppgir at de har vært utsatt for en av de nevnte formene for maktbruk fra nåværende eller tidligere partner i løpet av siste år. Lavest forekomst har maktbruk der kniv eller annen form for våpen er benyttet, hvor 0,1 prosent av kvinnene, og 0,2 prosent av menn oppgir å ha vært utsatt for dette. Blant menn er ”slag med flat hånd” den hyppigst opplevde form for maktbruk, mens det å bli ”hindret i å bevege deg fritt” er den form som hyppigst rapporteres av kvinner.

De former for maktbruk som har høyest års-prevalens er også gjennomgående de som har høyest livslang prevalens.

4.3 Kvinner og menn, likheter og ulikheter

Det er både likheter og forskjeller med hensyn til hvilke former for maktbruk som rammer kvinner og menn. Inntrykk av likhet gjelder særlig hendelser som ligger nært opp i tid, hendelser som altså har funnet sted i løpet av det siste året. I et slikt tidsintervall er flere kvinner enn menn blitt truet, hindret i fri bevegelse, og utsatt for annen form for voldsom opptreden fra partner. Menn er oftere enn kvinner utsatt for slag med flat- og med knyttet hånd.

Når tidsperspektivet er siste år er det 5,6 prosent av menn, og 5,7 prosent av kvinner som rammes av minst én av de formene for maktbruk vi har spurt om. På årsbasis er altså forskjellene små. I et livslangt perspektiv er det imidlertid store forskjeller mellom kvinner og menn. Etter fylte 15 år er det 27,1 prosent av kvinnene, og 21,8 prosent av menn som har vært rammet av minst en av formene. De kvinner som har vært utsatt, oppgir i gjennomsnitt å ha vært utsatt for 3,6 av de ti formene for maktbruk, mens menn oppgir 2,2 av formene.

At partner tok *kvelertak*, brukte *våpen* (kniv eller lignende), eller *banket (offerets) hode* mot gulv eller gjenstand er handlingsformer som medfører et *meget* stort potensiale for skade, og som derfor må regnes som særlig farlige. Blant kvinner er det 8,4 prosent som i løpet av siste år eller noen gang tidligere i livet har opplevd minst en av disse formene for maktbruk fra partner, mens det blant menn er 2,2 prosent som oppgir dette. Når alle former for maktbruk sees under ett, slik det framgår av Tabell 4.1, er det altså en noe høyere andel kvinner enn menn som gjennom livsløpet blir berørt. Men når vi begrenser oss til de former for maktbruk som innebærer stort skadepotensiale, er det om lag fire ganger flere kvinner enn menn som rammes. Etter fylte 15 år, og hittil i livsløpet har nesten én av ti kvinner opplevd at partner har *anvendt våpen, tatt kvelertak eller banket hodet mot gulv eller gjenstand*. Det samme gjelder om lag én av førti menn.

En rekke undersøkelser om vold i parforhold i USA har vist at like mange menn som kvinner blir utsatt (Arriaga and Oskamp 1999). Straus (1993) viser ved gjennomgang av amerikansk forskning at risiko for å bli påført fysiske skader er langt høyere blant kvinner enn blant menn. Molin og Hartmann (1999) har i gjennomgang av forskningen på feltet konstatert at selv om mange av studiene angir lik frekvens av voldsbruk utført av kvinner og menn, er det, slik våre data også viser, stor forskjell på hvilke former for vold som utøves av de to kjønn. I et livslangt perspektiv blir klart flere kvinner berørt, og langt flere kvinner enn menn berøres av voldsbruk med stort skadepotensiale.

Ytterligere ett forhold medfører at kvinner kommer i en særstilling når maktbruk i parforhold skal beskrives. I vårt utvalg bestående av 2143 kvinner, er det i alt 580 som oppgir å ha vært utsatt for minst en av de formene for maktbruk som omtales i Tabell 4.1. Av disse oppgir 67 personer at de har opplevd slik maktbruk *mens de var gravide*³. Disse

³ Til sammen oppgir 77 kvinner at de har vært utsatt for vold mens de var gravide. Av disse har 4 aldri levd i parforhold. Av de resterende 73 kvinnene

utgjør hele 11,5 prosent av alle kvinner utsatt for maktbruk fra partner, og 4 prosent av alle de kvinner i vårt utvalg som har levd i parforhold og som har vært gravide.

Kvinner som har opplevd maktbruk under graviditet oppgir å ha vært utsatt for svært mange av de formene som inngår i Tabell 4.1 ovenfor. I gjennomsnitt har disse kvinnene opplevd i underkant av 6 av de 10 formene for maktbruk. I et livslangt perspektiv rapporterer kvinner som opplevde maktbruk under graviditet om svært alvorlige former for vold: 20 prosent oppgir at partner har brukt *kniv eller annen form for våpen*, 37 prosent at partner har *tatt kvelertak*, 40 prosent at partner har *banket hodet ditt mot en gjenstand eller mot veggen*. Våre data kan ikke vise om det var disse mest alvorlige formene for voldsbruk som ble anvendt mens kvinnen var gravid.

Vold mot gravide kvinner er særlig alvorlig, dels fordi den gravide er mer forsvarsløs og sårbar, dels fordi slik voldsbruk kan medføre komplikasjoner for svangerskap og skader på det ufødte barnet.

4.3.1 Trusler og maktbruk i homofile parforhold

En liten gruppe informanter oppgir å ha blitt utsatt for trusler og maktbruk i parforhold der partner var av samme kjønn. Dette gjelder 0,4 prosent av kvinner og menn som lever, eller har levd, i parforhold. Til sammen utgjør disse 3,1 prosent av alle kvinner og menn som "hittil i livet" har vært utsatt for maktbruk fra partner. Disse utgjør en så liten gruppe at det ikke gir grunnlag for statistiske sammenlikninger med utsatte for maktbruk i heterofile forhold.

Vi vet ikke hvor mange av de parforhold som inngår i vårt materiale som består av personer av samme kjønn. Følgelig kan vi heller ikke si noe om hvor utbredt maktbruk mellom partnere i slike forhold er.

To av tre utsatt for maktbruk i homofilt forhold har brutt med den partner som utøvde makt.

4.4 Aldersfase

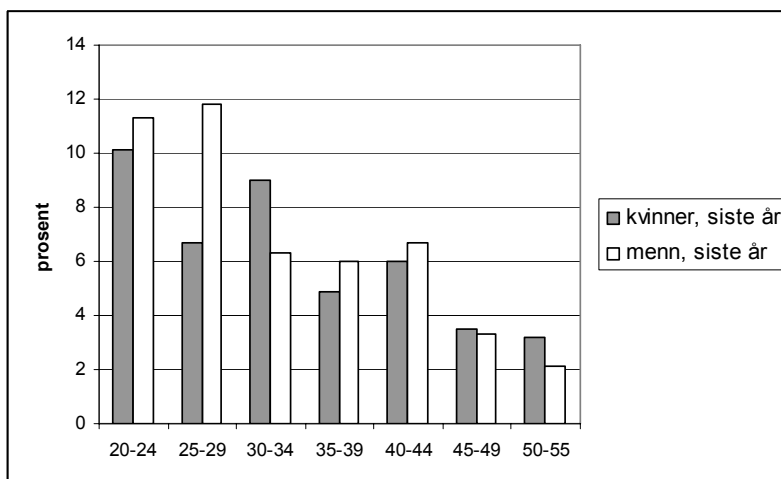
Studier av vold i parforhold fra England (Mirrlees-Black 1999) viser betydelig variasjon i forekomst etter alder. Dette gjelder både blant kvinner og menn. Også i Finland, der studien var avgrenset til vold

oppgir 6 at de ikke har vært utsatt for partnervold. For disse var altså utøver en annen enn partner. De resterende 67 kvinnene utsatt for vold under graviditet har alle vært utsatt for én eller flere former for maktbruk fra partner

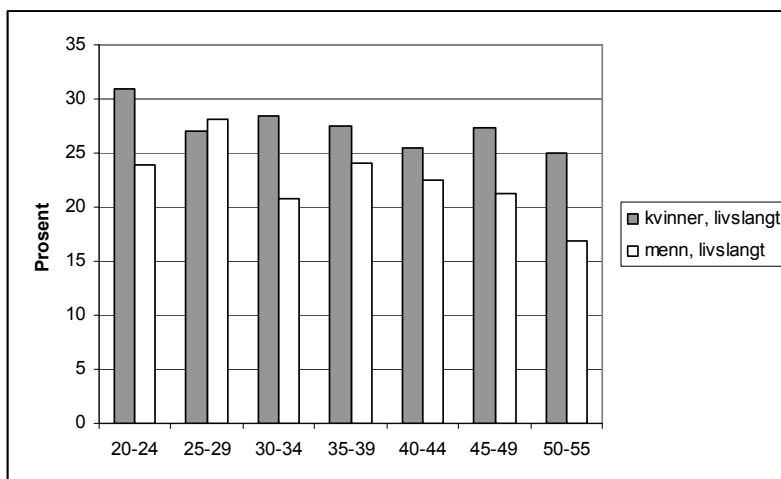
mot kvinner (Heiskanen og Piispa 1998), fant man store forskjeller i forekomst i ulike aldersgrupper. Yngre årsklasser var i begge studier langt mer utsatt enn eldre.

Andel av kvinner og menn utsatt for maktbruk i ulike aldersgrupper, siste-år og etter fylte 15 år, er gjengitt i figurene 4.1 og 4.2.

Figur 4.1 *Andel i ulike aldersgrupper utsatt for maktbruk fra partner siste år. Kvinner og menn. Prosent*

Figur 4.2 *Andel i ulike aldersgrupper utsatt for maktbruk fra partner noen gang etter fylte 15 år. Kvinner og menn. Prosent*

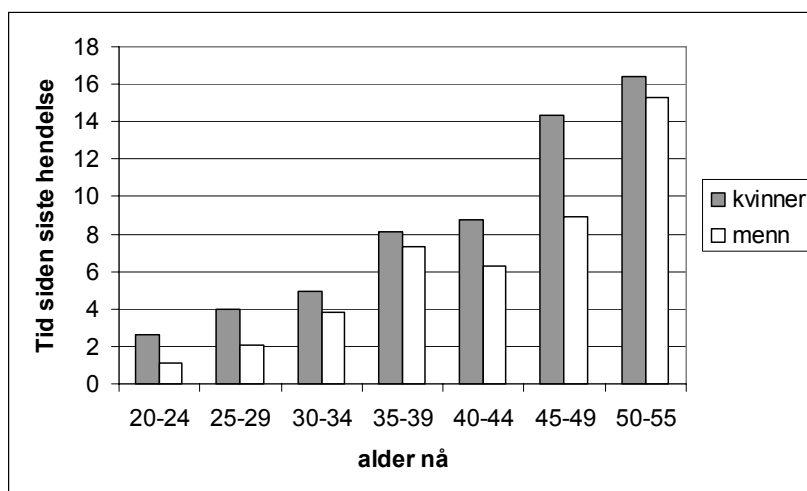
Vi ser av Figur 4.1 at de årlige prevalensratene er vesentlig høyere blant yngre enn blant eldre. Blant kvinner i aldersgruppen 20-24 er det tre ganger så mange som var berørt av maktbruk fra partner i løpet av siste år sammenlignet med aldersgruppen 50-54 år. Blant menn er det fem ganger så mange berørte i de to yngste aldersgruppene sammenliknet med eldste. I en undersøkelse blant unge i Norge fant Pape (2003) at erfaringer med vold og krenkelser i parforhold hadde stor utbredelse blant unge i alderen 20-24 år. Mønsteret er også sammenfallende med det man fant i England og Finland.

I et livslangt forløp ser vi at andelen kvinner i de ulike aldersgruppene som har opplevd maktbruk er tilnærmet lik, mens andelen er svakt fallende med alder blant menn. Man skulle vente at andelene som noen gang har opplevd maktbruk i parforhold ville *øke* med økende alder. Eldre vil ha levd lengre i parforhold enn yngre, og følgelig over lengre tid enn yngre vært eksponert for *muligheten* av at partner anvendte makt.

Også andre undersøkelser viser at livslang prevalens ikke øker med økende alder (Mirrlees-Black 1999, Heiskanen og Piispa 1998). Mirrlees-Black finner til og med betydelig *lavere* livslang prevalens med stigende alder, og drøfter muligheten av at dette kan tolkes som uttrykk for at tidligere generasjoner unge opplevde mindre vold enn det som er tilfelle for dagens ungdomskull. Hun forkaster imidlertid denne forklaringen. Hun ser forholdet som uttrykk for *under-rapportering* blant de eldste. I de eldre aldersgruppene kan (siste) hendelse med trusler og voldsbruk ligge langt tilbake i tid. Mindre alvorlige episoder vil derfor lettere være gått i glemmeboken. Blant yngre informanter vil siste hendelse ligge nærmere opp til nåtid, og selv mer bagatellmessige hendelser vil derfor være lettere å huske. Følgelig vil unge kunne komme til å rapportere flere mindre alvorlige episoder enn eldre. Hvor sterk er tendensen til slik "glemselsbasert" underreportering?

Vårt spørsmål om tidligere erfaring med trusler og vold er avgrenset til perioden etter fylte 15 år. På intervju tidspunktet er gjennomsnittsalder for kvinner og menn som noen gang har levd i et parforhold i underkant av 40 år. For "gjennomsnittspersonen" kan i prinsippet siste episode ligge 25 år tilbake i tid, for de yngste (under 25 år) må nødvendigvis siste episode ligge nært opp til nåtid, mens det for gruppen over 50 kan være snakk om hendelser som ligger flere ti-år tilbake i tid.

Figur 4.3 Nåværende alder, og gjennomsnittlig antall år siden siste opplevde episode der partner truet eller brukte makt. Kvinner (n=514) og menn (n=347) utsatt for trusler eller maktbruk.

Kvinner som nå er 35-39 år oppgir at det i gjennomsnitt er mer enn 8 år siden sist de var utsatt for maktbruk fra partner, og kvinner eldre enn 45 år at det er mer enn 14 år siden siste gang dette hendte. Også blant menn eldre enn 35 er det gjennomgående gått lang tid siden siste episode.

Over så lange tidsspenn som det her er tale om, er det god grunn til å anta at det blant eldre informanter finnes mer glemselsbasert under-rapportering enn blant yngre. Det kan være grunn til å anta, slik Mirrles-Black gjør, at mindre alvorlige hendelser fortere blir glemt, og at jo mer alvorlig hendelsen var, desto lengre vil personen huske den. Ett uttrykk for hvor alvorlig siste hendelse var kan uttrykkes gjennom om partneres maktbruk medførte fysisk skade eller ikke, og i tilfelle skader; hvor alvorlige disse var.

Vi finner en svak tendens til at maktbruk som ikke medførte skade gjennomsnittlig ligger nærmere i tid enn maktbruk som medførte lette skader, og disse ligger nærmere tilbake i tid enn de som rapporterer om tunge skader. Vi finner også en svak tendens til at informanter som ikke rapporterer skade gjennomsnittlig er yngre enn de som rapporterer om lette skader, og disse er på sin side gjennomgående yngre enn de som rapporterer om tunge. Men disse tendensene er *svake*. De forventede frekvenser vi får når vi kontrollerer for denne ”glemselsfaktoren” viser bare svak økning i forhold til de faktiske

frekvenser, og økningen er ikke sterk nok til å gi reell økning i livslang prevalens med økende alder.

Vi vil derfor hevde at når våre data ikke viser økning i andel som etter fylte 15 år én eller flere ganger har vært utsatt for maktbruk fra en partner, er dette en tilnærmet riktig avspeiling av virkeligheten. Vi har sett at maktbruk i parforhold er nært knyttet til aldersfase. Unge informanter rapporterer om flere ganger høyere siste-år-rater enn eldre. Når eldre informanter rapporterer om maktbruk fra partner siste år, oppgir 4 av 5 at de har opplevd slik maktbruk også tidligere i livet. Med økende alder blir det altså færre nye tilfeller fra ett år til neste, og bestanden av personer som noen gang har vært utsatt øker bare i liten grad. Med økende alder får vi derimot en økning i delbestanden ”gjentatt utsatte”.

4.5 Variasjon etter familiefase

Vi har tidligere pekt på at det i vårt utvalg er store forskjeller m.h.t. erfaringer fra parforhold. En forholdsvis stor gruppe (613 personer, knapt 8 prosent av utvalget) har enda ikke levd i parforhold. Disse er som nevnt holdt utenfor analysene av forekomst av maktbruk og vold i parforhold.

Blant de 4005 informantene som har erfaringer fra samboer- eller ekteskap lever knapt 60 prosent i sitt første parforhold. Vel en fjerdedel (26,5 prosent) har ett eller flere samlivsbrudd bak seg, og er nå etablert i et nytt parforhold. De resterende (13,9 prosent) har ett eller flere samlivsbrudd bak seg, og lever nå alene.

4.5.1 Erfaring med maktbruk: samboere og gifte

Erfaringer med at partner anvender makt i parforholdet er betydelig mer utbredt blant samboere enn blant gifte. Særlig utbredt er slik erfaring blant dem som etter samlivsbrudd bor alene, slik det framgår av Tabell 4.2.

Tabell 4.2 *Andel som har erfaringer med maktbruk i parforhold etter kjønn og sivil status på intervju tidspunktet. Prosent*

	Kvinner	N	Menn	N
Gift	18,6	(1181)	15,7	(1146)
Samboer	30,0	(610)	26,6	(494)
Skilt, bor alene	49,1	(338)	42,9	(217)

Nær halvparten av alle kvinner som har (ett eller flere) samlivsbrudd bak seg, og som nå bor alene, har erfaring med at partner anvendte minst en av formene for makt som vi her har spurt om. Blant samboende kvinner har 30 prosent erfaring fra maktbruk fra partners side, mens denne andelen ligger på knapt 19 prosent blant gifte kvinner. Samme mønster opptrer også blant menn.

Det er altså en meget stor andel av de kvinner og menn som har vært gjennom samlivsbrudd som også en eller flere ganger har opplevd at partner anvendte makt overfor dem.

Som vi ser, er det også klart at både kvinner og menn som lever i samboerforhold i større grad enn gifte har gjort erfaringer med maktbruk fra partner. Er det da slik at maktbruk i parforhold forekommer hyppigere i samboerforhold enn i formelle ekteskap? Eller kan forskjellene i Tabell 4.2 skyldes andre forhold, som for eksempel at det blant dem som nå lever i samboerskap i større grad enn gifte refererer til erfaringer med maktbruk i et tidligere forhold?

For å undersøke om maktbruk mellom partnere oftere forekommer mellom samboere enn blant gifte, kan vi sammenlikne de kvinner og menn som lever i sitt *første* parforhold, og som oppgir å være henholdsvis samboere og gifte. Blant 304 samboende kvinner i første parforhold er det 15,8 prosent som oppgir at partner har anvendt makt. Blant 902 gifte kvinner i første parforhold er det 11,9 prosent som oppgir at partner har gjort dette. Det er altså klart at maktbruk i første etablerte parforhold forekommer hyppigere blant samboende kvinner enn blant gifte. Enda tydeligere er dette blant menn etablert i første parforhold. Nesten 21 prosent av samboende menn har opplevd maktbruk fra partner, sammenliknet med 13,6 prosent av gifte menn.

Den hyppigere forekomst av maktbruk i samboerforhold består også når vi kontrollerer for forskjeller i informantenes alder og parforholdets varighet.

4.5.2 Barn i forholdet?

Vi vet om det var barn i parforholdet da siste hendelse fant sted, samt hvilken alder eventuelle barn hadde på det tidspunktet.

Da siste hendelse fant sted, levde 43 prosent av alle utsatt for maktbruk i barnløse forhold.

I parforhold med barn, var barna gjennomgående små. I 55 prosent av disse parforholdene fantes barn under fire år, i ytterligere 24 prosent

var det barn mellom 5 og 9 år, mens det i 20 prosent av forholdene var barn mellom 10 og 18 år.

I hvert tredje parforhold med barn, var barn vitne ("så eller hørte") til det som skjedde. Dette var langt mer utbredt når mor var utsatt for maktbruk. I 39 prosent av hendelsene der mødre var utsatt, var barn vitne til hendelsen, mens dette gjaldt i 24 prosent av de tilfeller der fedre ble utsatt.

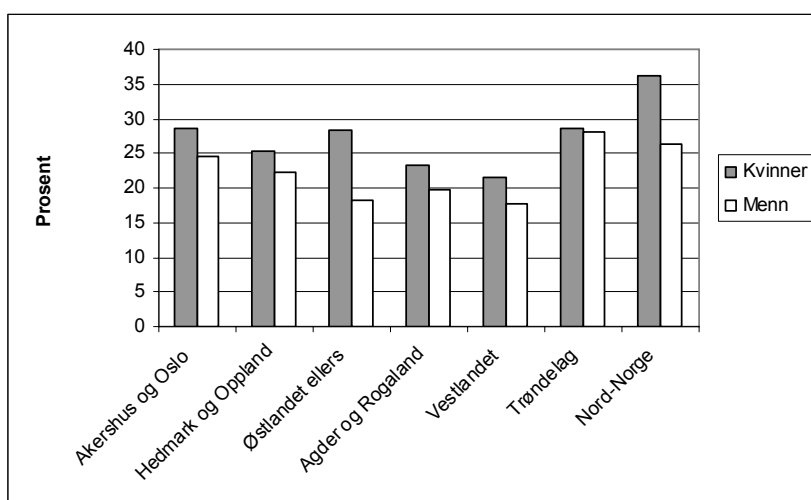
Det å bli vitne til voldsbruk mellom foreldrene kan ha svært negative konsekvenser for barns utvikling (for en oversikt: se Osofsky 1997).

Av alle rapporterte "siste hendelse", var barn vitne i mer enn hver femte episode.

4.6 Regionale forskjeller

Det er til dels betydelige forskjeller i andeler av kvinner og menn i de ulike landsdelene som etter fylte 15 år rapporterer om at partner en eller flere ganger har anvendt makt. Fordelingen framgår av Figur 4.4.

Figur 4.4 *Andel kvinner og menn i ulike landsdeler som etter fylte 15 år oppgir at en partner anvendte makt*

Blant kvinner i de tre nordligste fylkene har hele 36,2 prosent opplevd at en partner minst en gang hittil i livet anvendte makt. I de tre vestlandsfylkene Hordaland, Sogn og Fjordane, samt Møre og Romsdal er det til sammenlikning "bare" 21,6 prosent av kvinnene som har opplevd dette. Blant menn er de regionale forskjellene noe

mindre, men også her er det i de tre nordligste fylkene, samt i Trøndelagsfylkene at vi finner de høyeste andeler som har opplevd maktbruk fra partner. Regionale forskjeller med erfaring med maktbruk fra partner er statistisk signifikante i et livslangt, men ikke i et siste-år-perspektiv.

Livslang erfaring med maktbruk fra partner varierer ikke med by-land dimensjonen. Andelene kvinner og menn med slik erfaring er altså tilnærmet den samme i grisgrendte strøk (innbyggertall < 1000 personer) som i områder med større befolkningstetthet, samt i storbyer med mer enn 100 000 innbyggere.

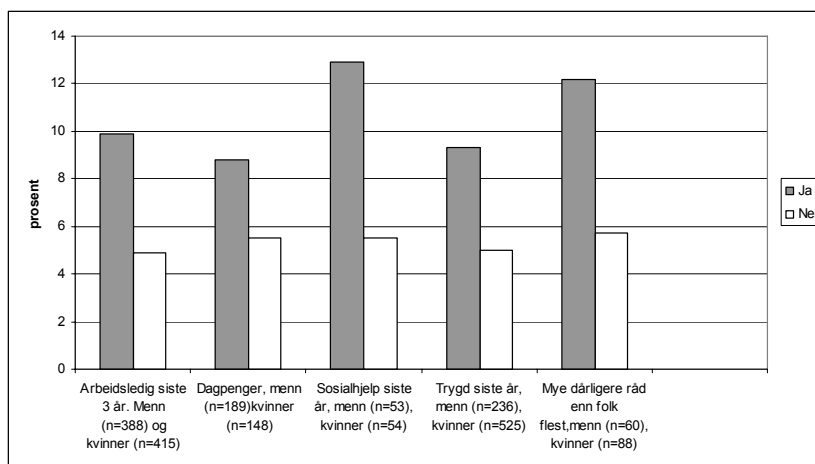
Blant kvinner og menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er andelene som i et ett-års- og i livslangt perspektiv har opplevd maktbruk fra partner de samme som blant etniske nordmenn. Som nevnt er det en stor andel blant innvandrere som ikke har besvart spørreskjemaet. Tallgrunnlaget er derfor lite, og resultatene må tolkes med stor forsiktighet.

4.6.1 Grupper med levekårsproblemer

På landsbasis finner vi, for begge kjønn, at erfaringer med maktbruk fra partner siste år viser klar sammenheng med arbeidsledighet, samt bruk av offentlige tilskuddsordninger som sosialhjelp, dagpenger og andre trygdeytelser.

For kvinners vedkommende finner vi en klart høyere andel som har erfaringer med maktbruk fra partnere blant dem som (på intervju-tidspunktet) stå utenfor lønnet arbeid, og blant kvinner som opplever å ha ”mye dårligere råd enn folk flest”. Fordelingene framgår av Figur 4.5 .

Figur 4.5 *Utsatt for maktbruk siste år, begge kjønn. Andel i totalutvalget og i ulike grupper som svarer bekreftende på at de er berørt av ulike levekårsproblemer*

Blant kvinner og menn som mottok sosialhjelp siste år, eller som oppgir å ha ”mye dårligere råd enn folk flest”, er andelen som ble utsatt for maktbruk fra partner siste år mer enn dobbelt så høy som i utvalget for øvrig. Også i gruppene som mottok trygdeytelser, eller hadde vært arbeidsløse i siste tre-årsperiode, er andelen utsatt for maktbruk fra partner vesentlig høyere enn i utvalget ellers. Samtlige forskjeller er statistisk signifikante.

Forskjellene består også når vi splitter på kjønn, med det unntak at overhyppighet av erfaring med maktbruk i gruppen med mye dårligere råd bare gjelder kvinner.

Blant kvinner med lav utdanning (inntil 10 år) har 36 prosent erfaring med at en partner noen gang har anvendt makt. Andelen er betydelig høyere enn blant kvinner med videregående utdanning, og særlig mye høyere enn blant kvinner med høyere utdanning, der andelen utsatte er 23 prosent ($p < .01$). Blant menn finner vi imidlertid ingen sammenheng mellom utdanningsnivå og erfaring med maktbruk fra partner.

Pape og Stefansen (2004) fant i Osloundersøkelsen om partnervold et mønster som er sammenfallende med våre funn. De skriver:

...partnervold rammer sosialt skjevt..... (og) står i skarp kontrast til påstandene om at den private volden er jevnt fordelt på alle samfunnslag (side 70).

Våre data gir støtte til denne konklusjonen.

Også nyere internasjonale studier viser at forekomst av vold i parforhold er sosialt skjevt fordelt. Studier fra USA og Storbritannia viser at *kvinner* løper høyere risiko for familiefold (domestic violence) i familier med små økonomiske ressurser (Walby 2001). Vi finner altså at dette har gyldighet for begge kjønn.

Walby finner også at "ikke-egalitære familiestrukturer" er høyt korrelert med familievold. Kvinner som er økonomisk avhengige av sine ektemenn er mer utsatt enn andre. Våre informanter er bedt om å oppgi hvorvidt de har vært "forsørget av ektefelle/samboer" i hele eller deler av siste år. Vi finner ingen overhyppighet av erfaring med maktbruk fra partner blant dem som svarer bekreftende på dette.

4.7 Alkohol og rusmidler

Sammenhengen mellom rus og vold er veldokumentert. Gjennom eksperimentelle studier er det vist at inntak av alkohol gir økt tendens til aggressiv atferd. Rus, og særlig alkoholrus er derved i voldssammenheng en risikofaktor (Pernanen 1996). Træen (1996) viser at krangling og slåssing hyppig forekommer i drikkesituasjoner. Kliniske observasjoner av voldsofre som søkte behandling for skader, viste at to av tre var påvirket av rusmidler (Melhuus og Sørensen 1994). Pape og Stefansen (2004) viser at denne sammenhengen også har gyldighet for vold i parforhold. Både blant kvinner og menn gir økende beruselsesfrekvens en klar økning i andel ofre for partnervold. Derimot finner Pape og Stefansen ingen variasjon i andel ofre etter respondentenes drikkefrekvens.

Vi har opplysninger om hyppighet i egen, samt nåværende partners omgang med alkohol. I likhet med Pape og Stefansen finner vi ingen signifikant forskjell i andel utsatt for maktbruk etter hyppighet i bruk av alkohol, verken med egen eller partners drikkevaner.

Derimot er rusmidler en tydelig del av *kontekst* når fysisk maktanvendelse finner sted. I serien av spørsmål om den siste episode av voldsbruk informantene var utsatt for, har vi spurt om den utøvende partner hadde drukket alkohol eller brukt andre rusmidler. Fordelingen framgår av Tabell 4.3.

Tabell 4.3 *Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner etter om partner hadde brukt rusmidler under siste episode. Prosent*

Partner brukt rusmidler	Kvinner (N=515)	Menn (N=349)
Ja	44,5	28,7
Nei	45,8	65,0
Vet ikke	9,7	6,3
	100	100

Mer enn to av fem kvinner oppgir at partner hadde anvendt rusmidler siste gang han brukte fysisk makt overfor henne. Blant mannlige utsatte er det i overkant av hver fjerde som oppgir at partner hadde gjort dette. For begge kjønn sett under ett er det 38 prosent som oppgir at partner hadde anvendt alkohol eller andre rusmidler i siste episode med anvendelse av makt.

Rusmidler framstår altså som ett kontekstuel element i svært mange av de episoder der maktanvendelse i parforhold forekommer. Derimot tyder Pape og Stefansens funn, samt våre data, på at spørsmål om drikkemønster og hyppighet av alkoholkonsum, som i flere undersøkelser har vist seg å identifisere høyrisikogrupper for vold i det offentlige rom, ikke å kunne predikere vold i parforhold.

4.8 Samlivsbrudd

Som vi har sett, har en betydelig andel av våre informanter ett eller flere samlivsbrudd bak seg. Vi har også sett at en meget høy andel av skilte aleneboende har erfaring med maktbruk fra tidligere partner. Samlivsbrudd kan være konfliktfylte. Det å ty til fysisk maktbruk i parforhold er en form for konfliktatferd som trolig hyppigere vil forekomme når konfliktnivået er så høyt at parforholdet truer med å bryte sammen. Det er derfor grunn til å vente at informanter som har samlivsbrudd bak seg i høyere grad enn andre har opplevd at partner har tydd til bruk av fysiske maktmidler.

Sammenheng mellom samlivsbrudd og maktbruk fra partner går fram av Tabell 4.4.

Tabell 4.4 *Andel som har opplevd maktbruk fra partner etter antall tidligere ekteskap/samboerforhold. Kvinner og menn som lever, eller har levd i parforhold. Prosent*

	Kvinner	N	Menn	N
Første ekteskap/samboerforhold	12,9	1206	14,9	1148
Ett tidligere forhold	41,3	685	30,7	521
To tidligere forhold	57,8	185	36,9	141
Tre el. flere tidligere forhold	65,2	46	55,3	38

Som vi ser er det en mye større andel som har opplevd maktbruk fra partner blant dem som har opplevd samlivsbrudd. Dette gjelder begge kjønn, men andelen er klart høyere for skilte kvinner enn for skilte menn. Blant kvinner med ett samlivsbrudd finner vi mer enn tre ganger høyere andel som har opplevd fysisk maktbruk enn blant kvinner som ikke har opplevd samlivsbrudd. Blant menn med ett samlivsbrudd finner vi en fordobling. Blant kvinner som har opplevd to eller flere samlivsbrudd har mer enn halvparten opplevd at en partner anvendte makt overfor dem.

Resultatene fra andre undersøkelser er sammenfallende med våre på dette punktet. I Finland og Canada fant man at henholdsvis 50 og 48 prosent av kvinner som hadde minst et avbrutt forhold bak seg, hadde opplevd vold fra tidligere partner (Heiskanen og Piispa 1998, Johnson 1996). I Sverige fant Lundgren m.fl. (2001) at 35 prosent av kvinner som hadde vært gift eller samboende hadde vært utsatt for vold fra den tidligere partner. I disse tre undersøkelsene var andelen kvinner som oppgav å være utsatt for vold fra en tidligere partner om lag tre ganger høyere enn andelen som oppgav å være utsatt for vold i et bestående parforhold.

Erfaringer med fysisk maktbruk i parforhold er altså i betydelig grad konsentrert til de kvinner og menn som har ett eller flere samlivsbrudd bak seg.

Å ha opplevd samlivsbrudd er langt vanligere i yngre enn i eldre årskull. Noack og Seierstad (2003) viser at blant kvinner og menn født i perioden 1935 til 1944 hadde hver femte et samlivsbrudd bak seg i 2001, mens dette gjaldt hver tredje i årsklassene født mellom 1955 og 1974. Selv om de yngste årsklassene fram til 2001 har hatt vesentlig kortere tid på seg til å inngå- og eventuelt å oppløse samliv, er det altså betydelig flere blant de yngre enn blant de eldre som har gjort slike erfaringer.

Når forekomst av samlivsbrudd er så mye høyere i yngre enn eldre kohorter, og erfaringer med fysisk maktbruk fra partner er så mye høyere blant personer som har opplevd samlivsbrudd, bidrar dette til økt risiko for å bli utsatt for maktbruk fra partner i yngre enn i eldre årsklasser. Dette forholdet taler for at Figur 4.2. gir et korrekt bilde: *det er flere i yngre enn i eldre kohorter som har opplevd at partner noen gang har anvendt makt overfor dem.* Byberg (2002) viser at hyppigste forekomst av samlivsbrudd finnes i aldersgruppen 20-29 år.

4.8.1 Regionale variasjoner i erfaringer med maktbruk og samlivsbrudd

Vi har sett (Figur 4.4) at erfaring med maktbruk fra partner viser betydelig regional variasjon. Særlig gjelder dette kvinner.

I vårt utvalg er det også betydelige regionale forskjeller i andel som har opplevd samlivsbrudd. I hele utvalget oppgir 37,9 prosent av mannlige, og 43,2 prosent av kvinnelige informanter å ha minst ett tidligere samliv bak seg. Blant menn og kvinner bosatt på Vestlandet er imidlertid disse andelene h.h.v. 28,6 og 34,8 prosent, mens andelen blant bosatte i Nord-Norge er 51,1 prosent for menn, og 53,1 prosent blant kvinner. Det er altså en klart høyere andel i de tre nordligste fylkene som har opplevd samlivsbrudd enn det vi finner i resten av landet.

Vi finner altså at erfaringer med maktbruk og erfaringer fra samlivsbrudd begge viser betydelige regionale variasjoner. Maktbruk og samlivsbrudd er innbyrdes sterkt korrelerte. Mye tyder på at omfanget av samlivsbrudd hadde samme utbredelse i alle regioner, ville regionale ulikheter i utbredelse av erfaring med maktbruk bli visket ut.

Vi kommer tilbake til dette senere i kapittelet.

4.9 Utøver – tidligere eller nåværende partner?

Vi har sett at jo eldre informantene er, desto lengre tid har det gått siden *siste gang* en partner anvendte makt (Figur 4.3). Vi har også sett at erfaringer med maktbruk forekommer langt hyppigere blant informanter som har opplevd samlivsbrudd. Betyr dette at erfaringer med trusler og maktbruk fra en partner er lokalisert til tidligere og avsluttede parforhold, eller er slike erfaringer gjort også i bestående

forhold? Hvilke likheter og forskjeller er det i de former for maktbruk som ble anvendt i avsluttede og bestående forhold?

Vi har bedt informanter som oppgir at de noen gang har opplevd at partner anvendte makt mot dem, om å besvare en lang rekke spørsmål om kjennetegn ved det som hendte i *den siste* episoden dette skjedde. Ett av spørsmålene gjelder utøver. Var det nåværende eller en tidligere partner som anvendte makt ved denne siste anledningen?

Tabell 4.5 *Kvinner og menn noen gang utsatt for trusler eller maktbruk etter om utøver er nåværende eller tidligere partner. Prosent*

	Kvinner (n=529)	Menn (n=350)
Utøver nåværende partner	30,2	53,2
Utøver tidligere partner	69,8	46,8
	100	100

Mer enn to av tre kvinner som har opplevd at partner truet eller brukte makt oppgir at dette skjedde i *et tidligere parforhold* (Figur 4.5). Mindre enn halvparten av menn utsatt for maktbruk oppgir det samme. Når siste hendelse skjedde i tidligere parforhold ligger hendelsen ofte langt tilbake i tid, i gjennomsnitt 9,8 år for begge kjønn, litt lengre tilbake for kvinner (10,2 år) enn for menn (8,9 år). Når siste hendelse utspant seg i et bestående forhold er det i gjennomsnitt 5 år siden siste gang, litt kortere for kvinner (4,7 år) enn for menn (5,3 år).

Av kvinner som har opplevd vold under graviditet oppgir nær 85 prosent at utøver som gjorde dette var en partner de senere har brutt med.

For begge kjønn gjelder altså at erfaring med maktbruk fra partner for en betydelig andel – for kvinner gjelder det to tredeler – er lokalisert til et avsluttet parforhold. Siste hendelse ligger dessuten langt tilbake i tid.

I Finland fant Heiskannen og Piispa (1998) at hver andre kvinne som hadde samlivsbrudd bak seg hadde opplevd vold fra en tidligere partner. Også i Finland fant man altså at en betydelig del av erfaringene med vold i parforhold stammet fra avsluttede forhold. Det er likevel klart at en vesentlig større del av de finske kvinnene rapporterte om vold i et bestående forhold, enn det vi finner i Norge.

Flere undersøkelser viser at vold i avsluttede forhold har mer alvorlige former og konsekvenser enn vold som finner sted i forhold som består (Wilson and Daly 2001, H. Johnson, 1996). Johnson (1996) fant at når kvinner tok initiativ til å avslutte et voldelig parforhold, løp de økt risiko for at partner grep til enda grovere vold enn tidligere. 19 prosent av de kvinner som brøt ut av voldelige forhold, rapporterte at volden fortsatte også etter bruddet. Kvinner som tok initiativ til separasjon i forhold der partner ikke tidligere hadde anvendt vold, løp også høyere risiko. 8 prosent som tok slikt initiativ oppgav at voldsbruk *startet* da hun tok initiativ til å avslutte forholdet. I Sverige fant Lundgren (2001) at hver tredje kvinne som hadde vært utsatt for vold mens parforholdet besto, også ble utsatt for trusler fra mannen etter at samlivet var oppløst. En tredjedel av kvinnene opplevde å få uvelkomment besøk av den tidligere ektefellen, og hver femte kvinne at tidligere partner fulgte etter dem, passet dem opp på arbeidsplassen, eller lignende.

I Canada fant Johnson (1996) at de former for vold og maktbruk som hadde rammet kvinner i et tidligere parforhold var mer omfattende og mer alvorlig enn de formene for vold som fant sted i et eksisterende parforhold. Bruk av, eller trusler med våpen forekom for eksempel 10 ganger så hyppig i tidligere parforhold sammenliknet med bestående. Det å ha blitt tatt kvelertak/strupetak på ble rapportert 14 ganger så hyppig i tidligere parforhold sammenliknet med bestående. Forekomst av maktbruk i tidligere parforhold har altså større omfang, og det er mer alvorlige former for fysisk maktbruk som har vært anvendt.

Vi har bedt våre informanter om å oppgi hvilke former for fysisk maktbruk som ble anvendt *siste gang* de ble utsatt, og om utøver ved denne anledningen var en nåværende eller tidligere partner.

Tabell 4.6 *Kvinner og menn utsatt for fysisk maktbruk fra partner etter hvilke former for maktbruk som ble anvendt siste gang, og om utøver var nåværende eller tidligere partner. Prosent*

Partner	Kvinner		P	Menn		p
	Nåværende (n=147)	Tidligere (n=362)		Nåværende (n=179)	Tiliggere (n=163)	
Ødela eiendeler m. overl.	13,6	22,1	*	11,2	22,1	**
Ble dyttet eller holdt	61,9	58,3	i.s.	19,0	17,2	i.s.
Du ble fiket til/ slått	28,6	42,8	**	54,2	51,5	i.s.
Noe ble kastet på deg	12,9	16,3	i.s.	22,3	36,8	**
Truet m. kniv, stakk	2,0	9,7	**	2,2	8,0	*
Ble tatt kvelertak på	6,8	20,7	***	1,1	3,7	i.s.
Slått med stakk	2,7	4,4	i.s.	1,7	4,9	i.s.
Ble tvunget til å ha sex	6,1	13,8	**	1,1	2,5	i.s.
Minst to av formene	32,0	48,6	**	20,1	31,9	*

Både kvinner og menn oppgir å ha vært utsatt for mer omfattende maktbruk når utøver var en tidligere partner. I de tilfellene er andelen som ble utsatt for minst to av voldsformene mye høyere enn når utøver er partner i nåværende forhold. Både kvinner og menn rapporterer også om mer alvorlige former for maktbruk når utøver var tidligere partner, men i særlig grad gjelder disse forholdene for kvinner. *Mer enn hver femte kvinne* utsatt i et tidligere parforhold oppgir å ha blitt tatt kvelertak på, mens dette gjelder en av femten når nåværende partner var utøver.

Vi har delt de 8 formene for maktbruk i Tabell 4.6 etter hvilket skadepotensiale de ulike formene har, i henholdsvis handlingsformer med moderat og høy risiko for skade. I ”høyrisiko maktanvendelse” inngår det ”å bli truet med noe, som en stakk eller kniv”, ”å bli tatt strupe- eller kvelertak på”, ”å bli truffet av noe, som for eksempel en stakk” samt det ”å bli tvunget til å ha sex”. De øvrige formene er klassifisert som ”moderat maktanvendelse”.

Inndelt på denne måten er fordelingen av ”høyrisiko” og ”moderat” maktanvendelse der utøver er nåværende eller tidligere partner som i Tabell 4.7.

Tabell 4.7 *Kvinner og menn utsatt for fysisk maktbruk fra nåværende og tidligere partner etter om maktanvendelsen innebar høy eller moderat risiko for skade. Prosent*

Partner	Kvinner		Menn	
	Nåværende (n=147)	Tidligere (n=362)	Nåværende (n=179)	Tilligere (n=163)
"Moderat" maktbruk	84,4	63,0	94,4	85,3
"Høyrisiko" maktbruk	15,6	37,0	5,6	14,7
	100	100	100	100

Kvinner: $p < .001$ Menn: $p < .01$

Når utøver var en tidligere partner er det mer enn en av tre kvinner som ble utsatt for det vi karakteriserer som høyrisiko maktanvendelse. Også blant menn er langt flere utsatt for høyrisiko maktanvendelse fra en tidligere partner enn fra nåværende. Som vi senere skal se, er forekomst av skader, særlig blant kvinner, betydelig mer omfattende når utøver er en tidligere partner.

Vårt materiale viser altså at det er en *tidligere partner* som var utøver i flertallet av siste opplevde episoder med maktbruk. Mer enn to av tre utsatte kvinner oppgir en tidligere partner som utøver, og nesten halvparten av utsatte menn gjør det samme. Når tidligere partner var utøver har maktanvendelsen vært vesentlig mer omfattende, og det er betydelig oftere tatt i bruk maktmidler som kvelertak og våpen, altså former med stort potensiale for skader.

Dette er i samsvar med funn fra England og Wales (Mirrlees-Black, 1999). Resultatene er også i samsvar med det man fant i Finland og Canada (Heiskanen og Piispa 1998, Johnson 1996).

I kartlegging av partnervold i Oslo (Pape og Stefansen 2004) fant man det samme. Blant kvinner som har avsluttede parforhold, er det en høyere andel som har vært utsatt for vold, og blant disse var det flere som var utsatt for alvorlige voldsformer. Dette mønsteret er tydelig, men likevel langt fra så framtrødende som det våre data viser. Fra Osloundersøkelsen skriver Pape og Stefansen at:

... resultatene for kvinner indikerer at forhenværende partnere representerer en noe større fare enn partnere man har et pågående forhold til (Pape og Stefansen 2004:55).

Pape og Stefansen konstaterer at dette gjelder kvinner, ikke menn, og for kvinner er dessuten forskjellene små. Resultatene fra Oslo-

undersøkelsen gir grunnlag for å snakke om ”indikasjoner” der vårt materiale gir grunnlag for å konstatere *massive forskjeller* på voldserfaringer i avsluttede og bestående parforhold.

4.10 Samvariasjon mellom uavhengige variable?

Framstilt i bivariate fordelinger har vi sett at erfaringer med maktbruk i parforhold viser betydelig variasjon med alders- og familiefase, med regionale og sosioøkonomiske forhold, og i særlig grad med samlivsbrudd. Vi har pekt på at flere av disse faktorene trolig er innbyrdes korrelerte. Dette gjelder for eksempel alders- og familiefase, det gjelder samlivsbrudd, ulike mål på levkårsproblemer, samt regional forekomst av samlivsbrudd. For å få mål for den selvstendige effekten hver av disse faktorene har på forekomst av maktbruk i parforhold, må vi kontrollere for effekten av innbyrdes samvariasjon mellom disse ulike uavhengige variablene.

For å gjøre dette har vi satt opp to logistiske regresjonsmodeller. Den avhengige variabel i den første av disse er det å være berørt av *noen form* for maktbruk fra partner eller ikke, etter fylte 15 år, mens den avhengige variabel i den andre modellen er det å være berørt av noen form for ”*høyrisiko maktanvendelse*” eller ikke, etter fylte 15. Høyrisiko maktanvendelse omfatter det å ha blitt tatt kvelertak på, at hodet ble banket mot gulvet eller mot en gjenstand, at partner anvendte en form for våpen, og/eller det å ha blitt tvunget til å ha sex.

Tabell 4.8 *Logistisk regresjonsanalyse med erfaring med alle former, samt høyrisiko-former for maktbruk fra partner som avhengige variable*

Variabler	Odds ratio	Sig.	Odds ratio	Sig
	Alle former		Høyrisiko	
<i>Kjønn</i>		i.s		***
Kvinne	1,16		4,76	
Mann	1,00		1,00	
<i>Alder</i>		i.s		i.s
20-29 år	1,40		1,05	
30-39 år	1,15		0,87	
40-49 år	1,14		1,21	
50 år og mer	1,00		1,00	
<i>Utdanning</i>		i.s		**
Ungdomsskole	1,15		1,99	
Videregående 1	1,03		1,53	
Videregående 2	1,18		1,58	
Universitet/høyskole	1,00		1,00	
<i>Gift eller samboer</i>		**		i.s
Samboer	1,23		1,13	
Alene	1,48		1,45	
Gift	1,00		1,00	
<i>Samlivsbrudd</i>		***		***
Ja, en gang	2,80		4,16	
Ja, to ganger	4,04		6,39	
Ja, tre el. flere ganger	6,18		9,75	
Nei	1,00		1,00	
<i>Landsdel</i>		i.s		i.s
Akershus og Oslo	1,31		1,25	
Hedmark og Oppland	1,18		1,55	
Østlandet ellers	1,15		1,03	
Agder og Rogaland	1,14		1,03	
Trøndelag	1,37		1,29	
Nord-Norge	1,47		1,47	
Vestlandet	1,00		1,00	
<i>Økonomi</i>		***		***
Én off. ytelse el. dårlig råd	1,29		1,32	
Minst to off. ytelser el. dårlig råd	3,46		2,83	
”Vanlig” økonomi	1,00		1,00	
R ² (Nagelkerke):	R ² =,17		R ² =,24	

De uavhengige variablene i begge modellene er kjønn, alder, utdanning, samlivsforhold, samlivsbrudd, landsdel og økonomi⁴.

Referansekategori i alle uavhengige variablene er den der forekomst av maktbruk i forholdet i minst grad forekommer.

Resultatene framgår av Tabell 4.8.

Vi ser at i modell 1, der den avhengige variabel er alle former for maktbruk hittil i livet, er det ingen signifikante forskjeller mellom slik erfaring blant kvinner og menn, i ulike utdanningsgrupper eller i de ulike delene av landet.

Samlivsform, samlivsbrudd, og mål for levekårsproblemer viser imidlertid en klar slik sammenheng. Blant samboende finner vi 23 prosent høyere risiko for å bli utsatt enn blant gifte. Blant dem som på intervjuetidspunkt bor alene finner vi 48 prosent høyere risiko for slik erfaring enn blant gifte.

Samlivsbrudd framstår som den enkeltfaktor med klart sterkest sammenheng med det å ha erfart maktbruk. I gruppen som har opplevd ett samlivsbrudd finner vi 2,8 ganger høyere risiko for erfaring med maktbruk sammenliknet med dem som ikke har opplevd samlivsbrudd, i gruppen med tre eller flere samlivsbrudd finner vi hele 6 ganger høyere risiko.

Dårlig økonomi viser klar sammenheng med maktbruk i parforhold. I gruppen med én indikator på økonomiske problem finner vi 29 prosent høyere risiko for erfaring fra maktbruk enn blant dem som ikke er berørt av noen av våre problemindikatorer. I gruppen som er berørt av to eller flere av våre problemindikatorer er risikoen nesten 3,5 ganger høyere.

I modell 2, der maktbruk er avgrenset til det vi har definert som høyrisiko maktanvendelse, er mønsteret mye det samme. De variable som viste signifikant sammenheng med livslang erfaring med noen av de formene for maktbruk vi har spurt om, gir fortsatt signifikant utslag når maktbruk begrenses til de høyrisikopregede formene. Vi ser at sammenhengen mellom samlivsbrudd og erfaring med høyrisikoformer for maktbruk er enda sterkere enn i den første modellen. I gruppen med ett samlivsbrudd bak seg finner vi mer enn fire ganger høyere risiko for erfaring fra høyrisikoformer for maktbruk enn blant dem som ikke har opplevd samlivsbrudd. Blant dem som har opplevd

⁴ Opplysninger om økonomi gjelder nåtid, og har ikke nødvendigvis gyldighet for det tidspunkt informantene ble utsatt for maktbruk.

tre eller flere brudd, er det nesten 10 ganger høyere risiko for erfaring med slike former for maktbruk.

I tillegg til at høyrisiko maktbruk henger sammen med samlivsform, samlivsbrudd og levekårsproblemer, ser vi at *kjønn* og *utdanning* viser signifikant sammenheng med denne variabelen. Kvinner har nesten 5 ganger høyere risiko for å ha opplevd slike høyrisikopregede former for maktbruk sammenliknet med menn. I gruppen uten utdanning utover den obligatoriske finner vi dobbelt så høy risiko for slik erfaring, sammenliknet med gruppen som har utdanning på høyskole/universitetsnivå.

Begge modeller viser altså at erfaring fra maktbruk i parforhold i betydelig grad henger sammen med erfaring fra samlivsbrudd. Det er også en markant opphopning av risiko for slike erfaringer i gruppen som opplever å ha dårlig råd, og/eller har vært mottakere av ulike former for offentlige trygdeytelser eller sosialhjelp siste år. Bildet av sosial skjevfordeling forsterkes ved at erfaringer fra høyrisiko-pregede former for maktbruk i betydelig grad også er overrepresentert blant lavt utdannede.

Det er naturlig å se samlivsbrudd som en konsekvens av vold i parforholdet. Men i denne sammenheng er det ett forhold som har krav på ytterligere oppmerksomhet. I begge modeller ser vi at (nåværende) samlivsform viser klar sammenheng med erfaringer med maktbruk. I begge modeller finner vi at det blant *de som bor alene* er vesentlig høyere risiko for vold, enn blant gifte. Dette framkommer altså selv når vi kontrollerer for effekten av samlivsbrudd, slik det er gjort i begge modeller.

Forklaringen på dette *kan være* å finne i at maktanvendelsen har funnet sted i separasjonsfasen og etter at samlivet var brutt. Voldsbruk i denne sammenhengen kan være *konsekvens* av samlivsbrudd.

Vi kommer tilbake til dette i neste avsnitt.

4.11 Vold i separasjonsfasen

Flere undersøkelser har vist at kvinner som lever i voldelige parforhold løper ekstra risiko for å bli utsatt for enda mer omfattende vold når de tar initiativ til å bryte forholdet (Wilson and Daly, 2001). Hans Ekbrand (2002) har gått gjennom en rekke amerikanske studier av *separation assault*, eller ”separasjonsvold” rettet mot kvinner. Slik separasjonsvold er målrettede handlinger med formål å hindre henne i selv å beslutte hvor- og med hvem hun vil bo. Handlingene har til formål å opprettholde eller gjenopprette makt og kontroll i forholdet,

eller å straffe kvinnen for å ha brutt relasjonen. Slik vold rammer svært mange kvinner som har hatt opphold på krisesentre for voldtatte og mishandlede kvinner. Mer enn en tredjedel av kvinner som hadde hatt slikt opphold ble rammet av minst en form for separeasjonsvold i løpet av to år etter at de hadde forlatt krisesenteret (Fleury og medarbeidere (2000), referert i Ekbrand 2002). I en studie av par som hadde søkt megling i forbindelse med separasjon, fant man at hver fjerde kvinne var blitt utsatt for vold, eller trusler om vold etter at forholdet var opphørt (Ellis og Stuckless 1992, referert etter Ekbrand 2002).

Også i studier av partnervold med basis i representative utvalg av befolkningen har man vist at slik "separasjonsvold" har betydelig omfang. I Canada fant som nevnt H. Johnson (1996) at 19 prosent av de kvinner som hadde brutt med en voldsom partner, ble utsatt for vold og krenkelser fra samme mann også *etter* at brudd var et faktum. Av disse oppgav en av tre at volden antok grovere former etter at separasjon var tatt ut. I England og Wales fant man at fraskilte kvinner var klart mer utsatt for vold fra partner i løpet av siste år, og det meste av denne volden hadde funnet sted umiddelbart etter bruddet (Mirrles-Black, 1999). I Sverige fant Lundgren m.fl. (2001) at mer enn en tredjedel av kvinner som hadde opplevd vold fra en tidligere partner også hadde opplevd å bli utsatt for "separasjonsvold" fra denne tidligere partneren.

4.11.1 Separasjonsvold i vår undersøkelse

De som har opplevd samlivsbrudd ble i vår undersøkelse stilt følgende spørsmål:

"Har du opplevd at en tidligere partner gjorde noe av det følgende?"

- *opprådte truende i telefonen,*
- *trengte seg inn i hjemmet ditt uten tillatelse,*
- *ventet på deg, fulgte etter deg på en for deg uønsket måte,*
- *grep tak i deg, hindret deg i å bevege deg,*
- *bortførte eller skadet felles barn, eller truet med dette".*

De fire første svaralternativene er (tilnærmet) de samme som anvendt i Finland og Sverige.

Det spørres altså etter handlingsformer som har funnet sted etter at det felles husholdet ble avvirket. Med et forbehold om å være "truende i

telefonen”, bærer disse handlingsformene preg av å være *overlagte og planlagte*. Trusler over telefon *kan* ha blitt framsatt spontant i en opphetet diskusjon mellom partene.

Handlinger som disse omtales i den engelske litteraturen ofte med betegnelsen ”stalking”, et uttrykk som best kan oversettes med ”å snike seg innpå”. Det norske ordet ”trakassering” er et tilnærmet dekkende uttrykk for de handlinger vi her står overfor. I Canada er slik trakassering omfattet av straffeloven under betegnelsen ”criminal haressment”. I 2002 etterforsket man ved 92 av landets politidistrikt til sammen 8750 saker vedrørende slik trakassering. I mer enn tre av fire slike saker var det en kvinne som ble rammet, og i mer enn halvparten av disse sakene ble kvinnen utsatt for trakassering fra en partner hun var blitt skilt- eller separert fra (Brzozowski, 2004).

I vårt materiale er det 1403 informanter som oppgir å ha ett eller flere samlivsbrudd bak seg. Av disse oppgir mer enn hver tredje at tidligere partner opptrådte på minst en av de fem måtene vi spør om.

Svarfordelingene for kvinner og menn framgår av Tabell 4.9.

Tabell 4.9 *Kvinner og menn som har opplevd samlivsbrudd og som oppgir at tidligere partner utførte ulike former for trakassering. Prosent.*

Tidligere partner ...	Kvinner (n=798) ⁵	Menn (n=541)
-optrådte truende i telefonen	27,4	17,6
-trengte seg inn i hjemmet ditt	15,5	5,9
-ventet/fulgte etter deg	16,4	4,6
-grep tak i deg, hindret bevegelse	26,8	5,2
-bortførte/skadet felles barn	4,9	3,3
Minst en av disse formene	45,9	24,0
Minst to av disse formene	25,2	9,0

Som vi ser har trakassering i kjølvannet av avvikling av parforhold svært stort omfang. Nær halvparten (45,9 prosent) av de kvinner som har brutte forhold bak seg, har opplevd at tidligere partner forgrep seg på minst en av de fem måtene. Nær hver fjerde mann (24 prosent) har opplevd dette. Det er altså langt flere kvinner enn menn som utsettes

⁵ På spørsmålet ”*har du opplevd samlivsbrudd?*” svarer 798 kvinner og 541 menn ”ja”. På spørsmålet ”*har du tidligere vært gift eller samboer?*” har 916 kvinner og 700 menn svart ja. Mange som har avsluttede forhold vil altså ikke karakterisere avviklingen som ”samlivsbrudd”.

for slik trakassering i- og etter avvikling av forhold. Kvinner utsettes også i større omfang. Hver fjerde kvinne har opplevd minst to av de fem formene for trakassering. At tidligere partner har opptrådt truende i telefon er den av disse formene som er mest utbredt.

Disse ulike formene for trakassering i- og etter avvikling av forholdet forekommer langt oftere når barn inngår i forholdet. Når det ikke var barn i forholdet, rapporteres én eller flere former for trakassering av 34 prosent, mens andelen øker til 42 prosent av de samlivsbrudd hvor paret hadde barn sammen⁶. I en del av disse forholdene var barn direkte berørt, eller mål for den trakasserende atferd. Til sammen oppgir 57 personer (39 kvinner, 18 menn) at tidligere partner har utført en så vidt alvorlig handling som å ha ”....*bortført eller skadet felles barn, eller truet med dette*”. Dette tilsvarer 16 prosent av alle oppløste parforhold der barn inngikk.

Nær 85 prosent av de 67 kvinner som opplevde maktbruk fra partner mens de var gravide har brutt parforholdet. Av disse som har brutt, oppgir fire av fem at tidligere partner anvendte minst en av formene for trakassering etter at brudd hadde funnet sted. Mer enn 40 prosent oppgir at partner anvendte minst tre av de fem formene for separasjonsvold (post-separation-violence).

Blant kvinner og menn som har opplevd maktbruk i et homofilt forhold, har trakassering etter avvikling av forholdet liten utbredelse.

4.11.2 Maktbruk også mens forholdet besto?

I hvilken grad er slike trakasserende atferdsformer etter at parforhold er avviklet, også knyttet sammen med trusler og maktbruk i selve parforholdet, altså mens partene levde sammen?

Som vi så i tabell 4.4 er det en forholdsvis stor andel av informantene som har mer enn ett tidligere parforhold bak seg. For disse med flere forhold er det ikke mulig å fastslå om den partner som bedrev trakassering etter at forholdet var avbrutt også var den som utøvde maktbruk mens forholdet besto. Med forbehold for denne feilkilden, framgår svar på spørsmålet om sammenheng mellom maktbruk i parforhold, og trakassering etter avvikling av forholdet i Tabell 4.10.

⁶ Om barn inngikk i det oppløste forhold er beregnet på følgende måte: Vi kjenner varighet av det nåværende parforhold, samt eventuelle barns alder. I til sammen 378 slike oppløste forhold er eldste barns alder høyere enn varighet av nåværende parforhold. Disse har vi definert som ”oppløste forhold med barn”.

Her er andel kvinner og menn som har vært utsatt for maktbruk i forholdet regnet i prosent av de som har vært utsatt for hver av de fem formene for trakassering.

Tabell 4.10 *Andel utsatt for ulike former for trakassering etter samlivsbrudd, som også har erfaring med trusler og maktbruk i parforholdet*

Tidligere partner ...	Kvinner	Menn
-opptrådte truende i telefonen	81,3 (n=219)	74,7 (n=95)
-trengte seg inn i hjemmet ditt	90,3 (n=124)	56,3 (n=32)
-ventet/fulgte etter deg	83,2 (n=131)	76,0 (n=25)
-grep tak i deg, hindret bevegelse	93,0 (n=214)	85,7 (n=28)
-bortførte/skadet felles barn	89,7 (n=39)	66,7 (n=18)

Når kvinner har vært utsatt for de ulike formene for trakassering etter samlivsbrudd, har minst fire av fem også vært utsatt for trusler og maktbruk i parforholdet. Også blant menn er sammenhengen svært tydelig, om enn svakere enn det som er tilfelle for kvinner.

Det er altså helt klart at flertallet av kvinner og menn som har vært utsatt for trakassering etter samlivsbrudd også har opplevd trusler og maktbruk i den tiden de levde i parforhold.

4.11.3 Det asymmetriske forhold

Det vi her har omtalt som trakassering har preg av å være ekstreme former for kontrollerende atferd. Utøvers motiv bak slike handlinger kan være forsøk på å gjenopprette det brutte forholdet, men i motivet kan også ligge elementer av hevn (Ekbrand, 2002, H. Johnson, 1996, Morewitz, 2003). Uansett utøvers motiv, vil slike handlinger av den som utsettes trolig oppleves som sterkt truende, invaderende, kontrollerende og frihetsinnskrenkende.

Slike handlinger minner sterkt om de kontrollmønstre som kan forekomme i bestående parforhold, og som inngår i det kontrollmønster som Johnson og Ferraro (2000) omtaler som *intim terrorisme*. Parforhold der den ene part anvender kontrollstrategier overfor den andre er preget av asymmetri og manglende likeverd. Den ene part, som hovedregel mannen, dominerer den andre, og opptrer på en måte som gir inntrykk av en form for eiendomsrett. I slike forhold vil fysisk maktbruk ved uoverensstemmelser nesten alltid ha preg av *vold* i den forstand at det er den dominerende part som tar initiativet til makt-

bruk, og som bærer ansvaret for utvikling av hendelsesforløpet. Maktbruk i slike forhold er oftest ensidig utøvd av den dominerende part, i den grad den andre part også tyr til maktmidler har disse preg av selvforsvar. I asymmetriske parforhold står vi som hovedregel trolig også overfor asymmetri i bruk av makt.

Dette spørsmålet utgjør hovedtema i neste kapittel. Før vi går inn på dette skal vi oppsummere sentrale funn i dette kapitlet om utbredelse.

4.11.4 Oppsummering – noen hovedtrekk

For kvinner og menn i alderen 20-54 år som lever (eller har levd) i parforhold har vi i dette kapitlet vist

- At i løpet av et kalenderår har mer enn hver tyvende mann og kvinne blitt utsatt for at partner anvender én eller flere former for fysisk makt.
- At siden fylte 15 år og hittil i livsløpet vil mer enn hver fjerde kvinne og mer enn hver femte mann ha opplevd at en partner anvendte slik makt minst en gang.
- At siden fylte 15 år har 2,6 prosent av menn, og 9,2 prosent av kvinner blitt utsatt for én eller flere former for maktanvendelse med meget stort skadepotensial.
- At så mange som 3,6 prosent av kvinner med erfaring fra parforhold, og 4,2 prosent som har vært gravide har opplevd at partner anvendte makt under graviditeten.
- At erfaring med maktbruk for begge kjønn er nært knyttet til aldersfase. Årlig prevalens er svært mye høyere i de yngre enn i eldre aldersgrupper. Livslang prevalens, særlig blant kvinner, er i hovedtrekk den samme i yngre som i eldre aldersgrupper.
- At slik maktbruk er nøye knyttet til samlivsbrudd. Samlivsbrudd forekommer hyppigere i yngre enn i eldre kohorter. At livslang prevalens er like høy blant 20-29 årige kvinner som blant 45-54 årige, har trolig delvis sammenheng at det blant de eldre er gått lang tid siden siste hendelse og derfor ikke i samme utstrekning huskes. Men forholdet *kan* være uttrykk for at fysisk maktbruk nå er mer utbredt i parforhold enn det var tidligere.
- At barn er vitne i hver tredje hendelse av maktbruk.
- At fysisk maktbruk i parforhold viser betydelige regionale variasjoner. Også samlivsbrudd viser regional variasjon, og om

ikke dette var tilfelle ville regionale forskjeller i maktbruk forsvinne.

- At maktbruk i parforhold har større utbredelse blant kvinner og menn med ulike former for levekårsproblemer.
- At erfaringer med maktbruk er knyttet til et tidligere parforhold. I særlig grad gjelder dette erfaring med at partner anvendte former for fysisk makt som det å bruke/true med noen form for våpen, ta strupe/kvelertak, m.v. I særlig grad er kvinners erfaringer med maktbruk knyttet til et tidligere parforhold.
- At svært mange kvinner (men også menn) som har erfaring med samlivsbrudd har opplevd at den partner de brøt med opptrådte truende, anvendte vold eller bedrev trakassering etter at samlivet var avsluttet.
- At når det var barn i det oppløste forholdet var det i hvert sjette tilfelle *barnet* (barna) som sto i fokus for truslene eller handlingene.
- At når trakassering forekom etter at parforholdet var oppløst, forekom også maktbruk mens forholdet besto i om lag ni av ti tilfeller.

Referanser

- Arriaga, X. B., and S. Oskamp (eds) (1999): *Violence in Intimate Relationships*. Sage 1999
- Brzozowski, Jodi-Anne (2004): Spousal violence. In: Brzozowski, Jodi-Anne (ed): *Family Violence in Canada. A Statistical Profile*. *Statistics Canada. Canadian Centre for Justice Statistics 2004*.
- Byberg, I. (2002): Norge i Verden: Finnene skiller seg hyppigst. *Samfunnsspeilet 1/2002*.
- Ekbrand, H. (2002): Mäns våld mot kvinnor i samband med separasjon. I Eriksson, Nenole og Nilsen (red): *Køn og våld i Norden. TemaNord 2002:545*.
- Ellis, D. & N. Stuckless (1992): Preseparation abuse, marital conflict mediation, and post-separation abuse. *Mediation Quarterly. 9, 205-225*.
- Fleury, R., C. Sullivan, & D. Bybee (2000): Domestic abuse by ex-partners: When ending the relationship does not end the violence. *Violence against Women. 6, 1363-1383*.
- Heiskanen, M. & M. Piispa (1998): *Faith, hope, battering. A survey of men's violence against women in Finland*. Helsinki: Statistics of Finland.
- Johnson, H. (1996): *Dangerous domains, Violence against women in Canada*. Toronto 1996
- Johnson, M. P, & K. J. Ferraro (2000): Research on domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions. *Journal of Marriage and the Family, 62, 948-963*.

-
- Lundgren, E., G. Heimer, J. Westerstrand og Anne-Marie Kalliokoski (2001): *Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfangsundersökning*. Umeå 2001
- Melhuus, K og K. Sørensen (1997): Vold 1994 – Oslo Legevakt. *Tidsskrift for den Norske lægeforening, nr 2/1997*.
- Mirrlees-Black, C. (1999): *Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire*. London, Home Office Research Study 191.
- Molin, P. C. & E. Hartmann (1999): Menn utsatt for vold av samlivspartner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening 1999:36, 1139-1150*
- Morewitz, S. (2003): *Stalking and Violence*. Kluwer Academics, New York.
- Noack, T. og A. Seierstad (2003): Utvilking i samliv: Heller jeg enn vi. *Samfunnsspeilet 3/2003*
- Osofsky, J. D. (ed) 1997: *Children in a Violent Society*. The Guilford Press, New York
- Pape, H. (2003): Vold og krenkelser I unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for den Norske lægeforening nr 15/2003*.
- Pape, H. og K. Stefansen (red.) (2004): *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 1/2004.
- Pernanen, K. (1996): Alkohol, andre rusmidler og vold i epidemiologisk perspektiv. *Norsk Epidemiologi 1996;6*
- Straus, M. A. (1993): Women's violence against men is a serious social problem. In: Gelles, R. J., Donileen, R. L. & Cavanaugh, M.M. (eds): *Current controversies on family violence*. London: Sage.
- Træen, B. (1996): Hva påvirker krangling og slåssing i drikkesituasjoner? *Norsk Epidemiologi 1996;6*

Walby, S. (2001): Reducing gendered violence: Defining, measuring and interpreting interpersonal violence and responses to it. I Eriksson, Nenole og Nilsen (red): *Køn og våld i Norden*. TemaNord 2002:545.

Wilson, M. and M. Daly (2001): The Evolutionary Psychology of Couple Conflict in Registered versus De Facto Marital Unions. In: Booth, A., A. C. Crouter & M. Clements (eds): *Couples in Conflict*. Lawrence Erlbaum Associates. New Jersey

5 Fysisk maktbruk, slagsmål og vold

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

5.1 Innledning

Språkhistorisk er ordet ”vold” avledet av det oldnorske *vald*, som kan oversettes med makt, herredømme (Falk og Torp 1996). Det er denne betydningen av ordet vi finner i setningen ”*Landet falt i fiendens vold*”.

I den daglige bruk av ordet viser vi til *ulovlig anvendelse av fysisk makt* (Guttu, 1992). Begrepet vold blir da samlebetegnelse for et bredt spekter av handlinger der fysisk maktbruk inngår. Felles for disse handlingene er at maktanvendelsen er *illegitim*.

Fysisk maktbruk overfor medmennesker er *omstridt* atferd. Slik omstridt atferd er gitt ulike benevnelser. Uttrykk som ”slagsmål” og ”håndgemeng” har ofte vært nyttet for å karakterisere de ”oppgjør” som finner sted mellom parter som ikke har klart å bli enige i tvistespørsmål. Både ”slagsmål” og ”håndgemeng” sees på som uønsket og uakseptabel atferd, men er likevel noe en i mange tilfeller trekker på skuldrene av, og lar passere.

5.2 Vold og slagsmål: Begrepskjennetegn

Hva er forskjellen på ”vold” og ”slagsmål”? Hva er det vi legger til grunn når vi noen ganger klassifiserer en konflikt som voldelig, og derved som forbrytelse, mens vi andre ganger vil karakterisere en hendelse der samme type fysisk makt er brukt (og der utfallet for eksempel i form av skade kan være likt) som håndgemeng eller slagsmål, og derved som forseelse eller ordensforstyrrelse?

Sosialantropologen David Riches (1986) hevder at det er ”det store vi”, samfunnet, i posisjonen som tilskuer og observatør til hendelsen, som foretar klassifiseringen. Det er tilskuerens vurdering som bestemmer om fenomenet skal klassifiseres som vold eller ikke. I denne vurderingen har spørsmålet om *legitimitet* en avgjørende plass. I dette ligger at man må kunne skjelne mellom en *utøver* og et *offer*. I denne idealtypologien tilskrives utøver ansvar og skyld for de skader han påfører et (i det minste relativt sett) skyldfritt, og ikke minst *uvillig offer*.

Det er kanskje først og fremst i vurdering av skyldfordeling at skillet mellom ”vold” og ”slagsmål” ligger. Når hendelsen klassifiseres som voldelig, ligger det implisitt at skyldforholdet er asymmetrisk; den ene part tilskrives posisjon som utøver, den andre som offer. I slagsmålet er derimot skyldspørsmålet symmetrisk. Begge parter ”er like gode”, og må bære like mye av ansvaret for hendelsen.

Også langs dimensjonen ”styrkeforhold” går det et skille mellom ”vold” og ”slagsmål”. Vi kjenner alle formaningen: ”Du skal ikke slå den som er mindre enn deg!” Den som slår den svake og forsvarsløse løper stor risiko for å bli karakterisert som feig! Å slå den som er mindre, er ”urettferdig” – det ligger trolig nært opp til å være en voldelig handling. Når handlingen karakteriseres som vold, ligger det trolig også implisitt at forholdet mellom de to involverte parter er asymmetrisk også langs dimensjonen *makt og styrke*.

I idealtypisk forstand skjer slagsmålet mellom parter som er likeverdige. Slagsmålet er regulert gjennom uskrevne regler. På samme måte som det er forbud mot ”å slå den som er mindre”, er det forbud mot å slå ”den som ligger nede”. Man skal slutte ”mens leken er god” – når taperen ligger nede er grensen nådd. Om grensen overskrides, er det antakelig slik at man passerer fra ”slagsmål” til ”vold”.

I en ikke alt for fjern fortid var *duellen* en institusjonalisert måte å bøte på fornærmelse og trussel mot ens ære (se Pitt-Rivers 1972). Særlig i Italia var konkurranse om, og trusler mot ære, regulert i detalj. Duellen var foreskrevet som den ultimale sanksjon. Likeverd er et sentralt punkt i denne tenkningen: det var bare den likeverdige som kunne fornærme, og derved representere en trussel mot æren. Det var bare den likeverdige som hadde injurierende kraft, og som det derved også var nødvendig å møte i duell. Det var bare den fornærmede som *selv* kunne gjenopprette æren ved å konfrontere fornærmeren. I det lovverk som omhandlet ære, *The Point of Honor*, var altså selvtekt den foreskrevne måte å forsvare ære, eller å gjenopprette den tapte ære.

Det ”godtagbare” slagsmål har likhetstrekk med denne æreskodeksen.

Skillet mellom slagsmål og vold har også ytterligere en dimensjon som vi indirekte har pekt på ovenfor. I slagsmålet er begge parter (tilnærmet) ”like gode”. I dette ligger bl.a. at begge parter stiller opp for å sloss. Begge er *villige* deltakere, slik vi kjenner det fra renesansetidens dueller. Deltakelse i slagsmål kan straffes, men straffefrihet inntreder dersom man er trukket med i slagsmålet *mot sin vilje*, dersom man har blandet seg inn for å beskytte andre, eller for å få slutt på en pågående feide (Straffeloven, §384).

De idealtypiske skillene mellom ”slagsmål” og ”vold” kan skjematisk beskrives som i tabellen nedenfor:

Tabell 5.1 *Slagsmål eller vold? Idealtypiske skillelinjer*

	<i>Styrkeforhold</i>	<i>Medvirkning</i>	<i>Ansvar</i>	<i>Normer</i>
Slagsmål	Aktørene er like sterke	Begge parter stiller opp	Begge parter er ’like gode’	Slagsmålet følger visse regler
Vold	Forskjell i styrkeforhold	Den ene part er motvillig	Ulik skyldfordeling	Overskrider regler for bruk av virkemidler

Hendelser som klassifiseres som slagsmål og som voldshendelser, kan være svært like m.h.t. *virkemidler* og m.h.t. *utfall*. I begge tilfeller er det brukt makt som har hatt til hensikt å skade den andre, eller å redusere den andres bevegelsesfrihet og yteevne. I begge tilfeller kan det være brukt ”redskap” i form av et eller annet våpen for å utøve makt over den andre. I begge tilfeller kan den utøvde maktbruk ha påført den andre kroppsskader, også skader som medfører varig redusert førlighet, endog død. På tross av likhet i virkemidler, og også i utfall, kan *det rettslige utfall* bli svært forskjellig.

Om fysisk maktanvendelse klassifiseres som vold eller som slagsmål, avhenger av hvordan de involverte, samt den observerende tredjepart, vitnene, vurderer ansvarsfordelingen. Dersom det er likeverd i maktforhold og i medvirkning, er det grunn til å tro at hendelsen blir klassifisert som slagsmål. Om slik balanse ikke er tilstede, er det grunn til å tro at hendelsen klassifiseres som vold. Som observatører til en voldshendelse vil vi typisk skille de involverte i ulike roller. Vi vil differensiere etter ansvar for forløpet: hvem startet det hele? – Vi vil skille etter grad av gjensidighet i maktbruk: var partene like villige

og aktivt pågående? Det er gjennom en slik differensiering at rollen som *utøver* og *offer* trer fram. Hvis det ikke differensieres – hvis vi kommer til den konklusjon at ”alle var like gode”, vil vi temmelig sikkert komme til å omtale hendelsen som et slagsmål. Et av Riches (1986) sentrale poeng er at det står *strid* om dette. ”Utøver” og ”offer” vil pr. definisjon ha ikke-sammenfallende versjoner. Tredjepart, altså vitnene, vil tendere mot å dele offerets versjon.

Betegnelser som *mishandling* og *overgrep* nyttes tidvis som synonymer til voldsbegrepet. Det er trolig riktig å forbeholde disse betegnelse for voldsbruk der maktulikheten mellom utøver og offer er ekstremt stor. Fangevokteren mishandler sin fange, den voksne øver overgrep mot et barn. Søk i ”Setelearkivet” knyttet til Norsk ordbok ved Universitetet i Oslo⁷, viser at i den kontekst disse begrepene nyttes er slik stor grad av maktulikhet gjennomgående. Den som mishandles er vergeløs, den som mishandler har full kontroll over situasjonen. I Store Norske Ordbok (Guttu 1992) er *mishandling* definert som ”*behandle brutalt, fare stygt med*” og opplistede synonyme uttrykk er *helseslå, fare ille med, lemleste, maltraktere, misbruke, pine, plage, radbrekke, skamfare, skamslå, torturere*.

Betegnelse *mishandling* og *overgrep* bør reserveres for de voldsituasjoner der stor grad av maktulikhet mellom partene kan påvises, og der den ene part i situasjonen har kontroll over den andre.

Begrepene *slagsmål* og *vold* viser som nevnt begge til omstridt konfliktatferd. Men de to uttrykkene refererer til begrep med vesensforskjellige kjennetegn. Vi finner disse skillelinjene igjen i Straffeloven. Slagsmål regnes som *forseelse mot person*. Det å delta i slagsmål kan straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, *men den person er straffri, som trekkes inn i et slagsmål mot sin vilje* (Strl. §384).

Vold regnes som *Forbrydelser mot Liv, Legeme og Helbred*. Strafferammene for overtredelse av de ulike bestemmelsene er vide. Det regnes som

...særdeles straffeskjerpene om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person, (og) ... om den er skjedd uprovosert... (Strl. §232).

Hvilke roller partene inntar i opptakten til- og i forløpet av en voldelig konflikt står altså sentralt i vurderingen av om hendelsen blir rubrisert som slagsmål (forseelse) eller vold (forbrytelse).

⁷ Se <http://no2014.uio.no/tekster/sok/index.php>

5.3 Egen rolle i siste hendelse

De informantene som har vært utsatt for at partner truet med vold, eller anvendte makt overfor dem, er stilt 6 spørsmål der de blir bedt om å belyse egen (og motpartens) rolle siste gang dette skjedde.

Ett av disse spørsmålene handler om hvem som var først til å bruke makt: *"Hvilket av disse utsagnene beskriver best hva som skjedde denne siste gangen? 1) Du brukte makt først. 2) Din partner brukte makt først.* Av kvinnelige utsatte oppgir 7,9 prosent, og av mannlige 7,6 prosent at de selv var den som først initierte bruk av fysisk makt. Mer enn ni av ti (av begge kjønn) oppgir altså at det var "den andre" som først begynte.

Et annet spørsmål gjelder bruk av fysisk makt i selvforsvar. Betydelig flere menn (38 prosent) enn kvinner (26 prosent) oppgir at de brukte makt i selvforsvar i siste episode.

Et tredje spørsmål handler om (egen) skyld: *"Føler du at du kan klandres for det som skjedde ved denne siste anledningen?"* Svaralternativene er *"Ja, svært mye, ja, delvis, og nei, ikke i det hele tatt."* Svarene skiller altså mellom den som i svært stor grad påtar seg skyld for det som hendte, den som mener at ansvaret er delt og at begge var "like gode", til den som tilskriver alt ansvar for det som hendte til den andre part.

Et fjerde spørsmål handler om kontroll i situasjonen: *"Tror du at du kunne gjort noe som kunne hindret det som skjedde denne siste gangen?"* Svaralternativene er *ja/nei*. Et ja-svar på dette spørsmålet innebærer at den som ble utsatt for maktbruk hadde noen handlingsmuligheter (som ikke ble benyttet) som kunne ha hindret at partner brukte makt. Vi har ikke stilt spørsmål som kan belyse hvilke muligheter dette kunne være, men man kan bl.a. anta at det var mulig for den som ble truet eller utsatt for maktbruk å trekke seg unna ved å forlate stedet, ikke ta til motmæle eller unnlate selv å ty til maktbruk i selvforsvar. Den som derimot ikke så noen mulighet for å stoppe det hendelsesforløp som førte til at partner brukte makt, gir derimot implisitt uttrykk for å ikke å ha hatt noen retrettmuligheter, og om å være trukket inn i situasjonen mot egen vilje.

Svarfordelingene for kvinner og menn på de to spørsmålene om egen rolle i siste hendelse framgår av Tabell 5.2.

Tabell 5.2 *Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner, deres vurdering av egen medvirkning i siste episode. Prosent*

<i>Føler du at du kan klandres for det som skjedde?</i>	Kvinner (N=513)	Menn (N=346)
Ja, svært mye	3,7	7,5
Ja, delvis	28,1	52,6
Nei, ikke i det hele tatt	68,2	39,9
	100	100
<i>Kunne du gjort noe som kunne stoppet det som skjedde?</i>		
Ja	30,2	55,1
Nei	69,8	44,9
	100	100

Som vi ser gir kvinner og menn svært ulike beskrivelser av egen medvirkning. Flere kvinner enn menn oppgir at de overhodet ikke kan klandres for det som skjedde, og at de ikke hadde mulighet for å hindre eller å stoppe hendelsesforløpet. Dette innebærer at kvinner oftere enn menn tillegger den andre part ansvaret for hendelsesforløpet. Det er *den andre*, altså mannen, som må bære ansvaret for at fysisk maktbruk kom til anvendelse. Som vi ser samsvarer dette rimelig godt med hvordan menn som har vært utsatt for trusler og maktbruk vurderer sin rolle. Tre av fem mener at de helt eller delvis kan klandres for at maktbruk fant sted, og menn har langt oftere enn kvinner opplevd å ha hatt *kontroll* i situasjonen på den måten at de mener at de hadde muligheter for å stoppe det hendelsesforløp som utspant seg.

Det *ikke å kunne klandres*, og det *ikke å kunne forhindre* hendelsesforløpet, er de sentrale kjennetegn ved den idealtypiske posisjon som *offer*. Det idealtypiske offer er uforskyldt prisgitt ytre omstendigheter som hun eller han ikke kan kontrollere. Det idealtypiske offer blir viklet inn i et uavvendelig hendelsesforløp som "den andre" styrer og må bære ansvaret for.

Kombinasjonen av svarene på de to spørsmålene gir fem ulike graderte posisjoner mellom "utøver" og "offer". Basert på informantenes beretning om egen rolle siste gang partner truet eller brukte makt:

1. har skyld, kunne forhindre det som skjedde (n=40)
2. har delt skyld, kunne ha forhindre det som skjedde (n=216)
3. har delt skyld, kunne ikke forhindre (n=109)

4. ikke skyld, kunne forhindret (n=88)
5. ikke skyld, kunne ikke forhindret (n=394)

Den første av disse kategoriene er ”utøvers” posisjon.

De tre neste kategoriene vil vi kalle ”deltakerens” posisjon.

Den andre kategorien bærer preg av det vi forbinder med å ”frivillig å stille opp i slagsmål”. Ansvar for hendelsen ansees delt, men hendelsen kunne vært forhindret, for eksempel ved å trekke seg. Også i den tredje kategorien finner vi det delte ansvaret som i et slagsmål, men aktøren ser ikke mulighet av å trekke seg. Den fjerde ligger nær opp til offerets. All skyld tilskrives den andre, men aktøren har hatt mulighet for å hindre det som skjedde, for eksempel ved å trekke seg, uten at denne muligheten er blitt benyttet. Felles for disse tre kategoriene er altså at aktørene selv har et minimum av medvirkning i det hendelsesforløp som utspant seg i konfliktforløpet.

”Det rene offer” som er uten egen skyld, som ikke kan unndra seg og følgelig er prisgitt den andres handlinger, finner vi i den femte av disse posisjonene.

Etter disse kriteriene vil vi dele utsatte for maktbruk fra partner inn i kategoriene *utøver*, *deltaker* og *offer*, basert på den rolle de selv mener å ha hatt i siste episode der maktbruk forekom. Utsatte kvinner og menn fordeler seg som vist i Tabell 5.3.

Tabell 5.3 *Kvinner og menn utsatt for trusler og maktbruk fra partner fordelt etter hvilken rolle de selv mener å inneha siste gang dette hendte. Prosent*

Egen rolle	Kvinner (N=505)	Menn (N=342)
Utøver	3,2	7,0
Deltaker	39,6	62,3
Offer	57,2	30,7
	100	100

p<.001

Mer enn halvparten av kvinnene inntar rollen som offer i siste hendelse. Blant menn gjelder dette mindre enn hver tredje. Mer enn 60 prosent av mannlige utsatte er ”deltakere” i betydningen at de påtar seg deler av skylda for hendelsesforløpet, eller ved at de hadde muligheter for å hindre hendelsesforløpet. Blant kvinner gjelder dette mindre enn 40 prosent. Bare 7 prosent av menn, og vel 3 prosent av

kvinnelige utsatte beskriver egen rolle på måter som ligger tett opp til utøverens

Menn, langt oftere enn kvinner, beskriver altså egen rolle i siste hendelse på måter som ligger nært opp til det vi forbinder med deltakelse i slagsmål. Kvinner, langt oftere enn menn, beskriver egen rolle på måter som ligger tett opp til det å være offer for vold.

Det er altså betydelige forskjeller mellom kjønnene når det gjelder egen vurdering av ansvar. Flertallet av kvinnene opplever seg å være skyldfrie og ute av stand til å påvirke hendelsesforløpet, flertallet av menn påtar seg skyld, og mener at de kunne forhindre hendelsesforløpet.

5.3.1 Legitim bruk av makt?

I serien av spørsmål om siste hendelse ba vi informantene om å vurdere partners handlinger langs en legitimitets- eller kanskje snarere en illelegitimitets-dimensjon. *Mener du at det som skjedde denne siste gangen var:* ”en forbrytelse”, ”galt, men ikke en forbrytelse”, ”bare slikt som skjer”, og ”vet ikke”.

Vi har fordelt svarene fra kvinner og menn etter om de etter angivelse av egen medvirkning kan regnes som ”deltakere” eller ”ofre”. (Den lille gruppen ”utøvere” er her slått sammen med ”deltakere”). Fordelingen går fram av Tabell 5.4.

Tabell 5.4 *Vurdering av legitimitet i partners maktbruk, siste hendelse blant kvinner og menn som etter egne medvirkning kan regnes som deltakere eller ofre. Prosent*

Handlingen var:	Kvinner		Menn	
	Deltaker (n=157)	Offer (n=336)	Deltaker (n=201)	Offer (n=137)
En forbrytelse	9,6	33,3	1,5	5,1
Galt, men ikke forbrytelse	54,8	54,2	36,3	48,2
Slikt som skjer	28,0	6,8	57,2	39,4
Vet ikke	7,6	5,7	5,0	7,3
Sum	100	100	100	100

Informantenes vurdering av *legitimiteten* i partners maktbruk varierer betydelig med hvilken rolle de selv hadde i siste hendelse. Blant kvinner som beskriver egen rolle som offerets, mener en av tre at partners handling(er) må regnes som en forbrytelse, og ytterligere 54

prosent mener at det partner gjorde var ”galt, men ingen forbrytelse”. Til sammen er det altså nær ni av ti kvinnelige ofre som mener at partners handling var illegitim.

Kvinner som beskriver egen rolle på måter som ligger opp mot det vi karakteriserer som deltaker, er mindre tilbøyelige til å stemple partners handlinger som illegitime. Knappt en av ti mener at handlingen må regnes som en forbrytelse, 55 prosent mener at det partner gjorde var ”galt, men ingen forbrytelse”. Blant disse er det altså to av tre som klassifiserer partners handlinger som illegitime. Blant deltakere mener 28 prosent av kvinnene at det partner gjorde er ”bare slikt som skjer”, mens mindre enn 7 prosent av kvinnelige ofre nytter denne karakteristikken om partners handlinger i siste episode med maktbruk.

Blant menn er det å karakterisere partners handlinger som ”bare slikt som skjer” langt mer utbredt. En av to nytter denne karakteristikken. Bare 3 prosent av mannlige utsatte karakteriserer partners handling som ”forbrytelse”.

Også blant menn som hadde rollen som offer i siste hendelse er det en større andel som mener at partners handling må karakteriseres som illegitim (vel 53 prosent) enn når mannen innehadde deltakerens rolle (38 prosent). Men sammenhengen er langt svakere enn den vi finner for kvinners del.

Vi har pekt på at vold er *illegitim bruk av makt*, og at legitimitetsaspektet er et sentralt kjennetegn ved voldsbegrepet. Slik utsatte kvinner og menn vurderer legitimiteten i partners handlinger, får vi at til sammen 80 prosent av kvinnene og 44 prosent av mennene ser handlingsmåten som illegitim. For disse er følgelig et viktig kjennetegn ved voldsbegrepet oppfylt.

5.4 Offerposisjon og voldsformer

I hvilken grad er det sammenheng mellom symmetriske og asymmetriske rollefordelinger og de formene for makt som ble anvendt i siste episode?

5.4.1 Antall former, siste episode

Vi har bedt informantene angi hvilke av 8 former for maktbruk som ble anvendt i siste hendelse⁸. I prinsippet kan alle disse 8 formene ha kommet til anvendelse i én og samme episode. I praksis er det bare tre informanter som oppgir dette – mer enn halvparten oppgir at én av de åtte formene ble anvendt.

Som vi skal se i det følgende er omfang av anvendt vold forskjellig i de ulike offerposisjonene.

Tabell 5.5 *”Offerposisjon” og gjennomsnittlig antall voldsformer anvendt av partner i siste hendelse. Kvinner og menn*

Egen rolle	Kvinner (N=505)	Menn (N=342)
Utøver	1,0	1,0
Deltaker	1,5	1,2
Offer	1,9	1,5
Alle	1,7	1,3

Vi ser for det første at kvinner gjennomsnittlig har vært utsatt for flere av de ulike formene enn det menn har.

Vi ser også at omfanget av maktbruk varierer med offerposisjon. Denne variasjonen gjelder begge kjønn. Kvinner og menn som etter egenmedvirkning klassifiseres som offer, er gjennomgående utsatt for flest former for maktbruk. Kvinnelige ofre ble i gjennomsnitt utsatt for nesten to av de åtte formene for voldsbruk i siste episode.

Kvinnene i krisesenterutvalget oppgir i gjennomsnitt at partner i siste episode anvendt 3 av de 8 formene for vold, altså nær dobbelt så mange voldsformer som rapportert av kvinner i det nasjonale utvalget,

⁸ Disse formene er:

- noen av dine egne eiendeler ble ødelagt med overlegg
- du ble dyttet eller holdt
- du ble fiket til eller slått med knyttneve
- noen ting ble kastet på deg
- du ble truet med noe, som for eksempel en stokk eller kniv
- du ble tatt strupe- eller kvelertak på
- du ble truffet av noe, som for eksempel en stokk
- du ble tvunget til å ha sex

og én form mer enn det kvinner som i dette utvalget kvalifiserer til betegnelsen offer.

5.4.2 Moderat eller høyt skadepotensiale, siste episode

Potensialet for skade er forskjellig i de 8 handlingsformene. At partner skader offerets eiendeler, holder eller dytter, slår med flat eller knyttet hånd, eller kaster en gjenstand på offeret har moderat potensial for skade, sammenliknet med der hvor partner anvender slagvåpen eller kniv, tar stupe- eller kvelertak, eller forgriper seg seksuelt. Disse formene omtaler vi i det følgende som ”vold med høy risiko for skade”.

Et parallelt mønster kommer fram når vi gjør skille mellom handlinger med moderat og høy risiko for skade. Fordelingen av vold med moderat og høy risiko fordelt etter offerposisjon går fram av Tabell 5.6.

Tabell 5.6 *Handlinger med moderat eller høy risiko for skade etter offerposisjon siste hendelse, kvinner og menn. Prosent*

Skaderisiko	Kvinner			Menn		
	Utøver (n=13)	Deltaker (n=134)	Offer (n=310)	Utøver (n=21)	Deltaker (n=154)	Offer (n=126)
Moderat	84,6	76,2	57,1	100	89,6	84,5
Høy	15,4	23,8	42,9	0	10,4	15,5
	100	100	100	100	100	100

Menn: i.s, kvinner $p < .001$

For kvinner er det en klar sammenheng mellom offerposisjon og type vold som ble anvendt. Blant kvinnelige ofre ble mer enn to av fem utsatt for vold med høy skaderisiko. Dette gjaldt vel en av fem når kvinnene selv var medvirkende i hendelsesforløpet. Blant menn er denne sammenhengen svak.

I overkant av hver tredje kvinne i det landsdekkende utvalget rapporterer om vold med høy skaderisiko i siste episode. I ”krisesenterutvalget” rapporterer 2 av 3 at de ble utsatt for vold med høy skaderisiko i den siste hendelsen, altså en vesentlig høyere andel enn det som gjelder i hele befolkningen, og også vesentlig høyere enn blant de kvinner som etter egen medvirkning i siste episode klassifiseres som ofre.

Uttrykt med kvantitative (antall former for maktbruk) så vel som kvalitative mål (uttrykt ved alvorlighetsgrad) er det altså et tydelig skille mellom de kvinner som kan klassifiseres som ofre, sammen-

liknet med de øvrige som har vært utsatt for maktbruk fra partners side.

5.5 Offerposisjon og utfall

5.5.1 Psykiske reaksjoner

Vi har pekt på at ulike tilnæringsmåter til studier av vold i parforhold har gitt svært ulike og til dels motstridende resultater når det gjelder symmetri i voldsbruk mellom kvinner og menn. Ulike tilnæringsmåter har også gitt ulikhet i beskrivelser av prosesser som leder opp til voldsbruk (Johnson 1995, Johnson og Ferraro 2000, Leone et al. 2004). Fra studier med ulike tilnæringsmåter har man også trukket svært forskjellige konklusjoner om psykologiske ettervirkninger av voldsbruk. Med grunnlag i case-studier fra krisesentre, voldtekstmottak, legevakt og politi, beskrives gjentatt og omfattende voldsbruk som (i de fleste studier) viser kvinnelige ofre hensatt i en psykologisk tilstand som minner om apati og handlingslammelse. Fra studier av kvinner som levde i forhold preget av gjentatt eller kronisk mishandling identifiserte Lenore Walker (1979) et reaksjonsmønster preget av søvnproblemer, spiseforstyrrelser, tretthet, og psykosomatiske reaksjoner som forhøyet blodtrykk, forstyrrelser i hjerterytme, utslett og hodepine. Hun fant også at slikt reaksjonsmønster ble tiltakende alvorlig og mindre kontrollerbart jo lengre serien av voldshandlinger pågikk, og kunne medføre etablering av det hun karakteriserte som *The Battered Woman Syndrome*, en tilstand preget av lært hjelpeløshet, generalisert angst, lav selvfølelse, sosial tilbaketrekning, og "flashbacks" der minner om det traumatiske ukontrollerbart trenger seg på (Walker 1984). Fra klinisk praksis er lignende reaksjonsmønstre beskrevet her i Norge (Askeland, Strand og Sætre 2002).

Surveyundersøkelser har identifisert en lang rekke psykiske problemer hos kvinner utsatt for partnervold. Angst, depresjon, mareritt om natten, følelser av skam og nedsatt selvfølelse, somatiske og seksuelle problemer og andre symptomer på nedsatt funksjonsevne er blant slike (Jasinski og Williams, 1998). Symptomene blir flere og mer omfattende jo lengre voldshandlinger har pågått. Longitudinelle studier av voldsutsatte kvinner som har brutt ut av parforholdet, har vist at slike symptom svekkes når det er gått noen tid etter bruddet, men forblir likevel høyere en før voldsbruken startet. Det foreligger derfor et visst empirisk grunnlag for å hevde at det er et direkte kausalt

forhold mellom voldserfaring og psykiske symptomer (Jasinski og Williams 1998).

Spørsmålene om psykiske reaksjoner på den vold partner nytter har i vår undersøkelse i hovedsak de samme formuleringene som i den finske og den canadiske undersøkelsen. Men mens man i disse har bedt informantene oppgi hvordan de opplevde *den mest alvorlige* episoden av vold, har vi bedt informantene om å angi hvordan de reagerte *i den siste* episoden hvor partner anvendte vold. Resultatene er derfor ikke helt sammenliknbare.

Kvinner og menns psykiske reaksjoner på partners voldsbruk siste gang dette forekom framgår av Tabell 5.7.

Tabell 5.7 *Psykiske reaksjoner på partners voldsbruk siste gang dette forekom, kvinner og menn. Prosent.*

Siste voldshendelse medført at jeg	Kvinner (N=580)	Menn (N=405)	P
-ble redd	54,1	6,7	***
-opplevde skamfølelse	16,0	7,7	***
-opplevde skyldfølelse	18,1	17,0	n.s.
-ble rasende	39,1	19,8	***
-ble deprimert	31,7	18,0	***
-opplevde håpløshet	35,5	26,4	**
-fikk nedsatt selvfølelse	25,5	8,4	***
-fikk søvnvansker	22,8	5,9	***
-fikk konsentrasjonsvansker	17,6	5,4	***
-fikk vanskeligheter med å arbeide	13,6	5,4	***

*** $p < .001$ ** $p < .01$

Det er store forskjeller i reaksjoner hos kvinnelige og mannlige utsatte. Med unntak av reaksjonen *skyldfølelse*, som en like stor andel av begge kjønn har opplevd, er det vesentlig flere kvinner enn menn som har opplevd alle de ni øvrige reaksjonsformene.

Mellom hver andre og hver tredje kvinne oppgir reaksjoner som *frykt, sinne, og håpløshet*. Opplevelse av håpløshet er den reaksjonsform som forekommer hyppigst blant mannlige ofre.

En faktoranalyse grupperer de ti ulike reaksjonsmåtene i tre distinkte faktorer, der konsentrasjonsvansker, søvnvansker, vansker med å utføre arbeid, depresjon, nedsatt selvfølelse og opplevd håpløshet grupperer sammen i en faktor, der skyldfølelse og skamfølelse utgjør en annen slik faktor og det å "bli rasende" en tredje faktor. Reaksjons-

formen ”redsel” lader høyt på alle tre faktorer, men særlig på den første og den siste.

Med grunnlag i inndelingen fra faktoranalysen har vi laget to additive indekser der de reaksjonsformene som inngår i den første og andre faktoren er gruppert hver for seg og kalt henholdsvis ”psykiske ettervirkninger” og ”skyld eller skamfølelse”. Reaksjonsformene ”sinne” og ”redsel” er beholdt uendret.

På hvilke måter varierer disse ulike reaksjonsformene med grad av symmetri i siste voldsepisode?

I Tabell 5.8 er andelen kvinner og menn som oppgir å ha hatt de fire ulike reaksjonsformene i siste voldsepisode fordelt etter offerposisjon.

Tabell 5.8 *Reaksjonsformer i siste voldshendelse. Andel kvinner og menn i hver offerposisjon som reagerte. Prosent*

	Kvinner			Menn		
	Utøver (16)	Deltaker (200)	Offer (289)	Utøver (24)	Deltaker (213)	Offer (105)
Redsel	31,3	49,0	70,6	12,5	4,7	13,3
Sinne	31,3	40,5	46,7	20,8	21,6	27,6
Skyld, skam	56,3	32,0	23,5	41,7	29,1	10,5
Psyk.ettervirkn	50,0	61,0	65,7	29,2	39,9	57,1

Som vi ser er det store variasjoner i følelsesmessige reaksjoner etter hvilken offerposisjon informanten innehadde i siste hendelse. Blant kvinnelige ofre er det en meget høy andel som reagerte med frykt, og med psykiske ettervirkninger. Om lag to av tre kvinnelige ofre hadde slike reaksjoner, en reaksjonsform som for øvrig også forekommer hos en meget stor andel av de kvinner som medvirket i konflikteskaleringen.

Også blant mannlige ofre er det en meget høy andel – mer enn hver andre - som rapporterer om psykisk ettervirkninger. Blant menn i alle offerposisjoner finner vi at andelen som har hatt de ulike følelsesmessige reaksjonene er vesentlig lavere enn det vi finner blant kvinner i tilsvarende posisjon. Særlig lav er andelen menn (i alle posisjoner) som oppgir at de reagerte med redsel under siste hendelse.

Det samme gjelder det vi har kalt ”psykiske ettervirkninger” (depresjon, opplevd håpløshet, søvn- og konsentrasjonsvansker m.v.). Andelen som opplever slike reaksjoner er høyest blant dem som

opplever seg som skyldfrie ofre for partners vold. I særlig grad gjelder dette menn. Blant kvinner er opplevelse av redsel i særlig grad knyttet til offerposisjon. Nær 70 prosent av kvinner i ”den rene offerposisjon” oppgir å ha reagert med redsel og frykt i siste voldsepisode.

Reaksjonsformen sinne og raseri er ikke knyttet til offerposisjon verken for kvinner eller menn.

Kvinner i krisesenterutvalget rapporterer om omfattende følelsesmessige reaksjoner etter siste voldshendelse. Alle gir uttrykk for minst en av de ulike reaksjonene, hele 75 prosent om tre eller flere reaksjonsmåter. Blant disse kvinnene oppgir 4 av 5 å ha opplevd frykt i siste voldsehendelse, og 35 av 41 (85 prosent) at de reagerte med psykiske ettervirkninger som depresjon, søvn- og konsentrasjonsvansker m.v.

Det er altså en klar sammenheng mellom grad av symmetri mellom partene når det gjelder ansvar og gjennomføring av siste voldshendelse, og de følelsesmessige reaksjoner partene opplevde etterpå. Til mer asymmetrisk fordeling av ansvar, jo mindre er andelen som opplevde skyldfølelse, og jo høyere er andelen som gjennomlevde psykiske ettervirkninger. Blant kvinner er det også en høyere andel som opplevde frykt.

Det er kvalitative forskjeller på de reaksjonsformene vi spør etter. Ett slikt kvalitativt skille synes å referere til en tidsdimensjon. Sinne og frykt, samt opplevelser av skyld og skam er reaksjoner som knytter an til en konkret episode. Sammenliknet med disse har reaksjoner som konsentrasjonsvansker, søvnproblemer, depressive reaksjoner, m.v. preg av ettervirkninger som i tid melder seg etter at volden har kommet til opphør. Psykologene Askeland, Strand og Sætre (2002) har fra terapeutisk arbeid med voldsutsatte kvinner observert et reaksjonsmønster som de karakteriserer som *hyperaktivering*. I dette ligger at kroppen er i en konstant alarmberedskap. Kvinnene sover dårlig, er anspente, har høyt blodtrykk og høy puls. Mange sliter med konsentrasjonsproblemer, noe som medfører vansker på arbeidsplassen og problemer med å få utført jobben. Beskrivelser fra klinisk praksis gir altså klare paralleller til det vi omtaler som psykiske ettervirkninger.

5.5.2 Fysiske skader, siste voldsepisode

De informanter som rapporterer om noen gang å ha vært utsatt for maktbruk og vold fra partners side, fikk spørsmål om de i siste episode ble påført noen form for fysisk skade. Åtte ulike hovedtyper av skade er listet opp, og informantene ble bedt om å krysse av for om hver av disse skadeformene forekom eller ikke.

Svarfordelingene på de åtte skadeformene for kvinner og menn framgår av Tabell 5.9.

Tabell 5.9 *Andel påført skade i siste episode med partnervold. vinner og menn. Prosent*

Type skade:	Kvinner (N=580)	Menn (N=405)	P
Påført blåmerker	43,3	15,6	***
Påført kloremarker	7,9	16,0	***
Fikk snittsår som blødde	4,3	4,9	n.s.
Fikk bruddskader	3,1	1,0	*
Fikk tannskader	2,1	0,7	n.s.
Fikk indre skader	1,9	0,5	*
Fikk hjernerystelse	3,6	1,2	**
Fikk andre skader	14,0	5,4	***
Minst en av disse formene	52,8	30,8	***

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Flertallet av skadde kvinner oppgir at skader omfatter blåmerke eller kloremerke. Også blant skadde menn finner vi flest i disse to formene for skader. Vi ser at en betydelig høyere andel av voldsutsatte kvinner rapporterer å ha vært utsatt for en eller flere former for skader, enn det som er tilfelle blant voldsutsatte menn. Kvinner og menn utsatt for skade rapporterer å være påført i gjennomsnitt 1,5 og 1,4 av de 8 skadetyperne ved siste voldsepisode.

I ”krisesenterutvalget” oppgir 30 av 41 (73 prosent) å ha blitt påført fysiske skader ved siste hendelse, de skadde oppgir i gjennomsnitt 2,0 av de 8 former for skader. Blant kvinner utsatt for vold under graviditet oppgir 82 prosent å være påført fysisk skade. Disse skadde oppgir i gjennomsnitt 1,4 av de 8 skadetyperne.

En betydelig andel, særlig blant kvinner, oppgir å ha blitt påført andre former for skade enn blåmerke og kloremerke. Av voldsutsatte gjelder dette 140 kvinner (24 prosent) og 44 menn (11 prosent). Blåmerker og kloremarker er skjemmende, og kan være sosialt stigmatiserende. Slike skader vil likevel i mindre grad redusere evnen til å utføre daglige gjøremål, og vil vanligvis være leget etter kort tid.

De øvrige typene skader på listen bærer i seg et potensiale for større grad av funksjonsnedsetting, og også for varig mén. Blåmerke og kloremerke er derfor slått sammen som ”lett skade”, mens øvrige

former for skade er klassifisert som ”tung skade”⁹. Med slik inndeling er skademønsteret for kvinner og menn som vist i Tabell 5.10.

Tabell 5.10 *Voldsutsatte kvinner og menn etter type skader. Prosent*

Type skade:	Kvinner (N=580)	Menn (N=405)
Ingen skader	47,2	69,1
Lette skader	30,1	20,6
Tunge skader	22,7	10,2
	100	100

$p < .001$

Vi ser at en betydelig høyere andel kvinner enn menn er påført det vi karakteriserer som tunge skader i siste voldsepisode. Dette gjelder nær 23 prosent av voldsutsatte kvinner, og vel 10 prosent av menn. Kvinner rapporterer altså om et mer omfattende og tyngre skademønster enn det menn gjør.

Blant kvinner er det ingen sammenheng mellom offerposisjon og omfang av skader. Blant mannlige utsatte er imidlertid denne sammenheng helt klar. Av i alt 127 menn påført lette og tunge skader beskriver 56 prosent egen rolle i siste hendelse som offerets.

Av de 30 kvinnene i krisesenterutvalget som ble skadet under siste voldshendelse, oppgir 22 (54 prosent) å ha blitt påført tung skade. Blant kvinner utsatt for vold under graviditet oppgir 42 prosent å være påført tunge skader. I begge disse undergruppene er altså skadebildet vesentlig mer omfattende enn blant øvrige kvinner utsatt for vold fra partner.

5.6 Oppsummering

Med basis i informantenes beskrivelser av *egen rolle* i siste hendelse der partner anvendte makt, har vi i dette kapitlet lagt inn operasjonelle kriterier for å skille mellom ”slagsmål” og ”vold”. Kriteriene bygger på skyldfordeling og grad av egen medvirkning.

⁹ Også ”andre skader” er medregnet i ”tunge skader”. Informantene er bedt om skrive kort om hva ”andre skader” besto i. En gjennomgang av disse beskrivelsene viser at det her i stor utstrekning dreier seg om skader som ut fra et lekmannskjønn burde tilsi medisinsk tilsyn.

Med grunnlag i slike kriterier har vi vist:

- At nesten to av tre kvinner, og én av tre menn utsatt for maktbruk fra partner klassifiseres som ”ofre” med basis i at de oppgir at de siste gang dette hendte var uten skyld, og ute av stand til å forhindre det som skjedde.
- Ni av ti kvinnelige, og én av to mannlige ofre karakteriserer partners handlinger som illegitim bruk av makt. Disse oppfyller sentrale kjennetegn ved det å være *offer* for en annens handlinger, og det de opplevde oppfyller sentrale kjennetegn ved begrepet *vold*.
- At om lag hver tredje utsatte kvinne, og to av tre utsatte menn beskriver egen rolle i siste hendelse med maktbruk som ”deltaker” i hendelsesforløpet, altså på måter som ligger nært opp til det vi forbinder med *slagsmål*.
- At de som inntok posisjonen som offer i siste voldshendelse ble utsatt for vesentlig mer omfattende- og tyngre vold enn de som klassifiseres som ”deltakere” i hendelsen.
- At utfall av volden i form av psykiske ettervirkninger forekom betydelig oftere blant ”ofre” sammenliknet med ”deltakere”.
- At en større andel kvinner enn menn ble påført fysiske skader i siste voldshendelse, og at mer enn hver femte voldsutsatte kvinne rapporterer om tunge skader, mens dette gjelder for hver tiende mann.

Referanser

- Askeland, I. R., A. Strand og I. Sætre: Voldsutsatte kvinners erfaringer – et bidrag til arbeid med menn som utøver vold. I: Råkil, Marius (red): *Menns vold mot kvinner*. Universitetsforlaget 2002
- Falk, Hjalmar og Alf Torp (1996): *Etymologisk ordbok over det norske og det danske sprog*. Bjørn Ringstrøms Antikvariat, Oslo
- Guttu, Tor (red) (1992): *Store Norske Ordbok*. Kunnskapsforlaget, Oslo
- Jasinsky, J. & L. Williams (1998): *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 years of Research*. Sage Publications
- Johnson, M. P. (1995): Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 57, 283-294.
- Johnson, M. P, & K. J. Ferraro (2000): Research on domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 948-963.
- Leone, J., M. P. Johnson, C. Cohan & S. Lloyd (2004): Consequences of Male Partner Violence for Low-Income Minority Women. *Journal of Marriage and the Family* 66: 471-489
- Pitt-Rivers, J. (1972): Honour. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol 5-6
- Riches, D. (1986): The Phenomenon of Violence. In: Riches, D. (ed): *The Anthropology of Violence*. Oxford: Basil Blackwell
- Walker, L. (1984): *The Battered Woman Syndrome*. New York, Springer

6 Vold i likeverdige og ikke-likeverdige parforhold

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

6.1 Innledning

Likestilling mellom kvinne og mann er et sentralt mål i norsk politikk. Like rettigheter mellom kjønnene er lovfestet. Idealet om likestilling og likeverd gjelder også i familiepolitikken. På få ti-år er mye oppnådd.

Men avstanden mellom idealer og realiteter er fortsatt stor på mange områder. Valg av utdanning og yrke følger fortsatt tradisjonelle mønstre. Forskjellene i inntekt mellom kvinner og menn er store. Også i familiesfæren består mange av ulikhetene. Arbeidsdelingen i familien er skeiv. Kvinnen bærer hovedbøren.

Forskjellene består *på tross av* lover og forskrifter, ikke som en følge av dem. Mannen er ikke lenger ”husbond” og familiens overhode. Det er stor avstand mellom den rollefordeling som foreskrives i vårt någjeldende lovverk, og den vi for eksempel finner i Christian V. lover av 1687:

Husbond maa refse sine barn og Tyende med Kæp, eller Vond, og ej med Vaaben; Men gjør ham dem Saar, med Aad, eller Æg, eller slaar dem Lemmer sønder, eller skader dem paa deris Helbred, da straffis hand saa som hand en fremmed hafde giort Skade.

Innenfor foreskrevne rammer ble husbond gitt rett til å refse sine underordnede. Det vi i dag ville klassifisere som (straffbar) voldsutøvelse, ble innenfor datidens lovverk klassifisert som legitim tukt og som ledd i oppdragelse.

6.2 Det likeverdige, symmetriske parforhold

Idealene om likeverd og likestilling mellom mann og kvinne gjelder også ekteskapet og samboerforholdet. Idealet er det *symmetriske* forhold med like rettigheter og plikter mellom likeverdige partnere.

Menns vold mot kvinner kan sees som den ultimale kontrast til dette idealet. Slik vold er "...*inextricably linked to attempts to dominate and control women*" (Dobash, Dobash, Wilson and Daly 1992:71). Deres hovedtese er at vold mot kvinner finner sted i *asymmetriske* forhold med en dominerende og kontrollerende mann. Mannens vold er uløselig knyttet til bruk av (andre) kontrollerende strategier. Voldsbruk blir sett på som virkemiddel i konsolidering av varig overherredømme i forholdet.

6.2.1 To leire, to fortolkninger

Ekteparet Rebecca og Russell Dobash er blant pionerene i forskningen om menns vold mot kvinner. De har stått som frontfigurer i det Michael P. Johnson (2001) kaller den *feministiske tradisjonen* innenfor forskningsfeltet. Det bildet av *domestic violence* som tegnes av forskere med forankring i denne tradisjonen, kan, forenklet sagt, sies å være et ensidig bilde av *vold mot kvinner* utøvd av *menn*, vold som er tilbakevendende, som utøves i en kontekst av ydmykelse og tvang, og som altså er virkemiddel for å opprettholde dominans og kontroll i forholdet. Menns vold mot kvinner utspiller seg ofte i asymmetriske forhold. Ikke bare er selve parforholdet asymmetrisk, så er også bruken av makt og vold. Rollefordeling i forløpet er tydelig. Han er *utøveren* som aktivt initierer og gjennomfører bruken av makt, hun er det passive og fysisk underlegne *offer* som i betydelig grad er prisgitt omstendigheter han påtvinger henne.

Motsatsen til denne leiren er den Johnson (2001) karakteriserer som "familievoldsforskerne". Sentralt i denne leiren står Murray Straus og Richard Gelles som sammen med medarbeidere har hevdet at menn og kvinner *like ofte* utøver vold mot hverandre i parforhold, at voldsbruk ofte er gjensidig, og at man kan snakke om "voldelige par" snarere enn om "voldelige menn".

Forskjellene mellom de to posisjonene handler bl.a. om symmetri – asymmetri. Feministene hevder at vold finner sted i asymmetriske parforhold, og at også bruk av vold er asymmetrisk. Familievoldsforskerne hevder at vold også finner sted i symmetriske forhold, og at også voldsbruk som regel er gjensidig og symmetrisk.

Til grunn for disse to virkelighetsoppfatningene ligger to helt ulike tilnæringer til studier av vold i familier. Feministene bygger sine konklusjoner på gjentatte studier av det man kan kalle kliniske, selvrekrutterte utvalg som består av personer som oppsøker ulike institusjoner etablert for å hjelpe ofre for vold. Mest sentrale blant disse er krisesentre for mishandlede og voldtatte kvinner, legevakt og medisinske poliklinikker, samt politi og domstoler. Slike utvalg er så godt som utelukkende sammensatt av kvinner.

Familievoldsforskerne bygger sine konklusjoner på nasjonale survey-studier av store, representative utvalg av kvinner og menn. Feministene kritiserer familievoldsforskerne for helt å se bort fra motiver bak voldsbruk, og konsekvenser av vold, og derved bidrar til å presentere et forvrengt bilde av vold mot kvinner. Familievoldsforskerne kritiserer på sin side feministene for å trekke vidtrekkende konklusjoner basert på små, selekterte, og svært skeive befolkningsutvalg.

6.2.2 Ikke uforenlige, begge gir sanne bilder!

Michael P. Johnson (2001) hevder at begge leire har rett, men at de presenterer ulike og lite overlappende utsnitt av samme virkelighet. Resultatene fra forskning utført i de to leirene blir forskjellig, ikke fordi:

...the one is biased and the other is not, but because both are seriously biased, and each gets at only one of two major types of partner violence (Johnson 2001:97).

Feilslutningene skyldes dels utvalgsfeil, dels måleproblemer. Survey-undersøkelser vil i liten grad fange opp de grupper av informanter man treffer på i kliniske, selvrekrutterte utvalg. Disse vil høyst sannsynlig være å finne blant de 20 til 40 prosent av representative utvalg som lar være å svare på spørreskjema eller nekter å la seg intervju i survey-undersøkelser.

Det instrument som mest er nyttet av familievoldsforskerne, den såkalte Conflict Tactics Scale (CTS), har på sin side alvorlige mangler når det gjelder å skaffe mål for motiver og kontekst rundt den vold man mener å måle. Svakheter ved selve måleinstrumentet gjør at det ikke blir mulig å skille mellom ulike former for vold, hevder Johnson (2001).

CTS ble utviklet av Murray Straus og Richard Gelles i siste del av 1970-årene. Det stilles spørsmål som skiller mellom ulike former for håndtering av uoverensstemmelser. Det skilles for eksempel mellom

verbal diskusjon, der partene rolig sitter ned for å diskutere uoverensstemmelsen, at partene eventuelt konsulterer en nøytral tredjepart, til verbal diskusjon i affekt, der partene hever stemmen og nærmest roper til hverandre. Man stiller spørsmål om ulike former for bruk av moderat fysisk makt der potensialet for å påføre den andre fysiske skader er lite, til former for maktbruk der skadepotensialet er stort. I dette siste inngår bl.a. spørsmål om ulike former for våpen, eller redskap som i forbindelse med maktanvendelse kan fungere som våpen.

I fortolkning av informantenes svar på spørsmål i CTS klassifiseres all bruk av fysisk makt som *vold*, og rangeres langs en skala fra ”lett” til ”tung” vold. Det settes likhetstegn mellom *maktbruk* og *vold* uavhengig av motiv bak handlingene, og uavhengig av hvilken kontekst maktbruk forekommer i. Det er altså en meget lav terskel for å bli registrert som offer for vold i disse undersøkelsene. Det er nok at partner en gang har dyttet eller hindret bevegelse for at man i disse undersøkelsene skal bli tildelt status som voldsoffer.

I selvrekrutterte kliniske utvalg ligger denne registreringsterskelen til sammenligning meget høyt. Man står overfor kvinner som har søkt hjelp fordi de a) er påført alvorlige fysiske skader, og/eller b) opplever å være i en situasjon der grunnleggende krav til trygghet for liv og helse for seg og barn er fraværende eller mangelfulle. Slike selvrekrutterte utvalg bærer i mange undersøkelser preg av å være sammensatt av flyktninger som har rømt fra en ektefelle som gjentatte ganger har utsatt dem for vold, og som fortsatt aktivt truer med mer vold. Jonassen og Eidheim (2001) gir tankevekkende gløtt inn i den situasjon kvinner befinner seg i før de rømmer fra den voldelige mannen, og kontakter krisesenter.

Som tidligere nevnt ba vi kvinner som hadde tilflukt ved landets krisesentre om å fylle ut en forkortet versjon av det samme spørreskjema som ble anvendt i den landsomfattende undersøkelsen. I alt fylte 41 kvinner ut skjemaet. I det følgende vil resultatene fra denne lille tilleggsundersøkelsen bli sammenholdt med den landsomfattende postale undersøkelsen.

6.2.3 Vold må sees i en kontekst

En måte å lese motivene bak maktbruk i parforhold på, er å undersøke om maktbruk finner sted innenfor en bredere kontekst av ikke voldelige kontrollstrategier (Johnson 1995, 2001, Leone, Johnson, Cohan og Lloyd, 2004). Forekomst av kontrollerende atferd tilsier at man står overfor et asymmetrisk parforhold preget av varierende grad av maktulighet. Ikke-voldelige strategier handler om å kontrollere og å

begrense partners muligheter til omgang med andre, kontrollere og begrense partners økonomiske handlefrihet, ydmyke partner ved verbal utskjelling, true med å skade familie eller seg selv, m.v.

Når utøvers bruk av fysisk makt overfor partner finner sted parallelt med bruk av slike strategier, blir maktbruk et ledd i det Leone, Johnson, Cohan og Lloyd (2004) kaller *intim terror*. Ved bruk av fysisk makt uten at slike kontrollstrategier forekommer, blir utøvers motiver situasjonsbestemte. Man står overfor det Leone og medarbeidere kaller *situasjonell vold i parforhold*. I forhold preget av "intim terror" er det den kontrollerende part som initierer maktbruk. Initiering og anvendelse av vold er ensidig og asymmetrisk. I "situasjonell vold i parforhold" vil begge parter omtrent like ofte være initiativtakere. Maktbruk bærer i større grad preg av symmetri. Mens maktbruk i den siste type forhold har preg av å være episodisk, inngår maktbruk i forhold preget av "intim terror" oftere i et serielt og gjentatt mønster.

Johnson (1995), Johnson og Ferraro (2000), og Leone, Johnson, Cohan og Lloyd (2004) viser dessuten at maktbruk anvendt i forhold preget av "intim terror" oftere har mer alvorlig karakter i den forstand at en form for våpen inngår i maktanvendelse, eller at utøver tar i bruk maktmidler med stort skadepotensial, som det å ta kvelertak på partner. Leone, Johnson, Cohan og Lloyd (2004) finner at maktbruk i forhold der partner også anvender ikke-voldelige kontrollmidler, oftere medfører skader som krever medisinsk tilsyn, og at skadene i slike forhold oftere får negative konsekvenser for den skadelidtes muligheter til å utføre yrkesarbeid og daglige gjøremål.

Sentralt i de distinksjoner disse forskerne innfører er altså at "maktbruk i parforhold" kan inndeles i *kvalitativt* forskjellige kategorier. Når utøver av maktbruk i tillegg anvender andre strategier for å kontrollere partners livsutfoldelse bærer selve maktbruken så vel som parforholdet preg av asymmetri. Vi står overfor en dominerende og aktiv utøver, og et relativt underlegent og passivt *offer* i et parforhold preget av maktulikhet. Når maktbruk forekommer som "situasjonell vold i parforhold" står vi derimot overfor likeverdige og *symmetriske* forhold, der begge parter kan være like aktive i initiering og anvendelse av fysisk makt. "Situasjonell vold i parforhold" har preg av *slagsmål* mellom to tilnærmet jevnbyrdige parter som begge må bære ansvar for initiering og gjennomføring av fysisk maktbruk.

6.2.4 ”Ikke-voldelige” kontrollstrategier

Slike ”ikke-voldelige” kontrollstrategier som Johnson og medarbeidere viser til, er i vår undersøkelsesøkt kartlagt gjennom ni ulike spørsmål, for øvrig de samme som ble stilt i Sverige, Canada og Finland (Lundgren 2001, Johnson 1996, Heiskanen og Piispa 1998). Fordelingene på de ni spørsmålene framgår av Tabell 6.1.

Tabell 6.1 *Andel av kvinner og menn som oppgir at nåværende eller tidligere partner har anvendt kontrollstrategier. Prosent*

Kontrollstrategier: Partner	Kvinner (N=2131)	Menn (N=1857)	
-er sjalu, vil ikke at jeg snakker med andre	5,5	5,3	i.s.
-forsøker begrense min omgang m. slekt/venner	6,6	5,1	*
-krever vite hvor jeg er og er sammen med	10,4	15,7	***
-kaller meg alt mulig for å kue/ydmyke meg	5,1	2,7	***
-lar meg ikke ta økon.beslutt/selvst innkjøp	2,5	1,3	**
-forbyr meg å arbeide utenfor hjemmet	0,5	0,5	i.s.
-truer med å skade barna	0,4	0,2	i.s.
-har med hensikt skadet felles eiendeler	2,3	1,1	**
-truer med å skade seg selv om jeg drar	2,8	1,3	**

* p<.05 ** p<.01 *** p<.001

Som vi ser oppgir en betydelig andel av begge kjønn at partner anvender noen av de ni ulike kontrollstrategiene. En større andel menn enn kvinner oppgir at ”partner krever å vite hvor jeg er og hvem jeg er sammen med”. Dette er for øvrig den hyppigst forekommende kontrollformen rapportert av begge kjønn. For øvrig oppgir vesentlig flere kvinner enn menn at partner opptrer verbalt kuende eller ydmykende, at partner nekter dem selvstendig økonomisk handlefrihet, at partner har ødelagt felles eiendeler, og at partner truer med å skade seg selv dersom hun forlater ham. Slike kontrollstrategier fungerer trolig mer innskrenkende enn det å bli avkrevd svar på hvor man er og hvem man er sammen med, som er den form menn oftest opplever.

Det er en større andel kvinner som oppgir at partner anvender *flere* av de ni kontrollstrategiene, slik Tabell 6.2 viser.

Tabell 6.2 *Berørt av en eller flere kontrollstrategier. Kvinner og menn. Prosent*

	Kvinner (N=2143)	Menn (N=1862)
Ikke berørt av noen av formene	84,2	78,7
Berørt av en av formene	7,7	14,4
Berørt av to av formene	3,0	3,9
Berørt av tre eller flere av formene	5,1	3,0
	100	100

$p < .001$

Over 5 prosent av alle kvinner oppgir at partner anvender minst tre av de ni kontrollformene. Det er altså grunn til å hevde at de kvinner som berøres utsettes for mer omfattende kontroll, og mer innskrenkende kontrollstrategier fra sine mannlige partnere enn det menn utsettes for av sine kvinner.

Av de 41 kvinnene i krisesenterutvalget oppgir 38 at partner anvender minst en av de ni formene for kontroll, og 31 kvinner (75 prosent) oppgir at mannen anvender minst tre av de ni kontrollformene. Nesten alle kvinnene i krisesenterutvalget oppgir altså å leve/å ha levd med kontrollerende partnere, og flertallet at partner utøvde svært mange former for kontroll. Krisesenterutvalget er altså vesentlig verre stilt enn den "normalbefolkning" som inngår i vårt hovedutvalg. Fra denne "normalbefolkningen" er det bare de kvinner som var utsatt for maktbruk under graviditet som et stykke på vei kan sammenliknes med krisesenterutvalget når det gjelder omfang og alvorlighetsgrad av utført vold, og når det gjelder å ha dominerende og kontrollerende partner.

6.2.5 Ikke-voldelige kontrollformer og erfaringer med trusler og maktbruk

I undersøkelsene av vold mot kvinner i Sverige, Finland og Canada fant man en betydelig grad av sammenfall mellom erfaringer med trusler og maktbruk, og det at partner også anvendte en eller flere av de formene for kontroll som omtales i Tabell 6.1 (Lundgren 2001, Heiskanen og Piispa 1998, Holly Johnson 1996). Når kvinner oppgav at partner noen gang hadde anvendt trusler og fysisk maktbruk, økte andelen som oppgav at partner også anvendte en eller flere av kontrollformene til det tredobbelte. Den canadiske undersøkelsen viste at praktisk talt alle kvinner som oppgav at mannen hadde anvendt

alvorlig, og potensielt livstruende vold (anvendt våpen, tatt kvelertak på) også brukte en eller flere av kontrollformene (Johnson 1996).

Også i våre data er andelen som oppgir at partner anvender de ulike formene for kontrollerende atferd langt høyere blant dem som oppgir at partner også har truet dem, eller brukt en eller flere former for makt overfor dem. Men som vi tidligere har sett, har svært mange av våre informanter oppgitt at erfaringer med at partner truet eller brukte makt stammet fra et tidligere parforhold. Våre spørsmål om kontrollerende atferd handler om *nåværende partner*, eller for dem som ikke lever i parforhold nå: om slik kontrollerende atferd fra *siste partner*. For å kunne se på sammenheng mellom kontrollerende atferd og bruk av trusler og maktbruk må vi derfor sikre oss at spørsmålene om maktbruk og kontrollstrategier referer til samme partner.

Vi har bedt informantene som har gjort erfaringer med trusler og maktbruk svare på en rekke spørsmål om *siste gang* dette forekom, og om det var en nåværende eller tidligere partner som var utøver. Vi får da tre grupper:

- trusler og maktbruk i nåværende forhold: *spørsmål om kontrollstrategier gjelder nåværende partner (n=317)*
- trusler og maktbruk i tidligere forhold, ikke parforhold nå: *spørsmål om kontrollstrategier gjelder den tidligere partner (n=259)*
- trusler og maktbruk i tidligere forhold, etablert i nytt parforhold: *spørsmål om kontrollstrategier gjelder nåværende partner (n=294)*

Av til sammen 902 ”siste hendelser” med trusler og fysisk maktbruk har datasettet opplysninger som gjør det mulig å plassere til sammen 870 hendelser i de tre kategoriene ovenfor. (I 32 hendelser er det ikke mulig å fastslå om spørsmålene om kontrollstrategier referer til en nåværende eller tidligere partner. Disse holdes utenfor analysene som følger.)

Sammenheng mellom bruk av trusler og maktbruk, samt ulike kontrollstrategier framgår av Tabell 6.3

Tabell 6.3 *Andel av begge kjønn som har opplevd at partner truet eller brukte makt i parforhold etter om partner anvender ulike kontrollstrategier. Prosent*

Kontrollform:	Partner ikke bruk makt (n=3003)	Nå-værende partner brukt makt (n=317)	Tidligere partner brukt makt, bor alene nå (n=259)	Tidl. partner brukt makt. Nytt forhold (n=294)
Sjalu, får ikke snakke med andre	2,0	12,9	31,7	7,5
Begrenser omgang med slekt og venner	2,4	15,1	33,6	7,1
Krever å vite hvem man er sammen med, og hvor en er	7,9	27,8	39,8	18,7
Kaller alt mulig for å kue/ydmyke	0,8	11,4	33,6	4,1
Nektes å ta egne øk. beslutninger	0,7	3,8	11,6	3,4
Får ikke arbeide utenfor hjemmet	0,2	1,9	2,7	1,0
Truer med å skade barna	0,1	0	2,7	1,0
Har med hensikt skadet felles eiendeler	0,2	4,7	14,3	2,7
Truet med å skade seg om jeg går	0,6	2,8	20,1	2,0
Minst én av disse formene	11,1	44,2	61,8	22,8

Som vi ser av tabellen forekommer de ulike formene for kontrollstrategier hyppigst i de forhold der partner også har brukt fysisk makt. Særlig hyppig forekommer slike strategier sammen med maktbruk i tidligere parforhold. Mer enn 60 prosent av kvinner og menn som opplevde vold i tidligere forhold opplyser at denne tidligere partneren også anvendte en eller flere av de ni kontrollformene. Hele 32 prosent av disse oppgir at den tidligere partner anvendte 3 eller flere av de ni formene. Blant de 294 kvinner og menn utsatt for maktbruk fra en tidligere partner, men som nå har etablert nytt parforhold er det for øvrig en høy andel som oppgir at den nye, nåværende partner anvender en eller flere av de ni kontrollformene.

Som vi ser av tabellene er det altså betydelig grad av sammenfall mellom fysiske maktmidler og bruk av ikke-voldelige kontrollformer. Når maktbruk fant sted i et tidligere parforhold anvendte flertallet av de maktutøvende partnere en eller flere ikke-voldelige kontrollstrategier i tillegg. Som vist fra krisesenterutvalget oppgir nesten alle disse voldsutsatte kvinnene at partner i tillegg til vold også utøvde kontroll. Tre av fire rapporterer om minst tre kontrollformer.

6.2.6 Kontroll og maktbruk i parforholdet – trakassering etter brudd?

Kontrollerende atferd overfor partner er i sine mer ekstreme former av noen forskere sett på som uttrykk for ”seksuell eiendomsrett” (Wilson and Daly 2001) og som uttrykk for ”patriarkalsk hegemoni” (Dobash og Dobash, 1984). Michael Johnson (1995, 2001) hevder at i forhold der den ene part kontrollerer den andre gjennom ulike slike ikke-voldelige strategier, har volds- og maktbruk en form for sekundær karakter. Makt og voldsbruk kommer først til anvendelse dersom, eller når den kontrollerende atferden i seg selv ikke blir tilstrekkelig til å opprettholde hegemoniet. Bruk av vold i slike forhold blir derved et *tilleggsvirkemiddel* for å opprettholde et permanent herredømme. Wilson og Daly (2001) har i studier av partnervold med dødelig utgang, vist at voldsbruk i slike tilfeller så godt som alltid opptrer sammen med ikke-voldelige strategier for å opprettholde kontroll i parforholdet, og herredømme og ”eiendomsrett” over partner.

Hva skjer når den kontrollerte bryter med den kontrollerende partner? Er det da slik at den som har øvd ulike former for kontroll med partner mens parforholdet besto tyr til det som i engelskspråklig litteratur omtales som *stalking*, altså virkemidler preget av forfølgelse, og som vi tidligere har karakterisert som *trakassering* av tidligere partner? Er slik trakassering etter samlivsbrudd en form for skjerpning og utvidelse av de *kontrollerende strategier* som ble nyttet mens parforholdet besto?

Svarene på disse spørsmålene er nokså entydige. Når partner nyttet en eller flere former for kontrollstrategier mens parforholdet besto, er andelen som nytter en eller flere former for trakassering etter at parforholdet ble oppløst mer enn dobbelt så høy som når partner ikke opptrådte kontrollerende. Av de 259 informantene som var utsatt for maktbruk fra en tidligere partner (men som nå bor alene), opplyser hele 80 prosent at denne tidligere partner enten opptrådte kontrollerende mens parforholdet besto, eller bedrev en eller flere former for trakassering etter at parforholdet ble oppløst. Tre av fire kvinner utsatt for maktbruk og kontroll mens forholdet besto, oppgir at denne partner på en eller flere måter bedrev trakassering etter at forholdet var avviklet.

Blant de 41 kvinnene i krisesenterutvalget, der nesten alle i tillegg til voldsbruk er utsatt for ikke-voldelige kontrollstrategier fra partner, oppgir 25 (60 prosent) at partner også anvendte minst en av de fem formene for trakassering etter at forholdet var avsluttet.

Trakassering av tidligere partner etter at forholdet er oppløst kan altså i betydelig grad sees som *videreføring* av de mer finurlige former for kontrollstrategier som ble nyttet mens parforholdet besto. De ulike formene for kontroll nyttet i parforholdet representerer brudd på aksepterte normer om likeverd, gjensidig tillit og respekt, men er normalt ikke straffbare handlinger. De formene for trakassering vi har sett nyttet etter at forholdet var oppløst er derimot å anse som lovbrudd med til dels vide strafferammer (konf. kidnapping av barn). Vi snakker om *voldelige handlinger*, handlinger som i litteraturen om kvinnemishandling og ”domestic violence” omtales som ”post-separation violence”.

6.3 Slagsmål eller vold, likeverdige og ikke-likeverdige parforhold

Vi har sett at omfanget av maktbruk er mer omfattende i de situasjoner der den utsatte opptrer i rollen som offer enn i situasjoner der den utsatte definerer sin rolle som medvirkende, altså det vi her har klassifisert som ”deltaker”. Vi har også sett at legitimitet i partners anvendelse av makt vurderes forskjellig etter om den utsatte innehadde offerets eller deltakerens posisjon.

Spørsmålet er da om disse forholdene er forskjellige i likeverdige og parforhold og i forhold preget av manglende likeverd, slik Michael Johnson (1995, 2001) hevder. Er det slik at den utsatte oftere inntar offerets posisjon i forhold der partner i tillegg til maktbruk også anvender ikke-voldelige kontrollstrategier?

For å besvare dette spørsmålet nytter vi logistisk regresjon. Den avhengige variabel er offerposisjon (deltaker eller offer), og de uavhengige variable er kjønn, hvorvidt partner nyttet ikke-voldelige kontrollstrategier eller ikke, om den utsatte vurderer partners handlinger som legitime eller ikke, samt om det var lette eller tunge former for maktbruk som ble anvendt i siste hendelse. Referansekategori i alle uavhengige variable er den verdi som i de presenterte bivariate fordelingene har vist seg å gi minst sannsynlighet for at den utsatte befinner seg i posisjon som offer. Som tidligere nevnt er kunnskap om utøvende partners bruk av kontrollstrategier begrenset til de informanter som har fortsatt samlivet, samt dem som har brutt, men ikke etablert nytt parforhold. Analysen er begrenset til disse informantene.

Resultatene går fram av Tabell 6.4.

Tabell 6.4 *Logistisk regresjonsanalyse med posisjon som "deltaker" eller "offer" i siste voldshendelse (N=437)*

Variabler	Odds ratio	Sig
<i>Kjønn</i>		**
Kvinne	1,84	
Mann	1,00	
<i>Kontrollstrategier</i>		***
Ja	2,21	
Nei	1,00	
<i>Type maktbruk</i>		*
Stort skadepotensiale	1,98	
Moderat skadepotensiale	1,00	
<i>Legitimitet, partners handling</i>		*
Galt eller kriminelt	1,75	
"Slikt som skjer"	1,00	
R ² (Nagelkerke)	R ² =,17	

Tabellen viser at sjansen for at kvinner har innehatt offerets posisjon er nær dobbelt så høy som for menn. Om parforholdet er kjennetegnet ved manglende likeverd er sjansen for at den voldsutsatte har innehatt offerets posisjon mer enn dobbelt så høy sammenliknet med likeverdige parforhold. Når det ble anvendt maktformer med stort skadepotensiale er sjansen for at den utsatte innehadde offerets posisjon nesten dobbelt så stor som når maktformer med moderat skadepotensiale ble anvendt, og når den utsatte regner partners maktbruk som illegitim, er sjansen for at han eller hun innehadde offerets posisjon 75 prosent høyere enn når handlingen klassifiseres som "slikt som skjer".

Maktbruk i det asymmetriske forløpet oppfylder idealtypiske kjennetegn ved voldsbegrepet. Når forløpet er slik, blir bruken av makt ansett som *illegitim*, forholdet mellom aktørene preges av manglende likeverd ved at den voldsutøvende partner også dominerer parforholdet ved andre former for makt enn den rent fysiske. Det er dessuten tunge former for makt med stort potensiale for fysiske skader som anvendes, og det er kvinner, langt oftere enn menn, som rammes av slik partnervold.

6.3.1 Likeverd i parforhold, offerposisjon, psykiske reaksjoner og fysiske skader

Vi har sett at partners bruk av fysisk makt i betydelig grad skjer i parforhold der partner også anvender ikke-voldelige kontrollstrategier. Vi har dessuten sett at i slike forhold vil den som utsettes for maktbruk klart oftere befinne seg i det vi har kalt offerets posisjon. Likeens har vi sett at utfallet av siste voldsepisode er forskjellig avhengig hvilken offerposisjon den utsatte hadde. Er det større sjanse for at vi står overfor parforhold med manglende likeverd når psykiske ettervirkninger og fysiske skader forekommer?

For å besvare dette spørsmålet har vi satt opp en regresjonsmodell med "likeverdig parforhold" (der partner ikke anvender noen form for kontroll), samt det "ikke-likeverdig parforhold" (der minst en av kontrollformene forekommer) som avhengig variabel. Kjønn, type maktbruk, fryktreaksjoner, psykiske ettervirkninger og fysiske skader inngår som uavhengige variable. På de uavhengige variable er referansekategori den verdi der ikke-likeverd i parforhold i minst grad forekommer.

Tabell 6.5 *Logistisk regresjon med likeverd/ikke-likeverd i parforhold som avhengig variabel. Kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner (N=437).*

Variabler	Odds ratio	Sig
<i>Kjønn</i>		i.s.
<i>Frykt, siste hendelse</i>		i.s.
<i>Moderat/stort skadepotensiale</i>		i.s.
<i>Psykiske ettervirkninger</i>		***
Ja	2,61	
Nei	1,00	
<i>Skadetype</i>		**
Tunge skader	2,19	
Lette skader	1,89	
Ingen skader	1,00	
R ² (Nagelkerke)	R ² =.19	

Som vi ser av modellen er det ingen signifikant sammenheng mellom kjønn og likeverd/ikke-likeverd i parforholdet blant voldsutsatte kvinner og menn. Grad av maktanvendelse, samt det å reagere med redsel øker heller ikke sjansen for at volden ble utøvd i asymmetriske forhold.

Derimot er risiko for at forholdet kjennetegnes ved manglende likeverd mer enn dobbelt så høy når psykiske ettervirkninger forekommer. Likeens ser vi at sjansen for at forhold preges av manglende likeverd er mer enn dobbelt så høy når vold medførte fysiske skader. Utfallet av voldshendelsen er altså forskjellige ettersom om parforholdet er kjennetegnet av likeverd, eller om partner opptrer kontrollerende.

Også de kvinner i vårt utvalg som var utsatt for vold under graviditet, oppgir som vi har sett, at parforholdet er (var) i ekstrem grad preget av manglende likeverd. I Krisesenterutvalget oppgav nesten alle kvinner at partnere anvendte flere former for kontrollerende strategier. Vi har sett at *alle* kvinner i krisesenterutvalget oppgir å ha gjennomlevd mange av de følelsesmessige reaksjonene de er spurt om. Fire av fem oppgir å ha reagert med frykt etter siste voldsepisode. Nesten helt tilsvarende svar finner vi blant de kvinner som opplevde voldsbruk under svangerskap. Mer enn 4 av 5 oppgir å ha reagert med kombinasjoner av flere av de følelsesmessige reaksjonene, og tre av fire oppgir å ha reagert med frykt under selve voldshendelsen.

Michael Johnson (1995) har som nevnt hevdet at partnervold i ikke-likeverdige parforhold har en vesentlig annen karakter enn vold mellom partnere i et likeverdig forhold. I forhold kjennetegnet ved manglende likeverd er voldsbruken ledd i forsøk på å utøve generell kontroll i relasjonen.

I det likeverdige forholdet er motivene bak voldsbruk situasjonelle og knyttet til en spesifikk konflikt. Voldsbruk i slike forhold bærer preg av større grad av gjensidighet, altså det vi karakteriserer som slagsmål. Begge parter deler ansvar for initiering av bruk av fysisk makt. Om vold i slike forhold blir gjentatt vil de situasjonelt betingede motivene kunne være forskjellige fra den ene gang til neste, og den primære initiativtaker veksler fra den ene gangen til neste. Johnson betegner dette som *situasjonell partnervold*.

Johnson og Leone (2000) viser med data fra The National Violence against Women Survey at utfallet av vold som inngår som ledd i intim terror er vesentlig mer dramatisk enn i situasjonell partnervold. Voldsbruken er mer omfattende, og omfanget av fysiske skader er større. Forekomst av post-traumatiske symptomer forekommer oftere og bruk av medisiner ('painkillers') har større omfang blant ofre for vold som ledd i intim terrorisme.

Våre resultater (tabell 6.5) går i samme retning som de presentert av Johnson og Leone (2000). Ved psykiske senvirkninger og fysiske

skader er sjansen større for at volden ble utøvd i asymmetriske forhold.

Resultatene er likevel ikke direkte sammenliknbare. Johnson og Leone stilte spørsmål om færre, og delvis andre former for ikke-voldelig kontroll enn det vi har nyttet i vår undersøkelse. Operasjonalisering av begrepet 'intim terror' innebærer at partner anvender minst tre av i alt syv mulige kontrollstrategier, altså et vesentlig høyere nivå enn det vi har lagt til grunn for klassifisering av 'det asymmetriske forhold'. Vi har lagt forekomst av én av ni mulige kontrollstrategier som operasjonelt kriterium for det asymmetriske forholdet.

Våre data viser imidlertid at vold i asymmetriske parforhold har en annen og mer alvorlig karakter enn vold og maktbruk som finner sted i det likeverdige og symmetriske forhold.

6.4 Oppsummering

Vi har sett

- At mer enn hver femte kvinne og mann lever, eller har levd i et asymmetrisk parforhold kjennetegnet ved at partner anvendte én eller flere kontrollstrategier. Kvinner, oftere enn menn er berørt av at partner nytter *flere* slike kontrollstrategier.
- At slike kontrollformer i særlig grad forekommer i parforhold der partner har nyttet fysisk makt. Når fysisk maktbruk forekom i bestående forhold oppgir mer enn to av fem utsatte at partner nytter en eller flere former for kontroll. I oppløste parforhold der partner anvendte makt oppgir tre av fem at partner nyttet skike kontrollformer.
- At trakassering etter at forholdet ble oppløst i betydelig grad kan sees som videreføring av kontrollstrategier nyttet mens forholdet besto. Fire av fem utsatt for maktbruk fra en tidligere partner oppgir at denne enten opptrådte kontrollerende mens forholdet besto, eller bedrev trakassering etter at forholdet var oppløst. Tre av fire kvinner utsatt for maktbruk og kontroll mens forholdet besto, opplevde trakassering etter separasjon.
- At risiko for at partner var offer i siste episode er mer enn dobbelt så høy når partner anvendte kontroll. Det samme gjelder når partner anvendte vold med stort skadepotensiale.
- Sjansen for at parforholdet var asymmetrisk er mer enn dobbelt så høy når den voldsutsatte opplevde psykiske senvirkninger. Denne sjansen er også dobbelt så høy når voldsbruk resulterte i tunge fysiske skader.

Referanser

- Dobash R. P, R. Emerson Dobash, M. Wilson and M. Daly (1992):
The Myth of Sexual Symmetry in Marital Violence. *Social
problems Vol. 39, No 1*
- Dobash R. E & R. P. Dobash (1984): The nature and antecedents of
violent events. *British journal of Criminology, 24, 269-288.*
- Heiskanen, M. & M. Piispa (1998): *Faith, hope, battering. A survey of
men's violence against women in Finland.* Helsinki: Statistics
of Finland.
- Johnson, H. (1996): *Dangerous domains, Violence against women in
Canada.* Toronto: forlag
- Johnson, M. P. (1995): Patriarchal terrorism and common couple
violence: Two forms of violence against women. *Joutan of
Marriage and the Family, Vol. 57, 283-294.*
- Johnson, M. (2001): *Conflict and Control: Symmetry and Asymmetry
in Domestic Violence.* I: Booth, Alan, Ann Crouter and Mari
Clements (eds): *Couples in Conflict.* Lawrence Erlbaum
Associates. New Jersey
- Johnson, M. P, & K. J. Ferraro (2000): Research on domestic
Violence in the 1990s: Making Distinctions. *Journal of
Marriage and the Family, 62, 948-963.*
- Johnson, M. P. & J. M. Leone (2000): The Differential Effects of
Intimate terrorism and Situational Couple violence: Findings
from the National Violence Against Women Survey. *Paper
presented at the Tenth International conference on Personal
Relationships, Brisbane, Australia, July 2000.*

- Jonassen, W. og F. Eidheim (2001): *Den gode vilje. Mishandlede kvinners erfaringer med hjelpeapparatet*. NIBR-Pluss 1-2001.
- Leone, J., M. P. Johnson, C. Cohan & S. Lloyd (2004): Consequences of Male Partner Violence for Low-Income Minority Women. *Journal of Marriage and the Family* 66: 471-489
- Lundgren, E., G. Heimer, J. Westerstrand og Anne-Marie Kalliokoski (2001): *Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfangsundersökning*. Umeå 2001
- Wilson, M. and M. Daly (2001): The Evolutionary Psychology of Couple Conflict in Registered versus De Facto Marital Unions. In: Booth, A., A. C. Crouter & M. Clements (eds): *Couples in Conflict*. Lawrence Erlbaum Associates. New Jersey

7 Fortsatt samliv etter maktbruk og vold?

Thomas Haaland og Sten-Erik Clausen

I det følgende skal vi undersøke hva kvinner og menn utsatt for maktbruk og vold fra partner har foretatt seg m.h.t. videreføring av parforholdet. Har de brutt ut av parforholdet, eller lever de fortsatt sammen?

Et hovedspørsmål her gjelder hvilke forskjeller det er mellom de som har brutt og de som har blitt? Er det ulike kjennetegn ved *individene* (økonomiske og kulturelle ressurser), karakteristika ved *relasjonen* til partner (likeverdige/ ikke-likeverdige parforhold), kjennetegn ved *voldshendelsen* (deltaker vs. offer), omfang av maktbruk, fysiske og psykiske følgevirkninger av voldsbruk mellom de som har blitt i forholdet, og de som har brutt ut?

Et annet sentralt spørsmål gjelder hva de voldsutsatte foretok seg etter å ha blitt utsatt for vold, og på veien fram mot beslutning om brudd eller fortsatt samliv. Snakket de med andre om den siste volds-erfaringen? Kontaktet de politiet, søkte de annen form for profesjonell bistand?

7.1 Tidligere forskning

I en rekke tidligere studier av vold mot kvinner har spørsmålet ”hvorfør går hun ikke?” stått sentralt. På tross av at kvinner i disse studiene var utsatt for gjentatt og tilbakevendende vold, var det en meget høy andel som fortsatte samlivet. I et av de tidligste slike studier fant Richard Gelles (1976) at tre av fire kvinner som hadde søkt bistand fra politi eller annen offentlig myndighet fortsatte å leve sammen med sine voldelige ektemenn. I en studie av kvinner som hadde søkt seg til krisesenter for mishandlede kvinner, fant Snyder og

Scheer (1981) at to måneder etter opphold ved krisesenter levde mer enn halvparten av kvinnene fortsatt sammen med den voldelige ektefellen. I en studie av kvinner ved norske krisesentre, fant Jonassen og Eidheim (2001) at en av fem kvinner fortsatte samlivet med ektefellen etter at oppholdet ved krisesenteret var avsluttet.

Det å forbli i et voldelig forhold vil for den utenforstående fortone seg som irrasjonelt. Lewis Okun (1988) peker på at spørsmålet om "hvorfør hun ikke går" bygger på en implisitt normativ forutsetning om at den voldsutsatte har en etisk plikt til å forlate voldsutøver. I slike normative forventninger ligger at det bare er ved å gå at hun kan framstå som "et verdig offer", hevder Okun.

Et av svarene på spørsmålet om hvorfor hun ikke går har vært at mishandling har medført at hun ikke (lenger) er i stand til å fatte rasjonelle beslutninger (Walker 1984). Bak spørsmålet om "hvorfør hun ikke går", ligger også ofte en implisitt antydning om at "hun liker å bli slått", eller at hun selv har skyld for at han slår henne (Okun 1988, Kirkwood 1993, Gelles 1976). Gelles peker på at det at fortsatt samliv for den utenforstående fortone seg som irrasjonelt, har medført at omgivelsene har møtt disse kvinnene med en "blame-the-victim"-holdning".

Gelles (1976), Hydén (1994), Bowker (1988) har pekt på at den mishandlede kvinnen gjennomgående opptrer meget aktivt for å få slutt på voldsbruk. Margareta Hydén (1994) har vist at kvinner under visse betingelser kan gå med på å videreføre det felles samliv. En -- grunnforutsetning er at den voldelige mannen tar på seg skylden for det som skjedde, og at han gir løfte om ikke å gjenta voldsbruk. En annen forutsetning er at partene i fellesskap, ofte på litt finurlig vis, kan enes om en felles definisjon av- og beretning om det som hendte, en beretning som bl.a. virker ansvarsnøytraliserende. En slik vanlig form er "å skylde på fylla".

Grunnene til at hun ikke går er *sosiale*, ikke psykologiske, hevder Bowker (1988). Økonomisk avhengighet, frykt for hevsn om hun går, samt frykt for å miste barna er viktige hindringer for å bryte ut. Gelles (1997) peker på at omfattende data om "post-separation-violence" med tydelighet viser at slik frykt har grunnlag i virkeligheten. Svaret på spørsmålet om "hvorfør hun ikke går" kan derfor, i det minste delvis, ligge i at hun ved trusler om mer vold fratras muligheten til å forlate forholdet. Jonassen og Eidheim (2001) fant at for kvinner ved norske krisesentre var slik frykt én av flere viktige barrierer mot å bryte med mannen.

”Hvorfor-går-hun-ikke-spørsmålet” er galt stilt, hevder Okun (1988):

”...the question ”Why does she stay?” deserves the following terse resorts: “Who says she does stay? Where do you suggest she go? Who says she has to leave? Often it isn’t a matter of her not leaving, but of him continuing to show up on her doorstep. (Okun, 1988:109).

Spørsmålet om “hvorfor hun ikke går” bør sløyfes, hevder Okun. I stedet bør vi stille spørsmål om hvordan mulighetene for at det å gå *fritt kan velges*.

Askeland, Strand og Sætre snur spørsmålet. *Hvorfor går ikke han?*

Hvis han har det så vanskelig sammen med henne at han må bruke vold, hvorfor kan han ikke da ta ansvaret for situasjonen og forlate henne? (Askeland, Strand og Sætre, 2004:72).

Jonassen og Eidheim (2001) fant at en rekke ulike faktorer virket sammen fram mot beslutningen om å bryte ut av forholdet. Sosial oppbakking og støtte fra familie, venner, og profesjonelle var sentrale slike faktorer. Innsikt i egen situasjon, samt erkjennelse av at det ikke var mulig å endre mannen, var et annet sett av betingelser for beslutning av brudd. Mange kvinner refererte dessuten til at konkrete skjellsettende hendelser, og hendelser som fikk ”begeret til å renne over” var viktige markører i beslutningsprosessen.

Et sentralt, felles trekk hos disse refererte forfattere er understrekningen av at beslutningen om å forlate forholdet må sees som en *prosess*. Prosesser tar tid.

7.1.1 Skilsmisse er en prosess

Skilsmisse er en prosess, ikke en hendelse. Skilsmisse eller fortsatt samliv er et spørsmål om alternativer. ”Ingen vil søke skilsmisse hvis alternativet til fortsatt samliv framstår som verre”, hevder Kari Moxnes (1991:202). Skilsmisse medfører omfattende endringer for partene. Moxnes’ informanter berettet om

- Omstilling av forholdet til felles barn
- Flytting fra felles bolig
- Endringer i husholdsøkonomi
- Endringer i arbeidstilknytning- og belastning
- Endringer i sosial omgang

- Endringer i fysisk og psykisk helse
- Økt forbruk av beroligende og stimulerende midler

I sin studie av prosessene bak beslutningen om skilsmisse fant Moxnes at *manglende likeverd* i parforholdet var en grunnleggende begrunnelse for valg av skilsmisse framsatt av nesten alle kvinner (men nesten aldri av menn). Flertallet av kvinnene som tok initiativ til skilsmisse hadde følt seg utnyttet og undertrykt av mannen. Andre begrunnelser, som utroskap og fysisk vold ble av noen framholdt som ”dråpen som fikk begeret til å renne over”, av noen som en etterlengtet legitim mulighet for å slippe ut av ekteskapet, av noen framholdt som den sjokkerte opplevelsen som rev bort grunnlaget for tillit til ektefellen. Fysisk vold og utroskap bar preg av å være akutte utløsende faktorer i beslutningen om skilsmisse. I bunnen av begrunnelse lå imidlertid at kvinnene over tid hadde følt seg utnyttet og undertrykket av mannen.

Skilsmisse tar tid. Moxnes deler separasjons- og skilsmisseprosessen inn i faser. Fra den første alvorlige diskusjon om skilsmisse mellom partene (fase én) til beslutning om separasjon (fase to) og til partene flytter fra hverandre, kan det gå fra en time til to år. I Moxnes' materiale oppgav 2/3 av informantene at de bodde sammen i mer enn en måned etter at beslutningen var fattet. Den umiddelbare sorti (der oppbruddet skjedde i løpet av en time) bar preg av at den ene ektefelle, som regel kvinnen, flyktet fra felles bolig i raseri, fortvilelse eller angst etter en opphetet og ofte voldelig krangel.

Nesten alle empiriske studier der ”hvorfor-går-hun-ikke-spørsmålet” er reist, har hatt utgangspunkt i ”selvrekutterte utvalg”, d.v.s kvinner som på grunn av mishandling og alvorlig vold fra partner har søkt bistand ved krisesenter, hos politiet, eller hos helse- og sosialmyndigheter. Deres umiddelbare sorti bærer preg av flukt fra en akutt voldelig situasjon. I disse undersøkelsene beretter informantene om svært omfattende vold, og om vold fra en kontrollerende ektefelle i forhold preget av asymmetri og manglende likeverd, altså vold i et mønster som likner det Michael Johnson (2001) betegner som *intim terrorisme*.

På tross av at kvinnene i disse undersøkelsene intervjues i en fase som langt på vei bærer preg av *flukt* fra en voldelig ektefelle, viser disse studiene at det er en betydelig andel som etter noen tid vender tilbake, og fortsetter samlivet. Det er denne tilbakevending som av omgivelsene oppfattes som irrasjonell og paradoksal. I sin studie av kvinner som hadde søkt opphold på krisesenter, fant Jonassen og

Eidheim (2001) at mange beskrev seg selv som handlingslammet etter å ha vært utsatt for sterke og psykisk nedbrytende prosesser. Kvinnene har "...problemer med å se veier ut av parforholdet, selv etter at de er kommet fram til erkjennelse om at både de selv og eventuelle barn vil ha best av å komme seg bort fra mannen" (op.cit s. 90). Flere av kvinnene trodde at den mishandlende mannen kunne ta fra dem omsorgen for felles barn. I vårt "krisesenterutvalg" oppgir 32 av de til sammen 41 kvinnene at de ikke lenger bor med den voldelige partner. Av disse 32 kvinnene oppgir 21 at de har vært utsatt for trakassering og "post-separation violence" etter at de brøt med mannen. Av disse oppgir 7 at partner truet med å skade eller bortføre barna.

Jonassen og Eidheim (2001) peker på at mange kvinner trodde at de ved et brudd ville havne i fattigdom uten evne til å forsørge seg selv og eventuelle barn. Manglende kunnskap om rettigheter og muligheter bidro til handlingslammelse i forhold til å ta de skritt som er nødvendige for å bryte parforholdet. Det å vende tilbake til den voldelige ektefelle kunne derfor like gjerne sees som uttrykk for beslutningslammelse og manglende innsikt i alternative muligheter.

Spørsmålet er imidlertid om kvinner som blir boende- eller vender tilbake til den voldelige partner har hatt den *nødvendige tid* og den *nødvendige bistand* til å overveie de mange omkostninger en eventuell skilsmisse vil få, og om de følgelig har startet på den (lange) beslutningsprosess som kan føre fram mot skilsmisse.

7.1.2 Parforholdet etter vold - representative studier

Kvantitative studier basert på representative utvalg har i liten grad reist spørsmålet "om hun går", eller stilt spørsmål som hvilke faktorer det er som virker fremmende "på å bli" eller hemmende for det "å gå".

I Sverige (Lundgren, 2001) og Canada (H. Johnson, 1996) fant man at de mest omfattende og alvorlige formene for vold som kvinnene rapporterte om, hadde funnet sted i et tidligere, avsluttet parforhold. Disse avsluttede forholdene bar i langt større grad enn bestående preg av manglende likeverd ved at den voldelige mannen også anvendte ikke-voldelige kontrollstrategier overfor kvinnen. Lundgren og Johnson fant dessuten at en betydelig andel av de kvinner som brøt med partner ble utsatt for ulike former for "post-separation-violence", altså funn i overensstemmelse med de vi har gjort i denne undersøkelsen.

Undersøkelsene fra Sverige og Canada handlet imidlertid om volds-handlinger i parforhold noen gang i kvinnenens voksne liv. Spørsmålet

om hun hadde fortsatt å leve med den voldelige partner, eller om hun hadde forlatt ham *siste gang* dette hendte, ble ikke belyst. Derved ble heller ikke likheter og forskjeller på aktører, relasjoner og hendelser i parforhold som ble videreført, eller brakt til opphør, drøftet.

7.1.3 Brudd eller fortsatt samliv?

I gjennomgang av "siste voldshendelse" har vi sett at flertallet av informantene oppgir at denne fant sted i et *tilbakelagt parforhold*, og at utøver var en *tidligere* partner. Dette gjelder for litt i overkant av 49 prosent av alle "siste hendelser" som rammet menn, og 72 prosent av hendelsene som rammet kvinner. Vi har også sett at de beskrevne siste hendelser gjennomgående ligger langt tilbake i tid. Siden da har mange etablert nytt forhold til ny partner.

Utfordringen er derfor på den ene siden å skjelne mellom de kvinner og menn som fortsatte samlivet etter siste voldshendelse, og på den andre siden å identifisere karakteristika ved forholdet til *den spesifikke* partner som i det tilbakelagte forholdet utøvde vold.

Vi har spurt kvinner og menn om de levde sammen da siste voldshendelse fant sted. Svarfordelingene framgår av Tabell 7.1.

Tabell 7.1 *Siste voldshendelse, relasjon mellom partene da denne fant sted, samt relasjon nå. Kvinner og menn. Prosent*

Levde sammen da siste hendelse skjedde?	Kvinner (N=519)	Menn (N=351)
Ja, og lever fortsatt sammen	30,1	49,6
Ja, men lever ikke lenger sammen	46,8	39,3
Nei, levde ikke sammen	23,1	11,1
Sum:	100	100

Vi ser at knapt en av to mannlige ofre fortsatt bor sammen med den partner som utøvde vold denne siste gangen. Dette gjelder bare vel 30 prosent av kvinnelige ofre.

Nesten hver fjerde kvinnelige voldsoffer, og nesten hver åttende mannlige, oppgir at de ikke bodde sammen med den voldelige partner da siste hendelse fant sted. Mer enn 60 prosent av disse kvinnene, og knapt en tredjedel av mennene, oppgir at de har vært utsatt for trakassering etter at brudd fant sted. For disse er det som tidligere

påpekt nærliggende å anta at siste voldsepisode har karakter av post-separation violence.¹⁰

7.2 Hvem har blitt, og hvem har gått?

Til sammen er det 381 informanter (243 kvinner og 138 menn) som har brutt med partner i tiden etter siste voldshendelse, mens 330 informanter (156 kvinner og 174 menn) fortsatt bor sammen med den partner som utøvde vold.

Av de 381 informantene som har brutt med utøver, er det 267 personer (70 prosent) som ikke har etablert nytt samboer- eller ekteskap. De beskrivelser disse informantene har gitt av forholdet til ”nåværende eller siste partner” vil altså være gyldige. Dette gjelder også de 330 kvinner og menn som har fortsatt samlivet. For dem som ikke har etablert nytt forhold etter brudd, og de som fortsatt bor med partner, er det altså mulig å undersøke noen kvalitative sider ved parforholdet.

De tre hovedspørsmål som kan belyses er:

- a) om det er kjennetegn ved *den vold som ble utøvd* som skiller mellom dem som ble og de som gikk?
- b) om det er ulike kjennetegn ved parforholdet (likeverd/ manglende likeverd) mellom partene, og om det var barn i forholdet som består og forhold som ble oppløst? og
- c) om det er ulikheter i individuelle ressurser (alder, utdanning, økonomi) som skiller mellom dem som ble og de som gikk?

7.2.1 Tid siden siste voldshendelse

Før vi tar for oss disse spørsmålene skal vi imidlertid undersøke om de som har fortsatt samliv, og de som har brutt har hatt like lang tid å områ seg på siden siste voldshendelse fant sted. Som vi har påpekt må skilsmisse og brudd med en partner sees som en prosess, ikke som en hendelse. Beslutningen om- og slutføring av brudd tar tid. Om vold i

¹⁰ Det kan være grunn til å anta at noen av de som ikke bodde med partner da siste hendelse fant sted refererer til ”vold i kjæresteforhold”. Blant kvinner som ikke bodde med partner da siste hendelse fant sted, finner vi for eksempel at hver fjerde var yngre enn 20 år da hendelsen skjedde. Mer enn 50 prosent var yngre enn 25 år. Blant så unge kvinner er det lite vanlig å være etablert i ekteskap eller samboerforhold.

parforholdet medvirker til at den skadelidte tar initiativ til å bryte forholdet, vil det følgelig ta tid før bruddet er effektivt.

Spørsmålet er derfor om det er gått like lang tid fra siste gang partnere utøvde vold for de som har fortsatt å leve i forholdet, og for dem som valgte å gå. Svaret på dette spørsmålet framgår av Tabell 7.2.

Tabell 7.2 *Gjennomsnittlig antall år siden siste voldshandling. Kvinnelige og mannlige ofre for vold som har fortsatt å leve med partner, og som har brutt ut av forholdet*

	Kvinner		Menn	
	År i gj.snitt	Std. Avvik	År i gj.snitt	Std. avvik
Lever fortsatt sammen	5,3	7,0	5,1	6,8
Lever ikke lenger sammen	10,4	7,8	8,9	7,3

Som vi ser ligger voldshandlinger i avbrutte forhold vesentlig lengre tilbake i tid enn det som er tilfelle når den voldsutsatte fortsatt bor med den partner som utøvde vold. Blant kvinner som har forlatt den voldelige partner er det i gjennomsnitt mer enn ti år siden siste voldshendelse. Blant kvinner som har fortsatt parforholdet er det gått vel fem år siden vold sist fant sted. Også blant menn som har brutt, og menn som har forblitt i forholdet er det betydelig forskjell i tid siden sist vold fant sted, om enn noe mindre enn blant kvinner. Spredningen rundt gjennomsnittet er dessuten betydelig. For kvinner og menn som har fortsatt parforholdet ligger siste hendelse mindre enn ett år tilbake i tid for henholdsvis 47 og 43 prosent av alle ofre. Blant kvinner og menn som har brutt med den voldelige partner er det bare h.h.v. 8 og 9 prosent som har siste voldshendelse så nært innpå seg.

I den grad vold virker oppløsende på parforhold er det altså betydelige forskjeller i *tid siden sist vold fant sted* mellom dem som har blitt, og de som har forlatt parforholdet. Nær halvparten av de kvinner og menn som har fortsatt forholdet har hatt mindre enn ett år på seg til å beslutte brudd, og til å effektivt beslutningen.

7.2.2 Kjennetegn ved siste voldshendelse

Flere undersøkelser (se Gelles 1997) har vist at tilbøyeligheten til å bryte med partner øker jo mer alvorlig og omfattende selve voldshandlingene er.

I vår beskrivelse av siste voldshendelse har vi skilt mellom ”deltakelse” og ”offerposisjon”, et skille som tar utgangspunkt i informantens vurdering av eget medansvar og medvirkning. Vi har videre beskrevet informantenes ulike psykiske reaksjoner etter å ha vært utsatt for vold, samt hvilke fysiske skader som fulgte. Vi har dessuten skilt mellom maktbruk med moderat og stort skadepotensiale.

I Tabell 7.3 viser vi andel kvinner og menn som har forblitt i forholdet, eller som senere har brutt ut, etter hvordan de beskriver voldshendelsen, samt følger virkninger av volden.

Tabell 7.3 *Ulike kjennetegn ved egen rolle, reaksjoner, skader og voldsformer i siste hendelse. Kvinner og menn som har fortsatt samliv og som har brutt. Prosent*

	Kvinner		Menn	
	Bor fortsatt med partner (n=156)	Bor ikke lenger med (n=243)	Bor fortsatt med partner (n=174)	Bor ikke lenger med (n=138)
Posisjon som offer	51,0	77,8	26,3	54,1
Ble redd	38,1	70,0	8,0	6,5
Psyk. ettervirkning	57,7	67,1	37,9	51,2
Stort skadepotensiale	15,7	43,1	6,8	13,0
Tung skade	12,8	30,0	8,6	13,0

Som vi ser er det gjennomgående en større andel blant dem som har forlatt den voldelige partner som oppgir at siste voldshendelse hadde disse kritiske kjennetegnene ved seg. For begge kjønn er det klart flere blant dem som har brutt som mener seg helt uten skyld for hendelsesforløpet, og som oppgir at de i etterhånd hadde psykiske reaksjoner (konsentrasjonsvansker, vansker med å utføre arbeide). Blant kvinner er det dessuten klart flere som reagerte med frykt, klart flere som ble utsatt for tunge skader, og som oppgir å ha vært utsatt for voldsformer med stort skadepotensiale (kvelertak, bruk av våpen, m.v.) Det er altså helt tydelig at de kvinner og menn som forlot den voldelige partner etter siste voldshendelse beskriver denne episoden som vesentlig mer alvorlig enn de som har fortsatt å leve i forhold med denne partneren.

7.2.3 Kjennetegn ved parforholdet

Vi har tidligere vist de mest alvorlige formene for vold har funnet sted i forhold preget av manglende likeverd, forhold der den voldelig partner også nytter ikke-voldelige kontrollstrategier i et slags herskerforhold over partner.

I hvilken grad skiller bestående og avsluttede voldelige forhold seg fra hverandre m.h.t. partners bruk av slike ”hersketeknikker”? Svaret framgår av Tabell 7.4.

Tabell 7.4 *Partners bruk av ulike kontrollformer i bestående og avsluttede voldelige forhold. Kvinner og menn. Prosent*

	Kvinner		Menn	
	Bor fortsatt med partner (n=156)	Bor ikke lenger med (n=243)	Bor fortsatt med partner (n=174)	Bor ikke lenger med (n=138)
Er sjalu, får ikke snakke med andre	12,8	24,3 **	14,4	16,7 i.s.
Begrenser omgang m. slekt/venner	17,3	38,4 **	15,5	1,6 i.s.
Krever å vite hvor jeg er/ med hvem	21,2	32,1 *	35,1	31,2 i.s.
Kaller meg alt mulig for ydmyke meg	17,9	21,8 i.s.	7,5	13,8 i.s.
Får ikke ta selvst. økon. beslutning	6,4	10,7 i.s.	1,7	4,3 i.s.
Får ikke arbeide utenfor hjemmet	1,3	2,5 i.s.	2,8	0,7 i.s.
Truer med å skade barna	0	2,5 *	0,6	2,2 i.s.
Skadet felles eiendom	6,4	13,2 *	3,4	5,8 i.s.
Truet med å skade seg selv om jeg går	5,1	13,6 **	1,7	8,7 **

Som vi ser rapporterer vesentlig flere kvinner som har forlatt den voldelige partner om å ha vært utsatt for ulike slike hersketeknikker enn de som har for blitt i forholdet. Blant menn er disse forskjellene mindre.

Bak tallene i Tabell 7.4 skjuler det seg for kvinners vedkommende et mønster av opphopning. I begge grupper, både blant dem som har

brutt ut og dem som har blitt i forholdet, har om lag 55 prosent levd med en partner som nyttet minst en av de ni kontrollformene. Forskjellene mellom gruppene består i at det blant kvinner som har forlatt den voldelige partner oppgir hver tredje at partner anvendte minst to av de ni kontrollformene. I overkant av hver femte kvinne som har blitt i forholdet oppgir at partner anvender to eller flere kontrollstrategier.

Blant kvinner som har brutt finner vi altså en forholdsvis stor gruppe som har vært utsatt for svært mange former for kontroll, og som med andre ord har levd i parforhold *med manglende likeverd*. De kvinner som opplevde å bli utsatt for trusler og vold mens de var gravide inngår i gruppen av sterkt kontrollerte. Blant disse opplevde hver fjerde kvinne at mannen anvendte *tre eller flere* av de ni formene for kontroll.

Blant menn som har forlatt den voldelige partner finner vi ikke tilsvarende opphopning av flere kontrollformer.

Fravær av likeverd i parforholdet er et uttrykk for at relasjonen mellom partene skranter¹¹. I forhold med manglende likeverd er forholdet mellom partene dårligere, og det er mindre som binder forholdet sammen. Sannsynligheten for brudd er trolig derfor større. Brudd i parforhold medfører reetablering i nytt hushold, omstilling av forholdet til tidligere partner, til familie (inkl. svigerfamilie), samt til felles venner. Reetablering reiser en rekke økonomiske utfordringer, særlig når det er barn i forholdet. Også utfordringene for omstilling av forholdet til partner blir særlig store og enda mer tidkrevende når partene etter brudd skal utforme praktiske måter for ivaretagelse av felles foreldreansvar.

Avgjørelsen om å bryte med partner er lettere å ta, og enklere å gjennomføre, når forholdet er barnløst. I hvilken grad er det *barnløshet* som skiller mellom dem som har brutt, og de som har fortsatt samlivet?

Hvorvidt det var barn i forholdet på det tidspunkt siste voldshendelse fant sted i forhold som består, og i forhold som er blitt oppløst framgår av Tabell 7.5.

¹¹ Forekomst av kontrollformer fra partners side (en skala fra 0 til 9) korrelerer høyt ($r=.30$, $p<.001$) med hvordan informantene vurderer forholdet til partner (en fem-trinnskala fra "svært godt" til "svært dårlig").

Tabell 7.5 *Bestående og oppløste parforhold etter om det var barn i forholdet på det tidspunkt siste voldshendelse fant sted. Kvinner og menn. Prosent*

	Kvinner		Menn	
	Bor fortsatt med partner (n=145)	Bor ikke lenger med (n=240)	Bor fortsatt med partner (n=169)	Bor ikke lenger med (n=131)
Ikke barn	21,1	48,3	39,1	41,2
Minst ett barn	79,9	51,7	60,9	58,8
	100	100	100	100

Menn. i.s. Kvinner $p < .001$

Som vi ser hadde nesten 4 av 5 kvinner som har fortsatt å leve med den voldelige partner barn da siste voldshendelse fant sted. Det samme gjelder i overkant av halvparten av de kvinner som valgte å bryte forholdet. Blant mannlige utsatte finner vi ingen slik forskjell mellom dem som har blitt og dem som har brutt forholdet.

Kvinner som har fortsatt å leve med den voldelige partner har altså hatt ”mindre grunn” til å gå gjennom det at parforholdet i større grad er preget av likeverd og symmetri enn i de forhold der hun har gått. I tillegg har en svært stor andel av disse kvinnene barn, og står derfor overfor større barrierer mot å gå, enn de kvinner som har forlatt den voldelige partner. I tillegg til dette kommer *tidsdimensjonen*: For kvinner som har forblitt i forholdet er det gått vesentlig kortere tid siden siste voldshendelse. *Særlig kort* er denne tiden for de kvinner som har barn, og som har forblitt i forholdet.

7.2.4 Individuelle ressurser

De som har fortsatt samlivet, og de som har forlatt den voldelige partner skiller seg altså fra hverandre. De som har fortsatt samlivet rapporterer om ”mildere former” for vold enn de som har gått, og de som har fortsatt samlivet oppgir å leve i et parforhold mer preget av likeverd. De som fortsatte samlivet har dessuten oftere barn. Barrieren mot å bryte forholdet må derfor antas å være større.

Individuelle ressurser (utdanning, arbeid, inntekt) er viktige faktorer for reetablering i eget hushold etter skilsmisse. Den økonomisk uavhengige vil selvfølgelig ha langt lettere for å løse utfordringene ved reetablering enn den som er forsørget (av partner), og som er uten

arbeid og inntekt. Jo mer omfattende individuelle ressurser, desto færre barrierer vil forefinnes for realisering av beslutning om brudd.

Spørsmålet er derfor om de kvinner og menn som har fortsatt samlivet med den voldelige partner har mindre av de ressurser som skal til for å realisere et brudd.

Sammenlikninger av sentrale ”individuelle ressurser” for kvinner og menn aldri utsatt for partnervold, utsatte for vold som har fortsatt samliv, og utsatte som har brutt med voldelig partner framgår av Tabell 7.6.

Tabell 7.6 *Kvinner og menn ikke utsatt for partnervold, samt utsatte for vold som har fortsatt samliv eller som har brutt med voldelig partner, etter utdanning, inntekt, berørt av arbeidsløshet, og mottatt offentlige (trygde)overføringer eller vært forsørget av ektefelle siste år. Prosent*

	Ikke vold (n=3219)	Vold, bor med partner (n=322)	Vold, brutt med partner (n=374)
Andel utdanning > 12 år	67	73	62
Andel i arbeid	88	88	77
Inntekt >200.000	73	71	67
Vært arbeidsløs siste tre år	15	18	25
Hatt trygd siste år	15	16	31
Sosialhjelp siste år	2	3	7
Dagpenger siste år	6	8	9
Forsørget av ektefelle s.år	7	6	3

Som vi ser er det kvinner og menn som har forlatt den voldelige partner som skiller seg ut. Blant disse finner vi de laveste andelen på nesten alle ressurs- og leveårskomponenter. Kvinner og menn som har fortsatt samlivet med den voldelige partner skiller seg i liten grad fra de informanter som ikke har opplevd å bli utsatt for partnervold.

7.2.5 Å gå ut eller å forbli i forholdet: hva veier tyngst?

Vi har sett at kjennetegn ved siste voldshendelse er til dels svært ulike i de forhold som består og i de som senere er oppløst. Oppløste forhold bærer større grad av manglende likeverd enn de som består, og i bestående forhold er det langt vanligere å finne barn enn i de forhold som er oppløst.

Det er grunn til å anta noen grad av samvariasjon mellom disse uavhengige variablene. Vi har blant annet sett at kjennetegn ved voldshendelsen er forskjellige i likeverdige forhold og i parforhold preget av manglende likeverd.

For å kontrollere for slik samvariasjon har vi satt opp en logistisk regresjonsmodell der det å *forsette* eller å *bryte parforholdet* inngår som dikotom avhengig variabel, mens kjennetegn ved voldshendelse, utfall av hendelsen, samt kjennetegn ved parforhold inngår som uavhengige variable.

Tabell 7.7 *Logistisk regresjon med fortsatt- eller brutt parforhold som avhengig variabel (N=437)*

Variabler	Odds ratio	Sig
<i>Kjønn</i>		i.s.
<i>Skade, siste hendelse</i>		i.s.
<i>Psykiske ettervirkninger</i>		i.s.
<i>Type maktbruk</i>		*
Stort skadepotensiale	1,98	
Moderat skadepotensiale	1,00	
<i>Offerposisjon</i>		***
Offer	2,47	
Deltaker	1,00	
<i>Redsel, siste hendelse</i>		*
Ja	1,83	
Nei	1,00	
<i>Partners kontrollstrategier</i>		*
Minst én	1,70	
Ingen	1,00	
<i>Barn i parforholdet</i>		***
Ikke barn	2,25	
Minst ett barn	1,00	
R ² (Nagelkerke)	R ² =,24	

Det er for det første verdt å merke seg at kjønn ikke gir signifikant utslag i modellen. Fysiske skader, samt psykiske ettervirkninger gir heller ikke signifikant utslag på det å bli eller det å bryte parforholdet, når vi kontrollerer for øvrige uavhengige variable.

Omfang av maktbruk, og om den utsatte reagerte med redsel gir imidlertid klare utslag. Sjansen for å bryte forholdet er nesten dobbelt så stor når makt med stort skadepotensiale ble anvendt, og når den utsatte reagerte med redsel.

Offerposisjon i siste hendelse gir betydelig utslag. Sjansen for å ha brutt forholdet er nesten 2,5 ganger større når den utsatte var offer, sammenliknet med der hvor den utsatte var ”deltaker” i voldsforløpet. Grad av likeverd i parforholdet gir også selvstendig bidrag. Sjansen for å bryte ut av er 70 prosent større når partner anvendte noen form for kontrollstrategi i forholdet.

Sjansen for å bryte ut av forholdet er mer enn dobbelt så høy i barnløse forhold, sammenliknet med forhold med barn.

Grad av symmetri og gjensidighet i bruk av makt i siste voldshendelse er altså det kjennetegn ved selve hendelsen som i sterkeste grad innvirker på det å bli eller å bryte forholdet. Om hendelsen har karakter av ”slagsmål” er tilbøyeligheten til å gå, vesentlig mindre enn om hendelsen har karakter av ”vold”.

Grad av likeverd i parforholdet har også betydning for beslutningen om å bli eller å gå ut av forholdet. Men det er verdt å merke seg at det er mer enn dobbelt så høy sjanse for å bryter ut av et barnløst forhold sammenliknet med parforhold med barn. Dette innebærer at volden må ha større omfang, partners kontrollstrategier må være mer omfattende, den opplevde redsel må være enda sterkere, eller flere må innta posisjon som offer før den utsatte kommer til å forlate et forhold med barn.

Dette innebærer at når den som utsettes for vold i parforhold skal ivareta rollen som forelder, vil behovet for bistand til å komme ut av forholdet være (enda) større enn når den utsatte ikke har en foreldrerolle å ivareta.

7.3 Bistand etter partnervold, bistand til brudd?

Vold i parforhold omtales ofte som ”den skjulte volden” (NOU 2003:31, Pape og Stefansen 2004). Den viktigste årsaken til at slik vold forblir skjult ligger i at ofre for slike handlinger i liten grad søker bistand hos de forvaltningsorgan eller de bistandsfora som er opprettet for å hindre at slik vold finner sted, og som skal yte hjelp til skadelidte. Opplevelser av vold i parforhold forblir derved i stor utstrekning private hemmeligheter.

Nå viser ”de private hemmelighetene” seg i betydelig grad å ha preg av offentlig kunnskap. Mange kjenner noen som har vært utsatt for vold fra en partner. I vår undersøkelse svarer nær halvparten (47 prosent) av alle kvinner, og knapt 40 prosent av alle menn bekreftende

på følgende spørsmål: *Kjenner du noen som har vært utsatt for vold fra sin partner?* Når så mange har slik kjennskap er det trolig fordi ”private hemmeligheter” som slik voldserfaring er, blir utvekslet som intime betroelser til tillitspersoner i nær vennekrets og familie.

Som nevnt inneholder spørreskjemaet en lang rekke spørsmål der informantene blir bedt om å beskrive hva som skjedde *siste gang* partner brukte makt. Blant slike spørsmål inngår ”*fortalte du noen om hva som skjedde*”? I så fall til hvem? Til listen over disse ”noen” inngikk venner, slektninger og naboer, samt en rekke formelle instanser som kan gi bistand til ofre for vold.

Nær to av tre kvinner (65 prosent) har ”snakket med noen” om siste hendelse. Blant menn utsatt for maktbruk fra partner er det bare 28 prosent som snakket med noen etter siste episode. *Hvem* man har snakket med er også svært forskjellig for kvinner og menn. Fordelingen går fram av Tabell 7.8.

Tabell 7.8 *Andel kvinner og menn utsatt for maktbruk fra partner som har snakket med venner, slektninger og ulike offentlige instanser om siste episode. Prosent*

Snakket med:	Kvinner (n=515)	Menn (n=343)
Venner	51,3	23,3
Slektninger	35,1	15,2
Naboer	5,6	1,7
Fastlege	11,7	2,5
Sykehus	2,9	1,5
Krisesenter	4,1	0,3
Politiet	12,6	2,6
Advokat	6,8	3,2
Familievernkontor	4,3	3,2
Andre	8,0	3,5

Ubesvart: 65 kvinner, 62 menn

Venner og slektninger er de hyppigste samtalepartnere både blant kvinner og menn. Kontakt til ulike offentlige eller halvoffentlige instanser forekommer fra to til fem ganger så hyppig blant kvinner som blant menn. Bare knapt 7 prosent av de menn som har vært utsatt for maktbruk fra partner tok kontakt med offentlig instans etter siste hendelse, mens dette gjelder for knapt 23 prosent av kvinnelige utsatte. Mer enn 90 prosent av kvinner og menn som har kontaktet offentlig instans har også snakket med venner, naboer eller ”andre”. Det er altså svært få (15 av 157 personer) som har etablert kontakt med en offentlig instans uten også å ha snakket med slekt og venner.

7.3.1 Underforbruk av tjenester?

Våre data viser altså at om lag to av tre kvinner utsatt for maktbruk fra partner "har snakket med noen" om det som hendte i denne (siste) episoden. Dette er en litt lavere andel enn det man fant i Canada (H. Johnson, 1996) der tre av fire kvinner hadde diskutert siste hendelse med "noen", men klart høyere enn det man fant i Finland (Heiskanen og Piispa 1998), der bare vel en av to kvinnelige ofre hadde snakket med noen om "*den mest alvorlige*" episode med trusler og vold fra partner. I Finland hadde 10 prosent søkt medisinsk bistand, 10 prosent hadde henvendt seg til politiet, og 7,5 prosent hadde kontaktet familierådgivning. Mindre andeler (fra 0,8 til 7 prosent) hadde kontaktet andre instanser, bl.a. rettshjelp (7 prosent), sosialkontor (4 prosent), krisesenter (2,6 prosent) og menighet (3,2 prosent). Finske kvinner utsatt for vold søkte hjelp ved offentlige eller "halvoffentlige instanser" ligger altså enda lavere enn det vi finner for norske voldsutsatte kvinner.

Finske kvinner ble også spurt om de "noen gang" etter vold fra partner hadde søkt hjelp hos offentlige/halvoffentlige institusjoner. Bare en av fire finske kvinner utsatt for partnervold oppgav at de "noen gang" hadde gjort dette. Våre data viser til sammenlikning at nær 40 prosent av voldsutsatte kvinner "noen gang" har kontaktet minst en slik institusjon.

Det er likevel klart at mange har vært påført fysiske skader som de ikke har søkt medisinsk hjelp for. Blant kvinner utsatt for partnervold oppgir knapt tre av fire at de ikke ble skadet, eller at skadene var helt ubetydelige og derfor ikke gav grunnlag for å oppsøke lege. Blant de resterende oppgir 14,3 prosent at de faktisk oppsøkte lege for behandling av skader, og nesten like mange (11,9 prosent) at de ikke oppsøkte lege, men *at de burde* ha gjort det. I etterpåklokskapens lys er det altså mange som ser at de skader som var påført var av en slik art at de burde blitt behandlet av lege. Et iøynefallende trekk ved disse er at 90 prosent (senere) har brutt med den voldelige partner.

7.3.2 Bistand til å bryte parforholdet?

Et sentralt premiss for det å søke hjelp etter vold fra partner er trolig *ønske om å bryte ut av forholdet*. I en to-årig oppfølgingsstudie av 20 par hvor mannen hadde utsatt sin kvinnelige partner for alvorlig vold, og der politi, sosialmyndighet eller helsevesen var koblet inn, fant Margareta Hydén (1994) at tilbøyeligheten til "å snakke med andre" om den vold som hadde utspilt seg, var intimt knyttet til de involverte

planer for avvikling eller fortsettelse av parforholdet. Dersom partene var enige om fortsatt samliv, ble voldshandlingene omtalt som tilhørende en avsluttet historisk epoke, og et tema en ikke ville snakke med andre om. Dersom beslutningen derimot gikk ut på å bryte ut av parforholdet, ble voldshendelsene grunnlag for kontaktetablering til offentlig forvaltning så vel som til slekt og venner. Hydén fant at når partene i fellesskap hadde bestemt seg for fortsatt samliv, ble alvorret i voldshendelsen over tid gradvis nedtonet. Hendelsen ble på finurlig vis nøytralisert. Skyld for hendelsen ble forflyttet fra å tilligge mannen til å tilskrives rus. Kvinnen tok på seg skyld og medansvar for hendelsen med formuleringer som ”... *noen ganger kan jeg være en heks!*” På den måten ble det egentlige offer en form for tredjeperson, en side ved henne som hun selv (og mannen) fant ufordragelig. Slike nedtonings- og nøytraliseringsteknikker kom ikke til anvendelse blant de kvinner (og par) som hadde bestemt seg for å bryte ut av parforholdet. For disse kvinnene (som i Hydéns materiale utgjorde flertallet) var volden tvert i mot en (del)begrunnelse for å bringe samlivet til ophør.

I England og Wales fant Mirrles-Black (1999) en markert høyere tilbøyelighet til å ”snakke med andre” og til å kontakte politi og helsevesen blant de ofre for partnervold som hadde brutt med den voldelige partner. Også amerikanske studier viser større tilbøyelighet til å rapportere om partnervold til myndighetene blant dem som har brutt med den voldelige partner (Jasinsky og Williams 1998).

Slik Hydén (1994) peker på, kan dette henge sammen med at når den volds-utsatte fortsatt ser muligheter for at parforholdet kan fortsette, er tilbøyeligheten til å kontakte tredjepart liten. Målet er å *reforhandle* forholdet. Da kan det å fokusere på voldshendelsen fortone seg som u hensiktsmessig. Det å fortelle om vold i parforhold på den ene side, og samtidig uttrykke ønske om å fortsette samlivet, skaper neppe den store forståelse hos tilhøreren. Når mulighet for fortsatt samliv utelukkes, og målet er å bryte samlivet, vil det å la andre få innblikk i den vold som har utspilt seg i samlivet ikke bare bli ufarlig, men rent ut hensiktsmessig som ledd i å søke støtte i en vanskelig beslutningsprosess.

Våre data viser at voldsutsatte kvinner og menn som har brutt med partner i stor utstrekning ”snakket med” uformelle kontakter (venner, slektninger eller naboer) så vel som med formelle hjelpere (lege, krisesenter, politi, advokat og familiekontor) om den siste voldshendelse de var utsatt for. Fordelingen går fram av Tabell 7.9.

Tabell 7.9 *Voldsutsatte kvinner og menn, som bor med- eller har brutt med partner, etter om de har ”snakket med noen etter siste voldshendelse. Prosent*

	Kvinner		Menn	
	Bor fortsatt med partner (n=154)	Brutt med partner (n=236)	Bor fortsatt med partner (n=173)	Brutt med partner (n=138)
Ikke snakket med noen	62,4	26,7	89,0	60,9
Snakket med slekt, venner, nabo	30,5	41,1	9,2	27,5
Snakket med formell hjelper	7,1	32,2	1,7	11,6
	100	100	99,9	100

Begge kjønn: $p < .001$

Blant mannlige utsatte er det et meget klart flertall som ikke har snakket med noen etter siste hendelse. Det samme gjelder for kvinner som har fortsatt å leve med den utøvende partner. Blant kvinner som har brutt ut av parforholdet har imidlertid nær tre av fire ”snakket med noen”, én av tre har snakket med representant for det offentlige eller halvoffenlige hjelpeapparatet, altså helsetjeneste, politi, familiekontor, advokat eller krisesenter. Blant kvinner og menn som fortsatt lever med den utøvende partner er det en meget liten andel som har kontaktet en eller flere slike formelle instanser. Kontakt til politi og advokat er nesten bare tatt av kvinner og menn som har brutt ut av forholdet. Av til sammen 80 kvinner og menn som tok kontakt med politiet eller med advokat etter siste gang de ble utsatt for vold fra partner, har 70 (88 prosent) senere brutt ut av parforholdet.

Mye tyder altså på at det å snakke med noen etter vold i parforholdet kan sees som ett ledd i prosessen mot å bryte ut av forholdet. I særlig grad synes det å kontakte formelle hjelpeinstanser å være forbundet med brudd.

Hvis dette er riktig, er det i mindre grad behov av umiddelbar bistand for å bøte på fysiske, psykiske og materielle skader som følge av partners voldsbruk som leder til det å søke hjelp. *Det å søke hjelp synes primært å være et ledd i exit fra parforholdet.*

Spørsmålet er følgende: er det at den voldsutsatte bryter ut av parforholdet *mer avgjørende for det å søke hjelp* enn kjennetegn ved voldshendelsen og de utfall den fikk i form av fysiske skader og psykiske ettervirkninger?

For å belyse dette spørsmålet har vi satt opp to regresjonsmodeller der det å ha snakket med noen om siste voldshendelse inngår i to varianter. Den første er det å ha snakket med uformelle kontakter (venner slekt eller naboer), den andre det å ha snakket med formelle hjelpere (helsepersonell, advokat, politi, krisesenter).

Tabell 7.10 *Logistisk regresjon med "snakket med uformelle kontakter", og "snakket med formelle hjelpere" som avhengige variable*

Variabler	Odds ratio	Sig	Odds ratio	Sig
	Snakket uformelle kontakter		Snakket formelle hjelpere	
<i>Kjønn</i>		**		i.s
Kvinne	2,48			
Mann	1,00			
<i>Fortsatt samliv</i>		*		***
Nei	1,85		6,51	
Ja	1,00		1,00	
<i>Type maktbruk</i>		i.s		i.s
Stort skadepot.				
Moderat skadepot.				
<i>Offerposisjon</i>		i.s		i.s
Offer				
Deltaker				
<i>Skade</i>		i.s		*
Tung			3,35	
Lett			1,54	
Ingen			1,00	
<i>Redsel</i>		i.s		*
Ja			2,96	
Nei			1,00	
<i>Psyk. ettervirkning</i>		i.s		**
Ja			3,22	
Nei			1,00	
<i>Kontrollstrategier</i>		i.s		i.s
Minst én				
Ingen				
R ² (Nagelkerke)	R ² .13		R ² .46	

* p<.05 ** p<.01 ***p<.001

Vi ser av tabellen at i forhold til det å snakke med venner, slektninger eller naboer etter å ha vært utsatt for vold fra partner, er det bare kjønn og fortsatt samliv som gir signifikante utslag når vi kontrollerer for de

øvrige uavhengige variablene som karakteriserer siste voldsepisode (maktbruk med stort/moderat skadepotensiale, offerposisjon, fysiske skader, frykt, psykiske ettervirkninger og partners eventuelle kontrollstrategier). Tilbøyeligheten til å ta slike uformelle kontakter øker ikke med økende verdier på disse variablene. Derimot ser vi altså at kvinner har nær 2,5 ganger høyere tilbøyelighet til å ta slike kontakter enn det menn har, og vi ser at tilbøyeligheten til å ta slike kontakter er 85 prosent høyere blant dem som har brutt ut av parforholdet sammenliknet med dem som ikke har gjort dette.

Tilbøyeligheten til å ta kontakt med *formelle hjelpere* henger i hop med andre forhold. Vi ser for det første at denne tilbøyeligheten ikke er forskjellig for kvinner og menn når vi kontrollerer for effekten av de øvrige uavhengige variablene. Type maktbruk, offerposisjon i siste hendelse, samt partners eventuelle kontrollstrategier virker heller ikke inn på tilbøyeligheten til å ta slike kontakter. Derimot ser vi at fysiske skader, frykt, samt psykiske ettervirkninger etter siste hendelse gir utslag. Tilbøyeligheten til å kontakte formelle hjelpere er mer enn 3,5 ganger høyere når den utsatte ble påført tunge fysisk skader, sammenliknet med når fysiske skader ikke forekom. Vi ser at de som ble reddet etter siste hendelse har nær tre ganger høyere, og de som opplevde psykiske ettervirkninger mer enn tre ganger høyere tilbøyelighet til å ta kontakt med formelle hjelpere sammenliknet med de utsatte som ikke hadde disse reaksjonsformene.

Den *svært utslagsgivende* faktoren i det å ta kontakt med det formelle hjelpeapparat eller ikke, er imidlertid om parforholdet fortsetter eller blir oppløst. Tilbøyeligheten til å etablere formelle kontakter er hele 6,5 ganger høyere for dem som bryter forholdet, sammenliknet med de som lar forholdet fortsette.

Vi kan ikke med utgangspunkt i dette si at *motivet* for å søke hjelp gjaldt bistand til å bryte ut av parforholdet. Det vi vet er at *utfallet* ble brudd med partner. Slikt utfall kan henge sammen med at beslutningen om brudd ble fattet eller forsterket i møter med representanter for bistandsytende institusjoner.

Vi har ikke data som kan si noe om *tid* fra siste voldsepisode til beslutning om brudd ble tatt og effektuert. Annen forskning viser imidlertid at det kan gå lang tid før tanken om brudd først meldte seg, til beslutning om å bryte er effektuert (Kirkwood 1993). Jonassen (2004) viser at om lag hver femte kvinne etter opphold på krisesenter drar tilbake til den voldsutøvende partner, men også at 20 prosent av krisesentrenes brukere vil vende tilbake til krisesenteret og således få mer enn ett opphold i løpet av et kalenderår. Jonassen viser dessuten

at mer enn ni av ti kvinner som oppsøker krisesentre vil ha vært utsatt for vold gjentatte ganger før kontakt til senteret tas.

7.4 Å bryte ut av voldelige forhold er vanskelig

Det er viktig å minne om at skilsmisse i sin alminnelighet har karakter av prosess, slik Kari Moxnes (1991) har pekt på. For kvinner (i noen grad også for menn) som vil bryte ut av voldelige parforhold blir denne prosessen ekstra komplisert ved at den voldelige partner svært ofte også anvender kontrollerende hersketeknikker, teknikker som kan få karakter av ... *a web of emotional abuse* (Kirkwood, 1993:152). For å kunne bryte ut, er det en forutsetning at den utsatte klarer å fri seg fra dette ”spindelvevet”, hevder Kirkwood.

Proessen kompliseres ofte ved at partner i den fase der brudd forsøkes effektivt i mange tilfeller blir enda mer voldelig enn før, slik Johnson (1996), Heiskanen og Piispa (1998) Lundgren (2001), samt vår undersøkelse har vist. ”Post-separation-violence”, eller det vi har karakterisert som trakassering etter brudd, har et meget betydelig omfang, slik vi tidligere har vist. Moxnes (1991) viser at separasjons- og skilsmisseprosessen tar lang tid når partene var svært uenige og konfliktene mange. Moxnes fant at når det også var vold inne i bildet, utsatte kvinnene separasjonen til mulighet for skilsmisse forelå, vanligvis ved først å ta seg arbeid for å bli økonomisk uavhengige. Mange voldsutsatte kvinner i Moxnes’ materiale måtte få bistand fra det vi har kalt formelle bistandsyttere for å klare å bryte ut av det voldelige forholdet.

Skilsmisseprosessen i ”vanlige” forhold er vanskelig. I konfliktfylte og voldelige forhold er prosessen *komplisert*.

7.4.1 Et flerdimensjonalt bistandsbehov

Alle voldshandlinger er pr definisjon relasjonelle. Mens ”vold i tilfeldige relasjoner” kan medføre at partene påføres fysiske og psykiske skader, samt materielle tap, vil vold i parforhold i tillegg medføre skade på *relasjonene i familien*. Dette kan være begrenset til forholdet partene imellom. Når paret har felles barn vil slike relasjonelle skader også berøre den uskyldige tredjepart, barnet.

De skader som kan følge i kjølvannet av vold i familien er med andre ord mer omfattende og sammensatte enn vold i andre relasjoner. Å

kompensere skader etter vold vil bringe den voldsutsatte inn i tre idealtypiske roller:

- Som ”*asylsøker*” i søken etter vern og beskyttelse
- Som *pasient* i søken etter behandling av akutte fysiske og psykiske skader
- Som *fornærmet* i søken etter rettslig oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap.

Når vold utspiller seg i familien må offeret i tillegg vurdere inntreden i ytterligere en rolle:

- Som *klient* for rådgivning eller mekling i forsøk på å avklare forhold til den voldelige partner, for eksempel hos advokat eller ved familievernkontor.

Det å søke bistand etter vold fra partner bærer altså i seg et særegent dilemma som ofre for vold i andre relasjoner slipper unna.

Å søke akutt hjelp for skader etter å være utsatt for vold fra partner kan implisere at den hjelpsøkende kan bli tvunget til å eksponere det *relasjonelle problem* som er oppstått til livspartner. Derved kan det å søke bistand virke identifiserende av utøver, altså partner. Visshet om dette kan medføre en opplevelse av avmakt, fordi slik identifisering kan utløse mer vold. Den identifiserte voldsutøver kan oppleve partners initiativ til bistandssøking som et forsøk på alliansebygging. Initiativet kan i slike tilfeller virke til at det relasjonelle problem blir utdypet og polarisert.

Den bistandssøkende må altså avveie sine initiativ til kontakt med forvaltningen opp mot en vurdering av hvilke ønskede og uønskede konsekvenser slik kontaktetablering kan ha for det framtidige forhold til partner. Om den bistandssøkende alt har bestemt seg for å bryte ut av parforholdet blir etterspørsel etter bistand lettere. Det er ikke lenger grunn til å skjule det relasjonelle problem når beslutning om å avvikle forholdet er fattet.

Når den hjelpsøkende fortsatt ser håp for relasjonen blir det å søke hjelp vanskeligere. Det er trolig dette som ligger bak observasjoner som at kvinnelige ofre for vold i familien ofte unnlater å fortelle historien om opptakten til påførte skader i møte med behandlende lege (Jonassen og Eidheim 2001), eller er ambivalente i møter med politiet, illustrert ved at hun anmelder hendelsen den ene dagen, for så å trekke anmeldelsen tilbake den neste (Aslaksrud og Bødal 1986).

Det offentlige bistandsapparat til voldsutsatte er høyt spesialisert. Den enkelte instans kan bistå med en *delløsning* til det sammensatte bistandsbehov som ofre for vold i nære relasjoner har. Utvalget som vurderte problemstillinger omkring vold mot kvinner fra nåværende eller tidligere partner, også kalt Kvinnevoldsutvalget (NOU 2003:31), pekte på *manglende samordning* av det eksisterende hjelpe- og behandlingstilbud som én av flere viktige hindringer mot effektiv hjelp til bistandssøkende etter partnervold. Manglende helhetstenkning om den voldsutsattes situasjon avspeiler seg bl.a. i mangelfulle rutiner for henvisninger og samarbeid mellom ulike forvaltningsorgan. Gjennom dette er ansvaret for koordinering og samordning av tverrsektoriell bistand i stor utstrekning overlatt til den bistandstrengendes egne etterspørsel. Resultatet av dette blir *underforbruk* av bistand, sett i forhold til de sammensatte behov kvinner og menn har etter å bli utsatt for vold fra ektefelle eller samboer. Ikke minst kan slikt underforbruk ha negative konsekvenser for *utviklingen til de barn* som inngår i familier der vold utøves.

Resultatene fra vår undersøkelse tyder på at Kvinnevoldsutvalget har rett i sine påpekninger av mangler ved bistandsapparatet. Det er en bemerkelsesverdig liten andel av de voldsutsatte som har søkt bistand. At det her er tale om underforbruk i forhold til behov, kommer bl.a. til uttrykk ved at det er nesten like mange som i etterhånd mener at de burde ha søkt medisinsk bistand for skader som de faktisk søkte slik hjelp. At formelle tjenester, og i særlig grad tjenester på tvers av fag- og sektorgrenser, nesten bare har vært brukt av de voldsutsatte som har brutt med den voldelige partner, kan tyde på at det er den voldsutsatte selv som gjennom egen etterspørsel må koordinere bistand på tvers av etater og sektorgrenser.

7.5 Oppsummering

Denne undersøkelsen har vist at to av tre kvinner og nær to av tre menn, som noen gang har opplevd maktbruk og vold i parforhold, oppgir at ”siste hendelse” er forankret til et tidligere og avsluttet parforhold.

I dette kapitlet har vi sett på likheter og ulikheter i voldsbruk, karakteristika ved parrelasjonen, samt eventuelle ulikheter i individuelle ressurser mellom de kvinner og menn som etter siste voldshendelse har fortsatt samlivet, og de som har brutt med den voldsutøvende partner.

Blant de sentrale funn er følgende:

- At siste hendelse ligger betydelig lengre tilbake i tid når den utsatte har brutt med partner, sammenliknet med dem som har fortsatt forholdet.
- At den vold som fant sted i de parforhold som er oppløst hadde mer alvorlig karakter, og at den voldsutsatte oftere inntok posisjonen som offer. Blant dem som har brutt var det vesentlig flere som reagerte med redsel.
- At kvinner som hadde brutt med den voldelige partner rapporterer om *svært* asymmetriske parforhold. Én av tre oppgir at partner brukte minst to kontrollstrategier, én av tre at partner brukte minst tre slike former for kontroll. Menn som har brutt med den voldelige partner rapporterer ikke om slik omfattende kontroll.
- At vi blant kvinner og menn som etter siste hendelse har brutt med den voldelige partner finner flere med lav score på nesten alle mål for individuelle ressurser og levekår, sammenliknet med dem som har fortsatt parforholdet.
- At fire av fem kvinner som har blitt i forholdet hadde barn med den voldelige partner. Dette gjelder vel én av to kvinner som har brutt. Menn har blitt i- eller brutt ut av forholdet til den voldelige partner i samme utstrekning uansett om det var barn i forholdet eller ikke.
- At om lag halvparten av voldsutsatte kvinner og menn har ”snakket med noen” om siste gangen de var utsatt for vold. Bare knapt to av fem kvinner, og en av ti menn som har blitt i forholdet har snakket med noen.
- At blant de som har brutt med den voldelige partner har tre av fire kvinner, og to av fem menn ”snakket med noen”. Nær hver tredje kvinne, og i overkant av hver tiende mann som har brutt, har søkt hjelp hos én eller flere bistandsytende institusjoner.
- At det ”å snakke med noen”, og i særdeleshet det å søke hjelp hos formelle bistandsyttere etter å ha blitt utsatt for partnervold, henger svært nøye sammen med beslutning om brudd, og med effektivering av slik beslutning.
- At andelen voldsutsatte som har bedt om hjelp hos formelle bistandsyttere er liten. Det foreligger et klart underforbruk av slike tjenester i forhold til rapporterte fysiske, psykiske og relasjonelle skader volden medfører. I særlig grad synes dette å gjelde vold i barnefamilier.

Referanser

- Askeland, I. R., A. Strand og I. Sætre (2002): Voldsutsatte kvinners erfaringer – et bidrag til arbeid med menn som utøver vold. I: Råkil, Marius (red): *Menns vold mot kvinner*. Oslo Universitetsforlaget 2002
- Aslaksrud, A. M. og K. Bødal (1986): *Politianmeldt kvinnemishandling*. Justisdepartementet
- Bowker, L. H. (1988): The Effect of Methodology on Subjective Estimates of the Differential Effectiveness of Personal Strategies and Help Sources Used by Battered Women. In: Hotaling, Finkelhor, Kirkpatrick and Straus (eds): *Coping with Family Violence*. Sage 1988
- Gelles, R. (1976): Abused wives: why do they stay? *Journal of Marriage and the Family*. 38, 1976 (659-668).
- Gelles, R. (1997): *Intimate Violence in Families*. Sage, 1997.
- Heiskanen, M. & M. Piispa (1998): *Faith, hope, battering. A survey of men's violence against women in Finland*. Helsinki: Statistics of Finland.
- Hydén, M. (1994): *Woman Battering as Marital Act. The construction of a Violent Marriage*. Scandinavian University Press.
- Jasinsky, J. & L. Williams (1998): *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 years of Research*. Sage Publications
- Johnson, H. (1996): *Dangerous domains, Violence against women in Canada*. Toronto 1996

- Johnson, M. (2001): *Conflict and Control: Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence*. I: Booth, Alan, Ann Crouter and Mari Clements (eds): *Couples in Conflict*. Lawrence Erlbaum Associates. New Jersey
- Jonassen, W. og F. Eidheim (2001): *Den gode vilje. Mishandlede kvinners erfaringer med hjelpeapparatet*. NIBR-Pluss 1-2001.
- Jonassen, W. (2004): *Krisesentrene 2003. en kommentert statistikk*. Nasjonalt Kunnskapscenter om vold og traumatisk stress
- Kirkwood, C. (1993): *Leaving Abusive Partners. From the Scars of Survival to the Wisdom of Change*. Sage, 1993.
- Lundgren, E., G. Heimer, J. Westerstrand og Anne-Marie Kalliokoski (2001): *Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfangsundersökning*. Umeå 2001
- Mirrlees-Black, C. (1999): *Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire*. London, Home Office Research Study 191.
- Moxnes, K. (1991): *Kjernesprengning i familien. Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Universitetsforlaget
- NOU 2003:31: *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Statens forvaltningstjeneste
- Okun, L. (1988): *Termination or resumption of cohabitation in Woman Battering Relationships: A Statistical Study*. I Hotaling, Finkelhor, Kirkpatrick and Straus (eds): *Coping with Family Violence*. Sage 1988
- Pape, H. og K. Stefansen (red.) (2004): *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress. Rapport 1/2004.
- Snyder, D. K and Scheer, N. S (1981): Predicting disposition following brief residence at a shelter for battered women. *Journal of Community Psychology*, 9, 559-566
- Walker, L. (1979): *The Battered Woman*. New York: Harper & Row

Del 2 Vold mot kvinner og helseproblemer

Berit Schei

Vold mot kvinner i Norge – oversikt og nøkkeltall

Oversikt

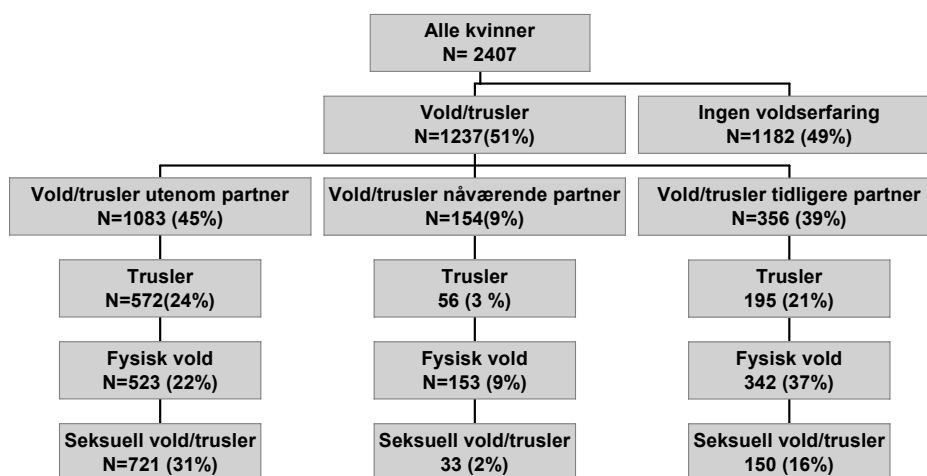
Undersøkelsen ble gjennomført som en postal spørreskjemaundersøkelse til et tilfeldig utvalg norske kvinner i alderen 20 til 55 år. Den ble gjennomført av Statistisk Sentralbyrå og svarprosenten var 63.3 %. Det var til sammen 2407 kvinner som svarte på skjema, hvorav 2143 kvinner hadde levd i og eller levde i et parforhold.

Kvinnene ble både spurt om vold fra annen enn partner etter fylte 15 år; siste år og tidligere i livet. Spørsmål om vold fra partner ble stilt sammen med en liste av ulike typer hendelser. Kvinnene ble for hver enkelt hendelse bedt om å angi om dette hadde skjedd siste 12 måneder og om det hadde skjedd tidligere.

Vold etter fylte 15 år – totalt

Oversikt over vold og trusler mot kvinner en eller annen gang i livet er vist i figur 1

Figur 1. Totalt. Forekomst av vold/trusler mot kvinner etter fylte 15 år (20-56 år). Prosent av alle i undergrupper (Gifte/samboende 1791, skilte 916)

Det var totalt 1237 kvinner, 51,4 % kvinner som hadde opplevd en eller annen form for vold før fylte 15 år.

Vold etter fylte 15 år fra annen enn partner

Vold eller trusler fra annen enn partner ble rapportert av 45 %.

Den hyppigste form for vold fra person annen enn partner, var seksuell vold eller trusler, 30 %.

Vold fra nåværende partner

Vold eller trusler om vold fra nåværende partner ble rapportert av 9%.

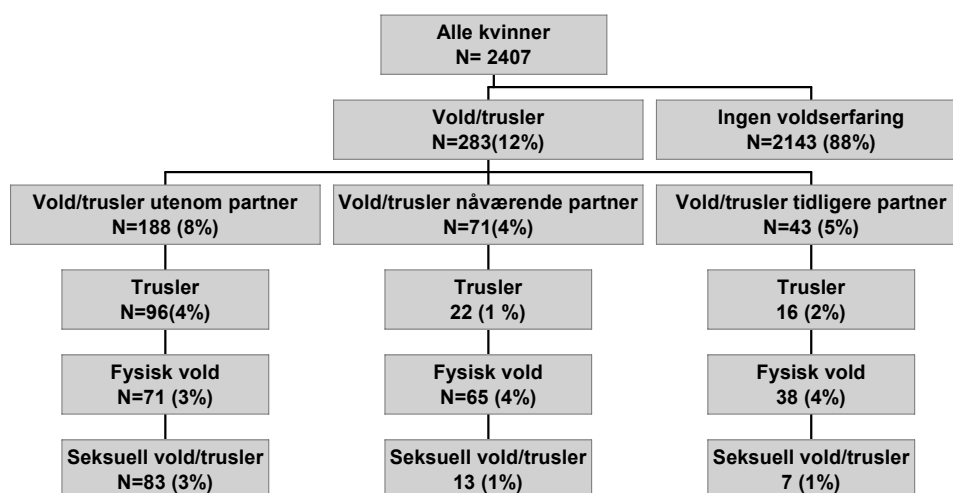
Den hyppigste for form vold fra nåværende partner var fysisk vold, 9%. Seksuell vold eller trusler ble rapportert av 2 %.

Vold fra tidligere partner

Det var 39 % av kvinner som hadde hatt en tidligere partner som rapporterte vold eller trusler og vold. Den hyppigste form for vold var fysisk vold, 37 %.

Vold siste 12 måneder

Figur 2. Siste 12 måneder. Forekomst av vold/trusler mot kvinner etter fylte 15 år (20-56 år). Prosent av alle i undergrupper (Gifte/samboende 1791, skilte 916)

Det var totalt 283 kvinner, 12 % av alle, som hadde opplevd vold fra en eller annen person siste 12 måneder.

Vold etter fylte 15 år fra annen enn partner siste 12 måneder

Vold eller trusler fra annen enn partner ble rapportert av 8 %.

Den hyppigste formen var trusler om vold, 4 %.

Vold fra nåværende partner siste 12 måneder

Vold eller trusler om vold fra nåværende partner ble rapportert av 4%.

Den hyppigste form vold fra nåværende partner var fysisk vold, 4%.

Seksuell vold eller trusler ble rapportert av 1 %.

Vold fra tidligere partner siste 12 måneder

Det var 5 % av kvinner som hadde hatt en tidligere partner som rapporterte vold eller trusler og vold siste 12 måneder. Den hyppigste form for vold var fysisk vold, 4 % .

Norge sammenlignet med Finland og Sverige

Alle undersøkelsene er nasjonal undersøkelse som omfatter et tilfeldig utvalg kvinner. I alle landene ble undersøkelsen foretatt av nasjonale institusjoner (Statistics Finland, Statistiska Centralbyrå, Sverige og Statistisk Sentralbyrå, Norge).

Tabell 1 Sammenligning mellom de nasjonale undersøkelsene

Land og årstall	Antall kvinner	Alder	Svarprosent	Vold / trusler fra person, totalt	Vold / trusler fra annen enn partner	Vold / trusler nåværende partner	Vold / trusler tidligere partner
Finland 1997 ¹	4955	18-74	70.3 %	40 %	24 %	22 %	50 %
Sverige 2000 ²	6926	18-64	70.1 %	46 %		11 %	35 %
Norge 2004 ³	2407	20- 55	63.3 %	51 %	45%	9 %	39 %

Andel kvinner som rapporterte seksuell trakassering

Andel kvinner som rapporterte vold/truslet, inklusivt seksuell trakassering

1. **Heiskanen M, Piispa M.** Faith, hope and battering. A survey of Men's violence against women in Finland. Helsinki: Statistics Finland. 1998: 20.
2. **Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J, Kalliokoski AM.** Slagen dam. Mäns vold mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. Stockholm: Fritzes Offentlige Publikasjoner, 2001.
3. **Schei B.** Vold mot kvinner i Norge. I Haaland T, Clausen SE, Schei B (red) Vold i parforhold - ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. Oslo, NIBR rapport 2005: 3.

Likheter og ulikheter mellom de Nordiske nasjonale undersøkelsene

Det var noe ulikhet i temavalg. Både den finske og den svenske undersøkelsen hadde separate spørsmål om seksuell trakassering. Som det går fram av tabellen, er det en stor andel kvinner som angir dette. Siden dette ikke eksplisitt var med i den norske undersøkelsen, kan det vært at kvinner som har opplevde dette svarte positivt på det å ha opplevd seksuelt truende oppførsel. Dette kan bidra til at det i den norske undersøkelsen er en høyere andel som angir vold eller trusler fra annen enn partner. Det var også ulikheter i hvordan spørsmål om vold i parforhold ble stilt. Både den finske og svenske undersøkelsen

gjentok listen med enkelthendelser; en liste som etterfulgte spørsmål om vold eller trusler fra nåværende partner og en liste som etterfulgte spørsmål om vold eller trusler fra tidligere partner.

I Norge ble dette slått sammen, etterfulgt av et spørsmål om det var nåværende, tidligere eller både nåværende og tidligere partner som utøvde vold eller truet med vold. Både de norske og svenske tallene for vold og trusler fra nåværende partner er lavere enn i Finland. Dette gjelder også vold fra tidligere partner.

Det er også ulikhet i alderssammensetning. Rapportering av vold er høyere i yngre aldersgrupper og alderssammensetning kan påvirke totalandelen som rapporterte vold. Både den finske og den svenske undersøkelsen hadde høyere svarprosent enn den norske. Dette kan ha påvirket resultatet.

Nøkkeltall

Vold mot kvinner i Norge - partner

- Av alle de 2143 kvinnene som hadde levd i parforhold noensinne hadde 580 (27.1%) opplevd en eller flere former for trusler om vold eller vold, 574 eller 26.8 % hadde opplevd en eller flere former for vold i nåværende eller tidligere parforhold.
- Andelen kvinner som hadde opplevd potensielt livstruende vold fra partner (kveletak, brukt våpen mot eller få banket hodet mot en gjenstand eller mot veggen) var 9.3 %.
- Andelen kvinner som har opplevd makt og kontroll i tillegg til vold fra partner var 10.4%.
- Blant grupper av kvinner med ulike samlivsstatus var det enslige skilte kvinner som hadde den høyeste andelen av rapportert vold fra partner, 49 %.
- Vold og trusler i ett eller flere svangerskap ble oppgitt av 4 % av alle kvinner som hadde vært gravid.
- Skade som følge av partnervold ble oppgitt av 29.5 %. De vanligste skadene etter siste hendelse var blåmerker. Alvorlige skader som brudd, indre skader og hjernerystelse ble oppgitt av henholdsvis, 3.1 %, 1.9% og 3.8 % av alle kvinner som hadde vært utsatt for partnervold.
- Det var 13.7 % som hadde oppsøkt lege eller sykehus etter skader fra siste hendelse, mens hele 11.9 % mente de burde ha gjort det. De resterende 74.4 % tok ikke kontakt fordi de mente skadene var ubetydelig.

- Det var 39.7 % som hadde oppsøkt hjelpeapparatet (krisesenter, krisetelefon, sosialkontor, familievernkontor, advokat, politiet, fastlege, legevakt) en eller annen gang pga av partnerpåført vold. Den høyeste andel fornøyde var blant de som hadde oppsøkt fastlege (88 %) og Legevakt (85 %).

Vold mot kvinner i Norge – andre personer enn partner

- Opplevd uro (svært urolig eller urolig) for vold i familien ble oppgitt av 4 %, mens tilsvarende for fremmed person var 40 %.
- Det var totalt 45 % som svarte bekreftende på at de hadde vært utsatt for en eller annen form for vold fra en person annen enn partner en eller annen gang etter fylte 15 år.
- Det vanligste formen var å ha vært utsatt for at en person oppførte seg seksuelt truende, 2.9 % hadde opplevd det siste 12 måneder, og 24.8% hadde opplevd det tidligere.
- Vold, blitt slått, sparket eller brukt våpen mot, ble rapportert av 2.9% siste 12 måneder, og 20.6 % tidligere
- Trusler om fysisk skade ble rapportert av 3.3 % siste 12 måneder, og 21.0 % tidligere.
- Trusler om fysiske skade per brev, telefon eller e-post ble rapportert av 1.4 % siste 12 måneder, og 8.2% tidligere .

8 Vold mot kvinner

Berit Schei

Resultatene baserer seg på informasjon fra den første norske nasjonale studien om menns vold mot kvinner i nære relasjoner. En slik nasjonal undersøkelse har lenge vært etterspurt. Resultatene etterlyses blant annet i en norsk offentlig utredning om menns vold mot kvinner i nære relasjoner (NOU 2003:13: Retten til et liv uten vold). Selv om det i Norge er foretatt enkelte begrensede studier om vold mot kvinner, har en nasjonal undersøkelse for å beregne forekomsten av vold mot kvinner ikke vært utført tidligere

8.1 Hva forelå fra tidligere i Norge ?

De tidligere undersøkelsene som har vært foretatt har vært begrenset i hvilken type vold som ble undersøkt, eller de har vært utført på spesielle grupper enten geografisk eller bakgrunnsmessig. Det foreligger to nasjonale undersøkelser om seksuelle overgrep, men disse omhandler kun seksuelle overgrep i barndommen. Den første ble utført av Sæthre og medarbeidere (1), den andre ble foretatt av Statens Institutt for Folkehelse (2). I en tilleggsundersøkelse til Statens Helseundersøkelsers tidligere rutinemessige helseundersøkelser blant 40 åringer, ble det i 1992 foretatt en undersøkelse der det ble stilt direkte spørsmål om mishandling. Dette skjedde i et fylke, Akershus (3). Her rapporterte 5 % av kvinnene at de hadde vært utsatt for mishandling en eller annen gang i livet.

8.1.1 Partnervold –forekomst

Den første norske befolkningsundersøkelsen der man har fokusert på mishandling i parforhold ble foretatt blant kvinner i Trondheim. Den viste at 18 % av kvinnene i alderen 20-49 år som levde eller hadde levd i et samlivsforhold hadde opplevd en eller annen form for voldelig handling i samlivet, 7 % at de "bare" hadde blitt slått, 2 % at de i tillegg hadde blitt sparket og fått knyttneveslag, 6 % at de også

hadde blitt jult opp og 3 % at de også hadde vært truet med eller utsatt for våpenbruk . Omtrent en fjerdedel av de som rapporterte samlivsvold, hadde oppsøkte helsetjenesten pga av mishandlingen. Innenfor siste året hadde 4% vært utsatt for en eller flere av disse handlingene. Det foreligger også en undersøkelse av voldshistorie blant utvalgte grupper av kvinner (4) der det ble brukt tilsvarende spørsmål om vold i samliv. Her ble det funnet at 6 % av kvinner som nylig hadde født et barn , rapporterte vold fra den partner de levde med. Blant de samme kvinnene, var det 13 % som hadde opplevd vold fra tidligere partner. Det har også vært gjennomført en regional undersøkelse om vold i parforhold i Oslo som blir omtalt annet sted i rapporten.

8.1.2 Spørsmål om vold i offentlige undersøkelser

Bortsett fra den spesielle undersøkelsen som Graff Iversen og medarbeider utførte som ledd i arbeidet til Statens Helseundersøkelser, har ikke de store helseundersøkelsene tradisjonelt inneholdt spørsmål om vold. Enkelte spørsmål ble inkludert i helseundersøkelsen i Oslo som nylig ble gjennomført, men ellers har vold tradisjonelt ikke vært tatt opp som tema i relasjon til helse i Norge.

Levekårsundersøkelsene som gjennomføres regelmessig har hatt med spørsmål om vold generelt og i undersøkelsen fra 2001 ble det funnet at 1,4 % av alle deltakende kvinner hadde siste 12 måneder, opplevd trusler eller vold med eller uten skade fra en person de hadde en nær relasjon til (NOU 2003:13 s. 42). Det hyppigste var trusler.

8.2 Nordiske initiativer

Det har lenge vært arbeidet med å få gjennomført nasjonale studier om menns vold mot kvinner. Dette har blant annet skjedd ved initiativ fra en Nordisk gruppe forskere som støttet av Nordisk ministerråd har utført ulike typer studier om vold mot kvinner (NorVold gruppen) (5). Den har hatt som utgangspunkt at vold mot kvinner er en viktig faktor i utvikling av ulike typer helseproblemer og hatt tre ulike forskningsfelt. Det ene dreide seg om kvinner som oppsøkte helsevesenet pga av voldtekt i de Nordiske landene. Det ble foretatte en sammenligning av voldtektsmønsteret mellom de Nordiske land. Det andre feltet dreide seg om reproduktiv helse. Det har vært gjennomført studier blant gynekologiske pasienter i alle nordiske land. Resultatene foreligger i internasjonalt studier (6, 7) Det er blitt utviklet spørreskjema-instrument som foreligger på alle nordiske språk samt på engelsk. Det er validert på den måten at svarene er sammenstilt med svar gitt ved et personlig intervju samt sammenlignet med svar ved andre

instrumenter. (8, 9). Dette spørreskjema tar utgangspunkt i ulike former for vold, som seksuell, fysisk og psykisk vold.

8.2.1 Vold mot kvinner – sammenlignbare studier i Norden

Det tredje område for NordVold har vært å utvikle muligheter for å foreta sammenligninger av befolkningsbaserte opplysninger om vold mot kvinner. Den første finske nasjonale undersøkelsen ble offentliggjort i 1998 (10). I Sverige var det allerede tatt initiativ til en nasjonal undersøkelse etter en lengre politisk prosess for førte til en rettsreform, den såkalte ” Kvinnofridsreformen”. I Sverige var det regjeringen som ga et oppdrag til brottsoffermyndigheten om å gjennomføre en særskilt offerundersøkelse av menns vold mot kvinner. Selve utførelsen av oppdraget ble gitt til universitetet i Uppsala, og leder for et særskilt opprettet senter for voldsutsatte kvinner innenfor helsevesenet, Rikskvinnocenteret. Den svenske undersøkelsen ble offentliggjort i 2001. Den foreligger som en rapport utgående fra Uppsala universitet og brottsoffermyndigheten (11). På Island var det tidligere blitt gjennomført en nasjonal studie. I Danmark ble det gjennomført en mer begrenset undersøkelser som ledd i helseundersøkelsene (12).

8.2.2 Vold mot kvinner – del av kvinnehelse-satsningen i Norske Kvinners Sanitetsforening

I Norge har Norske Kvinners Sanitetforening satt kvinner helse på dagsorden i flere år. I den forbindelse ble det etter søknad innvilget midler til delfinansiering av datainnsamling til en nasjonal studie om vold mot kvinner, dersom det også ble innvilget midler fra en offentlige instans. Forskere ved NIBR hadde fått oppdrag av Norges forskningsråd til å gjennomføre en undersøkelser av partnervold. Gjennom samarbeid med NIBR har det vært mulig å gjennomføre datainnsamling til den følgende rapportering.

Her presenteres resultater om vold mot kvinner i Norge.

8.3 Hensikten med studien

Hensikten med studien var å undersøke forekomsten av vold mot kvinner i Norge og også undersøke forekomsten av vold og trusler om vold i ulike grupper kvinner.

Studien ble utført av Statistisk Sentralbyrå som en spørreskjemaundersøkelse (detaljer om gjennomføringen se rapport fra SSB (13)). Av de 3803 kvinnene som fikk tilsendt skjema, var det 2407 kvinner som besvarte det. Av disse hadde 2143 kvinner erfaringer fra et eller flere samliv.

Problemstillinger

1. I hvor stor grad er kvinner redde for vold eller trusler om vold fra ulike typer overgripere?
2. Hvor hyppig rapporterer kvinner vold eller trusler om vold fra en person annen enn partner?
3. Hvilken type vold eller trusler om vold forekommer fra en person utenom partner?
4. Hvor hyppig rapporterer kvinner vold eller trusler om vold fra nåværende partner og fra tidligere partner?
5. Hvor hyppig forekommer vold eller trusler om vold i brutte samliv?
6. I hvilken grad søker kvinner hjelp etter vold eller trusler om vold fra enten nåværende eller tidligere samlivspartner?
7. I hvilken grad er kvinner fornøyd med de ulike instanser de har søkt hjelp hos?
8. Har kvinner som rapporterer vold fra partner en høyere rapportering av ulike typer helseplager?

8.4 Spørreskjema – nøkkelspørsmål

8.4.1 Vold fra annen enn partner:

Spørreskjema inneholdt spørsmål om vold eller trusler om vold fra person annen enn partner. Alle som hadde svart bekræftende på ett eller flere spørsmål om spesifiserte hendelser knyttet til vold, ble klassifisert som å ha opplevd vold eller trusler om vold fra person utenom partner. Listen inneholdt seks spørsmål, hvorav tre dreide seg om seksuelle overgrep: Kvinnene ble direkte spurt om de var blitt truet per brev eller post eller telefon, truet ansikt til ansikt, eller blitt utsatt for slag/spark eller brukt våpen mot, eller om de hadde blitt utsatt for seksuelt truende oppførsel, eller om noen hadde forsøkt å tvinge dem til seksuell omgang eller om de hadde blitt truet til seksuell omgang.

Hvert enkelt spørsmål ble etterfulgt av tidsangivelse; enten siste 12 måneder eller og på et tidligere tidspunkt.

8.4.2 Vold fra partner:

Spørsmålene om vold fra partner ble stilt ved hjelp av en modifisert versjon av Straus Conflict Tactic Scale (CTS). Dette spørreskjema ble i sin tid utviklet i USA og da brukt i ulike befolkningsundersøkelser (14) også i Norge (15). Ved den første nasjonal undersøkelse om menns vold mot kvinner i Canada ble dette skjema revidert. De canadiske forskere gjennomførte ulike pilotundersøkelser med blant annet fokusgruppeintervjuer (16). Denne reviderte versjonen ble utgangspunktet både for den finske og den svenske nasjonale undersøkelsen om menns vold mot kvinner. Det første spørreskjema som forelå på et Nordisk språk var den versjonen som ble utviklet av Finlands statistiske byrå. Dette skjema ble stilt til disposisjon for vår undersøkelse i Norge. Dette har vært til uvurderlig hjelp. Dette bidrar også til å gjøre sammenligninger enklere.

Innledningsvis ble det stilt spørsmål om *nåværende eller tidligere partner noen gang truet med vold eller utøvde vold, slik som ..*, etterfulgt av en liste med handlinger som startet med mindre alvorlig vold, og som etter hvert omfattet alvorlig potensielt livstruende vold, samt ett spørsmål om seksuelle overgrep: ”Forsøkt å tvinge deg til å ha sex”. Alle som hadde svart bekreftende på ett eller flere av disse spørsmålene, ble klassifisert som å ha vært utsatt for vold eller trusler fra partner. Tidsangivelsen var om det hadde skjedd siste 12 måneder eller tidligere. I motsetning til både den finske og den svenske undersøkelsen, ble spørsmålene ikke gjentatt for hver enkelt partner. Men listen ble etterfulgt med et spørsmål om det var nåværende eller tidligere partner som var utøver eller begge.

8.4.3 Makt og kontroll eller psykisk vold:

Dette er et sammensatt fenomen og omfatter opplevelser som utløser negative følelser som nedsatt selvfølelse og nedsatt tiltro til egen verd. Kvinnene ble spurt om de følgende beskrivelsene passet på din nåværende eller tidligere partner etter fulgt av en liste med beskrivelser som. Denne listen var oversatt fra den finske undersøkelsen. Den inneholder forhold som kan påvirke selvbilde, for eksempel det å kve og ydmyke partneren. Den inneholder også spørsmål som dreier seg om fysisk kontroll over partner, som å forby henne å arbeide. I tillegg omfatter den trusler om å skade barn, felles eiendeler og det å skade seg selv. Det å oppleve en partner med slike karakteristika, selv uten at fysisk vold er tilstede vil av noen også betegnes som vold alene. Definisjonen som psykologen Isdal bruker forutsetter ikke at det skal være fysisk vold tilstede i et forhold som kan karakteriseres som

mishandling: ” Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker får den andre personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre noe den vil” (17). I vår undersøkelse var det 116 kvinner eller 5.4 % som anga et eller flere av karakteristika som det ble spurt om uten at det var rapportert noen form for fysisk vold. I det videre er ikke disse kvinnene inkludert i gruppen klassifisert som å ha vært utsatt for vold eller trusler om vold fra partner.

8.5 Vold påført av partner – to mønstre?

I internasjonal litteratur fra industrialiserte land hevdes det befolkningsundersøkelser i liten grad fanget opp erfaringer med de grovere former for vold som inngår i et mønster som man kan benevne kvinnemishandling. Det pekes på at det finnes minst to ulike mønstre som bør skilles når man undersøker forekomsten av partnervold. Det ene mønsteret er karakterisert av grov mangeartet type vold som eskalerer i parforholdet og som følges av trusler og økende grad av kontroll av kvinnens atferd. Det andre mønsteret er karakterisert ved at volden skjer på bakgrunn av negative følelser som også kan komme til uttrykk som vold. Dette mønstret antas også være karakterisert av at volden er mer symmetrisk dvs at det kan like gjerne være kvinnen som utøver volden som at mannen utøver vold (18).

For å kunne skille disse mønstrene, er det nødvendig å kjenne til utvikling av vold over tid. Det foreligger svært få slike oppfølgingsstudier. I vår undersøkelse har vi heller ikke stilt spørsmål omkring utviklingen av volden over tid. Men dersom man bruker voldens alvorlighet som kriterium, viser undersøkelsen at det også i befolkningsundersøkelser rapporteres det grov vold som har ført til alvorlige skader og vold som er forbundet med stor grad av makt og kontroll. Dette støtter også opp om at undersøkelsen fanger opp fenomener av stor betydning for den som blir rammet. Som vi skal se er det oftest rapporter om vold i tidligere forhold vi avdekker. Det kan være at kvinner som lever i forhold karakterisert av grov pågående vold og der det er stor grad av kontroll over hennes adferd, har større problemer med å delta. Denne gruppen blir dermed underrepresentert. Men det kan også være at kvinner som har kommet seg ut av et forhold der det er grov vold og kontroll er overrepresentert i vår undersøkelse fordi de opplever en undersøkelse som dette spesielt relevant for dem.

Dersom begge disse seleksjonsprosessene er tilfelle, vil vi få en differensiert effekt på våre beregninger. Beregninger av forekomst av kvinner som lever under pågående vold fra nåværende parter vil være

et underestimat, mens andelen kvinner som rapporterer partnervold i tidligere forhold vil være overestimert.

8.6 Resultater

8.6.1 Forekomst av partnervold

Av de 3803 kvinnene som fikk tilsendt skjema, svarte 2407. Av disse var det 2143 kvinner som enten hadde levd i eller levde i et samlivsforhold.

Av Tabell 8.1 fremgår det hvor stor andel som rapporterte de ulike spesifiserte handlinger i enten nåværende eller tidligere parforhold.

Tabell 8.1 *Enkelthandlinger i enten nåværende eller tidligere forhold, i prosent av 2143 kvinner som noensinne har levd i et parforhold*

Type handling	Siste 12 måneder	Tidligere
Truet med vold	1.6	11.5
Hindret deg i å bevege deg fritt, eller grepet hardt tak i deg	2.9	17.5
Slått deg med flat hånd	1.9	11.8
Kastet en hard gjenstand mot deg	1.3	6.3
Slått deg med knyttet hånd, en hard gjenstand, eller sparket deg	0.9	8.3
Tatt kveletak på deg, eller forsøkt å kvele deg	0.5	5.6
Brukt kniv eller en annen form for våpen mot deg	0.1	2.3
Banket hodet ditt mot en gjenstand mot veggen eller mot gulvet	0.6	4.8
Forsøkt å tvinge deg til å ha sex	1.0	9.0
Opptrådt voldsomt mot deg på en annen måte	2.5	15.0

Av alle de 2143 kvinnene som hadde levd i parforhold noensinne hadde 580 (27.1%) opplevd en eller flere former for trusler om vold eller vold.

Av disse hadde 6 kun opplevd trusler. Det betyr at 574 eller 26.8 % av kvinner som noensinne har levd i et parforhold hadde opplevd en eller

flere former for vold en eller annen gang i løpet av nåværende eller tidligere parforhold.

Typer av partnervold

Tabell 8.2 viser oversikten over partnervold, gruppert etter type vold.

Her er enkelthandlinger er gruppert etter voldens alvorlighetsgrad og etter om volden også omfattet seksuell vold eller makt og kontroll fra partner.

Det er vanskelig å bedømme handlingens skadepotensiale ut ifra de enkle opplysningene. Former for vold som for eksempel å bli utsatt for knyttneveslag eller bli sparket, kan potensielt gi store skader. Derfor kan den definisjonen som er valgt gi et konservativt estimat over andelen kvinner utsatt for potensielt livstruende vold. I tabellen er det å bli tatt kveletak på, eller bli brukt våpen mot eller få banket hodet mot en gjenstand eller mot veggen eller mot gulvet klassifisert som potensielt livstruende. Denne type vold er derfor inkludert i en egen underkategori av vold.

Seksuelle overgrep er en del av volden i omtrent en tredjedel av forholdene, dersom vi sammenligner opplevd vold noensinne, med vold som inkluderte seksuelle overgrep. Det er tidligere funnet varierende andel som også opplever seksuelle overgrep. I en tidligere undersøkelse oppga omtrent $\frac{3}{4}$ at volden også omfatter seksuelle overgrep (19). Når det er relativt lav forekomst av partnervold som omfatter seksuelle overgrep, kan dette skyldes endringer over tid i voldens karakter. Mer sannsynlig forklaring er antagelig at man i vår undersøkelse var stilt kun ett spørsmål om seksuelle overgrep. Dessuten at spørsmålet er stilt slik at det omhandler bare forsøk.

Tabell 8.2 *Andelen av alle kvinner som har levd i et parforhold (N=2143) som rapporterte partnervold, etter type og når de hadde opplevd slik vold.*

	Vold		
	Siste år	Tidligere	Noensinne
Fysisk vold, totalt	5.5	21.3	26.8
- med livstruende vold	0.8	8.6	9.3
- med seksuelle overgrep	1.0	7.7	8.7
- uten seksuelle overgrep	4.5	13.6	18.0
Fysisk vold			
- med makt og kontroll fra partner	3.1	7.3	10.4
- uten makt og kontroll fra partner	2.4	14.0	16.4
Fysisk vold, rapport partnerpåført skade noen gang	1.6	6.3	7.9

Makt og kontroll

Forekomsten av makt og kontroll er vist i tabell 3. Tabellen viser andelen bekreftende svar blant kvinner som har oppgitt vold fra partner. De to hyppigste karakteristika dreier seg om kontroll over atferd. Den tredje hyppigste formen dreide seg om kvinnen hadde opplevd partners adferd som å bli kuet eller ydmyket. Trusler om å skade barna ble rapportert av 1.2 %.

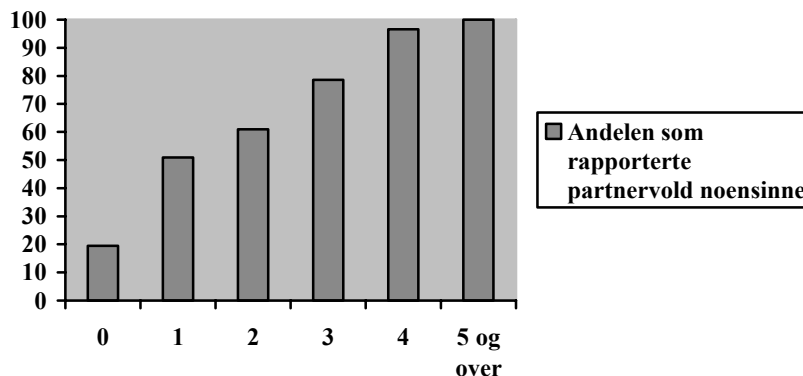
Tabell 8.3 *Andelen som svarer bekreftende på ulike karakteristika av nåværende eller tidligere partner (for de uten partner ved undersøkelsestidspunktet) blant 574 kvinner som har oppgitt en eller annen form for partnervold i nåværende eller tidligere forhold.*

Utsagn: ”Min partner..	% av kvinner som har opplevd partnervold
Er sjalu og vil ikke at jeg skal snakke med andre	16.4
Forsøker å begrense min omgang med venner og slektninger	19.7
Krever å få vite hvem jeg er sammen med, hvor jeg er , og når jeg kommer tilbake	25.6
Kaller meg alt mulig for å kue eller ydmyke meg	16.7
Lar meg ikke ta økonomiske beslutninger eller gjøre selvstendige innkjøp	7.8
Forbyr meg å arbeide utenfor hjemmet	1.6
Truer med å skade barna	1.7
Har med hensikt skadet våre felles eiendeler	8.2
Truet med å skade seg selv om jeg forlater han	8.5

Det var til sammen 223 kvinner blant de som rapporterte partnervold som anga en eller flere former for makt og kontroll angitt i . Forekomsten av makt og kontroll er vist i tabell 3. Tabellen viser andelen bekreftende svar blant kvinner som har oppgitt vold fra partner. De to hyppigste karakteristika dreier seg om kontroll over atferd. Den tredje hyppigste formen dreide seg om kvinnen hadde opplevd partners adferd som å bli kuet eller ydmyket. Trusler om å skade barna ble rapporter av 1.2 %.

Tabell 8.3. Det var en klar sammenheng mellom antallet bekreftende svar og fysisk vold, se Figur 8.1.

Figur 8.1 *Prosentvis andel kvinner som rapporterte vold fra nåværende eller tidligere partner etter antall bekreftende svar om makt og kontroll*

De kvinnene som hadde svart bekreftende på 5 spørsmål eller flere hadde alle også opplevd vold fra partner.

8.6.2 Partnervold og samlivsstatus

I Tabell 8.4 er rapportert vold relatert til opplysninger om samlivsstatus.

Høyest var andelen kvinner som noensinne har vært utsatt for vold blant de som har vært i et samliv og som nå var alene, nesten 50 %. Det er svært få (24) kvinner som rapporterte at de har vært utsatt for vold både i tidligere nåværende forhold. Dette betyr at det blant de 564 kvinnene med både tidligere og nåværende partner er det 4.3 % som har opplevd dette. Tar man utgangspunkt i de 393 kvinnene som hadde opplevd vold fra tidligere partner, er det 6 % som ble utsatt for vold også i neste parforhold. Det ser ikke ut til at kvinner som opplever partnervold har en større risiko for også å oppleve dette ved neste samliv.

I motsetning til både den finske og den svenske undersøkelsen, ble det ikke stilt separate spørsmål om vold fra nåværende partner og tidligere partner. Det ble kun stilt spørsmål om det som var rapportert dreide seg om nåværende eller tidligere partner eller begge deler. Dette kan ha klare svakheter, ved at det kan tenkes at det er en underrapportering av vold i både nåværende og tidligere partnerforhold.

Tabell 8.4 *Andelene kvinner som rapporterte en eller annen form for partnervold, siste år, tidligere og noensinne i ulike grupper basert på samlivsstatus og hvilken partner som utøvde volden*

	Antall		Vold	
	Totalt	Siste år	Tidligere	Noensinne
Alle som har levd i parforhold	2143	5.5	21.3	26.8
Lever med partner				
vold fra tidligere eller nåværende partner	1791	5.0	17.2	22.2
vold fra nåværende partner	1791	3.8	4.3	8.4
Skilte, totalt				
Vold fra nåværende eller tidligere partner	916	7.4	37.9	45.3
Skilte lever alene				
Vold fra tidligere partner	338	7.7	41.4	49.1

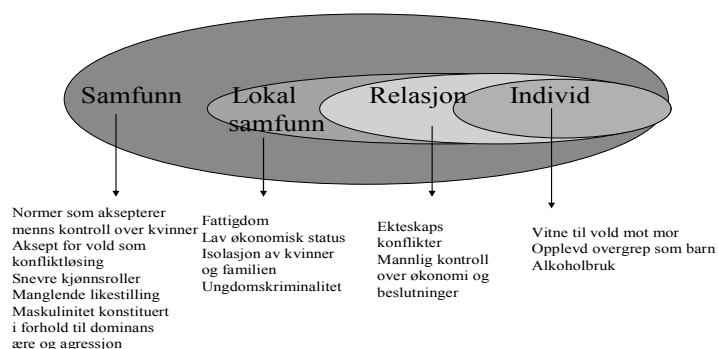
Tabell 8.5 *Enkelthandlinger rapportert å ha skjedd i nåværende forhold i prosent av alle 1791 kvinner som lever i et samliv.*

Type handling	Siste 12 måneder	Tidligere
Truet med vold	1.2	2.8
Hindret deg i å bevege deg fritt, eller grepet hardt tak i deg	2.2	5.4
Slått deg med flat hånd	1.2	2.7
Kastet en hard gjenstand mot deg	1.0	1.3
Slått deg med knyttet hånd, en hard gjenstand, eller sparket deg	0.7	1.7
Tatt kveletak på deg, eller forsøkt å kvele deg	0.3	1.0
Brukt kniv eller en annen form for våpen mot deg	0.1	0.1
Banket hodet ditt mot en gjenstand mot veggen eller mot gulvet	0.3	1.1
Forsøkt å tvinge deg til å ha sex	0.7	1.5
Opptrådt voldsomt mot deg på en annen måte	0.1	3.4

8.6.3 Forekomst av partnervold blant ulike grupper av kvinner

Mange studier i store deler av verden har undersøkt forhold som påvirker forekomsten av vold mot kvinner. Man skiller gjerne mellom Individuelle faktorer, faktorer knytte til samlivet, faktorer knyttet til nærmiljøet og samfunnsmessige eller strukturelle faktorer, se Figur 8.2.

Figur 8.2 *Modell for forståelse av faktorer på påvirker menns vold mot kvinner i parforhold*

Partnervold og kvinnens alder

Individuelle faktorer omfatter både sårbarhetsfaktorer hos kvinnen og risikofaktorer for voldspotensiale hos menn. Relativt veletablerte faktorer er lav alder hos mannen, stort alkoholforbruk, personlighetsfortyrelser, lav inntekt og utdanning (18).

Lav alder hos kvinnen og tidligere erfaring med overgrep i barndommen er faktorer hos kvinnen forbundet med partnervold.

Våre undersøkelser bekrefter at ung alder hos kvinnen er forbundet med partnervold, se Tabell 8.6.

Tabell 8.6 *Andelen kvinner som rapporterte partervold, siste år, tidligere og partnervold som har ført til skade, etter alder blant kvinner som noensinne har levd i et parforhold*

Alder	Siste år	Tidligere	Vold som førte til skade
20- 29	7.5	28.0	6.2
30 – 39	6.6	27.8	7.5
40 – 49	4.5	26.0	9.7
50 – 56	2.9	25.0	7.6

Dette gjelder både siste år og noensinne. Mønsteret dersom man begrenser sammenligningen til partnervold som fører til skade er annerledes.

Det er en lavere andel blant de unge som rapporterer dette. Det kan være at unge rapporterer hendelser som i mindre grad vil bli oppfattet som vold hos kvinner i eldre aldersgrupper. Eller omvendt at eldre kvinner ikke rapporterer som vold mindre alvorlige hendelser. Det foreligger en studie fra Finland som kan understøtte en slik forklaring (20). Vårt resultat kan også tyde på dette, ved at mønsteret er annerledes dersom man bruker skade som indikasjon på alvorlighet. Det kan også være at vold hyppigere opptrer i begynnelsen av et samliv og at det deretter blir sjeldnere enten ved at partene greier å endre en slik adferd eller at samlivet opphører. Det at hyppigheten av tidligere vold er størst i gruppen som ikke lever med en partner nå, kan støtte opp om en slik forklaring. Det kan også være at vold i parforhold var sjeldnere da de som i dag er mellom 50 – 56 var i 20 årene. Eller at hendelser i ettertid tolkes på en annen måte og dermed ikke rapporteres som vold. Eller at det den gangen ikke ble betraktet som vold, og dermed ikke husket som det i ettertid.

Det kan også være at frafallsprosentene, som er forskjellig i aldersgrupper kan virke inn. Det var høyest frafall i de yngre aldersgrupper. Det kan være at de som deltok gjorde det fordi de hadde hatt erfaring med vold og opplevde derfor studien relevant.

Da blir forekomsten av vold høyere i den deltagende gruppen, slik vi ser det i de yngre aldersgrupper.

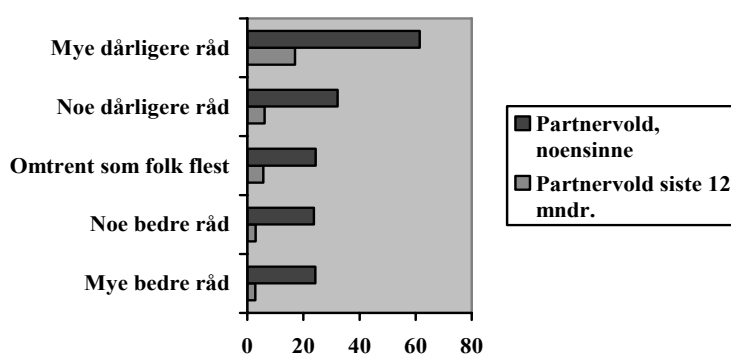
I denne undersøkelsen kan vi i liten grad gi definitive svar på hvilke forklaringer som passer best. Det kan også være at aldersmønsteret er påvirket av flere ulike prosesser som skjer over tid. Oppfølgings-

studier over tid kan gi oss svar på disse spørsmål der man kan dechiffere effekt av alder fra andre endringer over tid.

Partnervold og sosial bakgrunn

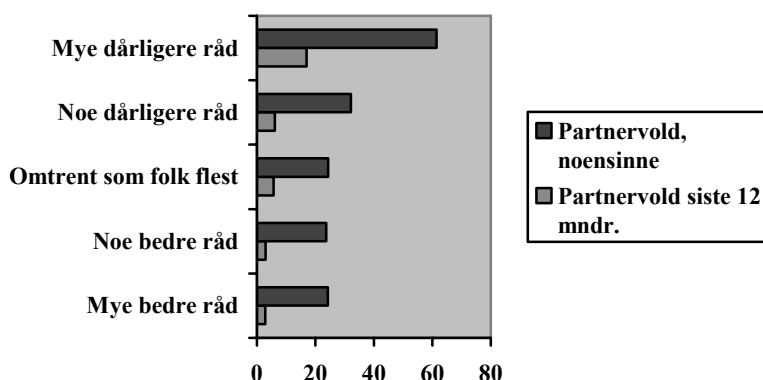
Når det gjelder utdannelse viste undersøkelsen ikke forskjell mellom gruppene når det gjelder vold rapportert siste år. Det var 3.7 % som rapporterte vold siste år blant de med bare grunnskole (162 kvinner) sammenlignet med 4.7 % blant de 762 som hadde mer enn 14 års utdannelse. Når det gjaldt tidligere vold, er det forholdsvis flere som rapporterer partnervold blant de med bare grunnskole se Figur 8.3.

Figur 8.3 *Rapportert partnervold blant kvinner som noensinne har levd i parforhold etter utdannelse*

Også økonomiske problemer, og konflikter er satt i sammenheng med vold. I vår undersøkelse er det en klar sammenheng mellom kvinnens opplevde økonomi og rapporter vold i parforhold. Om dette er en risikofaktor eller om dette er en konsekvens av det å ha brutt ut av et voldelig samliv, kan vanskelig skilles. Dårlig økonomi kan være en konsekvens av det å bryte ut av et voldelig samliv og dermed sees på som en konsekvens av.

Figur 8.4 *Partnervold blant kvinner som noensinne har levd i et parforhold, etter vurdering av egen økonomi.*

Partnervold og samlivsproblemer

Konflikter i samlivet eller misnøye med samlivet er i mange undersøkelser vist å være forbundet med vold. I vår undersøkelse ble kvinnene spurt om de var enig i en liste av utsagn som omhandlet forhold i samlivet. De kunne krysse av om de var helt enig, litt enig, litt uenig eller uenig i utsagn svarende til listen i Tabell 8.7.

Tabell 8.7 *Andelen kvinner, % som rapporterer det mest negative svaralternativ i samlivsbeskrivelsen*

Utsagn	Kvinner som ikke rapportere vold fra nåværende partner N= 1637	Kvinner som rapporterte vold fra nåværende partner N= 154
Uenig i at forholdet er nært	2.3	13.3
Partner har vaner som mislikes	12.4	36.4
Uenig om viktig ting	9.1	25.3
Partner presser til aktiviteter	4.6	9.1
Ikke fornøyd med deling av husarbeid	8.7	20.1

Det ble også laget et fellesmål på konflikt. For hvert av svaralternativene ble det gitt en verdi der 1 betegnet lav konflikt (enig i positive

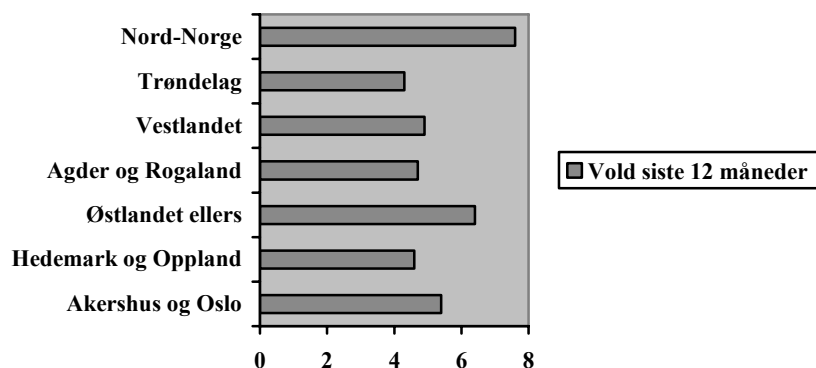
utsagn og uenig i negative utsagn) og økende verdi etter økende konflikt. Tallene ble summert for hver kvinne og gjennomsnittet utregnet for kvinner som rapporterte vold fra partner i nåværende samliv sammenlignet med kvinner som ikke rapporterte vold fra partner i nåværende samliv. Det var et høyere konfliktnivå totalt blant kvinner som rapporterte vold (11.9 sammenlignet med 8.9)

Partnervold, nærmiljø og samfunn

Her er det mange ubesvarte spørsmål når det gjelder hva som beskytter og hva som er risiko for at kvinner blir utsatt for vold i samliv. En rekke undersøkelser internasjonalt viser at fattigdom er en risikofaktor for kvinner. Fattigdom kan tenkes virke inn på ulike måter. Det kan være at fattigdom utløser konflikter i samlivet som igjen utløser vold. Det kan også være at det er vanskeligere å bryte opp av et voldelig samliv, dersom kvinnene ikke har økonomiske ressurser. Omverdenens holdning og muligheter for å kunne få hjelp er også vist å virke inn. Den såkalte ”sanctions and sanctuary” modellen postulerer at samfunn som klart fordømmer (sanction) vold i parforhold og som samtidig har tilbud til kvinner som ønsker å bryte ut av et voldelig forhold (”sanctuary”) har lavest andel kvinner som lever i voldelige forhold. Et annet forhold som er diskutert, er hvordan kvinners status i et samfunn virker inn. Det kan tenkes at der kvinner har lav status at vold ikke ”behøves” for å befeste mannlig dominans og at volden dermed er lav. Det kan også tenkes at der kvinner har høyere status, vil kvinner kollektivt ha innflytelse på utformingen av parforholdet og at volden også da vil være lav. Ut ifra disse betraktningene har det vært postulert at volden er høyest i samfunns faser der kvinners status er i endring.

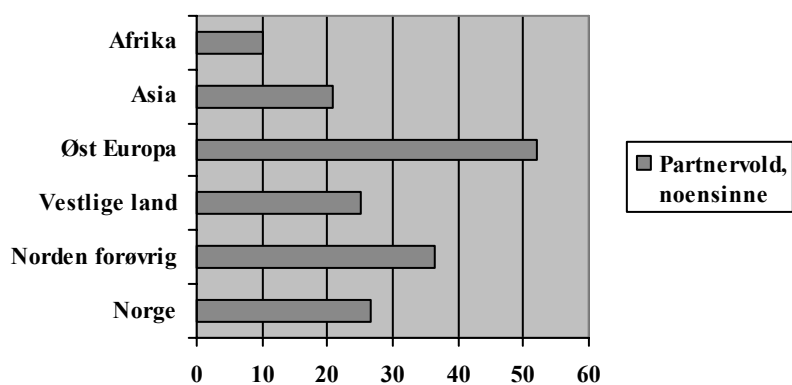
I vår undersøkelse var det å rapportere vold fra partner noe forskjellig etter hvilken del av landet kvinnene bodde i, se Figur 8.5.

Figur 8.5 *Andelen kvinner som har vært utsatt for partnervold siste 12 måneder i % blant 2143 som har levd i parforhold noensinne, etter bostedsregion*

Kvinner som hadde Øst-Europa som fødeland rapporterte også hyppigere vold fra partner, se Figur 8.6.

Figur 8.6 *Andelen kvinner som har vært utsatt for partnervold blant kvinner som noensinne har vært i et parforhold, etter fødeland*

8.6.4 Vold fra person annen enn partner

Totalt var det 1083 kvinner eller 45 % som svarte positivt på ett eller flere spørsmål vedrørende vold fra kjent eller ukjent person annen enn partner. Fordelingen på de enkelte hendelsene er vist i Tabell 8.8.

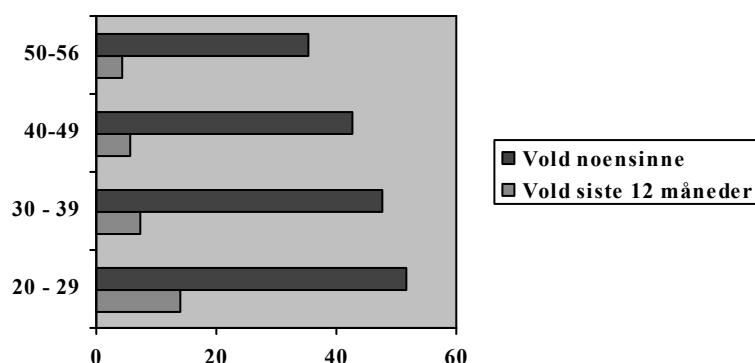
Tabell 8.8 *Vold fra kjent eller ukjent person, utenom partner blant alle kvinner.*

	Siste 12 måneder	Tidligere
Trusler om fysisk skade (per brev, telefon, e-post)	1.4	8.2
Trusler om fysisk skade (ansikt til ansikt)	3.3	21.0
Blitt slått, sparket eller brukt våpen mot	2.9	20.6
Seksuelt truende oppførsel	2.9	24.8
Forsøkt tvunget til seksuell omgang	1.5	18.2
Tvunget til seksuell omgang	1.0	9.3

Blant alle kvinner som deltok, var det 18 % som var svært urolig eller urolig for å bli utsatt for vold ved hjemstedet, tilsvarende andel som oppga redsel i forbindelse med arbeid var 17 %. Uro (svært eller litt) for vold fra en ukjent person ble oppgitt av 40 % av kvinnene, mens tilsvarende tall for uro for vold i nær familie var 4 %.

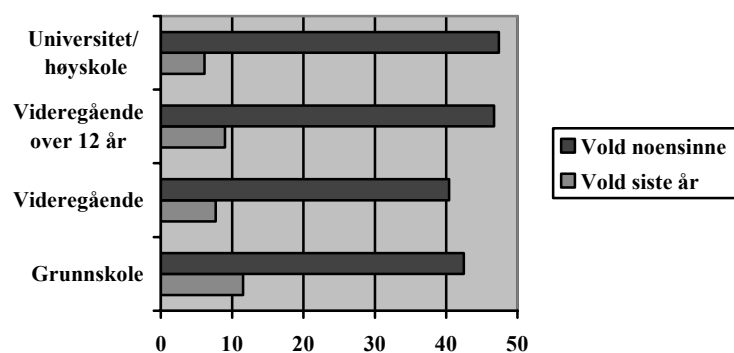
Vold fra person utenom partner var oftere rapportert av yngre kvinner, Figur 8.7

Figur 8.7 *Alder og vold. Vold fra annen person enn partner, i aldersgrupper blant alle (N=2407)*

Når det gjaldt vold fra annen enn partner, var andelen som noensinne hadde opplevd det høyest blant de med høy utdanning. Andelene kvinner som rapporterte vold siste år var høyest blant kvinner med lav utdanning, se Figur 8.8.

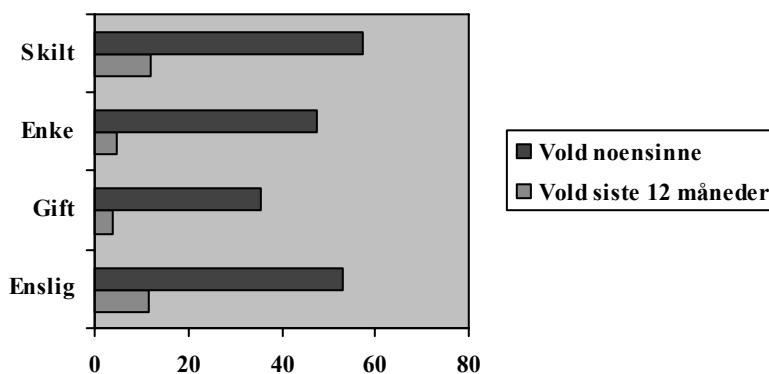
Figur 8.8 *Vold fra annen person enn partner etter i utdanningsgrupper blant alle (N=2407)*

Kvinner som rapportere mye dårlige råd enn andre rapporterte hyppigere vold enn kvinner i de andre kategoriene. Kvinner som aldri hadde født barn rapportert hyppigere vold både noen sinne (52.8 % versus 42,0 %) og siste 12 måneder (11.6 % versus 6.3 %).

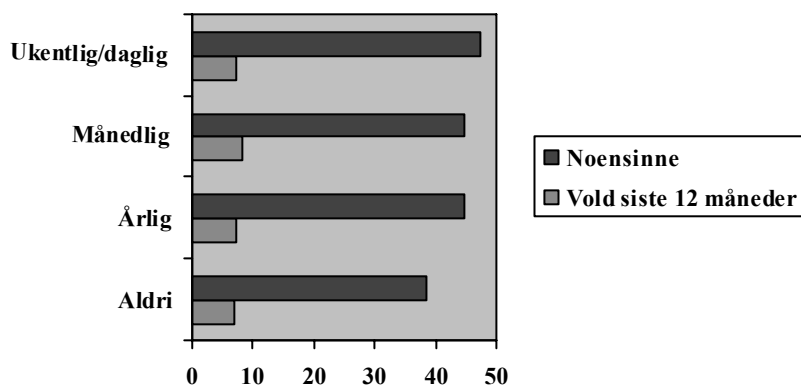
Sivilstand var også forbundet med opplevd vold, både noensinne og siste år, se Figur 8.9. Andelen skilte kvinner som rapporterte vold fra annen enn partner var høyest, både noen sinne og siste år.

Figur 8.9 *Vold fra annen person enn partner etter sivilstand, blant alle (N= 2407)*

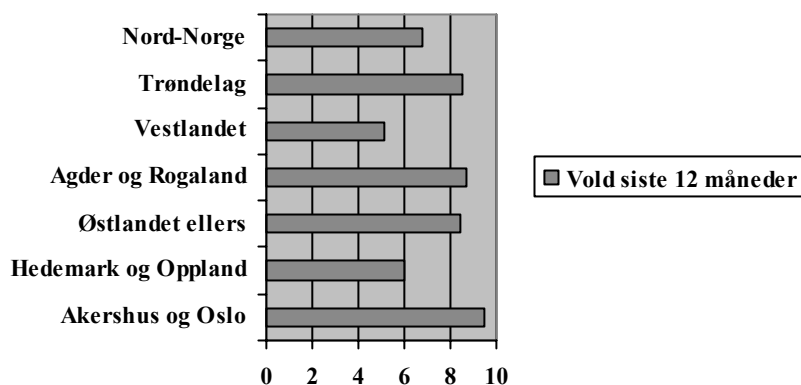
Vold ble rapportert ulikt etter kvinnens egen rapportering av alkohol , men forskjellene var ikke statistisk signifikante, se Figur 8.10.

Figur 8.10 *Vold fra annen person enn partner etter hyppighet av alkoholinntak, blant alle (N=2407)*

Det var ingen signifikante forskjeller i de ulike landsdeler, se Figur 8.11.

Figur 8.11 *Vold i ulike regioner. Andelen kvinner som har vært utsatt for vold fra annen enn partner siste 12 måneder. % blant alle (N=2407) etter bostedsregion*

Det var heller ikke forskjeller etter hvorvidt kvinnen bodde i tettsted eller ikke.

I vår undersøkelse ble det ikke stilt spørsmål om relasjon til utøver av denne volden.

Av de 16 som rapporterte skade siste 12 måned pga av interpersonell vold (en eller flere personer med hensikt påført deg skade) var det bare en som anga at dette var en fremmed person; de andre relasjonene omfatter kjæreste eller samboer /ektefelle, bekjent/venn.

8.7 Oppsummering

Studien som er den første nasjonale studie av vold mot kvinner i nære relasjoner viser at dette er et omfattende problem. En større andel kvinner rapporterte vold fra tidligere partner enn vold fra nåværende partner. Den rapporterte partner volden omfattet også alvorlig potensielt livstruende vold. Partnervold var også forbundet med opplevd makt og kontroll fra partner. En høyere andel unge kvinner rapporterte partnervold enn det som var tilfelle blant andre aldersgrupper. Men dette mønsteret var mindre klart når det gjaldt vold som hadde medført fysisk skade. Partnervold ble hyppigere rapportert blant kvinner med lav utdanning enn kvinner i andre

utdanningsgrupper. Dette gjaldt også kvinner med dårlig økonomi. Høyt konfliktnivå i samlivet var også knyttet til partnervold. Det var også regionale forskjeller og ulikheter knyttet til fødeland. Vold utenfor parforhold ble også rapportert av en høy andel kvinner. Den hyppigste formen utenom parforhold var seksuell vold eller trusler. Andelen som rapporterte vold fra annen enn partner var høyest blant yngre kvinner. Det var også flere skilte kvinner som rapporterte vold fra annen enn partner enn kvinner i andre samlivskategorier. Kvinner med dårlig økonomi rapporterte oftere vold fra annen enn partner enn kvinner med god økonomi.

Referanser

- Flåte S. Undersøkelse om trygghet i hverdagen. Dokumentasjonsrapport. Oslo; Statistisk Sentralbyrå 2004/18. (13)
- Graff-Iversen S, Gjervik T, Lund-Larsen PG, Hjemmen A, Dalgard OS, Holmsen E. Sosialt nettverk, alkoholvaner og voldsskader hos kvinner og menn i Akershus fylke. Tidsskr Nor Lægefore 1992; 112; 3579-83. (3)
- Grimstad H, Schei B, Jacobsen G, Backe B. Abuse and low birth weight. Br J Obstet Gynecol 1997; 104:1281-7. (4)
- Grimstad H. Violence against women and pregnancy outcome. Trondheim: Acta universitatis Nidarosensis Facultatis Medicinae. Series A: Dissertation. Trondheim, Bjærum, 2000. (15)
- Heiskanen M, Piispa M. Faith, hope and battering. A survey of Men's violence against women in Finland. Helsinki: Statistics Finland. 1998: 20. (10)
- Helweg Larsen et al. J Epidemiol Community Health 2004; 58(1):65-70. (12)
- Isdal P, Råkil M. Volden er mannens ansvar – behandling av mannlige voldsutøvere som tiltak mot kvnnemishandling. I Råkil M (red). Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus. Oslo: Universitetsforlaget, 2002. (17)
- Johnsen H. Dangerous domains. Violence against women in Canada. London: Nelson Canada, 1996. (16)

- Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J, Kalliokoski AM. Slagen dam. Mäns vold mot kvinnor i jämställda Sverige. Stockholm: Fritzes Offentlige Publikasjoner, 2001. (11)
- Piispa M. Age and meaning of violence. *Journal of Interpersonal Violence* 2004; 19: 30- 48. (20)
- Schei B, Bakketeig LS. Gynaecological impact of sexual and physical abuse by spouse. A study of a random sample of Norwegian women. *Br J Obstet Gynaecol* 1989; 96:1379-83. (19)
- Straus MA, Humbley SL, Boney-McCoy, Sugarman DB. The revised conflict tactics scale(CTS2). Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues* 1996; 17: 283-316 . (14)
- Styringsgruppe for NordVold: Karin Helweg Larsen, Statens folkehelseinstitutt, København, Danmark, Gudrun Agnarssdottir, Universitetssykehuset, Reykjavik, Island. Berit Schei, NTNU, Trondheim, Norge. (5)
- Swahnberg K, Wijma B, Schei B, Hilden M, Irminger K, Wingren GB. Are sociodemographic and regional and sample factors associated with prevalence of abuse? *Acta Obstet Gynecol Scand.* 2004 Mar;83(3):276-88. (7)
- Sætre M, Holter KM, Jebsen E. *Tvang til seksualitet.* Oslo: Cappelen, 1986. (1)
- Tambs K. Noen resultater fra Folkehelse's undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn. Oslo: Folkehelse, 1994. (2)
- Violence by intimate partner I Krug E, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Loxano R. *World report on violence and health.* Geneva, WHO, 2002:87-123. (18)
- Wijma B, Schei B et al. Prevalence of abuse experience. A cross-sectional, multicenter study among patients visiting gynaecological clinics in Denmark, Finland, Iceland Norway and Sweden. Under arbeid. (9)
- Wijma B, Schei B, Swahnberg K, Hilden M, Offerdal K, Pikarinen U, Sidenius, K, Steingrimsdottir T, Stoum H, Halmesmaki E; Nordic cross-sectional study. Emotional, physical, and sexual

abuse in patients visiting gynaecology clinics: a Nordic cross-sectional study. *Lancet*. 2003 Jun 21;361(9375):2107-13. (6)

Wijma B, Schei B, Swahnberg K. NorAQ. The NorVold Abuse questionnaire. Linköping, Sweden: Division of Women's Health, Faculty of Health Science, Linköping University; 2002. Report No.2. (8)

9 Vold mot kvinner i nære relasjoner – et viktig folkehelseproblem

9.1 Et tilbakeblikk

Den først rapporten i Norge som dokumenterte at skader kunne være forårsaket av vold fra partner, kom tidlig på 1980 tallet. En undersøkelse fra Legevakten ved Regionssykehuset i Trondheim viste at det ikke var vold fra fremmede menn som var den største trusselen mot kvinner, men vold fra mannen hun levde med som ektefelle eller samboer (1).

Fra å ha vært et skjult problem, kom det etter hvert mange rapporter som bekreftet at vold fra samlivsparter var et stort helseproblem. Det var i hjemmet at kvinner hadde størst risiko for å bli myrdet, hardt skadet, gjort til varig ufør eller påført skader som brudd, ødeleggelse av indre organer, blå flekker og sårskader (2). Etter hvert stilte man seg også spørsmål om hvor hyppig slik vold skjedde. Det ble foretatt intervju av et tilfeldig utvalgt kvinner i Trondheim og blant kvinner som oppsøkte Legevakten og krisesentret. Disse undersøkelsene kunne dokumentere at vold fra partner var vanlig. Men undersøkelsen viste også at volden hadde omfattende helse konsekvenser i tillegg til skader. For første gang fikk man kunnskap om at kvinner også kunne bli rammet av vold fra den blivende far. Vold mot gravide kunne gi skader for både kvinnen og barnet (3).

Det har etter hvert blitt større forståelse for at vold i nære relasjoner er et viktig helseproblem. Vold er i blitt satt på dagsorden i hjelpeapparatet. Men fortsatt er det store mangler og mange oppgaver som ikke er løst. Dette understrekes i den offentlige utredningen om vold mot kvinner i nære relasjoner (NOU 2003:13). I denne utredningen gies det en rekke faglig begrunnende forslag til tiltak innen helse-

vesenet. Blant annet blir kvinners rett til spesialiserte helsetjenester understreket.

9.1.1 Vold i nære relasjoner i et helseperspektiv.

Vi skal undersøke hvordan kvinnene utsatt for partnervold i vår undersøkelse beskriver sin egen helse. Dette gjelder forhold knyttet til generelle helse og om volden som ble rapportert, førte til skader. Vi skal også i dette kapitlet gjennomgå hvilke hjelpeinstanser kvinnen hadde oppsøkt i forbindelse med den volden de har vært utsatt for og i hvor stor grad de var fornøyd med den hjelpen de fikk.

9.1.2 Definisjoner av vold som årsak til sykdom

Når vi snakker om ytre vold som årsak til skader innenfor helsevesenet, skiller man om volden er intensjonell eller ikke. Man skiller mellom skader forårsaket av ulykker og skader forårsaket ved at noen med intensjon har påføre personen en skade. Definisjonen av vold som årsak til sykdom og skade er gitt i en rapport nylig utgitt av Verdens Helseorganisasjon (WHO).

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation.¹

Det er flere forhold som er viktig å merke seg ved denne definisjonen. Det først er at volden er ”intentional” dvs at vold er handlinger som har et formål. Definisjonen presiserer ikke hvilket formål volden har. Om volden er utøvd i selvforsvar, eller om den inngår i et spesielt mønster, er ikke relevant. Definisjonen omfatter direkte bruk av vold, men også trussel om slik bruk. Volden kan være rettet direkte mot individet selv (som for eksempel ved selvskaade, selvmordsforsøk eller ved selvmord) eller mot en annen person, såkalt interpersonell vold, eller volden kan ramme en gruppe individer som ved krigshandlinger. Definisjonen forutsetter at volden enten forårsaker skade eller har stor sannsynlighet for å kunne gi skade. Den type skade som beskrives omfatter fysiske skader eller skader når det gjelder psykisk helse. Skaden kan også skje ved at volden hemmer en normal utvikling av individet. Den overordnede definisjonen kan da applisere på ulike typer av vold etter hvem volden utøves mot; om det er kvinner eller menn som rammes eller om det er barn eller eldre. Volden kan også oppdeles etter hvilken relasjon offeret har til

voldsutøver og hvilken arena den utøves i, for eksempel innenfor hjemmet eller i det offentlige rom.

9.1.3 Vold i et kjønnet helseperspektiv

Etter hvert som kvinne og kjønnsperspektivet også er blitt gjort gjeldende på voldsområde, har det blitt tydelig at man trenger en kjønnsspesifikk definisjon. En slik definisjon er blitt utformet innen internasjonale organer som FN.

Any act of gender-based violence that is likely to result in physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or private life(5).

Definisjonen legger vekt på at dette er vold som systematisk rammer kvinner og som systematisk utøves av menn. Definisjonen legger vekt på at den vold som rammer kvinner er annerledes enn den vold som rammer menn. Selv om kvinner kan rammes av alle typer vold er mønsteret et annet enn den vold som rammer menn. Kvinner rammes hyppigere enn menn av vold utøvd i nære relasjoner. Den type vold er ofte karakterisert ved at volden inngår i et mønster med gjentakelse og at den også er forbundet med psykisk vold.

Men også formen for vold som rammer kvinner er annerledes sammenlignet med menn.

Kvinner rammes hyppigere av seksuell vold. Dette gjelder både seksuelle vold der overgriper er ukjent og seksuell vold innenfor ekteskapet. Det å bli utsatt for seksuell vold kan gi andre helsekonsekvenser enn fysisk vold. Seksuell vold kan føre til påførte uønskede svangerskap. Dette kan ha vidtrekkende konsekvenser. Kvinner kan også bli påført seksuelt overførbare sykdommer som igjen kan føre til kroniske infeksjoner og infertilitet og smertetilstander. Slik kan seksuell vold ha store konsekvenser for kvinnens framtidige reproduktive helse.

Vold mot kvinner i nære relasjoner er en betegnelse som har utviklet seg internasjonalt ("Violence in intimate relationships"). I Kvinnevoldsutvalgets utredning (6) har man også valgt å bruke en oversettelse av den internasjonale betegnelsen. For å understreke viktigheten av å ansvarliggjøre overgriper bruke betegnelsen menns vold mot kvinner (og barn) i nære relasjoner.

9.1.4 Vold i nære relasjoner og makt og kontroll

Det kan være vanskelig å forstå for både for hjelpere og andre utenforstående at en kvinner ikke forlater en voldelig partner. Men kvinner kan ønske å beholde sin partner samtidig med at hun ønsker at volden skal stoppe. Vold i parforhold er et sammensatt problem. Den er karakterisert av gjentatte episoder med vold. Mannen kan svinge fra å være en inderlig elsker til å bli et voldelig monster til igjen etter voldsepisoden å bli en angrende synder. Kvinnene kan oppleve sitt forhold som den inderligste kjærlighet hun noen gang har fått oppleve, samtidig med at volden og den psykiske terroren bryter henne ned og rammer hennes fysiske og psykiske helse. Én myte er at menn slår fordi de ikke har ord, i motsetninger til kvinner som med sin ”skarpe tunge” sårer eller lager intriger. Denne myten skaper et bilde av at det er en slags balanse; menn slår men bruker ikke verbale midler. Men dette er ikke tilfelle. Menn som slår, som vi har sett også i vår undersøkelse, utøver også makt og kontroll. Dette har blitt lignet med en form for hjernevasking (7). Kvinner rapporterer også at den psykiske terroren som følger volden i hjemmet, oppleves nedbrytende, og bidrar til å isolere kvinnen i et mishandlingsforhold og kan påføre henne varige skader. Det er en stor overlappning mellom fysisk vold og psykisk vold (8). I tillegg til at denne psykologiske prosessen bidrar til å holde kvinner fanget i et mishandlingsforhold, kan det være mange andre faktorer som gjør at det er vanskelig å forlate en voldelig mann. Det kan være trusler om å skade barna, det å selv bli drapstruet, redsel for sosial isolasjon og manglende muligheter for økonomisk støtte etter bruddet. Dessuten kan det være mangel på profesjonell hjelp i denne prosessen.

9.1.5 Seksuelle overgrep

Voldtekt av kvinner er beskrevet langt tilbake i historien. Tradisjonelt har dette begrepet vært knyttet til handlinger utført av fremmede menn. Det å gjenkjenne og oppfatte en seksuell handling som overgrep, er knyttet til sammenhengen overgrepet skjer. Det å bli overfalt av en fremmed mann på åpne gate og tvunget til samleie, er bildet på den klassiske voldtekten. Men det at en nær venn etter en fest, tvinger kvinnen til samleie, ved å holde henne fast, avviker fra stereotypien. Gjennom synliggjøringen av vold mot kvinner i parforhold, ble det klart at seksuelle overgrep også skjer i samlivet. Etter hvert som stereotypiene er blitt utfordret gjennom kvinners egne virkelighetsbeskrivelser, er det blitt klart at seksuelle overgrep skjer i mange ulike sammenhenger. For eksempel viser undersøkelser blant

kvinner som oppsøker helsevesenet akutt etter en voldtekt, at overgriper kan være både fremmede, bekjente, venner og partnere (9). Dessuten kan de langsiktige negative helsekonsekvensene være mer alvorlig når overgriper er en nær person (10) Når det er en person kvinnen har nærhet til, som utøver volden, vil også tillitsbruddet være en ekstra belastning.

9.1.6 ”Til døden skille oss ad ”

Drapsstatistikken taler sitt tydelige språk om det potensielt dødelige ved kvinnemishandling. Totalt har antallet drap i Norge har ligget rundt 30-40 årlig de siste årene. I 2000 ble det myrdet 43 personer, hvorav 23 var kvinner. Blant disse ble 11 ble drept av nåværende eller tidligere partner. I 2004 var det 14 kvinner som ble myrdet hvorav drapet på 6 av kvinnene ble utført av nåværende eller tidligere partner (11).

Dette betyr at menns vold mot kvinner er en viktig dødsårsak blant yngre kvinner. Tidligere var det å gjennomgå svangerskap og fødsel en viktig årsak til dødsfall blant kvinner i denne aldersgruppen. Men i dagens Norge er dette noe som skjer helt unntaksvis. Dette lave tallet er et resultat av langvarig bevisst satsing med stor innsats fra helsetjenesten gjennom svangerskapsomsorg og fødselshjelp. Noe tilsvarende har ikke skjedd når det gjelder å forebygge den trusselen som samlivspartner kan bety for kvinnene. Kanskje kan skadene av kvinnemishandling bli redusert og liv reddet ved å satse bare en brøkdel av det vi allerede satser innen svangerskapsomsorgen på denne delen av helsetjenesten.

Drapsstatistikken forteller oss bare om dødsfall der mekanismen er kjent. Erfaringer fra arbeid med mishandlede kvinner, både fra krisesentre og fra legevakter, tyder på at det er mørketall når det gjelder å erkjenne at et dødsfall skyldes vold fra partner.

Mishandling kan også tenkes å føre til forverring av kroniske sykdommer og dermed bidra til en dødelig utgang. Kronisk stress og vansker med å følge opp behandling av sykdom kan være medvirkende. Slike forhold blir ikke lett oppdaget av helsearbeidere og blir derfor heller ikke en del av statistikken. I undersøkelser rapporterer mishandlede kvinner i større grad selvmordsforsøk enn andre, og det er sannsynlig at mishandling er en årsak til selvmord (12).

9.2 Rapporterte selvmordstanker blant kvinnene i undersøkelsen

Vi har i vår undersøkelse spurt kvinner om forhold som gjaldt de siste 14 dagene og om de da hadde tenkt på å ta deres eget liv. Blant kvinner som hadde levd i parforhold var det 2 % av kvinnene som rapportert vold i samlivet som anga dette sammenlignet med 0.4 % blant andre kvinner. Dette resultatet støtter andre undersøkelser som viser en sammenheng mellom partnervold og selvmordstanker. Siden de fleste som rapportert partnervold i vår undersøkelse, anga at dette hadde skjedd i tidligere forhold, kan det være at effekten på selvmordstanker er noe som vedvarer også etter at samlivet er opphørt.

9.2.1 Vold mot kvinner i nære relasjoner som årsak til skader

Selv når en kvinne oppsøker hjelpeapparatet med noe som er svært synlig som direkte skader, forteller ikke alle spontant om den virkelige årsaken til skadene. Skadeårsaken ved mishandling er ikke alltid åpenbar. Mange typer av fysiske skader kan oppstå ved mishandling, så som blåmerker, knusningsskader, frakturer, sår- og stikkskader og brannskader. Vanlige skadesteder er hode, ansikt, nakke, eller områder som er dekket av klær, så som bryster, brystkasse og buk. Skader på og rundt øyne og ører bløddelsskader og frakturer kan også forekomme (13). Multiple skader, eller delvis legede skader sammen med nye skader kan være indikasjoner på partnerrelatert vold (14). Det er en pågående diskusjon om helsepersonell alltid skal stille spørsmål om en skade skyldes vold fra partner (15). Ved å bruke standardiserte protokoller vil flere kvinner kunne fortelle hva skaden egentlig skyldes (16), slik at helsepersonell bedre kan komme i en posisjon å kunne gi adekvat hjelp til kvinnen. Det kan også være forhold omkring henvendelsen, som at mannen er tilstede eller at han kan høre hva kvinnen forteller, som gjør at hun ikke tør å fortelle noe. Men det behøver ikke være akutte skader som fører kvinnene til helsevesenet. Etter hvert har man i større grad også kunnet sette andre sykdommer og plager i sammenheng med vold som bakenforliggende faktor.

9.2.2 Skader registrert ved Legevakter

En kartlegging ved Legevakten i Oslo (1994) som viste at 9 % av alle henvendelsene skyldtes kvinnemishandling (17). Det har også vært foretatt undersøkelser i tilslutning til tilbud om oppfølging. Dette

gjelder undersøkelser fra Trondheim i 1980-1981 (18) fra 1989 (19). I løpet av 1989 ble det registrert 70 ofre for kvinnemishandling i Trondheim. Disse kvinnene fortalte spontant at skadene var forårsaket av vold fra partner. Som ledd i undersøkelsen fikk alle kvinnene tilbud om en spesialoppfølging, og 46 % møtte. Syv kvinner eller 10% var så hardt skadet at de ble innlagt ved sykehuset. Det kan også tenkes at det i tillegg til disse 70 var kvinner som ble lagt inn direkte på grunn av skadens alvorlighetsgrad. Av de som kom til oppfølgingen hadde under halvparten enten anmeldt eller tenkt å anmelde forholdet (15 av 36). Bergen Legevakt gjorde i 1994/95 en registrering av voldsskader og undersøkte spesielt den vold som rammet kvinner. De fant at 131 kvinner ble skadet på privat sted i denne perioden og at for 80 av disse kvinnene var overgriper enten partner eller tidligere partner. Det konkluderes også der med at kvinner som rammes av vold på privat sted er en annen pasientgruppe enn kvinner som rammes av vold på offentlig sted (20, 21). Registreringene ved Legevakter har dokumentert at den private vold mot kvinner er et alvorlig problem. Skadene kan ha døden til følge. De ikke livstruende skadene kan føre til varig uførhet og betydelige somatiske og psykiske ettervirkninger. Selv ved mindre alvorlige skader kan de ha stor betydning for kvinnene. Blant annet ved at en dokumentasjonen av skadene kan være viktig dersom kvinnen velger å anmelde forholdet. Behovet for økt identifisering av skader forårsaket av privat vold og for bedring av dokumentasjon og oppfølging har blitt tydeliggjort gjennom de arbeidene som utgår fra legevakt.

9.2.3 Opplysninger i skaderegistrene

Utenom registreringer foretatt på de enkelte legevakter som er omtalt ovenfor, har man i Norge også en løpende registrering av skader ved enkelte utvalgte sykehus. Dette gjelder de fire byene Drammen, Stavanger, Trondheim og Harstad. Det har blitt dokumentert at skader registrering ved sykehusene omfatter omtrent 80 % av alle skadene i regionen. De skadene som ikke registreres ved sykehusene er av mindre alvorlig karakter. Det ble i 2000 foretatt en gjennomgang som viser at skader påført av andre representerte 2.4% blant kvinner og 5.5% blant menn. Blant kvinnene var 39% blitt skadet i hjemmet, flest i aldersgruppen 35-39 år. Den rutinemessige skaderegistreringen inneholdt ikke opplysninger om hvem overgriper var.

Det å innføre dette er et av de tiltakene som foreslås i NOU (2003:13) for å bedre kunne legge til rette helsetjenesten for voldsrammede kvinner (22).

9.2.4 Rapporterte skader blant kvinnene i undersøkelsen

I vår studie nærmet vi oss problemet med skader på ulike måter. Vi spurte all deltakerne som ledd i generelle helsespørsmål, om hadde vært skadet, enten en eller flere ganger i løpet av de siste månedene. Av de 16 som oppga å ha vært skadet siste år grunnet vold fra en person, anga ni eller 56% at dette var påført av kjæreste/samboer/ektefelle.

Vi spurte også om de noen gang var blitt skadet i forbindelse med at ”nåværende eller tidligere partner brukte makt mot deg”. Dette svarte 171 kvinner bekreftende på, svarende til 29.5 % av de som hadde rapportert vold eller trusler fra partner. Av disse var det flest som oppga at dette hadde skjedd mer enn en gang. Det var 72 som svarte at skaden de hadde blitt tilført av partner, var så alvorlig at de måtte være borte fra jobben. Dette understreker alvorligheten av de former for vold som oppgies og handlingenes potensiale for skader. Dette har vi også nærmet oss på en annen måte. Alle som hadde opplevd vold eller trusler fra partner ble bedt om å svare på enkelte spørsmål som dreide seg om den siste hendelse. Vi har ikke som en del andre undersøkelser spurt om den alvorligste hendelsen, slik at den alvorligste hendelsen kunne være mer alvorlig når det gjelder skader.

9.2.5 Typer skader blant kvinnene i undersøkelsen

Kvinnene ble spurt om hva som skjedde ved siste hendelse. Langt de fleste anga å ha bli dyttet eller holdt fast, 56%. Deretter var det å bli fiket til eller slått med knyttneve vanlig, 36.5 %. Andre handlinger var at noe ble kastet mot kvinnen, 14.6% , at hun hadde blitt truet med våpen, stokk, kniv, (16.3%), truffet av noe (3.4%) eller tvunget til sex, 11.3%.

Flere av de rapporterte handlingene kan ha vært potensielt livstruende. En type vold som kan være potensielt livstruende er det å bli tatt kveletak på . Av alle som hadde vært utsatt for vold eller trusler fra en partner, var de hele 95 eller 16.3 % som rapporterte at de var tatt kveletak på ved siste hendelse. Alle som hadde opplevd vold eller trusler fra partner ble spurt om skader ved siste hendelse. Fordelingen av de ulike skader framgår av Tabell 9.1.

Tabell 9.1 *Angitt skade ved siste hendele blant alle kvinner som oppgir å ha vært utsatt for trusler eller vold fra partner (N=580)*

Type skade	Antall	%
Blåmerker	264	45.5
Kloremarker	48	8.3
Snittsår	26	4.5
Brudd	18	3.1
Tannskade	13	2.2
Indre skader	11	1.9
Hjernerystelse	22	3.8
Andre skader	86	14.8

Hver enkelt kvinne kunne angi flere skader. Som det framgår av tabellen, rapporterte kvinnene om til dels svært alvorlige skader. Det ble rapportert om både indre skader, snittsår og brudd som potensielt kan være av stor betydning både for helsen akutt og senere.

Komplikasjoner kan også oppstå ved slik skader og være omfattende. En del av kvinnene ga nærmere beskrivelse av skadene i et tekstfelt. Nesten alle (83) ønsket å gi detaljer om skaden. Fra tekstbitene får man et bilde både av mangfoldet av skader og av alvorlighetsgraden. Det var 28 kvinner som omtalte skader som rammet ansikt hode eller nakke. Det dreide seg om ”dobbeltsidig kjevebrudd”, ”nesebrudd”, ”blodutredelse”, ”blåveis på begge øynene”, og ” han slet av meg en stor del av håret slik at jeg fikk en kall flekk”. Flere forteller om ”trommehinne som sprakk”, andre om ” ”vansker med å åpne munnen etter slag mot kjeven”. Andre nevner hode som del av mer omfattende skade: ” Ryggskader, måtte til kiropraktor. Mistet mye hår, vondt i hode av slag mot veggen”.

Ellers så tyder svar som ”blåmerker over hele kroppen”, ”mørbanket”, ”muskelblødning” på at en del av de som anga ”blåmerker ” som skade kan ha hatt utbredte skader. ”Redsel, nervøs, angst, skjelvinger, gråt, selvmordstanker” er det en som skriver. Og det er 24 kvinner som angir ulike typer psykisk skade som en skriver: ”Ødelagt menisk, flere stygge arr, blant annet i ansiktet. De styggeste sårene har jeg i sjelen” Ellers er det smerter i mange deler av kroppen som nevnes, en nevner ”komplikasjoner i svangerskapet”, en ”hjerterproblemer”.

Undersøkelsen vår bekrefter at vold mot kvinner i parforhold kan føre til alvorlige skader.

De vanligste skadene dreide seg om blåflekker. Som vi har nevnt tidligere, kan også mindre skader være viktige å dokumentere. Men det er bare et mindretall som kontaktet lege eller sykehus etter skader. Det var til sammen 67 noe som utgjør 13.7 % av de som svarte på spørsmål om kontakt med lege/sykehus etter skaden. De fleste, 74.4 % anga at skaden var så ubetydelig at de ikke tok kontakt. Men det er viktig også å merke seg at 11.9 % anga at de burde ha gjort det, men gjorde det ikke uten at vi vet årsaken.

Spørreskjema omfattet også et annet spørsmål om kontakt etter siste hendelser. Det var 15 som hadde fortalt om hendelsen det på sykehuset og 68 til fastlegen. Til sammen et tall som er høyere enn de 67 som oppsøkte helsevesenet for skader. Det kan være at enkelte av kvinnene fortalte om hendelsen senere i forløpet, derfor denne diskrepansen.

9.2.6 Mishandling som årsak til sykdom

Mishandling var tidligere skjult for helsepersonell og for forskere som søker å finne årsak til sykdom. Helt opp til i dag har forskere vegret seg for å stille spørsmål om vold i de store helseundersøkelsene og betydningen av mishandling som årsaksfaktor eller medvirkende faktor til de store folkesykdommene er mangelfullt kartlagt. Fra undersøkelser utført blant kvinner som oppsøker helsevesenet av ulike årsaker og kliniske undersøkelser har man etter hvert fått holdpunkter for at mishandling og seksuelle overgrep representere en viktig faktor i utviklingen av sykdom. Årsaker til kroniske smertetilstander er ofte multifaktoriell, og det er undersøkelser som viser at kvinner som er utsatt for overgrep hyppigere enn andre lider av kroniske smertetilstander (23). Mekanismene for slike sammenhenger kan variere med de ulike tilstandene. Det kan være at smerter oppstår som følgetilstand av skader. Ved større skader, er dette nærliggende å tenke seg. Ved mindre skader, kan også disse føre til vedvarende smerter. Det kan også være nærliggende å tenke seg at den kroniske spenningstilstanden kvinner i mishandlingsforhold opplever, direkte virker inn på muskelskjelettsystemet og dermed fører til smertetilstander.

Det kan også være at mishandlingen virker inn på muligheten for behandling og helbredelse, ved at kontrollen av kvinnen hindrer henne til å etterfølge legens råd om behandling.

Kroniske mage-tarmplager (24), depresjoner, angsttilstander og bruk av nevroleptika (25) kan være følger av mishandling, eller mishandlingen kan forstås som en vedlikeholdende faktor for tilstanden.

9.3 Rapporterte kroniske sykdommer blant kvinnene i undersøkelsen

I vår undersøkelse nærmet vi oss dette spørsmål på ulike måter.

Alle ble innledningsvis stilt generelle spørsmål om deres helsetilstand og vi sammenlignet svarene fra kvinner som hadde oppgitt vold i nåværende eller tidligere parforhold med svarene fra den resterende gruppen. Spørsmål når det gjaldt global helse ble stilt uavhengig av tidsperiode: ”Vil du si at helsa de er ..” med 5 svarkategorier rangert fra meget god til meget dårlig. Blant kvinner som noensinne hadde hatt en partner, var det totalt 5.5 % som anga at de hadde dårlig eller meget dårlig helse. De som hadde vært utsatt for partnervold hadde tre ganger så stor risiko for dette sammenlignet med de som ikke hadde vært utsatt for partnervold.

Kvinnene ble også stilt spørsmål om de følte seg frisk nok til å gjennomføre det de hadde lyst til. Av alle som noen gang hadde hatt en samlivspartner, svarte 8 % at de stort sett ikke følte seg frisk nok til å gjøre det de hadde lyst til. Også her skilte gruppene seg, i det at risikoen for dette var mye høyere (2.5 gang) hos kvinnene som hadde rapportert partnervold.

I tillegg var det stilt følgende spørsmål til alle om de ” for tiden (var) i behandling med medisiner foreskrevet av lege”, etterfulgt av følgende list: smertestillende, sovemedisiner, beroligende medisiner, medisiner mot depresjon. Det var da 32.5 % som svarte bekreftende på dette totalt blant kvinner som hadde vært i parforhold. Det var 50 % flere som svarte dette blant kvinner som hadde opplevd partnervold. Blant kvinner som rapporterte partnervold var det smertestillende tabletter som hyppigst ble rapportert, deretter fulgte sovemedisin, medisiner mot depresjon, sovemedisin og beroligende medisin.

Ytterlige et spørsmål ble stilt om kroppslige plager. Kvinnene ble spurt om de hadde hatt ”kroppslige plager blant annet vondt i magen, hodepine, svimmelhet, muskelsvekkelse” siste 14 dager. Dette spørsmålet er ment å fange opp psykosomatisk pregede plager.

Det var vanlig å ha hatt dette, da hele 60 % av alle kvinnene svarte bekreftende på dette spørsmålet. Men igjen var andelen som hadde plager høyere i den gruppen med kvinner som oppga partnervold.

9.4 Depresjon, angst og posttraumatiske symptomer blant kvinnene i undersøkelsen

Vi stilte også spørsmål om symptomer som er vanlig ved depresjon, angst og ved posttraumatiske stresstilstander. Dette var tidfestet til siste 14 dager og kvinnene ble spurt om å gradere plagene i tre kategorier; litt, ganske mye og veldig mye plaget.

Tabell 9.2 *Prosent av alle kvinner som oppga vold fra partner. Det totale antall som svarte varierer mellom spørsmålene og lagt til grunn for prosentberegningen.*

Type symptom	Ikke plaget	Litt plaget	Ganske mye plaget	Veldig mye plaget
Depresjon og angst				
Stadig redd eller engstelig	70.1	23.1	4.7	2.2
Nervøsitet, indre uro	47.8	38.5	9.3	4.5
Følelse av håpløshet med tanke op framtida	51.3	34.8	8.2	5,7
Nedtrykt, tungsindig	51.3	39.0	7.0	2.7
Mye bekymret eller urolig	43.4	41.1	10.9	4.6
Tap av seksuell lyst	53.0	20.0	4.0	6.6
Posttraumatiske symptomer				
Opplevd at ubehagelig minner har trengt seg på	47.3	37.5	10.6	4.7
Bevisst unngått situasjoner for å slippe ubehagelige minner eller følelser	61.6	27.3	7.7	3.4
Vært ute av stand til å føle noe, på en måte som ikke er vanlig hos de fleste andre mennesker du møter	83.0	11.8	3.1	2.2

Svarmønsteret var forskjellig fra kvinner som ikke hadde opplevd partnervold.

At kvinner i mishandlingsforhold utvikler mentale problemer er vist i en rekke studier tidligere (26, 27) . Kvinner utsatt for vold fra partner er oftere deprimerte og lider også hyppigere av posttraumatiske stressymptomer (28- 31).

Studier som undersøkte andelen i en befolkning som lider av posttraumatiske symptomer, har dokumentert at kvinner oftere lider av slike symptomer enn menn og at de traumene kvinner rapporterte hyppigere var knyttet til voldtekt og seksuelle overgrep. De vanligste

traumene blant menn var alvorlige bilulykker og generell voldsepisoder (32).

9.5 Reproduktiv helse

Kvinner som lever med en voldelig partner, har en rekke problemer knyttet til reproduktiv helse og reproduktive rettigheter. Kvinner som lever med en voldelig mann har oftere underlivssykdommer (33,34) både kroniske smertetilstander (35) og seksuelt overførbare sykdommer. Vold fra partner kan omfatte seksuelle overgrep. I slike situasjoner vil kvinnen ikke ha kontroll over sitt seksualliv. Det kan både gjelde forhold til prevensjon og muligheter for å beskytte seg mot seksuelt overførbare sykdommer (36, 37).

Seksuelle overgrep generelt kan være en risikofaktor for en rekke tilstander som kan være knyttet til komplikasjoner etter overgrepet. De kan også være knyttet til de psykiske langtidsvirkninger. Det er også gjort undersøkelser om hvordan selve overgrepet, og også omstendigheter som er knyttet rundt det, kan føre til gynekologisk sykkelighet. Alvorlighetsgrad av seksuelle overgrep kan delvis knyttes til hvilken type seksuell handling som blir rapportert, alder ved første overgrep og type overgriper (38, 39). Seksuelle overgrep settes i sammenheng med kroniske underlivssmerter, og en overhyppighet av det å bli en gynekologisk pasient uavhengig av spesifikk diagnose (40).

En nylig gjennomført studie fra gynekologiske avdelinger i de fem nordiske land viste at en høy andel rapporterte ulike typer vold som fysisk, seksuell og psykologisk vold. Studien viste også at dette sjeldent kom fram i samtale med gynekologen (41). Opplevd seksuelle overgrep var også knyttet til det å oppleve den gynekologiske undersøkelsen som svært ubehagelig (42). Seksuelle overgrep kan også føre til posttraumatiske symptomer og som gjennom dette fører til mer psykosomatisk pregede gynekologiske symptomer (43). Som vi viser i vår undersøkelse har kvinner utsatt for partnervold en rekke symptomer knyttet til posttraumatiske stresssymptomer. Disse kan være en intermediær faktor for utvikling av mer somatiske symptomer.

Det er et konsistent funn at kvinner som har opplevd vold fra partner har flere svangerskap enn andre kvinner. Både uønskede svangerskap og spontanaborter knyttes til slike samlivsforhold. Manglende kontroll over seksuallivet kan føre til flere svangerskap (44) Spontane aborter har vært indirekte satt i sammenheng med vold i parforhold. Det psykiske stress kvinnene lever under i forhold der det forekommer vold, kan føre til spontan abort.

9.5.1 Rapportere underlivplager blant kvinnene i undersøkelsen

I vår undersøkelse spurte vi om kvinnene hadde hatt en underlivsinfeksjon eller om de hadde hatt en seksuelt overførbare sykdom. Av alle som hadde levd i et parforhold, var det 8 % som anga dette. De som rapporterte partnervold skilte seg noe ut ved at risikoen for dette var 50 % økt. Vi stilte også spørsmål om de hadde vært plaget av blødningsforstyrrelser eller utflod. Dette var vanlige symptomer å rapportere og 30 % av alle kvinner som hadde levd i parforhold oppga dette. Men også her var det en tydelig skjevfordeling, i og med at slike symptomer ble rapportert av 43.9 % av kvinnene som hadde rapportert partnervold, sammenlignet med bare 25.1 % av de som ikke hadde en slik erfaring.

9.5.2 Vold i svangerskapet

Det å leve med en voldelig partner har store konsekvenser for svangerskap og fødsel.

Vold mot den gravide kvinner er en spesiell farlig situasjon. Denne volden kan føre til store skader hos kvinnen, i verste fall med døden til følge. Volden kan også ramme det ufødte barn og føre til skader inne i mors liv. Disse skadene kan også være så alvorlig at barnet ikke bli levedyktig. Men volden kan også føre til komplikasjoner som indirekte virker inn på det ufødt barn. Volden er satt i sammenheng med ulike svangerskaps komplikasjoner, som for tidlig fødsel og vektshemming hos barnet (45, 46). I en samleanalyse av slike undersøkelser fant man at vold i parforhold var en risikofaktor for lav fødselsvekt hos barnet (47). Det å bli født for liten kan igjen ha betydning for framtidig helse når barnet vokser opp. Andelen barn som er for små brukes som en viktig indikator for helsetilstanden i et land.

9.5.3 Rapportert vold i svangerskapet blant kvinnene i undersøkelsen

Vi har i vår undersøkelse ingen opplysninger generelt om svangerskap og fødsel, men kvinnene ble stilt spørsmål om de noen gang hadde vært utsatt for trusler eller vold i forbindelse med svangerskap, og om volden startet i svangerskapet.

Kvinnene ble også stilt spørsmål om det skjedde da de fikk sitt første og da de fikk sitt siste barn.

Blant alle kvinnene som svarte på skjema var det 77 kvinner som oppga trusler eller vold i ett eller flere svangerskap. Dette er 4 % av alle kvinner som oppga å ha vært gravid.

Av de 63 som svarte på om dette skjedde i forbindelse med første eller siste barn, var det flest som oppga at dette skjedde i første svangerskap. Omkring halvparten av de som oppga vold eller trusler i forbindelse med svangerskap svarte at volden startet under svangerskapet. Det var flere som oppga at volden startet i svangerskapet dersom det ble oppgitt vold i forbindelse med første barn. Blant kvinner som rapporterte partnervold og hadde vært gravid (477 kvinner), var det 67 eller 14.0 % som også hadde opplevd vold eller trusler om vold i svangerskapet. Disse kvinnene rapporterte også alvorlige former for vold, se Tabell 9.3.

Tabell 9.3 *Svangerskap og vold blant kvinner som hadde opplevd partnervold og hadde vært gravid (N= 477).*

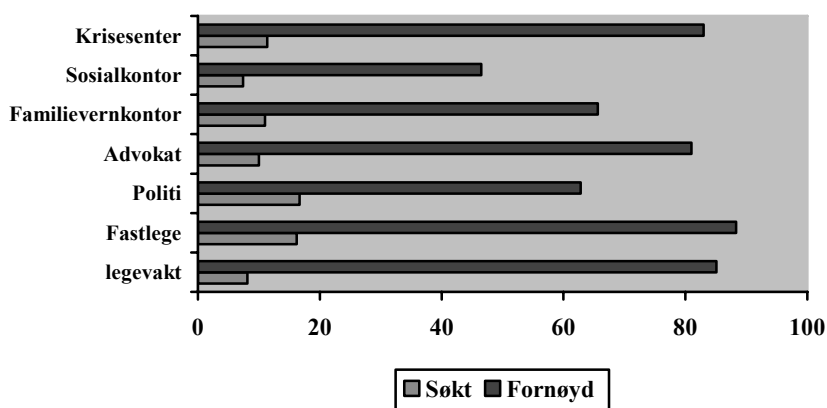
Type handling	Partnervold, men ikke svangerskap N=410 n (%)	Partnervold, også i svangerskap N=67 n (%)
Kastet en hard gjenstand mot deg	100 (24.3)	38 (56.7)
Slått deg med knyttet hånd, en hard gjenstand, eller sparket deg	122 (29.7)	49 (73.1)
Tatt kveletak på deg, eller forsøkt å kvele deg	76 (18.5)	28 (41.8)
Brukt kniv eller en annen form for våpen mot deg	30 (7.3)	16 (23.9)
Banket hodet ditt mot en gjenstand mot veggen eller mot gulvet	71 (17.3)	32(47.8)

Disse funnene bekrefter andre undersøkelser som viser at vold og trusler også skjer i svangerskapet. Svangerskapskontroll er ett av våre store forbyggende programmer innen helsevesenet. Det å inkludere spørsmål om vold forhold kan bidra til å forebygge helseproblemer og skader hos både mor og barn. Kvinnevoldsutvalget anbefalte nettopp å starte med utprøving av rutinemessige spørsmål om vold (NOU 2003:13: 126) innen svangerskapsomsorgen.

9.5.4 Rapportert kontakt og tilfredshet med hjelpeapparatet blant kvinnene i undersøkelsen

Av kvinner som hadde opplevd trusler og vold fra partner noen gang var det 230 (39.7 %) som en eller annen gang hadde tatt kontakt med hjelpeapparatet spesifisert i Figur 9.1.

Figur 9.1 *Prosentvis andel av alle kvinner med rapporterte partnervold som har oppsøkt hjelp og prosent fornøyde med hjelpen*

Høyest andel hadde oppsøkt politiet og lavest andel sosialkontoret. Det var også forskjell i andelen blant de som hadde oppsøkt et hjelpetiltak om de var fornøyde med den hjelpen de fikk. Den laveste andelen fornøyde var blant de som hadde oppsøkt sosialkontor (46.5%). De høyeste andeler fornøyde var kvinner som hadde oppsøkt fastlege (88.3 %) og Legevakt (85.1 %).

Kvinnene ble også spurt om de hadde oppsøkt hjelp ved siste hendelse og ” hvis noen ga deg råd, hvor nyttig var disse?” Andelen som svarte meget nyttig går fram av Tabell 9.4.

Tabell 9.4 *Andelen kvinner som svarte "meget nyttig" om råd fra hjelpeinstans ved siste hendelse*

Fortalte om siste episode til	Antall som fortalte	Andelen som angir råd til å være meget nyttig
Venner	278	54%
Slekninger	190	51 %
Naboer	32	56 %
Fastlege	68	51%
Sykehus	15	40%
Politi	66	47 %
Advokat	35	45 %
Familievernkontor	24	50 %

9.6 Oppsummering

Styrken med studien er at den omfatter et tilfeldig utvalg av kvinner i Norge.

Resultatene viser at vold mot kvinner i nære relasjoner er et betydelig folkehelseproblem. Kvinner som rapporterte vold fra partner hadde oftere selvmordstanker, depresjon, angst og posttraumatiske stressymptomer enn andre kvinner. Studien viste at volden også skjer i svangerskapet og at de som var utsatt for vold i svangerskapet også rapporterte alvorlige former for vold i parforholdet generelt. Kvinnene rapporterte omfattende fysiske skader som følge av partner vold. Det ble også rapportert alvorlige livstruende skader. Av alle kvinner som rapporterte vold eller trusler fra partner var det under halvparten som hadde hatt kontakt med hjelpeapparatet på grunn av dette problemet. Det var 12 % som ikke kontaktet lege eller sykehus etter skade ved siste hendelse, som mente at de burde ha gjort det. Resultatene i denne undersøkelsen viser at vold mot kvinner i nære relasjoner kan føre til omfattende helseskader, men at det fortsatt er slik at en mange ikke kontakter hjelpeapparatet, selv ikke etter fysiske skader.

Referanser

Bendixen M, Muus KM, Schei B. The impact of child sexual abuse- a study of a random sample of Norwegian students. *Child Abuse Negl* 1994; 18: 837-47. (39)

Bergman B, Brismar B. A 5 year follow up study of 117 battered women. *A J Public Health* 1991;81:1486-9. (12)

Bergman B, Brismar B. A 5 years follow up study of 117 battered women. *Am J Public Health* 1991: 81: 1486-9. (26)

Boulette TR, Andersen SM. "Mind control and the battering of women. *Community Mental Health Journal* 1985; 21: 109-18. (7)

Bovim EK Reiten, Saltvedt I, Lereim I. Mishandling i ekteskap og samboerforhold. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 1695-7., (19)

Collet BJ, Cordle CJ, Steward CR, Jagger C. A comparative study of women with chronic pelvic pain, chronic nonpelvic pain and those with no history of pain attending general practitioners. *Br J Obstet Gynaecol* 1998: 87-92 (35)

Dearwater SR, Coben JH, Campbell JC, Nah G, Glass N, McLoughlin E, et al. Prevalence of intimate partner abuse in women treated at community hospital emergency departments. *JAMA* 1998;280(5):433-38. (16)

Dobash RE, Dobash R. *Violence against wives*. London:Open books, 1980. (2)

Drapsstatistikk 2004. Oslo: Politiet, Nye Kripos (11)

- Drossman DA, Talley NJ, Leserman J, Olden KW, Barreiro MA. Sexual and physical abuse and gastrointestinal illness. Review and recommendations. *Ann Intern Med* 1995;123(10):782-94. (24)
- Engeland A, Kopjar B. Voldsskader i Norge- en analyse av data fra personskaderegisteret. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2000; 120: 714-7. (22)
- Fischback RL, Herbert B. Domestic Violence and mental health: Correlates and conundrums within and across cultures. *Soc Sci Med* 1997; 45: 1161-67. (28)
- Golding JM. Intimate partner violence as a risk factor for mental disorders: a meta-analysis. *Journal of Family Violence* 1999; 14: 99-132. (29)
- Goldning JM, Wilsnack SC, Learman LA. Prevalence of sexual assault history among women with common gynecological symptoms. *Am J Obstet Gynecol* 1998; 179: 1013-9. (40)
- Grimstad H, Backe B, Jacobsen G, Schei B. Abuse history and health risk behaviours in pregnancy. *Acta Obstet Gynecol Scand* 1998; 77: 893-7. (45)
- Hathaway J, Mucci LA, Silverman JG, Brooks DR, Mathews R, Pavlos CA. Health status and health care of Massachusetts women reporting partner abuse. *Am J Prev med* 2000; 19: 302-7. (30)
- Heiskanen M, Piispa M. Faith, hope and battering. Helsinki: Statistics Finland, 1998. (8)
- Hilden M, Schei B, Swahnberg K, Halmesmaki E, Langhoff-Roos J, Offerdal K, Pikarinen U, Sidenius K, Steingrimsdottir T, Stoum-Hinsverk H, Wijma B. A history of sexual abuse and health: a Nordic multicentre study. *BJOG*. 2004 Oct;111(10):1121-7. (10)
- Hilden M, Sidenius K, Langhoff-Roos J, Wijma B, Schei B. Women's experiences of the gynecologic examination: factors associated with discomfort. *Acta Obstet Gynecol Scand*. 2003 Nov;82(11):1030-6. (42)

- Jacobsen A, Richardson B. Assault experience of 100 psychiatric inpatients. Evidence of the need for routine inquiry. *Am J Psychiatry* 1987; 144: 908 - 13. (27)
- Lamba H, Murphy SM. Sexual assault and sexually transmitted infection: an update review. *International Journal of STD & AIDS* 2000; 11: 487-91. (37)
- Lereim I. Mishandling i ekteskap og samboerforhold. Trondheim: Tapir, 1990. (1)
- Lereim I. Mishandling i ekteskap og samboerforhold. Trondheim: Tapir, 1990. (18)
- Mc Leer SV, Anwar R. A study of battered women presenting in an emergency department. *Am. J. Public. Health* 1989; 79: 65-6. (13)
- Melhuus K, Sørensen K. Vold 1994-Oslo Legevakt. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1997; 117:230-5.(17)
- Murphy CC, Schei B, Myhr TL, Du Mont J. Abuse: A risk factor for low birth weight? A systematic review and meta- analysis. *CMAJ* 2001; 164 1567-71 (47)
- Newberger EN, Barkan SE, Lieberman ES, McCormick MC, Yllo K, Gary LT et al. Abuse of pregnant women and adverse outcome. Current knowledge and implication for practice. *JAMA* 1992; 267: 1212-3. (44)
- O'Connor M. Consequences and outcomes of disclosure for abused women. *International J of Gynecology and Obstetrics* 2002; (suppl.1): S83-9. (15)
- Plichta SB, Falik M: "Prevalence of violence and its implications for women's health." *Womens Health Issues* 2001 May-Jun; 11(3):244-58. (31)
- Proceedings of the 85 th plenary meeting, Geneve December 20, 1993. United Nations General Assambly (5)
- Retten til et liv uten vold. *NOU* 2003:31: 37 (6)

- Schei B, Bakketeig LS. Gynaecological impact of sexual and physical abuse by spouse. A study of a random sample of Norwegian women. *Br J Obstet Gynaecol* 1989; 96:1379-83. (34)
- Schei B, Samuelsen SO, Bakketeig LS. Does spousal physical abuse affect the outcome of pregnancy? *Scand J Soc Med*. 1991 Mar;19(1):26-31. (3)
- Schei B, Sidenius K, Lundvall L, Ottesen GL. Adult victims of sexual assault: acute medical response and police reporting among women consulting a center for victims of sexual assault. *Acta Obstet Gynecol Scand*. 2003 Aug;82(8):750-5. (9)
- Schei B. Physically abusive spouse - a risk factor of pelvic inflammatory diseases? *Scand J Prim Health Care* 1991; 9: 41-5. (33)
- Schei B. Psychosocial factors and in pelvic pain. *Acta Obstet Gynaecol Scand* 1990; 69: 67-71. (38)
- Schei B. Psycho-social factors in pelvic pain. A controlled study of women living in physically abusive relationships. *Acta Obstet Gynecol Scand* 1990;69:67-71. (23)
- Schei B. Violence against women: reproductive consequences. In Ottesen B, Tabor A (eds). *New Insights in Gynecology and Obstetrics. Research and Practise*. London: Parthenon Publishing, 1997: 144-9. (46)
- Steen K, Hunskaar S. Kvinner og vold. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1997; 117:3640-2. (20)
- Steen K, Hunskaar S. Vold i Bergen. Et ettårsmateriale fra Bergen legevakt. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1997; 117: 226-9. (21)
- Stein MB, Walker JR, Hazen AL, Forde DR. Full and partial posttraumatisk stress disorder: Findings from a community survey. *Am J Psychiatry* 1997; 154: 1114-9. (32)
- Stewart FH, Trussel J. Prevention of pregnancy resulting form rape. A neglected preventive health measure. *Am J Prev Med* 2000; 19: 228-9. (36)

Sutherland C, Bybee D, Sullivan C. The long term effects of battering on women's mental health. *Women's Health* 1998;4: 41-70. (25)

Våldsutsatta kvinnor. Ett utbildningsmaterial för hälso- och sjukvårdens personal. Socialstyrelsen, 2003. (14)

Wijma K, Söderquist J, Björklund I, Wijma B. Prevalence of posttraumatic stressdisorder among gynecological patients with a history of sexual and physical abuse. *J Interpersoal Violence* 2000; 15: 944-58. (43)

Wijtma B, Schei B, Swanberg K, Hilden M, Offerdal K, Pikarinen U, Sidenius K, Steingrimsdottir T, Stoum H, Halmesmäki E: Emotional, physical, and sexual abuse in patients visiting gynaecology clinics: a Nordic cross-sectional study." *Lancet* 2003 jun 21; 361(9375): 2107-13. (41)

World Health Organization. *Violence : A public Health Priority*, 1995. (4)

Vedlegg 1

Violence against women against women in Norway

Berit Schei

Overview

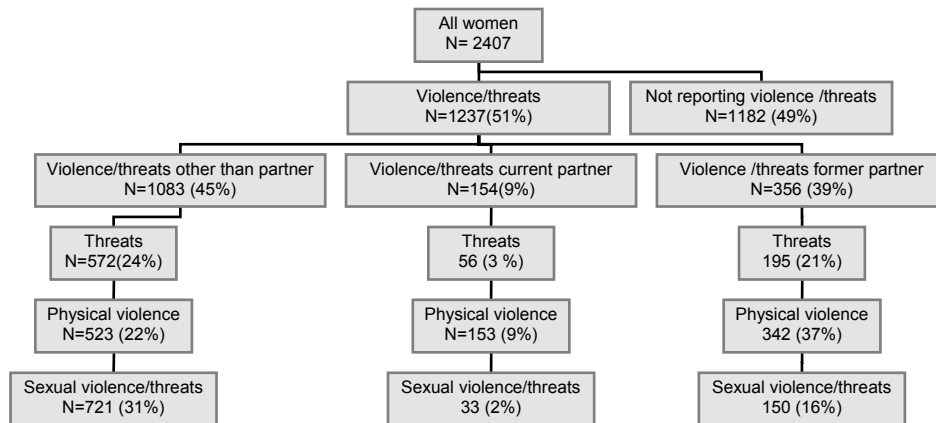
Statistics Norway completed a study of a National sample of Norwegian women aged 20 to 55 years old randomly selected. Information was obtained by a postal questionnaire and a 63.3 participation rate was achieved. Among the total 2407 responding women, 2143 women were ever partnered.

All women were asked about any violence or threats after the age of 15 the year prior to the study and or any previous time. Questions on violence and threats from partner included a list of types of violence and threats followed by specification whether it had happened the years prior to the study and or any previous time.

Violence against women after 15 completed years of age

Overview of ever experiencing any violence and threats is shown in figure 1

Figure 1. Violence and threats against women after completed 15 years of age among women aged 20-56 years. Percent of all in subgroups (1791 were currently partnered, 916 reported any former partner)

Totally 1237, 51.4 % of all women had ever experienced any violence or threats after 15 completed years of age.

Violence and threats after 15 completed years of age by other person than partner

Violence and threats by other than partner was reported by 45 %.

The most common type of violence was sexual violence or threats, 30%.

Violence or threats by current partner

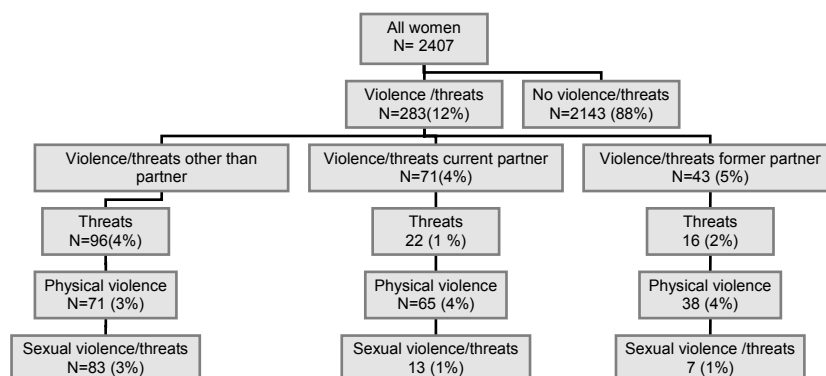
Violence and threats by current partner was reported by 9%. The most common type of violence by current partner was physical violence, 9%. Sexual violence or threats was reported by 2 %.

Violence or threats by former partner.

Among women reporting any former partner, 39 % reported violence or threats by former partner. The most common type of violence reported was physical violence, 37 %.

Violence and threats 12 month prior to the study

Figure 2. 12 month prior to study. Violence and threats against women after completed 15 years of age among women aged 20-56 years. *Percent of all in subgroups (1791 were currently partnered, 916 reported any former partner)*

Totally 283, 12 % of all reported any violence or threats during 12 months prior to the study.

Violence and threats after 15 completed years of age by person other than partner

Violence and threats by person other than partner was reported by 8%.

The most common type of violence and threats was threat, reported by 4 %.

Violence and threats by current partner 12 months prior to the study

Violence and threats by current partner was reported by 4%. The most common type of violence was physical violence, reported by, 4%.

Sexual violence or threats was reported by 1 %.

Violence or threats by former partner 12 months prior to the study

Among women reporting any former partner, 5% reported any violence and threats from former partner 12 months prior to the study. The most common type of violence or threats was physical violence, reported by 4%.

Norway compared to Finland and Sweden

National studies similar in design and methods to the Norwegian study have been conducted in Finland, by Statistics Finland, and in Sweden by Statistics Sweden.

Table 1 Comparisons between the national studies in Finland, Norway and Sweden

Country and year	Number of women	Age groups	Participation rate	Violence / threats by any persons, total	Violence / threats by other than partner	Violence/ Threats by current partner	Violence / threats by former partner
Finland 1997 ¹	4955	18-74	70.3 %	40 % (50%)#	24 %	22 %	50 %
Sweden 2000 ²	6926	18 –64	70.1 %	46 % (67%)##		11 %	35 %
Norway 2004 ³	2407	20- 55	63.3 %	51 %	45%	9 %	39 %

Proportion reporting sexual harassment

Proportion of all types of violence including sexual harassment

1. Heiskanen M, Piispa M. Faith, hope and battering. A survey of Men's violence against women in Finland. Helsinki: Statistics Finland. 1998: 20.

2. Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J, Kalliokoski AM. Slagen dam. Mäns vold mot kvinnor i jämställda Sverige. Stockholm: Fritzes Offentlige Publikasjoner, 2001.

3. Schei B. Vold mot kvinner i Norge. (Violence against women in Norway). I Haaland T, Claussen SE, Schei B (red) Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelse i Norge. Oslo, NIBR rapport 2005: 3.

Differences between the three Nordic studies.

The studies differed as to chosen themes. The studies from Finland and Sweden both included separate questions on sexual harassment. As this theme was not explicitly included in the study from Norway, it might be that women who had experienced sexual harassment only became included in the group of women reporting any violence or threats from other than partner, hence accounting for the differences found in proportion of women reporting violence and threats from

other than partner, which included questions on sexual violence and threats.

The questions on violence or threats from partner were similar in included items. However, while the studies both in Finland and Sweden repeated the questions in order to address both violence from former and from current partner, the study in Norway only listed the items once, followed by a question whether this had occurred in current, former, or both current and former relationship.

The three studies differed as to the age groups of the invited women. Since reporting of violence is more common among younger women, this difference might have influenced the proportion ever experiencing violence. Differences in participation rate might also have influenced the results.

Key numbers from the National Norwegian Study on Violence against women.

Violence against women in Norway by partner

- Among 2143 ever-partnered women 580 (27.1%) reported any violence or threats, while 574 or 26.8 % reported any violence, during current or in former relationship.
- The proportion of ever partnered women reporting severe partner violence (attempted strangulation, use of weapons, beating head against an object or wall) was 9.3 %.
- The proportion of women reporting both violence from partner and power and control, was 10.4%.
- Proportion of women reporting ever partner violence was highest among women previously partnered but currently single, 49 %.
- Violence and threats in any pregnancy was reported by 4 % of women ever pregnant.
- Injuries caused by partner violence were reported by 29.5 % of those ever experiencing partner violence. The most common types of injuries after the most recent assault were bruises. Serious injuries as fractures, injuries on internal organs, and concussion, were reported by, 3.1 %, 1.9%, 3.8 % respectively of all women reporting any partner violence.
- After the most recent event, 13.7 % had contacted physician or hospital because of injuries, while 11.9 % did not contact the health service even if they thought they might need assistance. The majority did not contact the health service because they assessed the injury to be minor (74.4 %).

- Among women reporting any partner violence, 39.7 % had ever sought any assistance (crises telephones, shelters, social welfare, family counselling centre, lawyer, police, general practitioner, casualty department). Proportion of women reporting to be satisfied with assistance received was highest among women contacting general practitioner (88.3 %) and casualty departments (85.1%).

Violence and threats against women in Norway by other perpetrator than partner.

- Concerns (very concerned or concerned) of violence in the family were reported by 4 %, but concerns of violence by a stranger were reported by 40 %.
 - Totally, 45 % reported violence or threats from person other than partner after completed 15 years of age.
 - The most common type of violence or threats from person other than partner was sexual threatening behaviour. Of all, 2.9 % had experienced this 12 months prior to the study and 24.8% previously.
 - Physical violence, (beaten, kicked or use of weapons) was reported by 2.9 for the 12 months prior to the study and, 20.6 % prior to this.
 - Threats of being physical injured was reported by 3.3 % 12 month prior to the study and 21.0 % prior to this.
- Threats of being physical injured by mail, telephone or e- mail was reported by 1.4 % 12 months prior to the study and 8.2% prior to this.

10 Intervensjon og videre forskning

Thomas Haaland, Sten-Erik Clausen og Berit Schei

Dette arbeidet har vist at en betydelig andel av voksne kvinner og menn er blitt berørt av voldsbruk en eller flere ganger i livet. Vi har sett at slike erfaringer er gjort i nære relasjoner – mellom ektefeller og samboere – men også utenfor parrelasjonen. Vi har dessuten sett en betydelig grad av sammenheng mellom erfaringer med vold i de to relasjonsformene. Den som har opplevd vold i ”fjerne relasjoner” har også, oftere enn andre, opplevd vold i parforhold.

Vi har sett at erfaringer med vold – for begge kjønn – er nært knyttet til livsfase. Erfaringer med vold i parforhold er dessuten nært knyttet til familiefase. Problemet med vold er særlig knyttet til aldersfasen 20-35 år, i parforhold i særlig grad knyttet til en tidlig fase i samlivet, i familiesammenheng sammenfallende med ”småbarnsfasen”. Erfaringer med vold i parforhold toppe seg dessuten i forkant av samlivsbrudd, når konfliktnivået mellom partene ofte kan være høyt. Etter at samlivet mellom partene har opphørt finner vi at voldsbruk i svært stor utstrekning fortsetter, men i nye former, der elementene av overlegg og planlegging er framtrædende.

Undersøkelser av vold som registreres ved krisesentre, legevakt og av politi gir bare et begrenset bilde av vold i parforhold. Denne registrerte volden kan oppfattes som ”toppen av isfjellet”, underforstått at den ”skjulte volden” har et langt større omfang. Det er denne skjulte volden dette arbeidet bidrar til å kaste lys over. Det vi her har lagt fram viser at mange i parforhold har gjort erfaringer som spenner fra slagsmål og håndgemeng på den ene siden, til vold der den utsatte mer eller mindre fullstendig var prisgitt den andres vilje og handlinger. Det er i denne undersøkelsen også vist at den vold som rapporteres har ført til kontakt med politiet, krisesenter, legevakt og sykehus. Dette gjelder i særlig grad for voldshandlinger i tidligere parforhold. Det kan være at kvinner og menn utsatt for vold i

bestående parforhold i mindre grad deltar i denne undersøkelsen, slik at disse blir underrepresentert.

Barn er direkte og indirekte berørt når foreldre bruker vold mot hverandre. Direkte berøres barn ved å bli vitne til at foreldre bruker vold mot hverandre. Enda mer direkte berøres barn ved vold som utspiller seg etter at foreldrene har gått fra hverandre. I mange tilfeller er det da om- og rundt barnet at konflikten mellom foreldrene utspiller seg. Barnet blir forsøkt, eller truet med kidnapping fra den av foreldrene som ikke har det daglige omsorgsansvar. Barn rammes også indirekte ved at mødre som lever i voldelige og dårlig fungerende parforhold er mindre tilbøyelig til å bryte ut av forholdet enn det kvinner uten barn i sammenliknbare forhold gjør.

Vår undersøkelse har vist at vold i parforhold rammer begge kjønn. Også menn utsettes for vold fra partner, om enn vold i former som innebærer betydelig mindre risiko for fysiske skader enn det kvinner utsettes for. Mannlige utsatte rapporterer da også i vesentlig mindre grad og omfang om fysiske og psykiske skadevirkninger. Vi vet lite om hvilke sosiale og helsemessige konsekvenser slik vold har for menn.

10.1 Videre forskning

Denne rapporten bygger på data fra *den første landsdekkende undersøkelse* av vold i parforhold. Internasjonale undersøkelser har vist at vold i parforhold har betydelig omfang, våre funn viser at dette har gyldighet også i Norge. Vold i parforhold representerer et betydelig samfunnsproblem, og også et folkehelseproblem. Derfor er det bemerkelsesverdig at det ikke langt tidligere er tatt initiativ til riksdekkende kartlegging av problemets omfang og karakter, og at vold ikke inngår som en viktig faktor når folkehelsen overvåkes gjennom helseundersøkelsene.

Vår undersøkelse har trolig gitt et rimelig tilfredsstillende svar på spørsmål om omfang og utbredelse av vold i parforhold. Men enkelte av resultatene reiser også nye spørsmål. Vi vil her særlig peke på enkelte områder:

- Det betydelige omfang av vold og trakassering som følger i kjølvannet av oppløste parforhold.
- Det betydelige sammenfall av voldserfaring i parforhold, og erfaring med vold i fjerne relasjoner.
- Vold mot kvinner fører til skader, men kvinnene oppsøker ikke alltid helsevesenet selv når de selv mener de burde

- Vold mot kvinner skjer også i svangerskapet.

Når vi finner at voldserfaring i parforhold øker risikoen for vold i fjerne relasjoner, er det viktig å få bedre innsikt i den kontekst og de sammenhenger disse forholdene inngår i. Hvilke faktorer er det som bidrar til at vold i nære relasjoner gir økt risiko for vold i fjerne relasjoner (eller omvendt)? Hva kjennetegner konfliktene og konflikt-håndteringen i de parforhold som etter samlivsbrudd (fortsatt) medfører vold og trakassering?

Vi har sett at mange barn både direkte og indirekte blir eksponert for foreldrenes voldsbruk. Vi vet fra undersøkelser at overgrep i barndommen er forbundet med vold senere i livet. Etter vår oppfatning bør det gjøres mer for å forstå konsekvensene voldseksponering får for barns utvikling. Vi har også lite kunnskap om betydningen av ulike intervensjonsformer.

Vold som folkehelseproblem er lite kartlagt. Det er betydelige utfordringer når det gjelder å undersøke helsekonsekvensene av ulike typer vold, og hvordan mekanismene for sykdom er i de enkelte sykdomsgruppene. Det å undersøke om en sykdom eller tilstand kan skyldes vold i parforholdet, ved å stille konkrete spørsmål, er en viktig forutsetning for adekvat diagnose og behandling. Bedre kartlegging av årsak til skader og avdekking av relasjon til offeret er et foreslått tiltak. Effekten av rutinemessig å stille spørsmål om vold som i svangerskapsomsorgen, bør undersøkes.

Vold i parforhold er et sensitivt tema som reiser etiske så vel som metodiske problemer for forskning. Man må sikre informantenes anonymitet, og dessuten sikre at partner ikke blir kjent med hvilke spørsmål som stilles, og hvilke svar informanten avgir. I Storbritannia har man benyttet en tilnærming som på en god måte sikrer disse to hensyn. For å gi informanten maksimal trygghet for egen anonymitet ble det brukt et datastyrt selv-instruerende spørreskjema (Computer-Assisted Self-Interviewing, CASI). Intervjuing ble ikke iverksatt dersom informantens partner gjorde forsøk på å skaffe seg informasjon om hvilke spørsmål som ble stilt, eller hvilke svar som ble avgitt.

Etterundersøkelser viste at informantene gjennom dette følte at anonymitet var bedre ivaretatt enn ved tidligere studie der informantene ble presentert de samme spørsmålene ansikt til ansikt med intervjuer. Svarprosenten steg. Det viste seg også at informantene rapporterte betydelig flere hendelser som ".de tidligere aldri hadde

snakket om til noen..”, når datainnsamlingen skjedde ved selvutfylling enn ved intervjuer ansikt til ansikt (Mirrlees-Black 1999).

Datainnsamling ved denne tilnæringsmåten er noe dyrere enn ved tradisjonell intervjuing, og svært mye dyrere enn bruk av postalt spørreskjema. Men CASI-tilnærmingen løser viktige etiske og metodiske utfordringer knyttet til forskning på vold i nære relasjoner. Vi vil derfor anbefale at CASI-metodikken vurderes når videre forskning på dette feltet skal gjennomføres.

Innenfor det medisinske fagfelt er det klare definisjoner i forhold til forståelse av vold som sykdomsfremmende faktor.

Det er imidlertid mange spørsmål som fortsatt står ubesvarte når det gjelder hvilken type vold og hvilke aspekter ved volden som påvirker helsen til den enkelte. Her er det utviklet spørreskjema og metoder for å kartlegge de enkelte aspekter som kan brukes for å klargjøre slike spørsmål. Dette gjelder både når det dreier seg om fysisk helseforhold og når det gjelder mental helse. Erfaringer har også vist at det å inkludere spørsmål om vold i de stor helseundersøkelsen gjør av mennesker med slik erfaring gies mulighet til å rapportere dette. Dette har blitt gjort med god erfaring også i andre nordiske land. Betydningen for framtidig helseforhold kan da undersøkes ved oppfølgingsstudier.

Innenfor samfunnsvitenskapene hersker det, som også denne rapporten har vist, betydelig uenighet om definisjoner av helt sentrale begrep innenfor forskningsfeltet. En står ofte overfor enhetlige nominelle definisjoner, men med sprikende, uklare og kontroversielle operasjonelle kjennetegn.

I USA har National Research Council i 1996 og 2004 (Crowell and Burgess 1996, Kruttschnitt et.al. 2004) avgitt betenkninger, der bl.a. nødvendigheten av å utforme klarere definisjoner og mer presise måleinstrumenter i forskning om vold mot kvinner er blitt understreket. Etter vår oppfatning har dette gyldighet også her i landet. Det er nødvendig med en gjennomgang av definisjoner av sentrale begrep som ”vold”, ”psykisk vold”, ”overgrep”, ”mishandling”, ”trakassering”, m.v. Det må arbeides mer med validiteten av de ulike skalaer som nyttes, og som utgjør kriterier for de operasjonelle definisjoner som legges til grunn.

Referanser

- Clausen, S.-E. (2004). Har barn som mishandles større risiko for å bli kriminelle? Tidsskrift for Norsk psykologforening, 41, 971-978.
- Crowell, N.A & A.W. Burgess (eds) (1996): *Understanding Violence Against Women*. National Academy Press, Washington D.C.
- Kruttschnitt, C., B.L McLaughlin & C.V. Petrie (eds) (2004): *Advancing the Federal Research Agenda on Violence Against Women*. National Academies Press, Washington D.C.
- Mirrles-Black, C. (1999): *Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire*. London, Home Office Research Study 191.

Vedlegg 2

Spørreskjema

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Underlagt taushetsplikt

Undersøkelse om trygghet i hverdagen

De fleste spørsmålene i dette skjemaet besvarer du ved å sette et kryss i ruten ved det svaret du vil gi. Til noen av spørsmålene har vi skrevet forklaringer og veiledninger i *kursiv*. Dersom du skal hoppe over noen spørsmål er dette angitt med piler og forklaringer. Når du sender inn skjemaet, er du med i trekkingen av et gavekort på **kr 10 000,-** og ti gavekort på **kr 1 000,-**. Lykke til med utfyllingen!

Nærmiljø og trygghet

1. Hvor mange familier/husstander i nabolaget kjenner du så godt at dere besøker hverandre av og til?

- 1 Ingen
- 2 En
- 3 To
- 4 Tre til fire
- 5 Fem eller flere

2. Har du i den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for tyveri eller skadeverk?

- 1 Ja, svært urolig
- 2 Ja, litt urolig
- 3 Nei, ikke urolig

3. Har du blitt utsatt for noen form for tyveri eller skadeverk i løpet av de siste tolv måneder?

1 Ja → Hvis ja, var det tyveri/skadeverk... Sett kryss ved alt som passer

- 1 i boligen
- 2 i fritidshus
- 3 av bil eller fra bil
- 4 annen form for tyveri/skadeverk

2 Nei

4. Har du den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når du går ute alene på stedet der du bor?

- 1 Ja, svært urolig
 - 2 Ja, litt urolig
 - 3 Nei, ikke urolig
-

5. Hvor urolig er du for at en helt ukjent person kan komme til å utøve vold mot deg?

- 1 Svært urolig
 - 2 Litt urolig
 - 3 Ikke urolig
-

6. Hvor urolig er du for at du skal kunne bli utsatt for vold i forbindelse med ditt arbeid?

- 1 Svært urolig
 - 2 Litt urolig
 - 3 Ikke urolig
 - 4 Uaktuelt, jeg arbeider ikke utenfor hjemmet
-

7. Hvor urolig er du for at en person i nær familie skal utøve vold mot deg?

- 1 Svært urolig
- 2 Litt urolig
- 3 Ikke urolig
- 4 Uaktuelt, har ikke nær familie

8. Hvis du ser bort fra nåværende eller tidligere ektefelle/samboer, har noen kjente eller ukjente personer utsatt deg for noe av det følgende etter at du fylte 15 år? Sett to kryss på hver linje

- | | I løpet av
de siste 12 måneder | Noen gang
tidligere i livet |
|---|--|--|
| a. Har noen pr brev, e-post eller telefon truet med å skade deg fysisk?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |
| b. Har noen ansikt til ansikt truet med å skade deg fysisk?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |
| c. Har noen slått deg, sparket deg eller brukt et våpen mot deg?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |
| d. Har noen oppført seg på en måte som du opplevde som seksuelt truende?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |
| e. Har noen forsøkt å tvinge deg til seksuell omgang?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |
| f. Har noen tvunget deg til seksuell omgang?..... | ☐ Ja ☐ Nei | ☐ Ja ☐ Nei |

Helse

9. Vil du si at helsen din stort sett er....

- 1 meget god
- 2 god
- 3 verken god eller dårlig
- 4 dårlig
- 5 meget dårlig

10. Føler du deg frisk nok til å gjennomføre det du har lyst til?

- 1 Ja, stort sett
- 2 Nei, stort sett ikke

11. Er du for tiden i behandling med medisiner foreskrevet av lege? Sett kryss ved alt som passer

1 Ja → **Er dette.....**

- 1 smertestillende
- 2 sovemedisin
- 3 beroligende medisin
- 4 medisiner mot depresjon
- 5 allergimedisin
- 6 astmamedisin
- 7 hjertemedisin
- 8 annen medisin

2 Nei

12. Under finner du en liste over noen plager og problemer som man av og til har. Har du opplevd noe av dette i løpet av de siste 14 dagene? Sett ett kryss for hver linje

	Ikke plaget	Litt plaget	Ganske mye plaget	Veldig mye plaget
a. stadig redd eller engstelig	☐	☐	☐	☐
b. nervøsitet, indre uro	☐	☐	☐	☐
c. følelse av håpløshet med tanke på framtida.	☐	☐	☐	☐
d. nedtrykt, tungsindig	☐	☐	☐	☐
e. mye bekymret eller urolig	☐	☐	☐	☐
f. tap av seksuell lyst eller interesse	☐	☐	☐	☐
g. tanker om å ta ditt liv	☐	☐	☐	☐
h. opplevd at ubehagelige minner har trengt seg på og forstyrret deg?	☐	☐	☐	☐
i. bevisst unngått situasjoner for å slippe ubehagelige minner eller følelser?.	☐	☐	☐	☐
j. vært ute av stand til å føle noe, på en måte som ikke er vanlig hos de fleste andre mennesker du møter?	☐	☐	☐	☐
k. hatt kroppslige plager, blant annet vondt i magen, hodepine, svimmelhet, muskelsvekkelser?.	☐	☐	☐	☐

Dette spørsmålet skal kun besvares av kvinner. Menn går videre til spørsmål 14 på side 4

13. Har du de siste 12 måneder vært plaget av smerter i underlivet, slik som...

- 1 blødningsforstyrrelser
- 2 utflod
- 3 infeksjon i skjeden
- 4 kjønns sykdom

14. Omtrent hvor ofte drikker du og din nåværende partner øl, vin eller brennevin?

	Du:	Din partner:
a. Aldri.....	☐	☐ ☐ Har ingen partner
b. Et par ganger i året.....	☐	☐
c. Et par ganger i måneden.....	☐	☐
d. Et par ganger i uken.....	☐	☐
e. Hver dag.....	☐	☐

15. Har du i løpet av de siste 12 måneder skadet deg? For eksempel hatt muskelstrek, forstuvning, blåmerker, åpne sår, beinbrudd, brannskade eller annet.

- 1 Ja, én skade
- 2 Ja, mer enn én skade. Antall:.....
- 3 Nei → **GÅ TIL SPØRSMÅL 18**

16. Hvordan oppsto den siste skaden?

- 1 Ved uhell/ulykke i trafikken
 - 2 Ved uhell/ulykke i eget hjem
 - 3 Ved uhell/ulykke under arbeid på arbeidsplass
 - 4 Ved uhell/ulykke i forbindelse med fritidsaktiviteter
 - 5 Ved at en eller flere andre personer med hensikt påførte deg skade
- GÅ TIL SPØRSMÅL 18**

17. Dersom en annen person med hensikt påførte deg denne skaden, hvem var det som skadet deg?

- 1 Helt ukjent person
- 2 Bekjent /venn
- 3 Kjæreste
- 4 Samboer/ektefelle
- 5 Arbeidskollega, kunde, klient
- 6 Andre

Parforhold

18. Er du gift eller samboer?

- 1 Ja, gift/registrert partner **Hvor lenge har du bodd sammen med din nåværende ektefelle/samboer? Antall år:**
- 2 Ja, jeg er samboer
- 3 Nei → **GÅ TIL SPØRSMÅL 21 PÅ SIDE 5**

19. Hvordan er ditt forhold til din nåværende ektefelle/samboer?

- 1 Svært godt
- 2 Godt
- 3 Akseptabelt
- 4 Dårlig
- 5 Svært dårlig

20. Hvor enig er du i følgende utsagn om parforholdet ditt?

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
a. Min partner og jeg har et svært nært forhold til hverandre	☐	☐	☐	☐
b. Min partner har noen vaner som jeg misliker	☐	☐	☐	☐
c. Vi er uenige om en del viktige ting som det ikke ser ut til at vi kan bli enige om	☐	☐	☐	☐
d. Av og til føler jeg at partneren min presser meg til å delta i aktiviteter som han/hun liker.	☐	☐	☐	☐
e. Jeg er fornøyd med hvordan partneren min og jeg deler oppgavene i husarbeidet	☐	☐	☐	☐

21. Har du tidligere vært gift eller samboer? Regn ikke med nåværende ektefelle/samboer. Sett ett kryss

- 1 Ja, en gang
- 2 Ja, to ganger
- 3 Ja, tre eller flere ganger
- 4 Nei

25. Passer de følgende beskrivelsene på din nåværende partner? Om du ikke har en partner nå, men har hatt det tidligere, passer de følgende beskrivelsene på din siste partner? Sett kryss ved alt som passer

Jeg har aldri hatt noen partner **GÅ TIL SPØRSMÅL 53 PÅ SIDE 10**

Min partner...

- 1 er sjalu og vil ikke at jeg snakker med andre
- 2 forsøker å begrense min omgang med venner og slektninger
- 3 krever å få vite hvem jeg er sammen med, hvor jeg er, og når jeg kommer tilbake
- 4 kaller meg for alt mulig for å kue eller ydmyke meg
- 5 lar meg ikke ta økonomiske beslutninger eller gjøre selvstendige innkjøp
- 6 forbyr meg å arbeide utenfor hjemmet
- 7 truer med å skade barna
- 8 har med hensikt skadet våre felles eiendeler
- 9 truer med å skade seg selv om jeg forlater ham/henne

26. Har din nåværende eller tidligere partner noen gang truet med vold, eller utøvd vold overfor deg, slik som... Sett to kryss på hver linje

	I løpet av de siste 12 måneder		Noen gang tidligere i livet	
a. truet deg med vold	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
b. hindret deg i å bevege deg fritt, eller grepet hardt tak i deg	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
c. slått deg med flat hånd	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
d. kastet en hard gjenstand mot deg	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
e. slått deg med knyttet hånd, en hard gjenstand, eller sparket deg	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
f. tatt kvelertak på deg, eller forsøkt å kvele deg.	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
g. brukt kniv eller en annen form for våpen mot deg	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
h. banket hodet ditt mot en gjenstand mot veggen eller mot gulvet,	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
i. forsøkt å tvinge deg til å ha sex	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei
j. opptrådt voldsomt mot deg på annen måte	☐ Ja	☐ Nei	☐ Ja	☐ Nei

Hvis "nei" på alle spørsmål i spørsmål 26 → GÅ TIL SPØRSMÅL 53 PÅ SIDE 10

27. Var det nåværende eller en tidligere partner som utøvde eller truet med vold mot deg?

- 1 Nåværende
 2 Tidligere
 3 Både nåværende og tidligere

28. Har du noen gang blitt skadet i forbindelse med at nåværende eller tidligere partner brukte makt mot deg?

- 1 Ja, antall ganger:
- 2 Nei → **GÅ TIL SPØRSMÅL 30**

29. Var skadene av en slik art at du måtte være borte fra arbeids- /studieplassen din?

- 1 Ja, antall dager:
- 2 Nei
- 3 Uaktuelt, var ikke i arbeid/studier da det skjedde

30. Har du noen gang på grunn av trusler eller vold i ekteskap eller samboerforhold søkt hjelp hos en eller flere av følgende instanser? Hvor fornøyd var du i så fall med den hjelp du fikk?

	Nei	Ja, og fornøyd med hjelpen	Ja, men misfornøyd med hjelpen
a. Krisesenter	☐	☐	☐
b. Krisetelefon, (Kirkens SOS eller lignende).	☐	☐	☐
c. Sosialkontor	☐	☐	☐
d. Familievernkontor	☐	☐	☐
e. Advokat	☐	☐	☐
f. Politiet.	☐	☐	☐
g. Fastlege.	☐	☐	☐
h. Legevakt	☐	☐	☐

Partnervold - beskrivelse av den siste hendelsen

Vi vil nå be deg tenke tilbake på den siste hendelsen da din partner var voldelig mot deg. Alle de følgende spørsmål gjelder altså den samme hendelsen.

31. Var det ved denne siste anledningen din nåværende eller tidligere partner som utøvde vold mot deg?

- 1 Nåværende
 2 Tidligere

32. Skjedde noe av det følgende ved denne siste anledningen? Sett kryss ved alt som passer

- 1 Noen av dine egne eiendeler ble ødelagt med overlegg
- 2 Du ble dyttet eller holdt
- 3 Du ble fiket til eller slått med knyttneve
- 4 Noen ting ble kastet på deg
- 5 Du ble truet med noe, som f.eks. en stokk eller kniv
- 6 Det ble tatt strupe- eller kvelertak på deg
- 7 Du ble truffet av noe, som f.eks. en stokk
- 8 Du ble tvunget til å ha sex

33. Hadde din partner drukket alkohol eller brukt andre rusmidler den siste gangen du ble utsatt for vold?

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vet ikke

34. Når det gjelder denne siste hendelsen, brukte du makt mot din ektefelle/samboer for å forsvare deg?

- 1 Ja
- 2 Nei

35. Hvilke av disse utsagnene beskriver best hva som skjedde denne siste gangen?

- 1 Du brukte makt først
- 2 Din partner brukte makt først

36. Hvilke av de følgende utsagnene beskriver best hva som skjedde denne siste gangen?

- 1 Du brukte akkurat nok makt for å forsvare deg
- 2 Du brukte mer makt enn nødvendig for å forsvare deg
- 3 Du brukte ikke makt til å forsvare deg

37. Tror du det var noe du kunne gjort som kunne stoppet det som skjedde denne siste gangen?

- 1 Ja
- 2 Nei

38. Føler du at du kan klandres for det som skjedde ved denne siste anledningen?

- 1 Ja, svært mye
2 Ja, delvis
3 Nei, ikke i det hele tatt
-

39. Forsøkte du å stoppe det som skjedde ved denne siste anledningen?

- 1 Forsøkte så godt jeg kunne
2 Forsøkte litt
3 Forsøkte ikke i hele tatt
-

40. Så eller hørte noen av barna i husholdet hva som skjedde ved denne siste anledningen?

- 1 Ja
2 Nei
3 Uaktuelt, har ikke barn, eller bor ikke sammen med barn
-

41. Fikk du noen skader som... Sett kryss ved alt som passer

- 1 blåmerker
2 kloremerker
3 snittsår som blødde
4 bruddskader
5 tannskade
6 indre skader, spesifiser.....
7 hjernerystelse
8 andre skader, spesifiser.....
-

42. Ved denne siste hendelsen, oppsøkte du lege eller sykehus?

- 1 Ja, og jeg ble innlagt på sykehus
2 Ja, men jeg ble ikke innlagt på sykehus
3 Nei, men jeg burde ha gjort det
4 Nei, fordi skaden var så ubetydelig
-

43. Var skadene av en slik art du måtte være borte fra arbeids-/studieplassen din?

- 1 Ja, antall dager:
- 2 Nei
- 3 Uaktuelt, jeg var ikke i arbeid/studier

44. Medførte denne siste voldshendelsen at du... Sett kryss ved alt som passer

- 1 ble redd
 2 opplevde skamfølelse
 3 opplevde skyldfølelse
 4 ble rasende
 5 ble deprimert
 6 opplevde håpløshet
 7 fikk nedsatt selvfølelse
 8 fikk søvnvansker
 9 fikk konsentrasjonsvansker
 10 fikk vanskeligheter med å arbeide eller studere

45. Ved denne siste hendelsen, fortalte du noen hva som hadde skjedd?

- 1 Ja
 2 Nei → **GÅ TIL SPØRSMÅL 48**

46. Til hvem fortalte du om hva som hadde skjedd? Sett kryss ved alt som passer

1 ☐ venner	6 ☐ krisesenteret
2 ☐ slektninger	7 ☐ politiet
3 ☐ naboer	8 ☐ advokat
4 ☐ fastlege	9 ☐ familievernkantor
5 ☐ sykehus	10 ☐ andre

47. Ved denne siste hendelsen, hvis noen av disse ga deg råd eller støtte, hvor nyttige var disse? Sett ett kryss for hver linje

Råd eller støtte fra...	Meget nyttig	Ganske nyttig	Litt nyttig	Ikke nyttig	Uaktuelt
a. venner var.....	☐	☐	☐	☐	☐
b. slektninger var.....	☐	☐	☐	☐	☐
c. naboer var.....	☐	☐	☐	☐	☐
d. fastlege var.....	☐	☐	☐	☐	☐
e. sykehus var.....	☐	☐	☐	☐	☐
f. krisesenteret var.....	☐	☐	☐	☐	☐
g. politiet var.....	☐	☐	☐	☐	☐
h. advokat var.....	☐	☐	☐	☐	☐
i. familievernkantor var.....	☐	☐	☐	☐	☐
j. andre var.....	☐	☐	☐	☐	☐

48. Var den personen som brukte makt mot deg ved den siste anledningen...

- 1 mann
2 kvinne

49. Hvor gammel var han/hun på den tiden denne siste hendelsen fant sted?

Antall år:

50. Hvor gammel var du da denne siste hendelsen fant sted?

Antall år:

51. Levde du sammen med denne personen da denne siste hendelsen skjedde?

- 1 Ja, og jeg bor fortsatt sammen med denne personen
2 Ja, men jeg bor ikke lenger sammen med denne personen
3 Nei

52. Ved den siste anledningen, mener du at det som skjedde var

- 1 en forbrytelse
2 galt, men ingen forbrytelse
3 bare slikt som skjer
4 vet ikke

Bakgrunnsopplysninger

53. Hvor mange personer tilhører din husholdning? *Til husholdningen regner vi alle personer som er fast bosatt i boligen, og som vanligvis har minst ett daglig måltid felles*

Antall personer i husholdningen:

54. Hvor mange barn finnes i husholdningen? *Skriv 0 hvis ingen*

- a. Antall barn i alderen 0 til 7 år:
b. Antall barn i alderen 8 til 14 år:
c. Antall barn i alderen 15 til 18 år:

55. Har du lønnet arbeid?

- 1 Ja, jeg har fulltidsarbeid
2 Ja, jeg har deltidsarbeid (inntil 30 timer pr. uke)
3 Nei

56. Hva er din hovedbeskjeftigelse?

- 1 Ufaglært arbeider
2 Faglært arbeider
3 Lavere funksjonær
4 Høyere funksjonær
5 Selvstendig næringsdrivende
6 Student
7 Hjemmeværende } **GÅ TIL SPØRSMÅL 58 PÅ SIDE 11**

57. I din hovedbeskjeftigelse, har du oppgaver som i stor grad går ut på å lede andre medarbeidere?

- 1 Ja
2 Nei

58. Hvor stor bruttoinntekt, før skatt og fradragposter, hadde du i 2002?

- 1 fra 0 til 100 000 kroner
2 fra 100 000 til 200 000 kroner
3 fra 200 000 til 250 000 kroner
4 fra 250 000 til 300 000 kroner
5 fra 300 000 til 350 000 kroner
6 fra 350 000 til 450 000 kroner
7 fra 450 000 og oppover

59. Har du hatt noen av de følgende inntektskilder i løpet av det siste året? Sett kryss ved alt som passer

- 1 Trygder
2 Sosialhjelp
3 Arbeidsledighetstrygd/ dagpenger
4 Studielån/ stipend
5 Forsørget av ektefelle/ samboer
6 Nei

60. Har du vært arbeidsledig i løpet av de siste tre årene?

- 1 Nei
2 Ja, til sammen 0-3 måneder
3 Ja, til sammen 4-6 måneder
4 Ja, til sammen 7-12 måneder
5 Ja, men til sammen mer enn 12 måneder
-

De neste spørsmålene handler om din nåværende eller siste partner

Har aldri hatt partner → **GÅ TIL SPØRSMÅL 67 PÅ SIDE 12**

61. Hvor gammel er din nåværende eller siste partner?

1 ☐ 18-23 år	5 ☐ 42-47 år
2 ☐ 24-29 år	6 ☐ 48-53 år
3 ☐ 30-35 år	7 ☐ 54-59 år
4 ☐ 36-41 år	8 ☐ 60 år og eldre
-

62. Hvilken utdanning har din nåværende eller siste partner gjennomført? Kryss av for det høyeste alternativet

- 1 Grunnskole (inntil 10 års utdanning)
2 Videregående skole (inntil 12 års utdanning)
3 Høyskoleutdanning (inntil 15 års utdanning)
4 Universitetsutdanning (mer enn 15 års utdanning)
-

63. Er din nåværende eller siste partner yrkesaktiv?

- 1 Ja, i fulltidsarbeid
2 Ja, i deltidsarbeid (mindre enn 30 timer i uka)
3 Nei
-

64. Hva er din nåværende eller siste partners hovedbeskjeftigelse?

- 1 Ufaglært arbeider
2 Faglært arbeider
3 Lavere funksjonær
4 Høyere funksjonær
5 Selvstendig næringsdrivende
6 Student
7 Hjemmeværende } **GÅ TIL SPØRSMÅL 66**

65. I sin hovedbeskjeftigelse, har din nåværende eller siste partner oppgaver som i stor grad går ut på å lede andre medarbeidere?

- 1 Ja
2 Nei

66. Hvor stor bruttoinntekt, før skatt og fradragposter, hadde din partner i 2002?

- 1 fra 0 til 100 000 kroner
2 fra 100 000 til 200 000 kroner
3 fra 200 000 til 250 000 kroner
4 fra 250 000 til 300 000 kroner
5 fra 300 000 til 350 000 kroner
6 fra 350 000 til 450 000 kroner
7 fra 450 000 og oppover

67. Hvor god råd har du/dere i forhold til folk flest?

- 1 Mye bedre råd
2 Noe bedre råd
3 Omtrent som folk flest
4 Noe dårligere råd
5 Mye dårligere råd

Det var alt!

Tusen takk for hjelpen!

Skjemaet returneres i svarkonvolutten som var vedlagt da du fikk skjemaet. Når du sender inn utfylt skjema, er du med i trekkingen av et gavekort til en verdi av **kr 10 000,-** og ti gavekort til en verdi av **kr 1 000,-**

ⁱ World Health Organization. Violence : A public Health Priority, 1995